Spirit renascentist, dramaturg şi prozator de recunoscut talent, mare sculptor al *persoanei umane*, **Aurel Gheorghe Ardeleanu** este, în acest roman al maturităţii sale depline, unul dintre cei mai insoliţi şi mai profunzi scriitori, pe care îi are, astăzi, literatura română. Meditaţia asupra condiţiei umane, erudiţia artistică, iubirea ideală (*in absentia*), visul şi apăsătoarea ambianţă diurnă îşi dau mâna, pentru a construi o carte unică – *to the happy few*, în accepţiunea dată de Stendhal acestei ziceri –, ipostaziind supra-realitatea fascinantă, abisală, cvasi-halucinantă a Himerei, cea care ne stăpâneşte, tuturor, fie că ştim, fie că nu ştim, existenţa.

Eugen Dorcescu

Aurel Gheorghe Ardeleanu a fost întotdeauna un scriitor al temelor *hard*. Sentimentele-limită au acaparat avanscena paginii, problematizarea era parte componentă a tramei. În *Nebun după Paris* vocea devine *soft*, relaţiile scriitorului cu propria conştiinţă şi cu lumea se limpezesc. Cuvântul se metamorfozează în instrument al construirii unor exerciţii de admiraţie ce includ nu doar geograficul, ci şi evenimentele şi fiinţele. Plurivocal şi multistratificat, textul demonstrează că fiecare roman nu e doar o piesă de *entertainment*, ci şi o boală învinsă.

Mircea Mihăieş

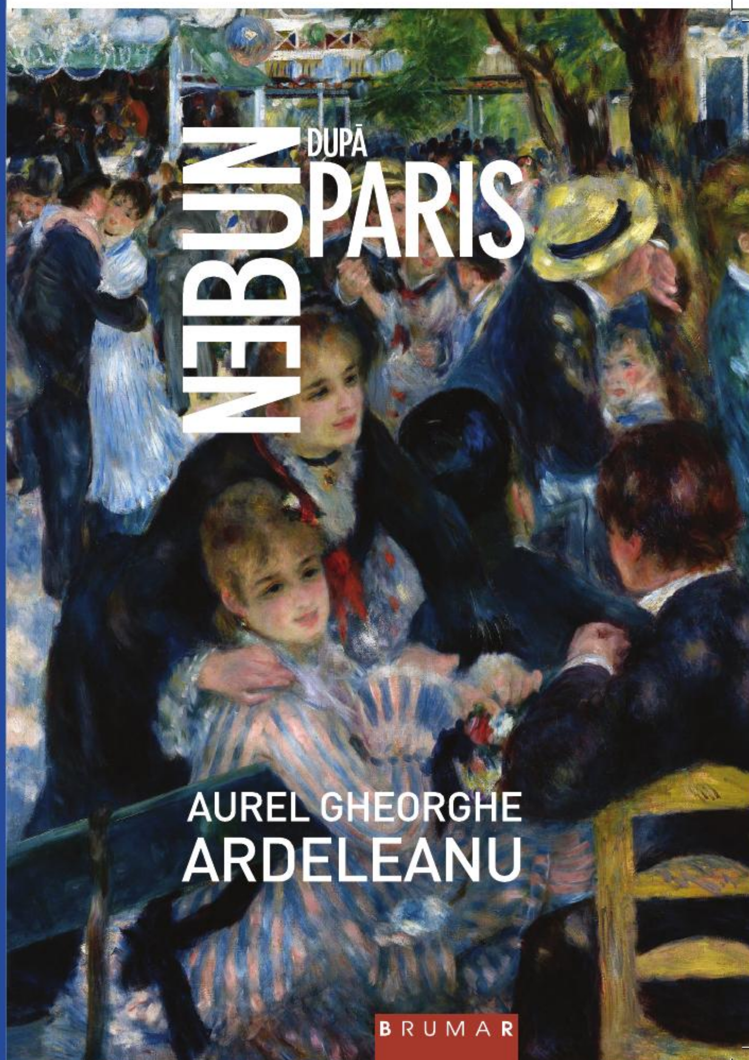
ISBN 979-606-726-066-3

BRUMAR

NEBUN DUPĂ PARIS

AUREL GHEORGHE ARDELEANU

NEBUN DUPĂ PARIS

AUREL GHEORGHE ARDELEANU

BRUMAR

NEBUN DUPĂ PARIS

AUREL GHEORGHE
ARDELEANU

Această carte a apărut cu sprijinul
Primăriei Municipiului Timișoara și al
Consiliului Local Timișoara.

Director proiect: Loredana Tîrzioru

BRUMAR

Editor: Robert Șerban
Concepție copertă: Vlad Ardeleanu
Ilustrație copertă: *Bal au Moulin de la Galette*
de Auguste Renoir
Paginare: Larisa Pleșca

Editura BrumaR
300050 Timișoara, str. A. Popovici 6
tel.: 00 744 787 959
e-mail: office@brumar.ro
www.brumar.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ARDELEANU, AUREL GHEORGHE
Nebun după Paris / Aurel Gheorghe Ardeleanu ; posftață - Rodica Bărbat. - Timișoara : Brumar, 2016
ISBN 978-606-726-066-3

821.135.1-31

NEBUN DUPĂ PARIS

AUREL GHEORGHE
ARDELEANU

- roman -

cu o postfață de Rodica Bărbat

BRUMAR
Timişoara, MMXVI

Motto:
La Paris, totul este reciclabil.
În primul rând, speranța.
Autorul

Se dedică Marchizei de La Solana

„Fuga” la Paris

O duminică după-amiază de iulie. Ultimele case ale orașului au rămas în urmă și, după o zi toridă, soarele scapătă spre asfinţit, indicându-ne, fără putinţă de tăgadă, direcţia pe care trebuie s-o urmăm. Suntem pe un drumeag prăfuit de ţară, străjuit de plopi și de terenuri virane, peisajul semănând cu un altul pe care o să-l găsesc notat peste mult timp într-un caiet: „Până-n zări, umbrele plopilor sunt întunecate și lungi, foarte lungi, nespus de lungi, încât câmpia pare burta unei zebre adormite care respiră rar, foarte rar, din ce în ce mai rar…” Detest drumul și împrejurimile pe care le străbat, precum și cartierul în care m-am născut și unde, exasperat de sărăcia și urâţenia din jur, de disputele și încăierările oamenilor pentru o palmă de pământ, cât și de inundaţiile ce se abat asupra locurilor an de an, mi-a venit, așa, salvator, ideea „fugii” la Paris. Ea s-a născut în timp ce răscoleam printre gunoaiele orașului, deșertate de atelajele primăriei și, din întâmplare, am dat (așa cum alţii o fac, scotocind prin rafturile bibliotecii, cu care au avut șansa să se fi născut la căpătâi), peste un roman arhicunoscut. L-am citit pe nerăsuflate. Iar eroul său, un individ bântuit de nevoia de iubire și înzestrat cu putere de sacrificiu, de toţi ridiculizat, mie (care, de când mă știu, mă comport altfel decât semenii mei!) mi-a devenit de-ndată nespus de drag. Și chiar, înainte de sfârșitul lecturii, mi l-am ales drept model de urmat în viaţă. Apoi, tăietura într-o sticlă ciobită de parfum, pe care era gravat cuvântul Paris, i-a dat destinaţiei „fugii” mele

un nume. Acum, asemeni respectivului personaj, cu vocaţia martirajului în sânge, îmi strâng sprâncenele până la durere și pășesc hotărât, privind înainte. Doar înainte! Spre Apusul Europei, spre Franţa, spre Paris! Îndeaproape mă urmează, în rolul său de scutier, verișorul meu, Sandu. Nu avem cu noi o hartă ori vreo busolă. (Așa am putea invoca, dacă s-ar întâmpla să fim prinși, că ne-am rătăcit!). Ziua o să ne călăuzim după soare, noaptea după stele, iar prin păduri după mușchii de pe scoarţa copacilor; râurile și fluviile o să le trecem înot, convinși că, așa scunzi, palizi-străvezii și iuţi de picior cum suntem, o să ne putem furișa neobservaţi pe sub sârma ghimpată a frontierelor; o să dormim pe unde s-o nimeri, apă o să bem din izvoarele și râurile întâlnite-n cale, nici merinde nu avem, dar o să ne astâmpărăm foamea cu ce ciugulesc păsările cerului, rod popândăii și iepurii pe câmpuri și se hrănesc urșii prin păduri. Un calcul simplu, îndelung verificat, ne-a demonstrat că, dacă un om poate parcurge, în medie, cinci kilometri într-o oră și n-o să ne oprim din mers zece-douăsprezece ore pe zi, vom putea străbate cei peste o mie opt sute de kilometri, distanţa care ne desparte de orașul viselor noastre, în aproximativ o lună de zile. Timp mai mult decât îndestulător ca iarna să nu ne ajungă din urmă. Când drumeagul de ţară pe care înaintăm o cotește la dreapta, adică spre nord (ţinta călătoriei noastre nefiind Suedia ori Norvegia!), îl părăsim fără vreo ezitare și, aidoma puilor de găină care își urmează în orice condiţii „mama", noi ţinem doar urma soarelui. S-o putem face, suntem nevoiţi să coborâm buza unor viroage și, apoi, după ce le escaladăm malurile opuse și traversăm o miriște, ca să-mi confirm calitatea de „conducător al expediţiei" și să dau exemplu de curaj și tenacitate, mă grăbesc să mă afund primul în mărăcinișurile apărute-n cale. Ajuns pe la mijlocul lor, descopăr că am rămas singur. Atunci, umflându-mi obrajii și pălmuindu-i repetat, scot niște sunete prelungi,

guturale, semnalul nostru de recunoaștere, dar, neprimind niciun răspuns, după o vreme sunt nevoit să mă întorc. Ca un zeu Pan al smârcurilor și hăţișurilor, tot zgâriat și târând după mine, înfășuraţi în jurul brâului și al picioarelor lungi rugi de mure, îmi găsesc însoţitorul la liziera desișului, așezat în ţărână. „Nu mai vreau la Paris!" scâncește el, cu gura strâmbă, ochii înroșiţi de plâns și faţa udă de lacrimi și muci. De multă vreme, în sinea mea, îmi bănuiam „scutierul" că e un laș și un fricos, unul dintre aceia, buni de gură, dar gata oricând să se dezică de ce a promis, acum, însă, întrece orice măsură. Zadarnic dungile strânse dintre sprâncene mi se adâncesc și întunecă și mai mult, în efortul disperat de a-l sălta în picioare, de a-i păstra o clipă echilibrul, ca apoi să-l împing cu putere în direcţia mult dorită, spre Apus, spre mult visata Europă, spre Paris. Ţinând-o morţiș să ne întoarcem acasă, el își lasă picioarele și trupul să i se înmoaie și să se prăbușească, continuând să-mi zacă în braţe, precum o căcărează atârnată de blana oii. Tot zadarnic îi explic, pentru a mia oară, că, dacă vrem să răzbim în viaţă și să devenim ce ne-am propus: cei mai mari fotbaliști, și actori, și conducători de state ai lumii, dacă vrem să avem bani, să putem mânca atâtea prăjituri și îngheţate câte dorim și fetele să ne iubească, vara să mergem la ștrand, să avem cabina, umbrela și șezlongul nostru, ca fiii celor cu dare de mână, ca să nu mai fim nevoiţi să ne strecurăm pe sub garduri și să ne ascundem hainele printre trestii și bălării, iar iarna să ne dăm pe gheaţă cu patine adevărate, nu pe niște șine de fier, legate cu sfori și sârme în jurul gleznelor, și, mă rog, încă multe, multe altele, e musai să ajungem la Paris. Și, tot zadarnic, îi ordon, apoi îl implor, să ne continuăm drumul. O fac când mieros, când răstit, apelând la logică, la bunul simţ, îi reamintesc de legământul făcut și, să-i demonstrez că de-acum suntem în întârziere, cu un braţ îl trag de cureaua

pantalonilor în sus, iar cu celălalt îi arăt poziţia soarelui pe boltă. Semănând cu un măr, mare, roșu și copt, el e gata să se desprindă de pe nevăzutele crengi ale cerului și să se prăvălească-n asfinţit. Iar lumina sângerie, ușor, ușor, i se stinge. Și, tot zadarnic, refuzul lui de a ne continua călătoria abia începută mă inspiră la noi digresiuni fabulatorii, avertizându-l că: „ori acum, ori niciodată”, trebuie să aleagă între o primire triumfală, cu fanfară și ovaţii pe Champs Elysées, primire căreia imaginaţia mea înflăcărată îi adaugă mereu noi și spectaculoase detalii, și bătaia cruntă ce ne așteaptă la o eventuală întoarcere acasă.

A început să se lase întunericul. Acoperită de ierburi, o vietate nevăzută mi se strecoară printre picioare, scoţând ţipete lugubre, o pasăre grea, necunoscută, zvâcnind ameninţător din aripi, îmi trece cu puţin pe deasupra creștetului, făcând ca inima să-mi tresalte, apoi să bată cu putere, încât ajung să mă umilesc într-atât, încât fac și ultimul dintre compromisurile posibile: eu, cel bântuit de obsesii abisale, eu, cel căruia i-a venit ideea fugii la Paris și a întocmit *en détail* planul, accept ca el, lașul, fricosul, căcăreaza, să devină sublimul Cavaler, iar eu scutierul lui. Tot zadarnic.

Străbătând străzile pustii și întunecoase ale orașului, revenim acasă abia după miezul nopţii. Găsim poarta și ușile casei noastre de pe strada Popa Soare larg deschise, luminile peste tot aprinse. Ca la mort. Semne de rău augur. Și nesfârșitul spaţiu al speranţei, al visului, devine unul concentraţionar, pe măsură ce în urma noastră ușile se închid, o cheie scârţâie în broască, becurile se sting pe rând și întreaga casă se prăbușește treptat în neantul întunericului, unde mai rămâne să pâlpâie doar fitilul unei candele sub icoana cromolitografiată a Maicii Domnului. Și, sub icoană, îngenuncheată, femeia-mamă terestră (se știe cât de puternic e spiritul de întrajutorare maternală care o

leagă pe femeia din cer de suratele ei pământene), cu mâinile împreunate, împinse patetic în sus, o imploră pe Sfânta din icoană să alunge diavolul strecurat mișelește în inima și cugetul fiului ei.

Bărbatul-tată trudește și el, în felul său, la exorcizarea Răului din trupul fiului.

„Vrei Paris?!" șuieră el, îngheţat, timp în care cureaua fulgeră prin aer, apoi, gemând scurt, explodează: „Na, Paris!!!" Iar cureaua își descarcă devastatoarea energie pe fesele mele goale. Înecat de efort, tata se sufocă în propria-i tuse, mama sub icoană ţipă ascuţit și își frânge disperată mâinile, anticipând ce o să urmeze, verișorul meu, Sandu, își plânge amarnic viitoarea suferinţă, doar eu, suportând chinuri ce altora le-ar fi fost de neîndurat, îmi strâng în braţe, tandru, afectuos, iubirea-mi neţărmurită pentru Paris. Pătimirile pentru iubire mi se dovedesc, în cele din urmă, generatoare nu de suferinţă, ci de extaz. Și, cu cât loviturile cu pocnet de bici își urmează curgerea năprasnică, dragostea mea pentru Paris sporește, iar fruntea brăzdată mai tot timpul de șanţuri adânci și colţurile gurii lăsate, ce-mi trădează o înnăscută crispare și încăpăţânare, mi se destind și, treptat, încep să râd. E un râs din ce în ce mai nestăvilit. Mai nătâng. Precum al unuia cu mintea ajunsă tulbure, da, un râs de om smintit. Și râd cu atât mai mult, mai senin, mai fericit, cu cât tata se străduiește din răsputeri să mi-l curme. E un râs îndreptat împotriva firii, o sfidare a raţiunii de a fi, un râs în numele unei iluzorii fericiri, iar, peste timp, al unui prea sigur eșec. Bărbat întreg la minte și, în viaţă, trecut prin multe, el mai speră o vreme că poate să-mi stăvilească originea atâtor viitoare dezamăgiri și deznădejdi și își continuă truda. Zadarnic. Treptat, tata înţelege că sunt „un caz iremediabil pierdut". Pentru păzitul vitelor pe malul Behelei, pentru nevoile casei, ale grădinii și ale traiului în colonie. Că niciodată

n-o să-i devin un demn urmaș la împinsul butoaielor prin curtea fabricii unde lucrează. Și, printre lacrimile de fericire, care-mi scaldă obrajii, că pot suferi pentru Parisul meu mult iubit, îmi zăresc sărmanul părinte cum lasă să-i alunece din pumnul neputincios cureaua și, cu obrazul mai fără de viaţă decât grundul tablourilor nepictate, deschide ușa și iese în curtea casei. Apoi intră în grădină. Merge, sunt sigur, chiar și acum, în plină noapte, cum o face mereu, din primăvara asta încoace, să pipăie, sub razele de opal ale lunii – cu degetele sale odată lungi, subţiri și delicate, ca ale unui virtuoz pianist, și ajunse, din pricina nenumăratelor accidente la locul de muncă, zdrobite, contorsionate, iar a neîntreruptei trude, doar piele și os – frunzele plăpânde ale unui puiet de măr. După mai mulţi ani de încercări zadarnice, e primul pom care a prins rădăcină în argila slinoasă a grădinii noastre. Sădit în toamna trecută, în primăvara asta mugurii i-au devenit frunze și tata speră ca, la anul, să dea și primul rod.

Pregătirea plecării la Paris

Într-o deplină concordie cu lenea din mine, aproape zece luni ale anului zac în sarcofagul ei – unul făurit din rutină și repetate amânări –, ca, în cea de a unsprezecea, (re)amintindu-mi că fiecare suntem responsabili de propriul destin, eu, nevropatul, refulatul, incoerentul, eternul nemulţumit, trăgând aer adânc în piept și încordându-mi braţele, mă smulg din delăsarea mea ca dintr-un putred giulgiu și devin de nerecunoscut. Mă scol la ore când alţii abia se culcă și, după ce, cu mers împleticit, produc mici și repetate seisme și avarii printre mobilele și stivele de cărţi, de care mă izbesc în trecerea mea încă nesigură prin încăperi, îmi fac prima cafea a zilei. Cu ea alături, mă așez la masa de scris. Așa, cu tăblia ei înţesată de mormane de hârtii, cercetând mape, albume și hărţi cumpărate în vizitele

anterioare, revăd vechile însemnări, transcriu altele noi de pe benzile de reportofon și, înfășurat în halatul meu de casă, cu bonețica înfiptă pe creștet și ochelarii căzuţi pe vârful nasului, aduc cu un explorator, aparţinând, deopotrivă, Iluminismului și Romantismului. (E drept, unul pictat de causticul Daumier). Astfel, zilele îmi devin uimitor de lungi, ori, dimpotrivă, nespus de scurte. Vize, bilete, asigurări, cumpărături, pregătirea valizelor… Da. Dorind să recuperez irecuperabilul, timpul pierdut în van, totul în jurul meu se precipită. Trăiesc într-un altfel de ritm, unul asemănător celui pe care îl voi duce în curând la Paris. Fiecare își are Parisul său. Al meu este unul al muzeelor, al rătăcirilor pe străzi, prin librării, parcuri, cimitire…. Și, într-un fel de pregătire a reîntâlnirii în „*Ce Paris – là c'est moi*", o parte a după-amiezelor mi le petrec întins cu mâinile sub cap pe cuvertura patului. Când vântul animă crengile de sub geamul dormitorului, ele îmi par „mobílele" lui Calder. Ori tablouri de Tintoretto. Vântoasele de dinaintea furtunii fac din coroanele copacilor pânze de Géricault și Delacroix, scânteierile răzlețe ale frunzelor îmi amintesc de Watteau. Altele de Chardin. Iar partea rotundă a cheii de la ușa dormitorului mă trimite cu gândul la acea lascivă abandonare de trupuri feminine din „Baia turcească" a lui Ingres, plutind în misterioase parfumuri. Așa am ajuns să le cunosc multor artiști iubirile, dar și ifosele, idiosincraziile… Știu, de pildă, că impresioniștii n-o să mă viziteze niciodată pe vreme urâtă.

Deunăzi, întâlnindu-mă cu un fost coleg, mă trezesc vorbindu-i despre noua mea călătorie la Paris. „Oamenii sunt atrași de depărtări, de necunoscut, merg acolo unde n-au mai fost vreodată… Ţie nu ţi-a ieșit pe gât, bătrâne, să baţi mereu același drum?" mă întreabă el, mijindu-și zeflemitor ochii mici, albaștri și reci de sub lentilele groase ale ochelarilor.

Ce să-i răspund?

Filă de jurnal

Înainte de a fi un reper geografic concret pe harta Europei, Parisul a fost pentru mine un cuvânt. Și, înainte de a fi cuvânt, o stare, o idealitate confuză, nedefinită, abia mult mai târziu a ajuns un oraș ficțional, un fetiș, un drog (afrodisiac) spiritual. Opus lupului, care e atras de pădure și singurătate, omul aude mereu în adâncul sinelui irezistibila chemare a „centrului", a lui „axis mundi". „Parisul trăiește într-o prea adâncă epocă a frumosului glacial", atenţiona, încă în prima parte a secolului XX, Robert Curtis, iar atâţia alţii se străduiesc să ne demonstreze că el nu mai e de mult capitala spirituală și artistică a lumii. Credinciosul și îndrăgostitul se opun însă evidenţelor. Orice argument, oricât ar fi el de plauzibil, nu o să le poată demola niciodată mitul. Cei cu dare de mână ţin ca, măcar o dată-n viaţă, să-și petreacă vacanţa într-o staţiune exotică, credinciosul să facă un pelerinaj la Ierusalim, pe când iubitorul de artă să ajungă la Paris. Tocmai prin refuzul acestui oraș de a ieși din tradiţie, de a se încadra, necondiţionat, în noul timp al globalizării, deși deschis tuturor înnoirilor, el continuă să-și păstreze nealterată identitatea. Pentru această statornicie în retorica sa „învechită", exact pentru ce unii îl hulesc, eu îl iubesc. Știu! La modă azi e individul acţiunilor imediate, pragmatic, fără iluzii. Cum ar zice unii: fără Dumnezeu. Apostolul Pavel, în „Epistola întâi către corinteni", spune că evreii caută miracolul; grecii, înţelepciunea. Dacă e așa, eu sunt, fără să fiu cu adevărat, unul pe care destinul l-a tăiat împrejur. Și o s-o sfârșesc, aproape sigur, alături de mulţi alţii asemeni mie, în noile camere de gazare ale Mapamondului. Un Holocaust instituţionalizat și nespus de concertat, organizat, într-un desăvârșit acord de toate guvernele planetei, împotriva visătorilor.

Speranţa e un înot în gol într-un ocean fără ţărmuri.

De ani buni, port în mine o dorinţă. Să-mi văd scrisă și tipărită o carte pe care o asemăn cu un concert simfonic cântat pe o singură coardă: cea a iubirii mele pentru acest oraș. Un Mein Kampf al meu. I-am stabilit titlul, redactorul și editura la care ea o să apară, am întocmit până și lista celor invitaţi la lansare, locul agapei care o să-i urmeze, revistele și criticii literari cărora le-o voi trimite… Continui să mă izbesc însă de un mic inconvenient: cartea mult visată e încă departe de a fi scrisă. Nu mi-e limpede nici forma pe care o va lua… Și nici data când ea o să apară…

„Cel care crede poate umbla pe ape fără să se scufunde."

Noii cuceritori ai Parisului

Despre șosele s-ar putea nu doar întocmi statistici și tipări albume, ci scrie poeme, eseuri, romane… Încolăcirea șerpilor asfaltici, luminile mereu schimbătoare ale semafoarelor, linearitatea benzilor nesfârșite, urcând, coborând ori suprapunându-se, ne seduc prin raţionalul și funcţionalul lor, ajunse artă, o artă întrecând-o pe cea a constructiviștilor și minimaliștilor. Land Art-ul, pe care eu cred că desenul șoselelor l-a inspirat, îmi pare o joacă de copil pe lângă ce-o să-mi fie dat să văd, îmi zic. Suntem la puţini ani după evenimentele din decembrie '89, cât și după extrem de reușitul „experiment" al mineriadelor, iar eu, într-o improvizată staţie de parcare de lângă o benzinărie de la marginea orașului, aștept autobuzul ce o să mă ducă la Paris. Nu faptul că e în întârziere mă neliniștește atât, ci că, în curând, începe să se întunece. Iar eu sunt un turist dintre cei obișnuiţi să privească prin fereastra mașinii peisajul și să-l fotografieze. S-o pot face, mi-am rezervat, din

timp, pentru mine și soția mea, locurile cele mai potrivite: rândul întâi, partea stângă, cea a șoferului. Dar când, în sfârșit, autobuzul sosește și urc, cu vechiul meu aparat, mare și greu, atârnându-mi de gât, le găsesc ocupate. Un malac, cu o pălărie de văcar american, trasă pe ochi, și consoarta lui, o bălțată grăsană și șleampătă, amândoi purtându-și plini de sine pe obraji stigmatul ignoranței și al bădărăniei, invocând dreptul primului venit, refuză să mi le elibereze. O vreme, cu zâmbetul larg pe buze, le flutur în față biletele, încercând să-i determin să înțeleagă, mă rog, cât pot eu să fiu de calm, de civilizat, într-o asemenea situație, că trebuie să mi le cedeze, să-i fac să priceapă logic de ce îmi doresc atât de mult aceste locuri. Și, la urma urmelor, e dreptul meu legal: pentru asta mi-am cumpărat biletele din timp și, dacă ar fi fost nevoie, aș fi plătit chiar și o supra-taxă. Bărbatul, cu ochi bulbucați, pielea arămie și pântecul dezgolit atârnându-i mult peste centură, și parșiva lui muiere, cu un mic rondo de flori artificiale plantate în părul unsuros în jurul țestei, cercei mari bălăbănindu-se în urechi, brățări zornăitoare la încheieturi, cu degetele mâinilor încărcate de inele, iar cu cele ale picioarelor de împletite lănțișoare, hlizindu-și unul spre celălalt ferocele lor maxilare aurite, mă determină să pricep că, nefiind unul din casta lor, cea a mestecătorilor de gumă și ronțăitorilor de semințe, nu merit să-mi acorde vreo atenție.

De când mă știu, trăncănitul, așa, în gol, m-a făcut mereu să-mi pierd cumpătul. Și, cu vocea mea puțină, hârâită și sufocat de iritare, încep să mă oțărăsc, ca prostu', la individul cu comportament de măgar și la vaca lui nețesălată.

Vocea interioară: Așa te vreau! Fii demn! Nu ceda! Domină, ca să nu fii dominat! Și nicio clipă nu uita că ești un intelectual

și un artist important al acestei urbe. Fă-i să înțeleagă asta! Nu a ta, ci a lor e vina că nu te cunosc…

Gestul mi se dovedește, însă, unul cu desăvârșire neinspirat. Animaţi de un suflu de mânioasă solidaritate și, într-un vacarm ce, prin intransigenţă și agresivitate, îmi amintește de zilele Revoluţiei, ceilalţi călători se și pornesc de-ndată să arunce spre mine, din toate direcţiile și poziţiile, cu vorbe de ocară. Insultele și batjocurile lor îmi șuieră pe la urechi ca niște ouă stricate. Din intelectual tâmpit și boșorog nenorocit nu m-au scos.

Vocea interioară: Nu te lăsa umilit! Terfelit! Ripostează! Tu ai toate argumentele. Și drepturile! Ei, niciunul… Și chiar dacă, prin absurd, nu le-ai avea, ai putea invoca dreptul roman, cu al său: „argumentum ad verecundiam", în virtutea căruia ai dreptul la respect prin însuși faptul că ești mai copt la minte și la trup și te bucuri de o faimă și o preţuire socială superioară lor…

Deh! Toate vârstele ne găsesc nepregătiţi să le înfruntăm. Dar, parcă, niciuna nu ne ia mai prin surprindere și nu ne găsește mai dezarmaţi în faţa semenilor, decât alarmantul ritm în care îmbătrânim. Deduc însă, destul de repede, că ura și dispreţul celor din autobuz nu mă vizează, de fapt, direct. Eu nu sunt decât un dar, căzut, așa, din înaltul cerului, un fericit prilej să-și descarce prin mine mai vechi năduf uri. Da. Unuia ajuns în situaţia mea, dacă ar fi curios să afle ce cred semenii despre el, îi recomand să urce într-un mijloc de transport aglomerat, apoi să-și pretindă drepturile legitime. O să fie degrabă informat că cei ce taie frunze la câini și fac umbră de pomană pământului ar trebui să fie degrabă împușcaţi. Ori eutanasiaţi. (Suntem pe vremea când acest benefic mijloc de purificare la scară naţională se dorea să aibă loc în pieţele publice ori pe

stadioane!). Numai așa, sărmana noastră țărișoară s-ar putea salva din marasmul în care se zbate. Șoferul și însoţitorul său, doi indivizi cu niște chipuri urât desenate, stângaci decupate, ca din tabla caroseriei vehiculului cu care ne e dat să călătorim, și apoi brutal comprimate (vezi César, noul realism francez!), grăbindu-se să le ţină isonul, mă lămuresc – cu autoritatea funcţiei – că diagrama e doar așa, formală, orientativă, de ochii lumii. Iar pretenţia mea de a se respecta ceea ce e scris pe hârtie e lipsită de noimă. Una depășită de istorie, în numele căreia mă atenţionează că: „Nu tot ce zboară se și mănâncă". „Nu tot ce se scrie ori promite azi trebuie să fie respectat și a doua zi", mă asigură ei, apăsând răspicat pe fiecare cuvânt, de parcă ar avea în faţa lor un retardat. „Se vede că nu sunteţi dintre cei care se uită la televizor, ca să puteţi înţelege cum vine, în zilele noastre, «chestia» asta. (Degeaba mi-am lăsat barbă, tot un «nostalgic» am rămas!). Trăim în democraţie și agenţia îi dă fiecărui călător libertatea de a opta".

Credeam că totul s-a terminat, dar odată intrat în colţii ca de rechin ai mulţimii ţi-e imposibil să mai scapi teafăr. „Pâinea" ei (ne-o spune și Umberto Eco) a fost dintotdeauna, „dreptatea", „egalitatea" și… distracţia. În dorința de a o obţine și de a se bucura de ea, nu cunoaște opreliști. Nici milă. Cu văditul scop de a mă compromite, umili și a produce hazul celorlalţi pasageri, o voce începe să mă dojenească zeflemitor: „Babalâcule, moartea te caută acasă, iar tu încerci să-i scapi pornind-o brambura prin lume". Iar o alta, ţâșnind din alt colț al mașinii, îi ţine isonul: „După cum arăţi, pari a fi și tu unul dintre ăia de își zic artiști". Apoi, cu un suveran dispreţ: „Vai de capul vostru…".

File de jurnal

Artiști la senectute: Matisse

„A doua viaţă, sau Bucuria de a trăi". Expoziţie temporară, Palais de Luxembourg. Lucrări din ultima perioadă a vieţii.

Dacă pentru unii bătrâneţea devine o vârstă doar a contemplaţiei, pentru alţii ea continuă să rămână și a acţiunii. Printre aceștia, Matisse. În lucrările sale te îndeamnă să iubești lumina, culoarea, linia și, pe deasupra, te învaţă cum s-o faci. Renunţând la efemer, la infinitatea detaliilor, la sugerarea celei de a treia dimensiuni. Motivul plastic predilect: corpul feminin, surprins în mișcări largi, de pasăre în zbor, frunza, fructul, steaua… Exotisme, japonisme, interpretarea orientală a spaţiului, culoare pură, plată și un duct sinuos, egal cu sine însuși, ce se scurge unduit-ocolitor, fără grabă, dar ca o vrajă, spre ţinta propusă. Parcă artistul l-ar ilustra la nesfârșit pe Heraclit cu al său „Panta rhei". Tablouri lipsite de accidente, de îndoieli, de drame, în ele, personajele, aflate într-o deplină concordie cu natura, cu semenii, își duc viaţa într-o eternă sărbătoare. „La om totul trebuie să fie senin, luminos, frumos, pur", deducem, precum lui Cehov, că i-ar fi fost deviza. Edenuri ale începutului, capabile să nască bucurie, seninătate, iubire, lucrările sale par să vină din lumea de dinaintea nașterii erorii, a păcatului originar. Nu-i o întâmplare că cei mai fervenţi și stăruitori discipoli ai lui Matisse sunt, și vor rămâne, pentru totdeauna, copiii. Înșiruiţi pe jos, cu blocurile întinse pe pardoseala sălii de expoziţie, îi copiază lucrările cu o frenezie și o convingere de care numai la vârsta purităţii suntem capabili.

Renoir la bătrâneţe

La retrospectiva Renoir de la Grand Palais, foarte mulţi vizitatori maturi, unii chiar vârstnici. În pictura lui senzuală, cu un discret iz de alcov, ei își regăsec trecutul, amintirile, tinereţea… În același timp, Renoir le asigură legătura cu concretul, cu palpabilul, îi ţine, cum se zice, cu picioarele pe pământ…

Un filmuleţ mut cu Renoir

Într-un cadru strâns, esenţializat, Renoir e așezat pe un scăunel în faţa șevaletului. Cineva îi aprinde o ţigară, altcineva îi vâră în mâna cu degete lungi, uscate, moarte, legate în chingi și atele, o pensulă, iar bătrânul, cu carnea ajunsă iască și pielea pergamentoasă, sub care leaţurile și crengile noduroase ale scheletului i se iţesc brutal, scoţând fuioare groase de fum pe nările subţiri și clămpănindu-și în gol mandibula ascuţită, se pornește să învârtă de zor pensula printre culori, așezate pe paletă tot de alte mâini. Apoi, în mod repetat, aplică niște tușe pe suprafaţa unui tablou. Ce pictează nu vedem. Poate mi-ar fi greu să înţeleg frenezia cu care face această demonstraţie de a nu te lăsa înfrânt de vârstă și boală acest pictor „modest, tandru și perpetuu explorator al artei și căutător al frumuseţii", dacă n-aș fi la Grand Palais și nu aș fi parcurs întâi expoziţia „Renoir și arta secolului XX". Pe simeze: reale și, în același timp, imaginare, nuduri monumentale feminine, cu sânii mici și chipuri de fetiţe, bogat carnale și, totuși, pure. „Eu abia acum încep să descopăr (lumea) pictând", declara, uimit și fascinat de miracolul existenţei, artistul. Suntem în 1913, Renoir avea 72 de ani, era infirm și nu se putea deplasa decât cu ajutorul unui cărucior rulant.

Musée Marmottan. Paleta lui Monet

Contur sintetizat, ca de pasăre brâncușiană. Nu înălţându-se, ci, întunecată, obosită, cu capul și aripile căzute, se întoarce spre ultimul cuib al oricărei vietăţi: pământul. Penajul ei – cele din urmă zvâcniri cromatice ale pensulei – scurte turbioane de galben-crom, înconjurate de tonuri calde, potolite, împleticite… Lui Renoir și Luchian, slujitori și ei ai luminii și fremătând de bucuria vieţii, nedreptul destin le-a înţepenit articulaţiile mâinii; lui Monet, și mai nemilos, i-a înceţoșat ochiul, organul vital al oricărui slujitor al artelor vizuale…

Nu mi-a fost hărăzit să pot ocupa prima banchetă, nici cele următoare, dar, pentru cine își trăiește viaţa, ca mine, prin procura artelor, întâmplarea se dovedește una nesperat de binevenită. Poţi cunoaște caracterul omului după înfăţișare, te asigură unele cărţi. Observarea chipului semenilor tăi, a mimicii, e o știinţă și o artă, în același timp, susţin fiziognomiștii, urmașii lui Aristotel. Eu n-am această șansă. Pierdut printre călători, undeva în spatele autobuzului, pot urmări nestingherit doar cefele și urechile celor așezaţi în faţa mea. Și prin observarea acestor părţi ale corpului uman, afirmă în broșurica sa L.V., un specialist din zilele noastre în materie, putem afla multe despre calităţile psihice și morale ale subiectului analizat. Astfel, urechea mică ne indică distincţie, maniere și capacitatea de afecţiune a purtătorului ei. Cu cât lobul este mai roșu, ne informează sigur de sine autorul, cu atât sentimentele posesorului sunt mai puternice. Când urechea este însă lungă și îngustă, aceste calităţi sporesc. Urechile prea mici indică timiditate și rezervă. Urechile mijlocii ne relevă energie și fermitate. Cele mari, cu lobul gros, denotă grosolănie, materialitate. Urechile depărtate de cap ne spun că avem de-a face cu un om crud, posedat de spirite distructive. Nu degeaba despre purtătorii lor se zice că „sunt căzuţi într-o ureche". Ele, urechile, mai pot fi lăbărţate, ridicate, coborâte, deviate, inegale… Mie însă toate urechile călătorilor îmi apar doar roșii-cenușii, precum câmpurile de maci ale Ungariei, la orele înserării, licărind vag, albăstrui, în razele lunii, și abia conturându-se, în lumina chioară a plafonierelor, când trecem, prin vama Nichelsdorf, pe teritoriul Austriei, apoi lucind zemos, năpădite de o transpiraţie abundentă, de-a lungul următoarei zile, în vreme ce traversăm Germania, pentru ca, spre seară, când intrăm în Franţa, ciclul culorilor să se reia, până când, în sfârșit, pe la miezul nopţii, ne apropiem

de destinaţie. Sculptorii antici greci socoteau forma urechii ca fiind reperul anatomic cel mai personalizat al omului. Actul lui de identitate. Priveau la urechile semenilor lor precum s-au zgâit, în aceste două zile, vameșii în pașapoartele noastre. Ei, grecii de odinioară, aveau capacitatea de a vedea prin ele partea ascunsă, nevăzută a interlocutorului, vameșii pe cea de a detecta eventuale documente false. Mie, așa cum mi-e dat să le cercetez din spate, urechile tovarășilor mei de drum îmi par doar o înșiruire de cartilaje acoperite de încreţituri, pliuri, peri și rugozităţi, iar forma lor aduce ba cu râpoase coji de cartofi ori de nucă, ba cu nervurile unor foi de varză, ori cu două toarte atașate tigvelor, care, la rândul lor, seamănă izbitor cu niște ulcele. Iar creștetul bărbaţilor, acoperit de pălării negre, cu boruri largi, și femeile lor, cu fustele creţe suprapuse și baticurile intens colorate, se proiectează pe vastele panorame ale Europei și mă fac să mi-i imaginez pe străbunii lor, nomazii de odinioară, porniţi în lume să-și ducă meșteșugurile, dar, mai ales, s-o jefuiască. Săltând în șei de lemn, pe caii lor mici și iuţi, urmaţi de șatrele ticsite de pirande și puradei, în 1427 au ajuns până la porţile Parisului. Urmașii lor de azi stau afundaţi adânc în scaunele jerpelite și jegoase ale unui autobuz oarecare. În 1803, Napoleon le interzicea dreptul de rezidenţă și au fost nevoiţi să părăsească Franţa. Acum, sfidători, violenţi, arţăgoși, plini de sine și mereu gata de încăierare, își ţin cu palma apăsată buzunarele interioare ale hainei, unde au tot felul de documente care le legiferează trecerea frontierelor. Și în fiecare scăfârlie pot ușor bănui dospind un gând, un plan, o ţintă precisă. Da. Fiecare călător își are, desigur, strategia și tactica sa, îndelung gândite cum să cucerească Parisul.

În cuplul așezat pe bancheta de dinaintea mea, rolul femeii în această „expediţie" este unul minor. De servantă mută.

Precum într-un menaj de tip tradiţional. Sarcina sa este ca, periodic, să se ridice de pe banchetă și să coboare sacoșele, să scotocească prin ele și să le așeze iar înapoi, să întindă și să adune prosopul folosit drept faţă de masă, să dezvelească, din hârtii și folii de plastic, roșiile, ardeii, brânza, carnea, prăjitura, să le taie și să le întindă și, în final, să adune și să arunce la coșul de gunoi resturile, iar a bărbatului e de a îndruma și supraveghea să nu lipisească sarea, scobitorile, șerveţelele și, după ce, întâi, ochiul său face o amănunţită selecţie printre bucate, să le mestece, pe îndelete, înainte de a le înghiţi, ca, în final, să ia un digestiv, să bea din diferite sticle lichide colorate, după care, râgâind, să-și șteargă meticulos mâinile, faţa și ceafa, cu șerveţele parfumate, cu altele geamul și să tot regleze butonul cu aer condiţionat din plafonieră. Iar în pauzele dintre reprizele de ingurgitare, când nu se piaptănă, nu își aranjează haina ori cravata, admirându-se într-o oglinjoară, nu critică șoferul, șoselele, nu e nemulţumit de vreme, de partide, de guvern și de etnia celor ce ne înconjoară, iar, în staţii, cu mâna pavăză pe portmoneul de la piept, nu coboară să se ușureze, împingându-i seniorial la o parte pe cei care-i blochează ieșirea, jucând alba-neagra pe treapta autobuzului, răsfoiește ziare și reviste, căutând articole financiare. Urechile sale verticale, drepte, aproape lipite de craniu, îmi dezvăluie – după opinia eruditului autor al broșuricii pomenite – că am de-a face cu un individ plin de forţă și hotărât în acţiunile sale. „Ţanţoș ca un cocoș, înfumurat ca un păun, dar prost ca o cizmă”, l-ar fi caracterizat instantaneu locuitorii de odinioară ai coloniei în care m-am născut. „Știi cine sunt eu?” pare să întrebe retoric noul cuceritor, cel cu urechile ascuţite și braţul așezat, să se mai odihnească puţin, pe firavii umeri ai însoţitoarei, plecat să îngenuncheze Apusul. „Dacă nu eu, atunci cine s-o facă?

Și dacă nu acum, când?” Da. Fiecare credem în ceva. Parisul meu e o colivie înţesată cu muzee și galerii de artă, prin care mă și văd, zburătăcind de colo-colo, precum un cintezoi, mereu agitat, nerăbdător, neliniștit; cu pliscul ei ca de vultur, trup vânăt-slăbănog de pui de baterie și urechi lungi, rozalii, ca ale unui iepuraș sperios, scos din jobenul prestidigitatorului, femeia din faţa mea e convinsă de izbânda bărbatului de alături; câţiva foști ţărani, dezrădăcinaţi de la vetrele lor de comunism și reprofilaţi de democraţia noastră originală în deșeuri sociale, speră să găsească un loc de muncă; un domn înalt și deșirat nădăjduiește să-și obţină la tribunalul din Strasbourg dreptatea refuzată de justiţia română; o fostă altistă a Operei, să-și regăsească fiica și nepoata… Dar cei mai mulţi dintre călători continuă să se încreadă doar în iuţeala lor de mână ori în efectul palmei întinse…

E târziu în noapte când, de pe un promontoriu, zăresc luminile Parisului. Cei câţiva pasageri, care, întâmplător, nu zac cu capetele căzute pe speteaza scaunului și gurile larg deschise, șuierând prelung, ca niște vase de croazieră anunţându-și intrarea în rada porturilor, prind să se agite. Mișcările le sunt neliniștite, ochii mari, rotunzi, ficși, ca ai animalelor de pradă hămesite, maculează, cu întunecatele lor umbre, magnificele odăjdii papale, încărcate de perle, safire și rubine, strălucind în întuneric până-n zare, așa cum mi se arată orașul printre pleoapele grele de lacrimi. Dar nu mai sunt lacrimile de încântare ale copilului de odinioară, care, în numele unui ideal, prin voinţă, putea să râdă-n voie de propriile suferinţe. Trupul nostru e coviltirul lui Dumnezeu, zice Apostolul Pavel. Al meu acum însă e unul mărunţit și ciopârţit de ascuţitele cuţite ale durerii, înfipte adânc în carne și viscere. După ce, întreaga zi, ne-au purtat prin Germania de colo-colo, ca să-și

distribuie pachetele pentru ciubucurile lor nenorocite, șoferii n-au mai oprit autobuzul de ore bune, motivând că suntem în întârziere. Din cauza prelungitei nemișcări, supusul și răbdătorul meu trup a cedat. S-a dezmembrat. Arde. Precum niște butuci, picioarele îmi sunt cuprinse în vâlvătăile durerii, în vreme ce, pe șira spinării și pe la subsuori, mi se prelinge o transpirație rece, înghețată. Atât nu ajunge. Nici brațele nu îmi mai sunt brațe, ci două cioturi inerte, devenite, ca și întreaga coloană vertebrală, niște torțe aprinse. Parcă aș fi tranșat mărunt-mărunt, asemeni unei materii prime, ce urmează să fie trecută prin mașina de tocat. Sufocat de propria-mi limbă, umflată peste măsură, nu mai sunt capabil nici măcar să oftez și să gem. Singurul lucru rămas în mine viu, nespus de viu, e izvorul lacrimilor. Astfel intru în Paris, cu ele șiroindu-mi pe obraz, până ce, treptat-treptat, uriașul său glob de lumină mă învăluie și eu devin chiar centrul lui. Îi percep strălucirea ca pe o îmbrățișare plină de afecțiune, așa cum nu mi-a mai fost dat să trăiesc vreodată.

Vocea interioară: Delirezi! A și început să te devore.

La Paris

Lecția ceasului

Fiecare nouă călătorie la Paris mi-o însoţesc de planuri măreţe. Îmi propun să realizez aici, în câteva săptămâni, cel mult o lună, ce n-am înfăptuit acasă într-un an.

Și, pentru asta, din nou ora trei din noapte mă găsește la masa de scris. Și încep tot prin a transcrie într-un caiet însemnările zilei precedente. Acum, după ce mi le-am citit pe cele din timpul călătoriei, portretul acela colectiv al tovarășilor mei de drum, așa-zisele cugetări, și ascult „tezaurul" de bâlbâieli înregistrate, mă apucă o lehamite cumplită. Ce-i cu vanitatea asta, pe care mi-am autoimpus-o, de a avea un jurnal… La ce mi-o fi folosind el? mă întreb. Chiar așa. Astfel, trece o oră, trec două… Și mâna care ţine pixul ridicat deasupra hârtiei refuză să coboare. „Asemeni unui vreasc mort, atârnând deasupra unui râu curgând inexorabil", găsesc notat pe un bileţel.

Filă de jurnal

De ce acest neistovit efort?

„Totul s-a spus": La Bruyère. „Minciună! Totul urmează să se spună": Eugenio d'Ors. Și tot el: „Nu! Nu! Istoria omenirii este un Congres: totul s-a spus doar pe jumătate și dezbaterile trebuie să continue!"

De supărare că n-am apucat să scriu măcar un rând și din pricina prea multor cafele băute, urechile-mi vâjâie, mi-e greaţă, stomacul mă doare și, cu cât timpul trece, sunt tot

mai deprimat, mai abătut. Iar noaptea, ce îmi pare tot mai lungă, îmi dă senzaţia de timp mort, pe când trupul, pe aceea de cadavru abandonat în apăsătoarea lui infinitate. De ce s-or fi ţinând eșecurile și decepţiile de mine întruna, mă întreb, și tot eu îmi răspund: Oare nu tu ești primul vinovat de ceea ce ţi se întâmplă? Ce-o să fac de acum încolo? mă întreb din nou. Și răspunsul refuză să vină, până ce, cu un gest întâmplător, căutând printre hârtiile ce le păstrez într-o cutie, dau de ceasul primit în dar de la fiică-mea în urmă cu trei ani. Trecut și pe la încheietura altor braţe, e unul banal, cu cadranul șters, iar eu, în numele permanentei noastre nevoi de înnoire, de schimbare, am decis să-l înlocuiesc cu un altul. Dar cel ce m-a cucerit cu designul lui impecabil s-a dovedit a fi o „bombă" oarecare. Între timp, l-am înlocuit cu un altul, de existenţa celui din cutia de carton uitând cu desăvârșire. Surprins, constat că, neluat de nimeni în seamă, în acest lung răstimp el și-a văzut de ale sale. A continuat să meargă. Și, comparând arătătoarele între ele, rămân uimit: le desparte o diferenţă de doar câteva minute. În trei ani, bătrânul ceas și-a urmat neabătut menirea.

În sfârșit, înţeleg ce am de făcut.

Impresie; răsărit de soare

Muzeele vizitate de-a lungul timpului m-au atenţionat că, între creator, condei și suport, trebuie să existe o strânsă corelaţie, iar criticii de artă m-au asigurat și ei că „între mâna artistului și unealta folosită e o prietenie veșnică". (Oh, ce minunat ar fi ca întotdeauna să fie așa!). Să ajungă mai repede la destinaţie, îngerilor le-au crescut aripi pe umeri, lui Mercur la glezne, iar nouă, scribilor, la falangele degetelor mâinii drepte. Așa mă găsește și pe mine acest apropiat răsărit de soare: aplecat deasupra hârtiei, strângând între degete un pix,

în dorinţa de a-mi înregistra stările, trăirile, emoţiile, pe care o să mi le producă apariţia astrului. Apoi, urcarea lui pe bolta cerească. Primele preocupări aprofundate privind reprezentarea soarelui în pictură le-am găsit la Claude Loraine, dar abia la Monet el devine personaj principal. Iar eu vreau să repet, în scris, ceea ce a realizat pictorul în celebrul său „Răsăritul de soare" de la Muzeul Marmottan. În dorinţa de a ajunge la Paris, la doisprezece ani, într-o seară de vară, încercasem să-i ţin urma, afundându-mă într-un smârc de la marginea de apus a orașului natal; acum, în această dimineaţă de august, cu umerii acoperiţi de un pled și un nou caiet de însemnări în faţă, îl întâmpin, aici, pe balconul de la etajul zece al unui bloc în Clichy.

Nefiind la prima încercare de a-i consemna urcarea pe boltă, știu că el o să mi se arate de undeva de dincolo de „periferic", între Stade de France și bazilica Sacré-Cœur. Și, pe măsură ce zorile triumfă, stelele pier, auriul lor ajunge un argintiu luminos și clipa răsăritului se apropie, mă încarc de energie, devin tot mai neliniștit și agitat, precum orașul ce se trezește, fremătând și el, la viaţă. Pornit pe urmele suprarealiștilor, sunt conștient că fiecare clipă e preţioasă, dar, mai ales, că n-am voie s-o ratez pe cea mai importantă dintre ele, cea a răsăritului de soare. Căci de nașterea fiecărei zile îmi leg mereu o nouă speranţă. Încep prin a consemna anul, luna, ziua, minutul, secunda în care geana ciclopică pornește a se desprinde din așternutul ceţos al orizontului. Îl privesc intens printre pleoapele strânse și razele lui mi se deschid în pupile aidoma spiţelor unei roţi de foc. Dar stupoare: așa cum mi s-a mai întâmplat de atâtea ori, constat că astrul se lasă privit, admirat, în lenta și perpetua sa metamorfoză, până când, ajuns asemeni unui glob ocular cangrenat, se acoperă treptat cu o eșarfă de nori aurii, dar degetele mele continuă să rămână

înţepenite și incapabile să declanșeze acel dicteu automat care să-mi incendieze, prin spontaneitatea și expresivitatea cuvintelor, hârtia. În acest răstimp, insidioase și fluide, clipele se scurg pe lângă mine, parcă din ce în ce mai zorite. Și azi, în confruntare directă cu natura, cu miracolul vieţii, artistul din mine a ieșit învins. Dar sunt ferm hotărât să nu mă dau bătut. Nu-i nimic. Ce n-am reușit acum, dar nici în anii trecuţi, sigur o să izbutesc în viitor. O să-mi demonstrez mie însumi că…

„La tête haute", măi, omule!

„Nimeni nu-și va aminti de tine pentru gândurile tale secrete. Nici de suferinţele tale în tăcere. Cere-I lui Dumnezeu forţa și înţelepciunea să le poţi exprima": Gabriel García Márquez.

Orice tip de comunicare te eliberează de povară.

Casa lui Balzac

Filă de jurnal

Ars poetica

Proust ni-l prezintă pe Victor Hugo concepându-și opera în vreme ce străbătea întruna încăperea în care lucra, de la un capăt la celălalt, ca un lup însingurat în cușca sa, apoi, transpunând-o pe hârtie stând tot în picioare. Să mă conving, îi vizitez casa-muzeu din Place des Vosges, mângâindu-i pe furiș înaltele „secretaires" (avea vreo trei asemena pupitre pe picioroange, piesă de mobilier foarte răspândită în epocă). Balzac, masivul, orgoliosul fără margini și excesivul în toate, trudea „precum un ocnaș al gloriei", la cochetul său birou, ca de domnișoară, din Passy. Flaubert – scria întins la orizontală, înconjurat de obiectele altor vremuri, în încăperea sa devenită „un adevărat depozit de vechituri". Despovărat de obligaţia de a-și coordona mișcările trupului, mentalul

i-a putut mereu lucra la întreaga lui capacitate. Baudelaire, la fel, se dădea bucuriei de a-și concepe opera printre curiozități și obiecte rare, în odaia sa, ajunsă „un lăcaș de visare". Eu îmi scriu rândurile despre Paris când sunt singur, doar când sunt singur: pe stradă, în metro, în piețe și, mai ales, în muzee. Mereu, întâi în gând. Dar cuvintele, ce acolo au virtuţile păsărilor și parfumul florilor și mi se supun, îngenunchind, ca în faţa unui suveran, cum încerc să le vâr în textele mele, nu știu de ce, își pierd, instantaneu, ușurătatea, puritatea… Devin grele și colţuroase, asemeni unui morman de pietroaie azvârlite la întâmplare. Totuși, nu disper. Arma mea cea mai de preţ a fost dintotdeauna perseverenţa. Mereu sunt capabil s-o iau, iar și iar, de la început.

Consemnarea datează din vara anului trecut și o găsesc într-un caiet. O consemnare făcută nu oriunde. Ci pe un colţ al biroului cu plușul lui verde, ros de coatele truditorului Balzac, din chilia sa de lucru a Casei-muzeu din Passy. Cei care îi cunosc viaţa știu că el a locuit aici între anii 1840 și 1847, sub derutantul pseudonim Madame de Breugnol. De ce îmi doresc să-mi încep noul sejur la Paris cu vizita acesteia? O izbândă atrage după sine dorinţa de a o repeta prin aceleași mijloace. Smuls timpului prezent, imobilul e așezat cu mult sub actuala cotă a străzii Raynouard și, printr-o austeritate de capsulă aparţinând altor vremuri, el îmi relevă traseul unui creator, care, prin pasiune, credinţă în sine, talent și o trudă continuă, a izbutit în viaţă. Exemplara lui putere de muncă și faptul că niciodată nu s-a lăsat învins îi sporesc în ochii mei preţuirea. Iar eu, de când mă știu, am o stimă aparte pentru acești „muncitori îndărătnici" în luptă cu ei înșiși, cum se declara și Henri Rousseau. (Printre ei îl văd și pe tata împingând butoaie!). Precum Anteu, de ce nu mi-aș extrage

și eu, din fibra aceluiași lemn și din țesătura verde a biroului său, energia? Da, în acest edificiu „folie", construit la sfârșitul secolului al XVIII-lea, și pe colțul acestui birou, unde și-a scris Balzac miile de pagini ale „Comediei umane", o să-mi însăilez și eu câteva din paginile viitoarei mele cărţi dedicate Parisului. Insolita lor geneză pe legendarul birou, pigmentată pe ici-colo cu pateticele mele declaraţii de iubire adresate Orașului-lumină, pe care, din copilărie, îl percep ca pe un fel de drog, ca pe o boală, e imposibil să nu-i înmoaie năzuroasei istorii a literaturii inima. Sunt sigur că, în cele din urmă, o să-i câștig simpatia. Poate, de ce nu, chiar dragostea. Mi-o și imaginez, grăbindu-se să-mi joace, chiar la această masă, ca de biliard, destinul literar.

Adesea obișnuim să ne asemuim corpul cu o mașină. Dacă e așa, atunci blocul locomotor al mașinăriei mele organice e încă funcţional. Ca o „Dacie" ieșită din a nu știu câta reparaţie capitală și căreia, când e „în exerciţiul funcţiunii", motorul îi pâcâie, hâcâie, trosnește, șuieră și scoate aburi și fum, precum o sculptură cinetică de Jean Tinguely. Și, odată pornită la drum, viteza ei e greu de controlat. Așa se explică faptul că, din prea mult zor și entuziasm, am ajuns la poarta muzeului cu mult înainte de ora deschiderii și mă văd nevoit să urc și să cobor de mai multe ori străzile în pantă ale elegantului și liniștitului cartier Passy, doar așa, să-mi omor timpul cu ceva.

Dominat și el, ca întregul Paris, de o arhitectură și o urbanistică haussmanniană (dar și de imobile Art Nouveau și Art Deco), Passy rămâne una dintre acele puţine zone ale orașului neinvadate încă de hoardele turiștilor. Aerul său distins, de inaccesibilitate, le creează străinilor un complex de inferioritate, ţinându-i la distanţă. Eu, precum ţăranii de odinioară, ajunși într-un mare oraș, casc ochii și gura la rarele

mașini de pe străzi, la puținii localnici ieșiți să-și plimbe, absenți și demni, patrupedele în lesă, la elegantele, intime și discrete, magazine și bistrouri pe lângă care trec, la zidurile și decorurile, a căror materie primă e un calcar alb-gălbui și care mă închid între ele, ca în niște imense coji de ouă. Dacă mi s-ar propune să-mi înalț aici (ori în altă parte a orașului) una din sculpturile mele, nu văd unde aș putea-o plasa. Distincția, echilibrul, armonia întregului fac ca acest cartier, de altfel întregul Paris, să nu aibă nevoie, precum atâtea alte orașe ale lumii, de elucubrațiile sculpturii publice de azi. Arhitectura sa, cu decorațiile ei sculptate-n piatră, delicata dantelărie de fier forjat a imobilelor, arta peisagistică și a mobilierului stradal, toate (până și puținele reclame existente) îi definesc, împreună, pregnantul stil. Unul inconfundabil.

Și acum, când, în sfârșit, poarta muzeului s-a deschis, pot coborî scările, ca să intru în scunda casă cu obloane verzi. Ora continuă să fie tot una matinală și nicio pală de vânt nu mișcă coroanele copacilor și arbuștilor de un verde fosforescent, suculent, vital, din părculețul de alături, pe când cerul, specific dimineților de vară la Paris, așa cum îl pot zări printre crengile lor, apoi prin ferestrele sălilor pe care le străbat, pare o pictură de Corot.

Filă de jurnal

Paris = Corot

Corot este unul dintre pictorii preocupați direct de raportul lumină/umbră. La această oră, atmosfera Parisului e una liniștită, calmă, cerul e luminos și depărtările sunt vag difuze. Asemeni unui peisaj semnat de cel care avea să-i influențeze profund pe impresioniști. Doar că, datorită limpezimii aerului, „viziunea" ochiului meu asupra naturii e acum extrem de analitică. Iar

actualul mobilier stradal Empire – rafinat, bogat ornat și patinat în brunuri, verde greu și aur pur – contribuie și el la un plus de romantică noblețe și seducție al orașului.

Spre deosebire de aparatul fotografic, ce rămâne mereu pasiv în fața motivului, percepția noastră vizuală îi dă spațiului un sens. Inclusiv narativ și artistic. Înclinați din născare spre armonie și frumos, ne trezim inventând, organizând, corijând, stabilim alte raporturi decât cele existente între cunoscut și necunoscut, aparență și esență, realitate și vis.

Dar către nemărginita întindere a cerului parizian, pe care se proiectează în apropiere zvelta siluetă a lui Tour Eiffel, abia de îmi arunc privirea. Ca și spre exponatele de pe pereții și vitrinele din încăperi. Mai degrabă sunt preocupat să îmi ascult bocănitul pantofilor în trecerea mea dintr-o încăpere în alta. Sună a pustiu, de parcă aș fi pasagerul unui tren pornit la drum având vagoanele cu desăvârșire goale. După ce parcurg toate încăperile parterului, cinci la număr, mulțumit de cele constatate, mă reîntorc în prima dintre ele. Mi s-a confirmat ceea ce, de altfel, știam: Balzac și romanul său realist și psihologic nu mai sunt azi în vogă, iar prin situarea casei-muzeu în afara circuitelor turistice obișnuite se explică, în bună parte, interesul scăzut pentru ea. Chiar la o jumătate de oră de la deschidere, continui să-i rămân unicul vizitator. Și ceea ce doar intuisem se adeverește: existența unui personal restrâns face paza exponatelor dificilă. Și, când, totuși, ea există, atât nu ajunge. Peste tot în lume, un angajat al statului nesupravegheat de un șef, care, la rândul său, nu e ținut sub observație de un alt băgător de seamă pe bani publici, își uită repede atribuțiile. Ca această supraveghetoare. Când am intrat în prima încăpere a casei-muzeu, nici nu m-a băgat în seamă. Acum, la întoarcere, o găsesc tot pudrându-și și rimelându-și chipul într-o oglinjoară.

Și tot întoarsă cu spatele la cea de a doua încăpere, biroul lui Balzac, a cărei pază îi intră în sarcină. E o încăpere minusculă, tapetată cu o stofă vișinie și în ea tronează biroul scriitorului: o delicată piesă de mobilier din secolul al XVI-lea, la care, în celebrul său halat, alături cu și mai vestita lui cafetieră, el scria, uneori fără odihnă, câte 16 ore pe zi. O făcea afundat într-un fotoliu, unul cu speteaza înaltă, acoperită cu o ţesătură din lână înflorată. E și acesta acolo. Elegantele și firavele sale rezemătoare de braţe sunt atât de aplecate-n jos, încât însuși lemnul lor tocit parcă ar ţine să ni se văicărească nouă, vizitatorilor, cât de greu i-a fost ca, preţ de șapte ani, să poarte urieșeasca povară a stăpânului.

Și după ce m-am asigurat, încă o dată, că femeia continuă să rămână preocupată doar să-și admire figura, din câţiva pași ajung la cordonul ce desparte biroul de restul sălii, iar cu un altul îl depășesc, apoi îmi așez pe tăblia lui de sticlă caietul, unul cu spirală și coperţi albastre, cumpărat anume pentru acest eveniment, îl deschid și încep să-i acopăr febril prima pagină cu însemnările mele.

Sfidez o veche și firească interdicţie impusă de toate muzeele lumii: aceea de a nu atinge exponatele. Știu: prin formaţie, ar trebui s-o respect cu stricteţe; în realitate, o încalc, ori de câte ori îmi stă în putinţă. Motivul e unul cât se poate de simplu. De-a lungul timpului, am observat că nu doar actul creaţiei în sine, ci și săvârșirea unor asemenea mici fapte infracţionale au darul de a mă incita. Dinamiza. De a trezi în adâncul fiinţei mele adormitul spirit de aventură. Iar aventura aduce cu sine, se știe, o alternanţă perpetuă de stări contradictorii. Pe de o parte, ea ne stârnește frica ancestrală de risc, de necunoscut, ne umple cugetul de neliniști și temeri, pe de cealaltă, naște, de fiecare dată, în sufletul nostru, o nouă și luminoasă speranţă…

(După opinia mea, între actul creației, fraudă, vină și păcat există o strânsă corelare. Nu-mi propun să fac acum și aici o investigație a păcatului originar, dar sunt convins că tot o asemenea anxietate dătătoare de sufocări și palpitații, însoțită de o dulce bucurie și încântare a simțurilor, a trăit și Eva, în clipa când a mușcat din fructul oprit).

Așa cum am mai spus, de când mă știu încalc, cu bună-știință, normele de protecție a obiectelor expuse în spațiile muzeale. E un gest care îmi metamorfozează personalitatea. Îmi dă încredere în mine și îmi permite să-mi așez singur pe creștet cununa de lauri a învingătorului.

Dar, acum, în loc ca gestul să mă entuziasmeze, mă trezesc, așa, deodată, conștientizându-mi-l. Și încep să cuget la urmările lui. Un semn de rău augur. Aproape sigur, unul de labilitate psihică. Încerc zadarnic să mă conving singur, spunându-mi că nu micile noastre perfidii ne aduc în viață nefericirea, ne sporesc îndoielile, incertitudinile, suspiciunile și singurătatea, deziluziile și suferințele, ci doar prostul obicei de a ne gândi întruna la sursele răului ce ne înconjoară. Și de a ne pune tot mai des întrebări fără răspuns. Asta a făcut din bietul animal ce suntem, atât de sigur de sine odinioară, o ființă lașă, nevropată și temătoare. Să nu mai creadă în nimeni și nimic. E o maladie fără de leac a întregii omeniri. O maladie exacerbată până la paroxism de epoca în care trăim.

Iar gândul că n-o să-mi pot duce la bun sfârșit însemnările treptat a început să mă înspăimânte.

Nu doar supraveghetoarea sălii, care, în orice clipă, mi-ar putea zădărnici șansa de a deveni un nou Balzac, îmi dă frisoane, ci, în mod inexplicabil, până și prezența celor două busturi ale scriitorului îmi terorizează imaginația. Cel din marmură, semnat de David d’Angers, mă străpunge cu privirea

lui neînduplecat-inchizitorială, în vreme ce abisul întunecat, din tăietura ochilor, de sub sprâncenele stufoase și încruntate, ale cunoscutului portret cu părul rebel, opera lui Rodin, îmi sporește și mai mult neliniștea. Iar din spatele vitraliilor ferestrelor, cu irizările lor de curcubeu, mi se năzare că alte priviri mă scrutează, pline de reproșuri.

Îmi propusesem să relatez pe larg despre pătimașa mea iubire pentru Paris, să evoc ce fac și simt toţi egocentricii, refulaţii, visătorii, excomunicaţii social ai acestei lumi, cei care, asemeni mie, continuă să spere, să viseze, să iubească, să creadă în fantasme: în Bine, Frumos și Adevăr.

Dar ceea ce mă deprimă cel mai profund e faptul că, sub impulsul febrilităţii mele (specifică unui reporter de război, aflat sub asediu), am terminat însemnările cu mult mai repede decât îmi propusesem.

Cu ce rezultat? Desigur, unul catastrofal! În loc să acopăr, așa cum mi-aș fi dorit, un număr important de pagini, am în faţă doar câteva rânduri dezlânate, ilizibile, care îmi trădează starea de neliniște, sentimentul culpabilităţii și, în cele din urmă, disperarea de care sunt cuprins. Și constat că, oricât aș încerca să-mi descifrez grafia, de pe umectata și boţita foaie, din nou mi-e imposibil. Așternut în pripă, ductul e când gata să străpungă hârtia, când trece pe deasupra ei în zbor fără s-o atingă; abrevierilor le urmează repetiţii inutile, drepte, strâmbe, ori doar încrengături de linii, ce se pretind a fi cuvinte, urmate de întinse spaţii moarte. Dacă singur nu reușesc să-mi înţeleg scrisul, la ce mă pot aștepta de la cei care vor încerca, poate, s-o facă peste ani și ani de zile, mă întreb mâhnit. Deploranta constatare trezește în mine o derută cumplită. Acum, când îmi stă la dispoziţie un birou intrat de mult în istorie, cu restul timpului rămas ce mă fac? Desigur, aș putea să-mi reiau, în

aceleași condiţii, însemnările. Timp am berechet. Iar din partea supraveghetoarei, n-ar trebui să-mi fac vreo grijă. Aș putea chiar să-mi afund nestingherit șezutul în scaunul cu tapiseria roasă, să-mi lăbărţez coatele pe tăblia mesei și, dacă aș avea chef, aș putea să-i și șterpelesc scriitorului, drept amintire, foile manuscriselor xeroxate de sub geamul ce-o acoperă. Aș mai putea, de ce nu, să-i fur, din mica vitrină, aflată în camera alăturată, celebra cafetieră, vesela și tacâmurile din rasteluri, ediţiile princeps ale operelor din bibliotecă, nenumăratele ilustraţii și tablourile de pe pereţi. Secolul al XIX-lea a fost unul în care arta și banii încep să ducă o bună viaţă împreună. Iar parizienii deveniseră fascinaţi de noile descoperiri arheologice și pasionaţi colecţionari de opere de artă, încât aproape fiecare locuinţă a ajuns un adevărat bazar de bricabracuri. Și această casă-muzeu e un univers încărcat de asemenea nimicuri, dar și de inestimabile volume cu dedicaţii, de numeroase tablouri, litografii și ilustraţii de carte, de șpalturi, plăci tipografice, decupaje din presa vremii… Toate ar putea deveni ale mele, căci supraveghetoarea, aproape sigur, până la sfârșitul orelor de program, o să rămână doar un exponat *sui-generis* al acestui muzeu.

Dar eu, cel cu trupul ca paralizat, faţa crispată, degetele înţepenite și cu desăvârșire incapabil să-mi mai reiau însemnările, n-am vocaţie de colecţionar ori negustor de opere de artă. De cleptoman, nici atât. Îmi doresc doar să ies cât de cât onorabil din penibila situaţie în care singur m-am vârât. Iar dacă s-ar putea, ca orice bărbat plin de ifose și orgolii, să mă retrag de pe „câmpul de luptă" cu demnitate. Să-mi transform rușinoasa înfrângere într-o ţanţoșă victorie.

Nărăvit doar la privitul și cugetarea la lumea ce mă înconjoară, de felul meu detest să intru prin efracţie în sufletul

semenilor; să-mi exorcizez public trăirile și să fac din existența lor un spectacol. Dar, acum, mă văd obligat să improvizez unul. Unul al cărui creator și actant să-i fiu. S-ar cuveni… și mă pornesc să procesez mental câteva posibile căi de a ieși din impas. Dar descopăr că situația nu-i deloc simplă, așa cum mi-o închipuisem la început. Judecata însă mi-a rămas lucidă. Mai lucidă decât oricând. Așa îmi amintesc că ipocriziile, șarlataniile, tertipurile și minciunile, ca tot ce-i temeinic făcut pe lumea asta, au la bază o glorioasă tradiție. Iar celui care le practică i se cere o bogată experiență. Spontane, rafinate, unice, fărădelegile și mârșăviile noastre, ca să-și poată atinge ținta, trebuie să-și ia victima mereu prin surprindere. Josnicia se învață și se desăvârșește zi de zi, ceas de ceas, în hărmălaia, înghesuiala și păruiala vieții, nu conspectându-i groasele tomuri în sălile de lectură goale ale bibliotecilor. Da, da, vă asigur: celui care nu ține pasul cu ticăloșia vremii sale îi e imposibil să-și mai poată ajunge din urmă epoca. Semenii. Dar eu nu disper. Până la urmă, tot o să mă descurc. O să găsesc o chichiță, ceva, acolo… De când mă știu, arma cea mai de preț a unuia care vine de unde vin eu, e isteţimea, șmecheria, descurcăreala pe moment…

Totuși, recunosc, a fost nevoie de ceva timp până să-mi revină în minte prețioasele sfaturi, primite de la un bătrân conservator și restaurator al muzeului din orașul meu natal. Pe atunci, abia îmi mijeau primele tuleie care, în timp, se vor constitui în prețioasa mea barbă „de artist”. Iar babalâcul era atât de ramolit, încât părea că și timpului i se făcuse lehamite de prezența sa inutilă pe pământ, azvârlindu-i puținul și schiloditul trup undeva, acolo, în afara oricărei posibile identificări cu o epocă anume. Iar vorbele îi erau la fel de fără noimă ca înfățișarea. „Tinere, în orice împrejurare, înainte de a te

preocupa de destinul propriei opere – șuiera patetic stafia, apărută, parcă din neantul vremurilor imemoriale, pe coridoarele vechiului castel – apăr-o cu întreaga-ţi fiinţă pe cea a predecesorilor”.

Și așa, în numele sacrosantului ideal de apărător al patrimoniului cultural-artistic al umanităţii, pe care m-am hotărât să mi-l asum (desigur, nu din convingere, ci din necesitate!), îmi ridic mâna dreaptă, între degetele căreia îmi atârnă un greu mănunchi de chei; ca un gâde lama ghilotinei deasupra gâtului osânditului. Și, prevăzând ce o să urmeze, surâd satisfăcut.

În clipa în care las cheile să-mi alunece din strânsoarea degetelor și ele ating geamul ce acoperă tăblia mesei, cu o bubuitură care, prin neprevăzutul și intensitatea ei, umple mica încăpere cu o detunătură ca de tun, instantaneu, din mâinile femeii se desprind pudriera și delicata ramă a oglinjoarei. Iar ea, făcând prin aer un salt de 180 de grade, aterizează exact cu faţa spre mine. După o clipă de derută, ochii i se bulbucă, gata să-i ţâșnească din orbite, fălcile i se strâng, corpul e mult împins înainte, braţele i se deschid larg, încât aș fi tentat, dacă rochia în cloș, cu falduri largi și generos decoltată, nu i-ar atârna atât de caraghios pe pipernicitul trup, să cred că am în faţă un luptător sumo pregătit de atac. Pudriera a rămas înţepenită pe parchet, acolo unde a căzut, între picioarele rășchirate ale femeii, în schimb, rama oglinjoarei continuă să se rostogolească, descriind în jurul lor un semicerc cu o rază tot mai largă, iar mie mi-e dat să devin martorul unui spectacol nemaiîntâlnit vreodată. Unul măreţ, unic, fascinant. Cum doar natura dezlănţuită ţi-l poate oferi. Masca de pudră de pe chipul femeii, de-acum toată crăpată și fărâmiţată – ca în urma unei puternice mișcări tectonice ori asemeni zăpezilor de pe crestele

munţilor, când se pornesc avalanșele –, sub propria ei greutate, i se desprinde și curge la vale, în tot mai rapide și groase falii. Până ce și ultima dintre aceste fracturi pulverizate din scoarţa falsei înfrumuseţări s-a prăvălit în abis, iar în aer n-au mai rămas să plutească decât rotocoalele unor norișori înecăcioși; o turbulenţă formată din ultimele particule ale diafanului ocru, ale pudrei, ale roșului carmin, acoperitorul de pometi, ale albastrului cobalt și ale discretului sidefiu, cel al pleoapelor, toate fulgurate de negrul de ivoriu, cel ce pune accentele, desenează aluniţele și sprâncenele. Culorile și nuanţele lor se mai întrepătrund o vreme, dar, treptat, ca după furtună, prind să se liniștească, apoi să se risipească și dinainte îmi apare iar, rămasă în aceeași poziţie de atac, supraveghetoarea sălii.

Oprită din tot mai aplecata și bălăbănita-i rotire, rama oglinjoarei zace pe dușumea, nemișcată cu faţa-n jos; iar obrazul femeii, văduvit de succesivele straturi ale machiajului, având rolul de a ascunde adevărul, îmi relevă o piele lividă, zbârcită, pătată și striată de riduri și pliuri adânci, de sub care i se disting mult prea proeminenţii pometi, o bărbie ascuţită, niște fălci râpoase, golul întunecat al gurii, mult surpat spre înăuntru, pe când fosele nazale și găvanele orbiculare îmi par niște hăuri sinistre. Iar articulaţiile, mușchii și reperele osoase mă trimit cu gândul la un ecorșeu destinat studiului și reprodus în orice manual de anatomie artistică. În vreme ce, pe osul ei frontal, ca pe un întins ecran, îi pot urmări, proiectându-i-se cu repeziciune, din adâncul cutiei craniene, un film de groază: unul în care ea are menirea să împiedice „prin toate mijloacele" un individ odios care se pregătește să distrugă premeditat piesa simbol a muzeului – biroul lui Balzac. În imaginaţia supraveghetoarei sunt tot ce poate fi mai rău pe lumea asta: un terorist islamic, un nebun scăpat de la ospiciu, ori un ţigan

din România, încercând să fure bustul din bronz al scriitorului, ca apoi să-l vândă la fier vechi…

Oh! cât de seducătoare îmi devine această făptură – oricât de puţin înzestrată fizic ar fi – datorită zeloasei sale iubiri pentru frumos! Și, în vreme ce, clocotind de furie și ură e pregătită, în orice clipă, să mă sfâșie cu dantura-i contrafăcută, zelul ei profesional mi-o face tot mai dragă. Iar vocea sa, șuierând amenințător printre buzele întredeschise: *Ne pas toucher les objets!!!,* aduce cu mătăsoasele adieri ale zefirului în serile de vară. Și, dacă nu m-aș teme de o interpretare cu desăvârșire eronată a efuziunii mele, una cu urmări nefaste, aș da curs arzătoarei dorinţe de a o cuprinde-n braţe și de-a o strânge cu ardoare la piept. Constat cu entuziasm că facem amândoi parte din aceeași nobilă seminţie „a apărătorilor, prin orice mijloace, a patrimoniului cultural-artistic al umanităţii".

Așa că, socot, e mai înţelept să-mi recuperez cheile risipite de pe biroul stăpânului său de odinioară și, vârându-mi în geantă hârtiile lipsite de orice valoare literară, părăsesc grăbit încăperea.

Urcând cele vreo douăzeci de trepte, care mă scot din incinta casei-muzeu, ca dintr-un puţ al timpului trecut, ajung din nou la cota zero a actualului Paris. Și, apucând-o prin spatele clădirii, pe singura străduţă rămasă neschimbată în cartier de la începutul secolului al XVIII-lea, trecând pe lângă vechea piatră de hotar, care marca limitele domeniilor seniorilor d'Auteuil și Passy, cobor alte trepte, spre o largă alee, care, traversând un parc pustiu, îmi poartă pașii spre cheiul Senei. Peste tot, aceeași desăvârșită liniște. Nici ţipenie de om. Și niciun operator al vreunei televiziuni ori fotograf al unui ziar nu s-au pitit după boschete, pregătiţi să imortalizeze istorica scenă, iar proprietarii apartamentelor din jur au jaluzelele

ferestrelor lăsate, semn că sunt plecaţi în concediu. În căutarea miracolului, a ciudatului, a ieșitului din comun, a nevoii de excepţie și exaltare. Fascinat de atracţia depărtărilor și a aventurii, omul contemporan, în fiecare an, în luna august, se pune bezmetic în mișcare, cutreierând lumea… Păcat! Televiziunile și ziarele au ratat un important eveniment mediatic, iar locuitorii arondismentului șaisprezece ar fi făcut serioase economii rămânând în acest an acasă. Privind doar pe geam, ar fi putut admira, fără plată, un șocant raport dintre fragilitatea și puţinătatea unui trup și siguranţa suverană a mișcărilor sale; un spate drept și un piept bombat, împins mult înainte, unul de învingător, purtate semeţ spre cheiurile Senei de un pas ferm, sigur pe sine, chiar aici, pe sub ferestrele lor.

Ajuns pe trotuarul ce însoţește Avenue du Président Kennedy și luând-o în amonte pe Sena, îmi iuţesc și mai mult pasul, înscriindu-mă perfect în iureșul nebun al orașului, ce-i strânge aici pe trecători între chingile lui de trafic, direcţionându-le mersul. Totuși, anumite tăbliţe, săgeţi drepte ori arcuite îţi îndică, din când în când, și alte posibile opţiuni. Dar în cazul meu traseele sunt riguros prestabilite. Și limitate. Unui muzeu nu-i poate urma decât un alt muzeu; după o galerie, o expoziţie, fără îndoială vin alte galerii, alte expoziţii; o librărie, un cimitir…

În ele îmi caut eu adăpost de vânt, de ploi, de soare și de atâtea alte multe intemperii ale zilelor noastre. În sălile lor poţi descoperi multe plăceri și nespusă liniște. E ca-n rai. Chiar găsesc între muzee și rai o mare asemănare. În rai, ajunge să întinzi mâna și Marele Grădinar Cosmic îţi oferă de îndată tot ce-ţi poftește inima; în muzee situaţia e aproape identică. Să mă explic:

Filă de jurnal

Relaţia artă-viaţă

Arta nu este „amprenta” unei realităţi, ci chintesenţa ei. Un peisaj al Parisului, expus, de exemplu, pe simezele Luvrului, oricând mi se pare mai ușor de „descifrat” decât panorama orașului, pe care, eventual, o zăresc prin ferestrele respectivei încăperi. În primul caz (al „frumosului artistic”), un ochi expert și o trăire de artist au trudit pentru mine, au pus, după reguli bine stabilite, de generaţii, ordine, armonie și suflet în toate: compoziţie, perspectivă, proporţii, ritmul liniilor, acordul culorilor… Dorindu-se un dialog între autor și privitor, orice operă de artă ne propune, plină de bunăvoinţă, o grilă de „lectură”, ajutându-ne să-i „citim” împreună frumuseţea, realitatea și dinamica vieţii. În al doilea caz (al „frumosului natural”), sarcina de a mă descurca prin hăţișul lumii ce mă înconjoară îmi revine în exclusivitate. Generoasă și seducătoare, ca o elevată și subtilă curtezană, arta ni se oferă; realitatea, prin permanentele ei contradicţii, imprevizibilitate și echivoc, trebuie cucerită, îmblânzită, stăpânită. Realitatea ne dispersează, arta ne adună…

Cum mă apropii de Tour Eiffel, tot mai mulţi vânzători de suveniruri îmi ies în cale, asaltându-mă cu miniaturile lor din plastic. Grupurile de turiști se înghesuie să-l fotografieze și filmeze, un carusel își învârte-n gol călușeii, în vreme ce autobuzele-platformă își așteaptă clienţii, dar eu, strecurându-mă abil prin mulţime, abia îi azvârl o privire fugară simbolului orașului. Însă plină de subînţelesuri. Ca între doi vechi îndrăgostiţi. Nu cu mult timp în urmă, eu i-am jurat că o să mă întorc; iar el, că o să mă aștepte.

File de jurnal

„À pied" pe Tour Eiffel

Scormonind prin filmoteca memoriei, dau peste o peliculă în care mă (re)văd urcând cu un rucsac în spate treptele Turnului Eiffel. Încețoșată de timp, ea datează din 1969. Atunci aveam 33 de ani și eram în ziua întâi a primei mele descinderi la Paris. Înainte de a găsi un adăpost pentru noaptea care se apropia amenințătoare, ca o pasăre neagră, necunoscută, am ţinut să-i admir frumusețea (și) de la înățimea primului etaj al reperului-simbol. Pe atunci, urcatul „à pied" al celor 671 de trepte era gratuit. Azi (decembrie 2009), am 73 de ani, el costă 4,5 euro și trebuie să aștept zeci de minute la o coadă de vreo 200 de metri și să trec prin două „filtre", înainte să-i pot începe urcușul pe scările tăiate ca un tunel în jungla metalică de traverse și cabluri. Atunci, era o după-amiază târzie și blândă de vară, azi e în jurul orei prânzului, dar vântul aspru al iernii îmi șficuie obrajii și îngheață buricele degetelor ascunse-n buzunare. Dau peste aceeași platformă metalică, pe atunci o întindere cu desăvârșire pustie (nu pun la socoteală o pereche de îndrăgostiți într-un colț al ei: cei ce se iubesc nu aparțin niciodată acestei lumi și timpului real, le au pe ale lor!), acum e înțesată de buticuri, un restaurant, o sală de cinematograf, un muzeu… Într-o continuă migrare, aidoma turmelor de antilope Gnu prin savană în căutarea hranei, turiștii le cutreieră, vizând noi plăceri gastronomice și achiziționarea de noi suveniruri din plastic, sau, masați unu-n altul, așteaptă ascensoarele, ca ele să-i înghită și apoi să-i deverseze la nivelul superior. Densitatea trupurilor și faptul că turnul acum e înconjurat cu plase metalice, să descurajeze tentativele de suicid, mă duc imediat cu gândul la un imens țarc înțesat cu animale urmând să fie sacrificate.

Îmi propun să-mi depășesc performanța stabilită în urmă cu 40 de ani și o fac tot cu credincioasele mele mijloace de locomoție.

La etajul doi, senzaţia de spaţiu suprapopulat e și mai acută. Alte magazine, alt restaurant, aceiași ori alţi turiști la aceleași cozi interminabile așteptând ascensoarele. Acum, să-i coboare.

Se spune că, de la o anumită vârstă, noul începe să ne sperie și că suntem tentaţi să ne petrecem restul vieţii repetând, din ce în ce mai anost, mai lălâu, gesturi, vorbe și experienţe de-acum trăite. Eu mă dezic categoric de infama acuzaţie. Dimpotrivă. Supunându-mă ritmului autoimpus de vizitare a Turnului Eiffel, din 40 în 40 de ani, sunt hotărât să-l urc, până la ultimul etaj, în 2049. Voi avea 113 ani și sunt convins că voi obţine, pentru tenacitatea și fidelitatea de care dau dovadă, o derogare specială s-o pot face tot „à pied".

Am citit, în „Viaţa și opera lui Goya" de Eugenio d'Ors, că acesta s-ar fi căţărat pe turnuleţul cupolei Sfântul Petru, ca să-și scrijeleze acolo numele. Eu de ce n-aș face-o pe antena Turnului Eiffel peste încă alţi 40 de ani? O să fiu, în mod sigur, încă vioi și sprinten. Fiindcă n-o să am decât… 153 de ani.

Palais de Luxembourg

Aflat într-o permanentă competiţie cu mine însumi, continui să-mi învârt cu repeziciune picioarele mele scurte și robuste, precum cicliștii pedalele bicicletelor, convins fiind că îmi stă în putere să străbat Parisul – din cartierul Passy până la Sala de expoziţii a Senatului – mai repede și mai eficient pe jos decât cu orice mijloc de transport în comun. Și o fac cu un zor sporit, în programul zilei figurând și expoziţia „Portretele" lui Tizian de la Palais de Luxembourg. O expoziţie socotită un eveniment artistic cu totul aparte. Mi-o dovedește că-i așa șirul lung, lung al celor care își așteaptă rândul să intre, unul mai încolăcit ca oricând. Salvarea mea e în legitimaţie, care mă scutește de o imensă irosire de timp.

Mereu am asemuit Musée du Louvre cu „o uriașă ospătărie populară” ce oferă turistului sosit de peste mări și țări posibilitatea de-a ingurgita rapid, până la o saţietate extremă, un „ghiveci artistic halucinant”, format din operele mai multor secole; pe când Grand Palais și Palais du Luxembourg, cu niște sofisticate și rafinate „restaurante”, concepute să satisfacă prioritar gustul unei elite educate, super-rafinate. Rezervate expoziţiilor temporare, sălile lor sunt adaptate la conceptul expoziţional. Direcţionarea fluxului uman prin niște cordoane care să-i călăuzească pașii, concizia și exactitatea textelor lămuritoare, savantele panotări, spoturile luminoase, culorile fundalurilor și calitatea plușurilor de sub tălpi conferă spaţiului expoziţional un fel de sacralitate, în care iubitorul de artă poate întâlni, uneori după ani lungi de așteptare, un anume artist și operele sale reprezentative. La fel, acum. Depășiţi de afluxul vizitatorilor, organizatorii n-au putut restrânge intrarea la un număr fix de persoane, iar spaţiul fiind limitat, vreau-nu vreau, mă văd nevoit să-mi acord pasul cu cel al convoiului, ce înaintează anevoie. După ce facem un pas-doi, ceva, acolo, șirul se oprește zeci de secunde, câteodată chiar minute bune, ca fiecare segment al său să poată contempla o nouă lucrare a „celui mai mare pictor veneţian al tuturor timpurilor”. În afara mea, nimeni nu pare grăbit. Barba în neorânduială și eternul meu pulover de culoarea untului rânced, un veșmânt fără o identitate și o personalitate anume, printre atâtea costume Giorgio Armani și Hugo Boss, mă fac să par un „*sauvage*”, care, după ce, mai deunăzi, a pictat Altamira, a ieșit din peșteră și, ca să-și mai dezmorţească oasele, acum încearcă să împingă discret, din spate, aceste superbe garderobe. Dar zecile de perechi de pantofi Louis Vuitton, Venturi, Ugg și Christian Louboutin, scoase, pentru acest eveniment, din ambalajele lor

satinate, nu par dispuse să facă un pas înainte, așa cum doresc eu să le impun. Cravatele YSL rămân și ele tot bine înfipte în severul triunghi dintre revere, genţile Gucci, brăţările Tiffany și broșele Chamet, cu lucirile lor criptice, la fel de nemișcate pe rochiile și sarafanele Chanel. Cu mâhnire, îmi dau repede seama că n-am nicio șansă să zoresc în vreun fel scurgerea atâtor și atâtor elegante și rafinate comode, rafturi și vitrine ale acestor umblătoare mini-magazine de lux. După ce îmi notez rapid ce cred de cuviinţă, ca să nu zăbovesc chiar de pomană în nedorita lor strânsoare, mi-aș omorî și eu timpul într-un fel. Dar cum anume? În dictafon nu pot vorbi, iar aparatul de fotografiat îmi atârnă zadarnic de gât. (N-o să pot înţelege vreodată de ce în muzeele de origine poţi poza în neștire orice lucrare, dar, ajunsă într-o expoziţiei temporară, ţi se interzice cu desăvârșire s-o faci?!). În rest, în afara exasperantei lentori a înaintării și excesivelor amestecuri de mirosuri de parfumuri Dior, Givenchy, Gucci, Kenzo, Paco și multe altele, recunosc, oricât de cârcotaș mă străduiesc să fiu, n-am nimănui ce-i reproșa.

Filă de jurnal

Despre parfumuri, vestimentaţie și artiști plastici

Aici, la Paris, unde se află toţi marii și importanţii producători și importatori de parfumuri ai lumii, aici unde se realizează 80% din producţia lor mondială, unde se creează, recreează și reconstituie mirosuri, aici unde suntem seduși de parfumurile impuse de Giorgio Armani, de Dior, Chanel ori de cele personalizate, toate cu codurile lor criptice, enigmatice și rafinate, tulburătoare și preţioase, pentru cel al trudei zilnice, al transpiraţiei, e o toleranţă zero. În viaţa de zi cu zi, la Paris, înainte de a fi util, de a fi acceptat, trebuie să-ţi respecţi vestimentar statutul

social, să fii șic, în pas cu moda, adică, să ai (non)personalitate, iar în plastică, vremea „lăbarului" (artist cu reale abilităţi meșteșugărești, dar rudimentar ca viziune) și a boemei pletoase și slinoase, zăcând la nesfârșit prin bistrouri, au apus. Bănuiesc că un nou Van Gogh ori un solitar Cézanne în zilele noastre ar fi alungaţi cu pietre din cetate. Într-o lume obsedată de consumul imediat, de nonconvenţional, șocant, supradimensionat, colorat și strălucitor, fără aripa protector-interesată a unui Mecena, a unui susţinut bombardament mediatic favorabil și a unui marketing profesionist, artistul contemporan e pierdut. La fel ca artiștii Renașterii, cei de azi practică, în același timp, mai multe limbaje și tehnici: pictură, sculptură, instalaţii, scriu poezii… Inteligenţi, interactivi, excelenţi oratori, făcând pe filozofii și savanţii, vorbesc mult și produc puţin. Da, sunt mai tot timpul actanţi și oameni de afaceri ai propriilor creaţii și, doar arar, spectatori la eforturile și, uneori, bucuriile confraţilor…

Și, să-și facă loc să înainteze, nimeni nu-și folosește coatele ascuţite, nimeni nu se scotocește prin buzunare, nu mestecă bomboane, nu se scobește cu râvnă în nas ori în urechi, nu-și scarpină subsuorile și părţile intime, niciun bărbat ajuns în preajma unor nuduri nu mângâie discret și tandru fesele femeii ce-l însoţește, așa cum mai poţi vedea, din când în când, prin alte părţi, nimeni nu-și suflă, cu zgomot, mucii. Doar, uneori, se mai înfiripă stinse șoapte de admiraţie. Alteori, și vagi suspine. În rest, peste tot, nu zăresc decât aceleași și iar aceleași feţe, ca împietrite, cu ochii larg deschiși. Iar în lucirea sticloasă a pupilelor dilatate peste măsură se reflectă, rotunjite și bombate – ca-n oglinjoara din pictura „Cămătarul și soţia sa" de Quentin Metsys de la Louvre – tablourile de pe simeze în ramele lor somptuos aurite.

Să-mi umplu timpul cu ceva, n-am încotro, încep și eu, ca toţi ceilalţi vizitatori, să scrutez picturile cu mai multă luare-aminte.

Și, tot privindu-le, ele prind să se anime; iar strălucitoarea lor frumuseţe picturală începe să mă încânte. Fluidizaţi, pigmenţii grelelor veșminte dintre rame îmi pătrund în sânge și pornesc să-mi circule prin vene, insuflându-mi o nebănuită energie. De parcă aș fi un sportiv, care ia substanţe interzise: amfetamine, anabolizante, efedrine… Pictura geniului italian naște treptat în mine forţa și siguranţa învingătorului. Sentimentul invincibilităţii. Îmi dă siguranţa că, de acum încolo, nimeni și nimic nu mai poate să-mi stea în cale. Fascinat, îi împrumut pictorului măreţia trupului și demnitatea înfăţișării, identificându-mă cu serenisimul bătrân din autoportretul său de la Prado. Apoi, pe rând, mă strecor abil în armurile lui Carol Quintul și Alonso de Alvos, îmi așez pe umeri, cu un gest solemn, capa Papei Paul al III-lea, îmi îmbrac largile și somptuoasele veșminte ale lui Pietro Aretino și Giacomo Dolfin și toate îmi par că au fost croite anume pentru mine și nevoite de un destin potrivnic să aștepte cinci veacuri întâlnirea cu adevăratul lor stăpân. Victimă a atâtor dorinţe neîmplinite, prin mijlocirea artei omul se imaginează ceea ce nu este. Așa sfârșesc și eu, care toată viaţa am visat să ajung, dar niciodată n-am apucat să fiu: înalt, frumos, falnic, puternic, venerat, bogat, iar ţinuta și gesturile să-mi degaje acea superioară și aristocratică demnitate, siguranţă și stăpânire de sine, pe care doar marile spirite le au. Folosindu-mă drept cobai în experimentele sale psihoplastice, Tizian face ca pe faţa mea să se poată citi (dacă ar fi cineva interesat) uimire, derută, șoc, entuziasm, pierdere de sine… Un detaliu oarecare, aparent fără însemnătate, al „Omului cu mănușa": arătătorul

gol, ușor aplecat în jos, al mâinii drepte a tânărului bărbat, pe care poartă un inel (degetul descrie, în raport cu mâna stângă, înmănușată, în care ţine mănușa dreptei, un discret unghi de 45°), mie îmi potenţează întreaga suprafaţă pictată, dându-i o tulburătoare dinamică. Fondul întunecat al hainei și al tabloului, contrastând cu albul imaculat al cămășii, al horbotelor de la mânecile și gâtul personajului, austeritatea întregului, a generalului, sunt contrapunctate, prin intimitatea detaliului, de delicatul medalion cu safire și perle ce-i atârnă pe piept. Concreteţea materială a lucrării, căreia i se opune subtilul ei rafinament plastic, îi dă „Omului cu mănușa" un poetic mister, iar mie îmi electrocutează întreaga făptură.

Aș dori să mai zăbovesc încă mult timp în faţa tabloului (dacă mi s-ar permite, mi-aș instala aici masa de scris și mi-aș întinde peste noapte pe jos culcușul!), dar gloata ce mă însoţește intră din nou în acţiune și, ca o turmă de dinozauri, pornită din Mezozoic și Cretacic, ajunsă, nu se știe prin ce miracol, acum, în Musée du Luxembourg, sub înfăţișarea acestor simandicoși domni și distinse doamne, începe să mă împingă din spate. Parcă faliile întregii planete s-au pus în mișcare. Și, într-o deplină consonanţă cu ele, istoria omenirii. „Panta rhei!" După scurtul preaplin al vieţii, fiinţa noastră și tot ce ne înconjoară cad pradă desuetudinii. „Panta rhei!" Apoi, suntem daţi uitării. Uimitor de repede. Din ce în ce mai repede. „Panta rhei!" (Mai nou, în magazine, produsele își pierd termenul de garanţie de îndată ce le-ai achitat contravaloarea la casă, iar valabilitatea promisiunilor omului politic de azi ţi se livrează gata depreciată din chiar clipa în care ele au fost emise!). Doar eu și încă puţini asemeni mie ne imaginăm că ne stă în puteri să sfidăm curgerea firească a vremii, impunându-i timpului universal propriul nostru ritm: când o

precipitată mișcare, când o înghețare a tuturor legilor cosmice. Împingându-mă discret, încerc și acum să-i opresc scurgerea, dar, din păcate, fără nicio șansă. Așa că, vreau-nu vreau, mă văd nevoit să apelez la un șiretlic ieftin, dar eficace: mă smulg din rând, fac doi pași în spate, ca, apoi, să mă alătur iar convoiului, aducând atât de mult cu unul mortuar. Iar opririle sale asemuindu-se cu niște „vămi ale văzduhului". Sunt sigur că mulţi dintre cei cu care am pornit împreună cu ore-n urmă să vizităm expoziţia acum sunt ajunși departe. Foarte departe. Așezaţi la birourile lor, au și apucat să-și scrie cărţile despre „Omul cu mănușa". Volume care, între timp, poate, au și fost tipărite și au devenit best-selleruri, umplându-le autorilor conturile, în vreme ce eu mă încăpăţânez să rămân în faţa aceleiași lucrări. Ca-n viaţă: mereu mă leg, ca prostu', fără ca apoi să mă pot desprinde, de un anumit loc, de anumite idei, de o anume persoană… Tizian însă, drept recompensă, îmi oferă o șansă incredibilă: una superioară oricăror afaceri comerciale: mă încurajează, în încercarea mea dureroasă, mereu lipsită de izbândă!, de a mă investiga și cunoaște pe mine însumi. (De parcă înaintea ochilor aș avea o altă lucrare celebră; cea a lui Gauguin: „De unde venim, cine suntem, încotro mergem"?)

Și după ce mai repet de câteva ori „găselniţa" cu ieșitul și reîntoarcea în rând, ţâșnesc din sălile de expoziţie, ca în transă. Din două sărituri am și coborât cele șase-șapte trepte de la Palais du Luxembourg și, parcă plutind, o apuc grăbit, pe Rue de Vaugirad spre Panthéon. „Așa te vreau! Așa te vreau!" îmi ţipă isterice în urechi toate vocile mele refulate, adunate într-un unic cor psihanalitic. Hotărât lucru: precum magii care au purces spre Ierusalim în urma călăuzitoarei Stele, eu am pornit-o, încă în anii copilăriei, spre Paris, în urma Soarelui. Și, asemeni tuturor pelerinilor artei, având mereu în gând să

mă închin ei. Să mi-o apropriez prin smerenie: cu ochiul, cu piciorul, cu inima.

Acum, însă, razele fierbinţi ale soarelui îmi curg pe mâini, pe piept, mă orbesc. Și descopăr că întregul trup îmi degajă o asemenea revărsare de vitalitate pură și entuziastă convingere de reușită, încât veșmântul supușeniei și al umilinţei, ce-l port de-o viaţă în faţa marilor artiști, simt că nu-i de unul ca mine. Iar puloverul anodin, rărit de vreme și decolorat de spălături, mi-a devenit supărător de mic și străin. După ce îi suflec mânecile deșirate pe braţele încordate, ca să mă pot elibera de sufocanta lui strânsoare, îl trag de veul gulerului, prin care mi se iţește, pe un gât „à la Giacometti", capul cu părul vâlvoi și barba hirsută, bătute de vânt, ca ale unui faun pregătit să intre în deliranta serbare a „Lupercaliilor". „Poţi orice, doar să vrei!" am citit undeva. Da! Lumea este a celor puternici, îmi spun, uimit și eu de colosala energie pe care o degaj. Și cine, plin de sine cum sunt eu acum, nu s-ar socoti un super-erou, știind că trupul său se proiectează pe măreaţa faţadă neoclasică a Panthéon-ului? Și având, asemeni mie, o imaginaţie dând mereu în clocot, ar putea vedea cum, ridicându-se din coșciugele lor de bronz și din sarcofagele de piatră, îndeaproape îl urmează, credincioase gărzi de corp, spiritul lui Voltaire, al lui Diderot, Rousseau, Victor Hugo, Malreaux… Iar în faţă, peste acoperișurile orașului, i se profilează silueta Turnului Eiffel. Și știind că, în apropiere, dincolo de Pont d'Iéna, în fostul Musée de l'Homme din Palais de Chaillot, până nu demult ar fi putut mângâia (desigur, când supraveghetorii sălilor nu ar fi fost cu ochii pe el!) uriașa cutie craniană – precum o navă transatlantică – a lui René Descartes, oricine ar gândi și acţiona asemeni mie!

Viaţa e o continuă competiţie și, înainte de toate, ea vizează performanţa. „Străduiește-te să fii tu mereu cel mai bun, cel

mai puternic”, așa scrie pretutindeni. „Preferă să fii temut, nu iubit”! (Machiavelli). Și: „Pe primul plan așază-ţi interesele, nu afectele!” (Ludovic al XIV-lea). „Lovește oriunde! La moacă, sub centură, la gioale, n-are importanţă. Dar fă-o, neapărat, tu întâi…” (Ciomăgarii coloniei în care m-am născut). În copilărie, tata mă îndemna întruna la respectul semenilor, la cumpătare și multă, multă muncă, ca, doar peste câţiva ani, un coleg, mult mai vârstnic din instituţia de cultură unde m-am angajat, la o continuă prefăcătorie și mult tupeu. „Ascunde-ţi abil intenţiile sub masca bunăvoinţei, a generozităţii, a altruismului ș.a.m.d…” mă iniţia el în asprele legi ale supravieţuirii, cu profunda amiciţie ce-i leagă pe neîmpliniţii sorţii, în vreme ce noul nostru „șef”, un fochist, ce-l înlocuise de curând pe precedentul director, un cunoscut dirijor, ne privea cu dispreţ. „Doar succesul final contează!” m-a asigurat, chiar mai zilele trecute, cu un maliţios surâs pe buze, cineva, și el „împlinit” peste noapte. *À bon entendeur, salut!* Îmi pare rău, vă asigur, e *à contre coeur,* dar n-am încotro, așa-i viaţa, îmi zic în gând, în vreme ce șuier peste umăr: *Excusez-moi!, Excusez-moi!* spre cei năpăstuiţi și profund lezaţi de uraganul trecerii mele.

Iar dezlănţuita mea vigoare îmi relevă, încă o dată, că, dacă insistă, oricine și oricând poate deveni un lider, un simbol, un mit, un idol al celor obsedaţi de aventură și frământaţi de mărire, de ambiţii și glorie eternă… Al omenirii întregi! Iar mie, o expoziţie, văzută recent la Louvre, cu figurarea eroului și cu obiecte din epoca sa, îmi face gândul să zboare la Alexandru cel Mare. Ori, de ce nu, apucând-o pe urmele lui Julien Sorel, aș putea să-mi doresc și eu să devin peste noapte un nou Napoleon, al cărui mormânt l-am vizitat relativ recent la Hôtel des Invalides…

Filă de jurnal (25.10.2001)
Mormântul lui Napoleon

Napoleon și-a depășit cu mult condiţia dintâi, cea concretă; de om, de împărat, de geniu militar. Iubit și adulat de unii, hulit și urât de alţii, atât în viaţă, cât și după moarte, asemeni mai tuturor personalităţilor de excepţie, el a devenit în timp o entitate abstractă, un simbol. Simbol reprezentat grafic prin litera N, înconjurată de o cunună de lauri. Având o semantică extrem de bogată, fiecare folosim simbolul cât ne duce capul și unde ne poartă interesul ori inima. Pentru mine, de exemplu, el coagulează întreaga istorie și glorie a Franţei imperiale. Că nu sunt prea departe de adevăr, mi-o dovedește și noua vizită la Hôtel des Invalides, un reper imposibil de ocolit pentru oricine își propune să parcurgă un minimal traseu istoric și cultural al orașului. De cum mă apropii de cunoscutul edificiu (și altele asemeni lui: Versailles, Pantheonul…), simt că nu-mi mai aparţin. Maiestuozitatea și excesul lui de rigoare, nobleţea impenetrabilă, eleganţa sobră și desăvârșita lui simetrie mă inhibă. Mă copleșesc, mă anihilează, mă… umilesc. Și nimic nu-mi dă un sentiment mai acut că mă aflu pe un pământ străin și că sunt o fiinţă de prisos pe aceste meleaguri decât această frumuseţe rece, în care nimic nu-i lăsat la voia întâmplării, unde totul e subordonat severului raport dintre cifre. Desăvârșirea neoclasicismului este una a riglei și a compasului, una care iese de sub incidenţa oricăror îndoieli. Precum unele mirese după noaptea nunţii, rămase fără voal: tot de-o fascinantă frumuseţe, dar lipsite de mister. Eu, risipitorul, exaltatul, încrâncenatul, mental și afectiv, nu-l accept și, totuși, mă trezesc atras irezistibil spre el. Așa, chinuit de stări sufletești contradictorii, ajung să gravitez, asemeni unei neînsemnate planete, în jurul mormântului lui Napoleon, amplasat cu vreo doi

metri sub cota zero a capelei-necropolă care-i poartă numele. Și aș putea să mă învârt la nesfârșit în jurul sarcofagului, ţinându-mă de balustradă, ori, rezemat de ea, să tot privesc în jos, la încremenita în eternitate „navă imperială" din porfir roșu, care îi adăpostește, în șase sicrie suprapuse (ca, odinioară, pe cele ale faraonilor), rămășiţele pământești, dar niciodată nu le voi putea atinge. Un protector spaţiu gol mă desparte iremediabil, pe mine, cel repede trecător, de el, Nemuritorul. În jur, doisprezece îngeri îi veghează sarcofagul, care înscrie, asemeni unui astru de piatră, niște raze dinţate pe pardoseala circulară. Da. Nimic nu-i întâmplător aici. Evident, în afara prezenţei mele accidentale. Dar, în compensaţie, prin voia sorţii, devin martorul unor clipe rarisime, miraculoase. Clipe „regizate" de întâmplare ori de autorul edificiului, arhitectul Visconti, clipe în care, printr-o fereastră tăiată în înaltul zidului sudic, razele soarelui pătrund în necropolă și acoperă sarcofagul, ca într-un gest de solemn și suprem omagiu, cu o scânteietoare broboadă de lumină. Uluit, iau parte la o întâlnire de gradul 0 dintre Dumnezeu, Soare și Împărat. Sunt clipe în care ei „își vorbesc". Un conclav la care noi, muritorii, inși oarecare, aflaţi în afara unui sistem de valori și de relaţii invizibile, mult superioare și necunoscute nouă, nu vom avea acces niciodată. Rostul meu (deocamdată) e să mă minunez și să receptez totul ca pe un miracol. Îmi privesc ceasul (e chiar miezul zilei!) și, cu dezlânatu-mi scris, consemnez, în caietul ce-l port mereu cu mine, evenimentul la care – aidoma unui privilegiat al sorţii – mi s-a acordat onoarea să iau parte.

Pe cerul ca de smalţ albastru al Capelei Sixtine, Dumnezeu își îndreaptă braţul cu un deget întins precum vârful unei săgeţi spre cel al lui Adam. Arătătoarele le par doi electrozi încărcaţi

de uriașe energii și tensiuni cosmice, gata să se atingă și să se descarce. Amintirea magnificei scene mă îndreptățește să afirm că, în viață, totul stă în puterile noastre… Să izbutim, ajunge doar s-o dorim. Să stăruim în credință.

Dacă mă gândesc bine, și eu aș cuteza, de ce nu, să mă iau la trântă cu mesagerul lui Dumnezeu. (Oricine ar fi acesta!). Chiar aici, în apropiere, într-o navă laterală a bazilicii Saint-Sulpice, e expusă uriașa pânză a lui Delacroix „Lupta lui Iacov cu Îngerul”. De câte ori mi-a fost dat s-o văd, ea m-a impresionat profund!

Filă de jurnal

Bazilica Saint-Sulpice.
Lupta lui Iacov cu Îngerul

Frapează modul cum Delacroix interpretează, ideatic și plastic, într-o pictură în ulei de mari dimensiuni, cunoscutul episod biblic al confruntării lui Iacov cu trimisul lui Dumnezeu, încleștare din care Omul, chiar rănit la încheietura coapsei, iese învingător. În opoziție cu Îngerul, întruchiparea eternității, care își menține și în timpul aprigei dispute fizice un aer superior, aproape static în serenitatea sa, efortul lui Iacov, de ființă trecătoare, răspunde nevoilor imediate: e îndârjit, dezordonat, nespus de pământean. Fișa lucrării mă atenționează că D. a dorit să ilustreze prin această pictură lupta contrariilor care ne macină zi de zi, clipă de clipă. O luptă între libertatea și absolutul la care aspirăm și chinga lumii, ce ni se opune cu legile ei imuabile. Iar pe plan pictural, sunt îndemnat să urmăresc admirabila disjuncție între frenezia de moment a peisajului, în care are loc confruntarea, și „pasivitatea” umbrei și a naturii statice din prim-planul tabloului.

Adam Michnik: „Eroismul nu-l poți cere decât ție însuți.”

Da. La Paris, granița dintre realul material și cel imaginar a fost și o să rămână mereu una foarte mobilă. Stimulați de entuziasm, mai tot timpul suntem tentați să înlocuim concretul, palpabilul, cu propriile noastre ficțiuni. E o cecitate pe care ne-o autoprovocăm, ca apoi să ne-o asumăm, ca pe o nouă realitate.

Dar nu e și cazul celui ajuns în locul în care mă aflu eu acum: pe Avenue W. Churchill, între Grand Palais și Petit Palais (opere emblematice pentru Parisul anului 1900). Aici „realitatea bate imaginația!"

Filă de jurnal

Paris, cartolină ideală

E seară. Dar cerul continuă să aibă o strălucire de smalț albastru, unul cum nu se poate mai nimerit, un ceruleum luminos. Foarte luminos. Pe el se proiectează, dincolo de statuile aurite, care încoronează picioarele Podului Alexandru al III-lea, cupola Domului Invalizilor, aurită și ea. Pe cale să apună, soarele – părând a fi un angajat pe statele de plată ale Serviciului de Mediu ori Urbanism al Primăriei orașului – le mai poleiește încă o dată generos cu razele sale. Iar felinarele de pe marginea arterelor de circulație, scânteind diamantin, par aprinse. În ansamblul său, peisajul e o ideală carte poștală ilustrată. Domul Invalizilor îi conferă echilibru, grandoare, somptuozitate, decorul eclectic al palatelor și al podului ilustrează bogăție rafinată și nostalgie aristocratică, specifice pentru gustul sfârșitului celui de al III-lea Imperiu, iar mobilierul stradal, în stil Art-Nouveau, îi adaugă picătura de melancolie, parfumul și frivolitatea caracteristică epocilor următoare. În ansamblul său, orașul pare că nu are substanță, materialitate, pare să fie o imagine pură, dar,

în același timp, perpetua agitaţie a bulevardelor îi dă o frapantă și seducătoare concretețe. Exact de ce are nevoie și caută turistul. În elanul său consumerist, gastronomic și erotic, să se bucure de toate fără limite. Să nu mai știe cu certitudine pe ce tărâm se află.

Făcându-mă să cunosc iubirea, întrebarea, îndoiala, extazul și nefericirea, Parisul mi-a dăruit certitudinea că exist. Au trecut însă vremurile acelea când mă mulțumeam cu puțin. Acum îmi cunosc exact dorințele. Nu mai sunt temătorul Raphael din „La peau de chagrin”, ci un Eugène Rastignac, stăpân deplin pe trăirile și sentimentele sale, pregătit să cucerească Parisul. Și mă trezesc murmurând sfidător: „Acum, între noi doi!”

Și chiar de mâine o să-mi pornesc „atacul” asupra Orașului-lumină. Unul frontal. Voi începe cu Musée du Louvre, Templul artei. I-am mai străbătut de nenumărate ori sălile, dar, pentru prima dată, n-o să mă las în seama hazardului, a impresiei de moment. O s-o fac metodic, organizat…

Aut Caesar, aut nihil!

Ziua întâi. Musée du Louvre

Renumele muzeului, numărul mare al galeriilor, lungimea și diversitatea lor, cât și sufocanta „înghesuială" a capodoperelor mi-au dat mereu frisoane. Parcă m-aș fi afundat într-un ocean și aș fi tot înotat, înotat, înotat, fără să văd malul spre care o făceam. Și, în scurt timp, nici pe cel de pe care pornisem. Cel care ţine la inima sa trebuie să aibă curaj să se implice într-o asemenea „aventură". Și nebun, s-o continue până la capăt. Dar eu, pe baza unui „program" coerent alcătuit, legând cap la cap zilele necesare (șapte, am socotit eu), o să „bifez" *Totul.* Absolut totul. Nimic n-o să-mi scape. Trecând fiecare lucrare de pe simeze prin focul privirii mele, ca prin lama unei spade, o să devin „stăpânul" întregului muzeu! De unde această foame informaţională recuperatorie, împinsă subit până înspre obscurele zone ale iraţionalului, după ce, tot eu, în ţară, îmi risipesc restul anului ascultând bancuri tâmpite și îmi pierd zilnic, ore-n șir, în faţa televizorului? O fi doar nevoia bovarică de a trăi într-o lume a imaginarului? Ar mai putea fi și impulsul meu, e drept arar, de a-mi depăși propriile limite? Ori un răspuns întârziat (și inutil) la unele frustrări din anii copilăriei, de care îmi amintesc ca prin ceaţă? Ori, poate, prin mine „vorbesc" visele neîmplinite ale celor din neamul meu, ale tuturor acelora care ar fi dorit și ei să străbată un Paradis terestru înainte să urce la cel celest? Oricum, gestionându-mi raţional energia, sunt hotărât să nu mă las învins. Să-mi duc la bun sfârșit hotărârea luată!

La Louvre e și o retrospectivă Hogarth…

Filă de jurnal

Williams Hogarth, desenator și gravor

Ceea ce la început pare viu, plin de vervă și de umor, chiar dacă e făcut cu pricepere și râvnă, din pricina excesului de corectitudine etică, de neînduplecare justițiară și supărătoare egalitate tehnică și artistică, sfârșește, inevitabil, prin a deveni fad, monocord, plicticos, neinteresant. Nu poți să trăiești mereu în sufocanta preajmă a modelelor și nici să ațipești într-un neîncetat vacarm și cu lampa aprinsă-n ochi, obligat fiind să asculți la nesfârșit „predica" celor care nu mai știu/pot coborî din/de la amvon/tribună. H. se agită cu „program". În numele moralei Iluminismului, pe care-l reprezintă, procedează precum mulți dintre publiciștii zilelor noastre: deformează, caricaturizează, satirizează, critică, se uită, fără scrupule, întruna, pe gaura cheii, în viața și la păcatele altora, ca să-și poată asigura sieși un nume, o viață tihnită și o situație materială de invidiat. Pe termen scurt și mediu, antrepriza i-a reușit. Datorită înzestrărilor sale plastice cu totul excepționale. Pe termen lung, însă?...

Poate îndoiala mea n-are temei. Dar, din născare, detest cinicii, prefăcuții, pe cei care folosesc orice mijloace de a-și compromite semenii, doar ca să-și poată înălța vremelnic propriul soclu...

... iar în holul „piramidei" și la intrarea spre Galeria Sully e o imensă coadă în neorânduială, fapt mai rar întâlnit. Ceva nu e în regulă, îmi zic. Dar, indiferent ce-o fi, sunt hotărât să mă descurc, timpul, mai mult decât oricând, mi-e drămuit. Iar din viața de zi cu zi (lecturile mele și sfaturile altora) știu că strategiile și tacticile celui care își propune cu orice preț să răzbească în viață n-au nimic de-a face cu onestitatea, cu bunul-simț... Adevărul, morala, buna-cuviință și respectul pentru semenul tău au fost, poate, apanajul altor epoci.

Oricum, în mod sigur, nu al celei prezente. Cea comunistă, în care m-am format, mi-a fost o excelentă școală. Vrei-nu vrei, m-a învăţat ea, n-ai nicio șansă să răzbești dacă nu ești o fiinţă cu două feţe. Așa că, robotizat în duplicitate, sub masca gravităţii și onorabilităţii, descurcăreţul care am ajuns încearcă să se strecoare în faţă. Obrăznicia mea stârnește, ceea ce nu mă așteptam, o furtună de proteste. Deduc imediat că cei indignaţi de tupeul meu vin și ei tot din răsăritul Europei. Unii s-ar putea să-mi fie chiar compatrioţi. Occidentalul, de felul său, e mai pragmatic, direct, fără ocolișuri și are în sine atâta demnitate să nu-și răcească gura cu un nesimţit ca mine.

„Omul întreg la minte nu se coboară să protesteze. Abia consimte să se indigneze. A lua în serios cele omenești ţine de un cusur ascuns": Emil Cioran

S-ar mulţumi doar să mă dispreţuiască și mai profund. Atât. Faptul în sine, recunosc, nici nu m-ar deranja prea mult. Chiar socot că ar fi îndreptăţiţi s-o facă. Iar pe acest împestriţat grup de iubitori ai artei, așa cum stau ei masaţi unul în altul, îmi vine să-i cuprind în braţe, să-i strâng la piept și să-i pup. Îi simt ca pe niște fraţi ai mei și mi-au devenit subit nespus de dragi. Numai un estic, nevoit să-și clădească viaţa pe nesiguranţa drumurilor ocolitoare, pe frustrări și eșecuri repetate, poate deţine un atât de bogat și colorat repertoriu de ameninţări, sudălmi și blesteme consolatoare. (Vorbesc doar din experienţa ţării mele!). Un repertoriu pe care ni l-am îmbogăţit și șlefuit toţi, până la desăvârșire, pe când ne așteptam rândul la cozile comuniste; numai lipsa repetată a pâinii, a cărnii, a ouălor ori a brânzei, înainte de Revoluţie, apoi, „după", a banilor, să le poţi cumpăra, te poate face atât de intolerant. Insuflarea fricii, permanenta nesiguranţă și constrângerile economice au

fost mereu, pentru mai-marii zilei, cele mai eficiente căi de a ne determina să ne acceptăm rolul de preș obedient; numai noi, a căror viață ni se derulează zilnic ore-n șir în fața televizorului – precum bobinele filmelor de odinioară – putem să devenim dintr-odată atât de neînduplecat-justițiari, când descoperim, din întâmplare, măruntele găinării ale semenului nostru. Și, tot în buna tradiție a Estului, acolo unde minciuna, prefăcătoria și duplicitatea sunt suverane, acolo unde, pentru gloată, Șeful nu e un ins oarecare, ci Stăpânul, care are în mâinile sale cuțitul și pâinea și, implicit, destinul tău, iar în buzunar, neapărat, o legitimație, care să-i legifereze actele de nesimțire, mi-o scot și eu – sincer, cu o imensă părere de rău, dar, chiar așa, vă rog, credeți-mă, n-am ce face, sunt grăbit, mereu grăbit – pe a mea. Una cu drepturi limitate. E hilar și în același timp dramatic să vezi că nimeni nu e curios s-o citească. Nici să mă privească mai cu luare-aminte și să observe că toți purtăm aceleași haine cumpărate din tonetele răvășite de la colț de stradă, că dantura mi-e la fel de neîngrijită ca a lor și, dacă ar face un minim efort, mi-ar putea descoperi cu ușurință închistarea și încrâncenarea răzbind de sub pojghița de falsă voie bună, surâsul mi-e doar o crispare, privirea speriată, respirația sacadată și mișcările nesigure, ca ale unui animal nimerit într-un habitat străin, dovadă certă că aparțin și eu unei țări din răsăritul Europei, uneia în care ipocrizia și disprețul mai marilor zilei pentru conaționalul lor au fost instituționalizate, devenind politică de stat, dar cei prezenți, umili, servili, cu o excesivă smerenie, care, la început, doar m-a întristat profund, ca, în cele din urmă, să mă scoată de-a binelea din sărite, cerându-mi respectuoase scuze, insistă să le-o iau înainte.

Astfel, îmi pot începe marșul chiar de la ora deschiderii muzeului.

Filă de jurnal

Scribul

Statuia provine din Dinastia a V-a î.H. Privire fixă, concentrată, pântec flasc, picioare încrucișate sub șezut (poziţie similară cu postura lotus din yoga); în mâna stângă ţine cotorul papirusurilor întinse pe fustanela devenită masă de scris, iar în cea dreaptă strânge, între police și arătător, o pană invizibilă. Spre ea se scurge întreaga energie a acestui „secretar al timpului său" – cum ar zice Cioran –, aflat în exerciţiul funcţiunii. Fascinaţia lucrării, de un admirabil realism, constă tocmai în această discrepantă contradicţie între încordarea feţei, a braţelor și abandonul trupului determinatului personaj de a transmite posterităţii mesajele timpului său. E un „funcţionar public" al Vechiului Egipt și e limpede că își cunoștea bine meseria și o făcea cu zel, talent și convingere. Iar statutul social îi era unul pe măsura erudiţiei și dăruirii sale. Se bucura de protecţia stăpânului și de respectul contemporanilor.

Dar cum arată un scrib din zilele noastre, ajuns, ca pasărea cerului, să-și „cânte" liber partitura? L-am găsit figurat, mai zilele trecute, de un sculptor contemporan, al cărui nume mi-a rămas necunoscut. Dintr-un ghem de segmente umane, fără identitate și personalitate, un fel de fetus, avortat pe o lespede de piatră azvârlită în mijlocul unui râu, se desprinde și se tot întinde un braţ lung, slăbănog, nefiresc de slăbănog și lung, care, strângând patetic, între degetele chircite, ceva ce aduce cu o unealtă de scris, încearcă, dramatic, să-și consemneze, pe mereu curgătoarele valuri, mărturia trecerii sale prin această lume. Sunt mesaje despre sine și vremurile în care îi este dat să trăiască: sunt SOS-uri, trimise cu fervoare unui mult așteptat domn Godot. Dar, mereu, în locul celui așteptat, se arată un alt domn, un oarecare domn Pozzo, învârtindu-și ameninţător biciul. Deasupra unui servitor ori a unei întregi naţiuni.

Cu toate acestea, Scribul contemporan continuă să scrijelească luciul apei și așa încrețit. Eforturile lui ar putea fi catalogate drept absurde, dacă nu am ști că tocmai epocile aparent lipsite de speranță generează, prin specificitatea lor, o nețărmurită încredere în speranță.

Eu ce fac?

Mă alătur celorlalţi vizitatori, al căror număr sporește vizibil de la an la an și merg, merg, merg, inspir, expir, inspir, citesc grăbit etichete, fotografiez lucrări și îmi notez câte o impresie. Adun fișe. Bune, cine știe când, pentru viitoarea mea carte. Deocamdată, doar le arhivez. Ca un contabil. Ori un perceptor de odinioară al fiscului, în exerciţiul funcţiunii. Căci toţi, în goana noastră nebună prin viaţă, ne-am deprins doar să adunăm, să adunăm, să adunăm… Să urmărim cantitatea. N-avem timp de răsfăţuri calitative. Iar în muzee, să intrăm într-un „dialog vizual" – ca să mă folosesc de titlul unei scrieri a lui Nathan Knobler – cu operele expuse, nici atât. Știu doar că mie mersul continuu îmi învinge oboseala, repausul mi-ar accentua-o și mi se pare condamnabil, precum atâtor altora, să-mi pierd timpul întârziind în faţa unei lucrări anume. Satisfacţia estetică, meditaţia, iubirea și nostalgia sunt bolile unor vremuri apuse. Mă străduiesc – așa cum mă sfătuiesc toate mijloacele de informare, iar viaţa mă obligă – să mă încadrez în parametrii existenţiali ai omului contemporan, pentru care timpul măsurabil e mai preţios decât bucuria pe care i-ar putea-o oferi zăbava, cugetarea, degustatul pe îndelete al frumuseţii și al melancoliei trecerii noastre prin această lume. La parter, muzeografii mi l-au așezat în cale pe Michelangelo, cu ai săi „Sclav răsculat" și „Sclav murind". Aș! Nu sunt eu omul care să se sperie din atât. Îmi ajung câţiva abili pași laterali și

ocolul e și făcut. Iar urcatul scărilor printre valurile turiștilor, cu mișcările lor mereu indecise și imprevizibile înspre recent restaurata „Victoria din Samotrace", pentru un neofit în ale vizitării muzeelor e un adevărat calvar. Nu și pentru mine, cel cu o bogată experiență. Celor care-mi stau în cale le răspund cu ușoare fandări și continue salturi neprevăzute de pe o treaptă pe alta, când în dreapta, când în stânga lor, și o fac nu că mi-aș fi propus să ajung cât mai degrabă și să pot rămâne mai mult timp înaintea imensului soclu de granit al sculpturii aducând cu o navă, ci ca să-l depășesc cât mai iute, știind că, imediat, în următoarele săli, mă așteaptă „Venus din Millo". Dar și pe ea o părăsesc de îndată, pentru alte câteva săli cu sculpturi etrusce, apoi cu cele ale Greciei, Romei și Egiptului antic. Mi-e îndeajuns să știu că ele, sculpturile și picturile văzute, vor rămâne și în viitor tot acolo. Mereu îmi spun că o să le cercetez pe îndelete cu un alt prilej. Eu, ori urmașii mei. Așa că nici Ingres și Chassériau nu pot să mă prindă, în nici un chip, în mrejele liniilor lor lungi și învăluitoare ca niște liane și să ațâțe în mine adormitele afecte. Nu mă las ademenit nici de erotismul edulcorat al lui Boucher, care, perfid, îmi întinde, pe suprafața unei pânze, ca pe o tavă, două fese pictate, aducând cu două jumătăți de piersici coapte. Ce s-ar întâmpla dacă aș rămâne să contemplu toți bicepșii, tricepșii, pectoralii, sânii și fesierii ce mi se arată, dacă aș intra în toate saloanele ale căror uși mi se deschid, dacă aș uita de mine și de timpul avut la dispoziție, căscând gura la toate bătăliile, naufragiile, încoronările, dacă m-aș așeza la mesele întinse, participând la ospețele îmbelșugate și la scenele de vânătoare ce mi se oferă, dacă m-aș holba la trupurile femeilor goale, cu arcul lipit de șold, rătăcind prin păduri ori pipăindu-și una alteia sfârcurile, dacă m-aș afunda în lumea simbolurilor, a ezotericului, dacă

aș face pe linguroiul ce amestecă în toate oalele iubirilor legale ori adultere, dacă aș accepta să fiu judecătorul care osândește crimele și fanatismul, dacă mi-aș pune pe creștet coroana de spini a Celui care a murit pe cruce în numele iubirii de oameni, dacă m-aș apuca să le cuvântez păsărilor și să zăbovesc în fața portretelor tuturor împăraţilor, regilor, reginelor, infantelor, marchizelor, academicienilor, călugărilor, nobililor, curtenilor, ale atâtor politicieni, hoţi, lăutari, impostori, ciungi și bufoni?… Fiecare lucrare de artă este un document ce te apropie de real și, în același timp, prin visare, te îndepărtează de el, un fragment al acestei lumi ori al uneia imaginare, dar eu nu am răgaz decât să înregistrez conștiincios numele vaselor dispuse să mă poarte oricând, fără plată, spre Cythera. Doar cu o sticlă de apă la mine și cu stomacul calibrat pentru vremuri de criză, nici nu mi-am dat seama cum a zburat timpul. Pac, pac, pac, el a crăpat și s-a dus, ca smalţul de pe cănile lui Chardin, soneriile anunţând că răgazul avut la dispoziţie pentru vizită s-a și sfârșit, iar supraveghetorii s-au și pornit de-ndată să ne împingă din spate spre ieșire, pocnind ascuţit din limbă, precum odinioară o făceau din bici păstorii, pe plaiurile noastre mioritice, mânându-și, la ora înserării, prin pulberea aurie a drumurilor de ţară, cirezile spre sălașele lor.

După părerea mea, prima zi dedicată vizitării Luvrului a decurs mai mult decât onorabil. Pe deasupra, sunt în grafic. Pentru mine și contemporanii mei doar asta contează. Să nu-ţi irosești timpul de pomană. Reţin doar o singură neîmplinire: în colecția Carlos de Beistegui, un individ, purtând un impecabil costum gri-petrol, m-a tot împiedicat să văd celebrul tablou al lui Goya „Marchiza de La Solana". Nu-i nimic, îmi zic nepăsător, o s-o fac mâine. Și, deplin încrezător în reușita zilelor următoare, îmi propun să-mi reiau vizita, de unde o las acum.

Ziua a doua. Musée du Louvre

Muzeografia e o știință și o artă în același timp. Plină de trucuri subtile. Dar și de mijloace grosolane de manipulare. Prin fel de fel de linii, săgeţi și buline strategic plasate pe un traseu bine definit, vizitatorului i se întinde sub picioare un imaginar covor roșu, care îi direcţionează pașii spre anumite săli. Și tablouri. Iar în cazul Monei Lisa, „lucrătura" e una fără cusur. Încă de la intrare, cu dibăcie, turiștii sunt îndreptaţi pe anumite coridoare și scări. Dacă ieri (ca întotdeauna) sălile picturii italiene erau ticsite de turiști, aceștia n-au ajuns acolo atrași de Giotto, Cimabue, Fra Angelico, Rafael, Boticelli, Ghirlandaio ori Paolo Uccello, ci doar fiindcă drumul spre Mona Lisa de Leonardo da Vinci a fost direcţionat strategic prin acest spaţiu. Astfel, întreaga artă italiană a Luvrului e înșiruită ca o impresionantă gardă de onoare, atenţionând vizitatorul de iminenta lui întâlnire cu capodopera-capodoperelor. Iar puhoiul celor care dau năvală s-o vadă sporește considerabil, mai ales, în luna august. Urmându-și ghizii, care își agită întruna steguleţele ori umbrelele, cei care stăruie, în final, chiar pot să răzbească până în sala și în faţa panoului pe care e expus celebrul tablou. Și o fac bulucindu-se unu-n altul și lăsându-se, la rândul lor, împinși din spate de curiozitatea celor care îi urmează. Zadarnic pe simeze mai sunt și alte lucrări de Leonardo, ori de Mantegna, Carpaccio, Tizian… Pentru ei contează doar rămânerea în acel flux, care, după modelul controlului traficului rutier, e voit întrerupt, fragmentat…

Dar, odată intrat în el, nimeni nu renunţă. Și după ce își vor îndeplini dorinţa de a se fotografia cât mai îndeaproape de celebra lucrare – mărturie indubitabilă că au fost la Paris și au vizitat Luvrul! – nu mai au de ce să-și facă griji. Ca trupul să nu le fie strivit de al celor care-i urmează, armata supraveghetorilor e mereu pregătită să-i smulgă din strânsoare, dacă e nevoie, pe sub cordoane protectoare. Cu hainele răvășite, transpiraţi, epuizaţi, dar fericiţi, „aventura", pentru cei mai mulţi dintre vizitatorii muzeului, se încheie aici.

Iar azi nu mai sunt la modă nici zăbovitul și adâncitul în gânduri în faţa lucrărilor de artă. Timpul, așa cum o știm cu toţii, e preţios și nimeni nu-l mai risipește ca iresponsabilii noștri părinţi și bunici. Se citesc doar etichetele, apoi ele sunt fotografiate. Le urmează tablourile. Cel mai adesea, cu vizitatori postaţi în faţa lor, imitând atitudinile și gesturile personajelor. Desigur, după ce întâi își aranjează în grabă părul și veșmintele, totul sub presiunea celor care își așteaptă și ei rândul, în vreme ce copiii le plâng în cărucioare, se târâie pe dalele sălilor, iar cei care pot de-acum să alerge sunt într-o continuă cursă. Cele mai potrivite nasuri, bărbi și urechi de tras se dovedesc a fi ale portretelor romane. La fel, sexele statuilor grecești. Iar locurile de ascunzătoare cele mai vizate vor rămâne mereu sarcofagele Egiptului antic.

La etajul doi al aripii Sully, aflată în afara traseului turistic obișnuit, situaţia e complet diferită. Supraveghetorii se plimbă doi câte doi, de colo-colo, prin vastele săli aproape pustii, în vreme ce puţinii vizitatori trec grăbiţi din una în alta, părând mai degrabă niște indivizi rătăciţi în căutarea unui drum cât mai scurt spre ieșire.

Când intru în spaţiul rezervat donaţiei lui Carlos de Beistegui, ca să recuperez pierderea zilei precedente, constat că ceasul meu biologic funcţionează la parametrii autoimpuși

și, cercetând cadranul celui de la încheietura mâinii, rămân de-a dreptul încântat: am reușit nu doar să mă încadrez în timp, ci chiar să-mi devansez orarul propus.

Și în această sală muzeografii s-au străduit să-mi dirijeze pașii spre lucrarea lor preferată. Mie, tocmai mie!

N-o să-i permit nimănui vreodată ca, într-un muzeu, să-mi bage cu de-a sila pe gât gustul lui. Știu și singur pentru ce să optez. Dar, acum, recunosc, au dreptate. „Regina" acestei săli, expusă pe panoul ei central, roșu-cardinal, este „Portretul contesei de Carpio, marchiză de La Solana", de Francesco Goya. Spre el îmi îndrept pașii cu viteza mea de ghiulea, dar, ajuns aproape de ţintă, constat că în faţa sa stă proţăpit, cu picioarele rășchirate, un individ. E tot cel de ieri! Poartă același ori un alt costum gri-petrol, de o nuanţă foarte asemănătoare fundalului picturii și, aplecat asupra ei, o cercetează minuţios cu o imensă lupă. Un asemenea incident neplăcut într-un muzeu important precum Luvrul e un act firesc, îmi zic. Și, profitând de timpul suplimentar, ivit în urma bogatei mele experienţe în urcatul și coborâtul treptelor, în străbătutul coridoarelor și în abilele strecurări printre vizitatori, citesc fișele dedicate vieţii donatorului și provenienţei obiectului donat, nu că m-ar interesa, ci doar dintr-un gest rutinier. Așa aflu că, înainte de a muri, în 1953, C. de B. își donează către Musée du Louvre (sub rezerva uzufructului) întreaga sa colecţie de pictură. Născut în Mexic în 1876, în același an, s-a stabilit cu părinţii la Paris. E un francofon convins, dar se simte legat afectiv, prin străbuni, și de Ţara Bască, fapt ce îl determină să-și adune colecţia la vila sa de la Biarritz și, înainte de moarte, să-și comande compatriotului său Zuloaga, propriul portret. Dedicată artei secolului al XVIII-lea (veacul acela pe care eu mi-am propus să-l detest!), selecţia remarcabilei donaţii este făcută de Léon Bonnat (1833-1922), renumit critic de artă, și

de alţi câţiva colecţionari rafinaţi ai epocii. Sunt expuse numai lucrări „de prima mână”: Fragonard, David, iar, din secolul precedent, un Rubens… Celelalte (dacă au fost?) zac, date uitării, probabil, undeva prin depozite. Prăfuite și întunecate de vreme. Așa cum se macină piatra și se șterg definitiv numele pe lespezile din cimitire. Ori cum se descompune hârtia cu numele celor care nu mai sunt în arhivele de stare civilă. Isprăvind lectura, încerc să-mi reiau „atacul” frontal asupra „Marchizei de La Solana”, dar individul continuă să fie tot acolo. Acum, lupa îi alunecă, încet, încet, pe deasupra eșarfei – o delicată simfonie de griuri și rozuri –, care acoperă umerii personajului. Acest domn, aducând izbitor cu un personaj-manechin, și căruia nu-i zăresc decât spatele, începe să mă indispună profund. Îmi privesc din nou cadranul ceasului. Din cauza bădăranului, am pierdut minute bune. Ce pot face? De-a lungul timpului, omul ca să poată răzbate prin bezna veacurilor, s-a folosit, firesc, de o sursă de lumină. Primitivul, în grote, într-o mână ţinea un vreasc ori o făclie aprinsă, iar în cealaltă o măciucă. Eu, tot așa, om al zilelor noastre, știu – traiul pe meleagurile în care m-am născut m-a învăţat fără tăgadă – că dreptatea n-o poţi câștiga cu argumente logice ori în justiţie, ești obligat să ţi-o faci singur. (Mi-a confirmat-o și o persoană autorizată, demnă de încredere: un prieten magistrat!). Și, tot ca pe vremuri: cu pumnul și parul. Dar, așa cum o operă de artă poartă în sine un univers necunoscut, și nesimţitul din faţa mea poate ascunde, sub veșmintele lui impecabil croite, forţe nebănuite. Încât, nu e deloc indicat ca, una, două, să… Nu pot prevedea ce poate urma. Cine o fi tipul în costum gri-petrol, culoarea sacerdotală a mediocrilor? Pare unul ajuns la vârsta deplinei sale împliniri fizice, are o înălţime medie, iar lăţimea umerilor și a bazinului îi sunt și ele ca standardizate.

Niciun detaliu aparte. Un trup robot, cu mușchii căliţi, se pare, în sălile de forţă. Iar eu, de felul meu, sunt cam pricăjit. Nici caftangiu, la viaţa mea, n-am fost. De-a lungul anilor m-am specializat nu în a da, ci doar în a o încasa mereu. În plus, sunt venit din Estul Europei, acolo unde cine n-are în sine un dram de lașitate e sortit pieirii. Apoi, după cât o cunosc din reproduceri, lucrarea chiar nu merită să te expui riscului. Unii sunt tentaţi s-o considere o capodoperă… Poate o fi. Dar pe mine, unul, mă intrigă horbota sub formă de floare din părul ei… O socot de un desăvârșit prost-gust. Deci, renunţând să-i dau nemernicului un ghiont, încep vizitarea sălii cu celelalte exponate: portretul donatorului (un miliardar cu capu' mic, rotund și chel, și o mască de șoarece adunător și ronţăitor de artă, un tâmp mândru de sine și de valorile ce le deţine, stă pe un scaun, având pe fundalul tabloului, ca însemn explicit al preocupărilor sale de colecţionar, două lucrări de Ingres); îi urmează unul al Generalului Bonaparte de Jacques-Louis David, „Moartea Didonei" de Pierre-Paul Rubens, apoi Jean-Marc Nattier, Sir Tomas Lawrance… Cu toate că am trecut prin faţa lucrărilor de pe simeze într-un ritm mult încetinit faţă de cel obișnuit, în final, îl găsesc pe insul fără fizionomie tot acolo, adâncit în preocupările sale. „Cel ce analizează o operă de artă o învăluie în propria-i visare", îmi amintesc de spusele lui Henri Focillon. Eu, însă, cel veșnic grăbit, n-am timp nici de visele mele; de ale altora, nici atât! Acum, lupa tipului, căruia continui să nu-i zăresc fizionomia, descrie, cu o enervantă lentoare, mici și ușoare balansuri pe deasupra evantaiului marchizei, de parcă ar încerca să-i reanime materia înţepenită, moartă. Ce este cu adevărat „viu", în „gulașul" ăsta existenţial nenorocit, pe care-l îngurgităm și-l denumim, atât de preţios, viaţă, este doar timpul, care ne zboară de sub nas

întruna. Iar pentru mine, aici la Paris, fiecare secundă are, în economia sa, un rol și un rost bine definite. N-am voie să mi-l irosesc. Și, de indignare, buzele încep să-mi tremure și sunt nevoit să închid ochii, ca să nu-mi văd balansul de metronom al trupului gata să se prăbușescă. Trebuie să iau o hotărâre rapidă. Ratez (deocamdată) piesa cea mai importantă a acestei săli, dar n-am voie să ratez și restul zilei. Așa că trec de-ndată la următoarele tablouri și o pornesc, în sensul acelor de ceasornic, la prima dintre ele. E obișnuitul traseu al oricărei vizite. Sunt donaţiile unui alt colecţionar, acum ale unei contese, care are, și ea, desigur, o poveste a vieţii sale, tot atât de captivantă ca a domnului Beistegui, dar eu n-am nici starea necesară și nici interesul să i-o cunosc. Așa continui să străbat încăperile muzeului, cu pași ezitanţi, nesiguri, trec pe lângă zeci și zeci de noi metri lineari de pereţi, privesc fără să mai văd ce atârnă pe simeze și citesc etichetele, fără să reţin și fără să-mi notez măcar vreun nume. Nimic nu îmi mai produce o minimă satisfacţie. Ca în orașul meu natal, atunci când, după încă o zi ratată la atelier, abătut, cu geanta mea lăbărţată pe umăr, mă întorc, mereu singur, spre casă…

Acum, deprimat și obosit, revin în sala Marchizei de La Solana.

Dar, în tot acest răstimp, pramatia în costumul lui gri-petrol nu s-a clintit din loc și, cu aceleași gesturi alternând între rigoarea știinţifică și o gravitate cucernică, ceremonială, stăruie să examineze tabloul cu ditamai lupa sa. Oricât mă străduiesc, tot nu reușesc să înţeleg ce s-o fi ascunzând în spatele unei asemenea porniri maniacale. O fi custodele colecţiei, răspunzătorul cu inventarul? Un viitor restaurator al operei ori, poate, mai degrabă, îmi zic, un falsificator, care se documentează? Aproape sigur e un hoţ deghizat în specialist, ce își pregătește, de fapt, lovitura…

Iar obiceiul meu de a-mi privi ceasul devine tot mai stăruitor. Și constat că timpul mi-a luat-o razna, ieșind de mult dintre zăgazurile pe care eu i le-am impus. Întrebările ce mă frământă acum sunt și ele mult prea grele și starea mea deloc propice să îmi mai pot continua vizita.

Și, surescitat, părăsesc muzeul.

Ziua e frumoasă, luminoasă, iar, în jur, oriunde îmi răsucesc privirea, până-n zare: artere largi și generoase spaţii verzi, domuri, palate, multe cupole aurite, arcuri, vârful celebrului Tour Eiffel, înfipt într-un cer pe care se hârjonesc norii „à la Paris". Profesional știu că un ochi experimentat de vopsitor ar putea deslusi, între lumina și întunecimea lor cel puţin o sută de nuanţe de griuri, dar diversitatea formelor, într-o perpetuă schimbare, rămâne mereu infinită… Apoi, în apropiere, e Sena. Cu valurile, vapoarele și podurile ei ușor arcuite. Iar ochiul celui aflat pe cheiurile fluviului e prins mereu în mrejele altor șiruri de palate, ziduri vechi, pontoane, vapoare, insule…

La Paris, *„l'esprit de géometrie"* nu e neapărat – așa cum am fi tentaţi să credem – opusul lui *„l'esprit de finesse".* Pentru asemenea bijuterii arhitectonice, savant filigranate și bogat aurite, cât și pentru întregul arsenal de plăceri al stilului de viaţă *„à la française",* adică pentru asemenea experienţe, trăiri și satisfacţii simple, nesofisticate, pentru șansa de a te putea bucura de această risipă a desfătărilor, imediat ce ţi se oferă cu generozitate, peste tot, 75 de milioane de străini bântuie anual Franţa, bătând-o-n lung și în lat, „ca nebunii".

La urma-urmelor, adevărata viaţă n-o găsești în cărţi și tablori, ci acolo, între oameni, în stradă, în forfota ei. Muzeul Luvru, cu tablourile sale răscoapte de vreme, mai poate să aștepte, animaţia orașului, nu! îmi zic, iuţindu-mi pașii.

Seducții pe Montmartre

Mergem la Paris, mai presus de orice, ca să ne satisfacem buna dispoziţie… iar orașul ne întâmpină parcă, mereu, în plină sărbătoare. Cartierul Montmartre e locul unde această sărbătoare, fie zi ori noapte, se înlănţuie la nesfârșit. E cartierul cabaretelor și leagănul french cancanului, e cartierul lui Picasso, unde, în 1905, el a pictat „Domnișoarele din Avignon", lucrare care a bulversat istoria artelor; e cartierul lui Van Gogh, Max Jacob, Amedeo Modigliani, al Suzannei Valladon, trapezista și modelul, ajunsă pictoriţă; al pămpălăului ei fiu, Maurice Utrillo; e un cartier vibrant, animat, excentric, monden și, deopotrivă, vetust, poetic, romantic, boem. Cam acestea sunt cuvintele-cheie, care ar putea defini istoricul și pitorescul cartier al Parisului. Unul specializat în a ne exalta simţurile și a ne satisface toate plăcerile imediate. Ale ochiului, ale pântecelui, ale sexului. Iar eu, cel care nu mă pot lepăda de obsesiile mele culturale, mă imaginez cutreierând bazarele Orientului. Acum, când mișcarea a devenit valoarea supremă a epocii, omenirea nemaivisând să atingă piscurile, ci doar depărtările orizontului, adună lucruri cu patos, ca apoi să le poată distruge cu nepăsare, suferă de micromanie și exces de nimicuri și detalii, iar arta, renunţând la caracterul ei performant de odinioară, se mută, tot mai des, din săli și muzee, pe arene și în pieţe, spre a deveni doar spectacol, divertisment; acum, când gluma, râsul, voia bună, seninătatea au înlocuit vechile și obsedantele noastre întrebări existenţiale, Parisul nu e doar cel mai seducător oraș-spectacol, ci și cel mai complex oraș-bazar văzut de mine vreodată! Și, adâncindu-mă în timp, prin el văd bazarele Evului Mediu, ori, coborând și mai mult în istorie, datorită lui ajung să rătăcesc imaginar printre tarabele zarafilor biblici.

Filă de jurnal

Paris: mania miniaturilor

Și la Paris, ca peste tot în anii aceștia, e mania miniaturilor, a machetelor, a multitudinii lor, până la zăpăcirea noastră completă, a contrafacerilor de tot felul, fabricate în China. La vederea mormanelor de plastic, eu mă revolt spontan și mă imaginez făcând ordine în gusturile turiștilor, oprindu-i să-și umple valizele cu gunoaie-suvenir. Dar nu mă dovedesc a putea fi și un Hristos, care, intrând în templu, le-a răsturnat zarafilor tarabele, alungându-i. Când, mulţumit de mine, socot că m-am indignat îndeajuns de convingător de lăcomia comercianţilor și de prostul-gust al semenilor mei, un individ cu trupul agil, părul creţ și pielea întunecată, ca a jalnicului obiect pe care încearcă întruna să mi-l bage cu de-a sila în geantă, mă împiedică să înaintez. Adulmecând prada și posibilul profit, vânzătorul ambulant devine de o insistenţă care mă dezarmează și deprimă cumplit, iar eu şfârșesc prin a cumpăra obiectul pe care-l detest. O fac spre veșnică aducere-aminte că am urcat și eu, cândva, pe Tour Eiffel.

„N-am inventat nimic. Sunt doar secretarul senzaţiilor mele": Emil Cioran

Afundat prin asemenea labirinturi înţesate de bistrouri și magazine cu tot felul de mărfuri, pe străzile pline de turiști, prostituate, pești, flașnetari, poliţiști și hoţi de buzunare, te poţi rătăci, în voie, la nesfârșit. Aici totul se dorește, după cum spunea Gertrude Stein, „rigolo". Adică, amuzant și glumeţ, totul se vinde și se cumpără, nimic nu-i gratis. Într-o formă sau alta, întotdeauna a fost la fel. Îmi amintesc de vremurile copilăriei mele, când Aladar, un tânăr bard cu bărbuţă blondă, așezat turcește pe digul Behelei, ne delecta pe noi, puștimea coloniei, până noaptea târziu, cu ţitera lui. Când bardul se

pornea să cânte, noi rămâneam ca vrăjiţi. Spre miezul nopţii, își cerea, și el, ca un onest prestator de spectacole ce era, drept recompensă, o plată. Una în natură. Băiat ori fată, trebuia să-i arătăm și să-l lăsăm, pe rând, să ne mângâie puţa. Geanta enormă, reportofonul și aparatul fotografic ce-mi atârnă de gât, mai mult decât îmbrăcămintea și înfăţișarea, mă trădează că sunt un *étranger* și asta face din mine (și alţii asemeni mie), în lava umană ce se scurge întruna, încinsă de curiozităţi și dorinţe, una din preferatele ţinte ale ofertanţilor de tichete la spectacolele de striptease și filme porno, ale cerșetorilor și a tot felul de indivizi dubioși, care se străduiesc să-mi vândă, pasămite, la un preţ de chilipir, ceasuri, stilouri, lanţuri, podoabe, fetișuri, litografii, sculpturi, reproduceri, machete, pliante, portmonee, pălării, curele, cămăși, umbrele… În cele din urmă, ajuns expert în ale refuzului, cu un gest, devenit reflex, îmi ridic de fiecare dată mâna stângă și-mi flutur degetele dinspre interior spre exterior, invers mișcării unui evantai ori acelor ceasornicului, de parcă aș alunga un roi de muște. Și, cu un surâs ce se dorește seniorial, refuz, bună, rea, orice ofertă.

Piața Tertre

Împins încoace și încolo, popic în fluxul mulţimii (când, oare, în ce viaţă, am mai scris eu aceste cuvinte?), după ce fotografiez a suta oară cabaretul Moulin Rouge, nădăjduind zadarnic că voi surprinde clipa când din holul lui o să mi se arate Toulouse-Lautrec ori Edith Piaf, părăsesc Boulevard de Clichy și urc în Place des Abbesses, încercând să identific bistroul unde s-a turnat filmul cu Amélie Poulain. Iar de aici, scările ce mă duc pe platoul din faţa bazilicii Sacré-Cœur. Zeci și zeci de turiști, așezaţi pe treptele ei, ca pe băncile unui amfiteatru, se leagănă toţi în ritmul aceleiași melodii. Se amuză și cântă fericiţi. Azi, când se caută obsesiv plăcerile și divertismentul e

la mare preţ, întregul Paris a ajuns o uriașă scenă, pe care noi, turiștii, ţinem morţiș, fiecare în felul său, să ne dăm propriul spectacol: în gări, pe străzi, în restaurante, metrou, muzee… În același timp, peste tot în oraș: pe improvizate scene, pe scări, în pieţe, spaţii cât de cât libere, cineva, tot pentru noi, dansează, cântă, pictează, susţine numere de acrobaţie… Fiecare cu ale sale, n-au decât, îmi zic, eu văzându-mi de drumul meu.

Clopotele catedralei bat ora douăsprezece. Ora prânzului. E o oră sacrosantă în ţara miracolelor culinare. (Odinioară, până și regii Spaniei, mari dușmani ai Franţei, își doreau bucătari francezi, citesc în Lion Feuchtwanger). Și la anunţarea ei, străzile Parisului tind să se golească. Dar eu, cel îmbrăcat pe puncte și hrănit pe cartelă, în anii copilăriei și ai primei tinereţi, iar apoi, în drumurile anterioare, pe întreaga durată a călătoriei, cu conservele de-acasă (la plecare, sub strivitoarea apăsare a rucsacului, eram nevoit să mă așez din două în două sute de metri pe bordura trotuarelor, ca, la întoarcere, să ajung ușor aidoma unei păsări în zbor), nu mă înghesui, ca atâţia alţii, să mă bucur de ezotericele universuri gustative și olfactive, oferite de localurile devenite neîncăpătoare din jurul Pieţei Tertre. În locul desfătării simţurilor cu alchimii gastronomice necunoscute, mă mulţumesc să-mi scot din geantă sandviciul pregătit „de-acasă" și încep să-l înfulec.

Recunosc, desigur: un pahar de vin ar fi acum binevenit…

Zicală populară din secolul al XVII-lea, afișată pe gardul peticului de vie din Montmartre:
E un vin de Montmartre;
bei o cană și te pișí patru…

Dar se poate trăi și fără el. Mai ales că, azi, același vin se vinde la licitaţii cu niște preţuri fabuloase. (Cunosc sumele, dar nu

vi le destăinui, fiindcă nu vreau să vă amărăsc!). Iar ca să nu-mi aud supărătorul molfăit și să nu mă enervez de atâta irosire de vreme cu umplutul burţii, rezemat de un platan (eu, care, spunea mama, m-aș fi născut cu pleoapele lipite, tot restul vieţii m-am străduit, din răsputeri, de unul singur, să recuperez lunile de nevedere ale începutului), scrutez cu privirea un altul…

Filă de jurnal
Platanul

Stau rezemat de un platan, privind la un alt platan, arbore care însoţește drumurile, cursurile râurilor, domină parcurile, numărul lor, în Franţa, fiind atât de mare, încât el ar putea fi socotit copac naţional. Înnădind amintiri de pe parcursul mai multor ani, din anotimpuri și orașe diferite, am putut urmări trecerea treptată a frunzelor sale, de la verdele ușor lăptos al verii, la un ocru auriu, apoi ducând spre un evantai de siene tot mai grele. Explozia triumfală a autumnalului, simfonia glorioasă a culorilor de pământ și a nuanţelor ruginii asupra celei iniţiale dominante, a fragmentarismului asupra întregului, nu-i, de fapt, decât începutul previzibil al oricărui sfârșit. Frunzele chircite, răsucite, arse de frig, au ceva din tristeţea îndrăgostiţilor părăsiţi și mor, așa cum îi e dat, mai tot timpul, și omului: departe de ramul pe care au vieţuit. Mereu alţi bărbaţi, dar purtând aceleași salopete verzi, căști pe urechi și măști pe faţă, împing frunzele cu suflantele spre un loc anume. Acolo, cu un ultim foșnet, ele sunt adunate și vârâte în saci negri de plastic, semn clar că e încă departe, dar, totuși, toamna se apropie. Chiar și desfrunziţi, platanii vor continua să mă seducă. Trunchiurile și crengile lor îmi vor părea mereu rafinate suluri de mătăsuri vegetale, în care zdrenţuitele pete de griuri argintii se suprapun, ton în ton, în alte și alte catifelate nuanţe. Ca în niște încifrate picturi extrem-orientale.

Imaginea platanului din fața mea o asociez în gând cu o alta, văzută, cu mulți ani în urmă, în Place des Vosges. Iar ochiul meu, specializat în a aduna, a face, a desface și recompune, încropește din ele, prin tehnica colajului, un nou tablou. Sub platanul din fața mea așez o bancă, iar pe bancă un El și o Ea. Din mulțimea bărbaților în șalopete verzi din jur, rețin doar trei. Unul măturând frunzele cu o tulumbă; un al doilea, înlăturând cu substanțe speciale urmele sprayurilor de pe ziduri, și un al treilea, spălând cu jeturi puternice trotuarul în urma celor doi. Pe mine mă revăd, așa cum am procedat și atunci, în Place des Vosges: vorbind șoptit într-un reportofon și făcând apropieri animiste între destinul omului și lumea exterioară, în vreme ce contemplam copacii cu coaja trunchiurilor răsucită, contorsionată și o pereche de vârstnici vorbindu-și tandru ochi în ochi, mână-n mână, așezați pe bancă sub platan, cei doi părându-mi un melancolic aranjament ikebana din fire de păr încărunțit și țesături vechi de mătase. Discuția însă le e tulburată de bărbatul voinic mânuind tulumba. În vâjâitul mașinii, cu mișcări sigure și jeturi puternice de aer, spulberă frunzarul ce acoperă iarba și florile încă proaspete din jur, mânându-le spre marginea parcului. Apoi, și de bărbatul al doilea și de al treilea, făcându-și fiecare mecanic meseria. La Paris, ca pretutindeni în lume, tot ce e deșeu, lucru de prisos, trebuie să dispară. Bătrânii știu asta mai bine decât oricine. Și chiar dacă, în sinea lor, nu sunt de acord, se supun spășiți. Și El și Ea din imaginația mea se ridică anevoie, dar fără cârtire, câteva clipe, pentru ca muncitorii salubrității să-și poată continua treaba. Apoi, se așază iar. Fețele și mâinile le sunt mai ofilite și mai zbârcite decât frunzele căzute din jur, însă afecțiunea unuia pentru celălalt continuă să rămână aceeași: delicată, pură, venind parcă din vremuri imemoriale.

Dar nu pentru a-mi înghiţi sandviciul am urcat eu gâfâind până în Piaţa Tertre. E unicul loc în Paris unde întrebările și îndoielile ce mă frământă, privind propria-mi existenţă și creaţie plastică, dispar ca prin farmec și eu devin, subit, nespus de sigur de mine. Un „specialist", gata să privească în jur cu detașare, bonomie, chiar cu o ușoară ironie, strâmbându-și colţul gurii cu superioritate.

Filă de jurnal

Rafael obișnuia să zică: „Non mi piace niente", de câte ori i se arătau tablourile altor pictori. Aflat la Roma, Velásquez, privindu-i lucrările, a zis: „Nu-mi plac deloc". Despre Manet și Matisse, Dali nu avea păreri prea bune; despre Turner, zicea: „E un prost". Iar despre Monticelli: „E un zero barat." Breton l-a negat pe Dali, Dali pe Breton… Și cu cât valoarea artistică a practicanţilor artelor este mai coborâtă (în urbea mea natală!), descopăr o tot mai vanitoasă și mai atroce sfâșiere canibalică între confraţi.

Punându-mi-se însă *mie* în mână un cărbune, o pensulă ori o foarfecă și obligat fiind să-mi câștig pâinea executând, asemeni pictorilor din piaţă, portrete și peisaje vandabile, în mod sigur, aș muri de foame. Asta nu mă împiedică să le descopăr (cred eu!) reţetele, trucurile, să observ că pictează/desenează ori decupează „umbre", pornind nu de la ceea ce ochii lor văd (și, recunosc, văd al naibii de bine!), ci de la ceea ce știu că place clientului. Este limpede că lucrările lor au o frumuseţe glazurată, artificială, stearpă, că își reduc mereu „opera" la o suită restrânsă de efecte imediate, mereu aceleași, că încearcă (și chiar izbutesc!) să seducă, printr-o falsă virtuozitate, gloata celor care așteaptă să le vină rândul să fie pictaţi,

desenaţi, caricaturizaţi de cei care, prin mijloace para-artistice, exterioare, facile: gestică largă, vestimentaţie romantică, recuzită boemă (de obicei, un basc tras pe ochi și o pipă stinsă în colţul gurii), plete și bărbi crescute-n neorânduială, ori, dimpotrivă, îndelung dichisite, cârlionţate, se doresc asociaţi unor imagini standard ale artistului de geniu: Rembrandt, Leonardo, Michelangelo…

Reporter sentimental la Paris

Ce deosebire enormă e între spaţiile largi ale Parisului contemplat de pe înălţimi și cel pe care abia de-l poţi zări printre trupurile și capetele trecătorilor în învălmășeala și forfota marilor bulevarde. Panoramele vaste ala orașului te îndeamnă la visare, în schimb, străzile aglomerate stârnesc în tine nevoia de acţiune. Și, ca să te poţi smulge din anonimatul lor, intri și tu într-un magazin, două, apoi ieși de acolo, mândru de izbândă, purtând sub braţ un maldăr de pachete. Frumos ambalate, ele sunt ale tale, doar ale tale. Prin mărime, formă, culoare, chiar mai mult decât prin conţinut, ele, pachetele, te individualizează. Te reprezintă. Iar ca gen literar, nedomolitele străzi te îndeamnă să scrii reportaje, proză… Mulţimile, zăcând tolănite pe iarba verde, scandând lozinci, adunate-n pieţe, fremătând de entuziasm și dăruire, ori dezlănţuite, confruntându-se cu scutierii, zborul obiectelor prin aer, loviturile de bastoane, veșmintele sfâșiate, mânjite de sânge, și imaginea mașinilor arzânde te fac să crezi că și tu poţi deveni oricând fotograf, cineast, autor de piese de teatru ori regizor de spectacole stradale…

În Franţa, viaţa pulsează plină de culoare, dinamism, voie bună, dar, uneori, și de multă mânie…

Filă de jurnal

Greve, mitinguri, marșuri…

În esenţă, francezul este un taoist, cum ar spune filozofii. Dar unul de tip aparte. El a reușit să împace severul raţionalism al lui Pascal, părintele doctrinei liberale, cu iluminismul și socialismul melancolicului J.J. Rousseau, adaptându-le nevoilor personale. Când își urmărește propriul scop, el este un pascalian convins: în declaraţii e detașat, volubil, justiţiar, imparţial și citează doct din Cartha Drepturilor Omului. E de stânga în gândire și declaraţii, dar de dreapta în acţiunile pe care le întreprinde pentru sine. La urma urmelor, încearcă și el, ca tot omul, să fie, în același timp, cum ar zice românul, și cu mândra și cu draga. Una să zică, alta să fumeze. Dar, concomitent, mândria și excesul de adrenalină fac să nu-și uite tradiţia: de la 1789 încoace protestează întruna. Și nici vocaţia sa histrionică. Inventivitatea, spectacolul emiterii enunţului contează mereu mai mult decât adevărurile lui.

Așa se face că zilnic îmi trec pe sub fereastră (Lyon, 31 octombrie, 2000) convoaie de mașini. Alaltăieri era cel al drumarilor. Girofarurile se zbăteau, sirenele urlau… Ieri, cel al medicilor și infirmierelor „furioase”… Mergeau în Place des Terreaux, „concesionată”, în această perioadă, greviștilor. Azi, de acolo se întorc bicicliștii. Am văzut până acum (și în anii care vor urma, la Paris în special) greve, mitinguri și demonstraţii de stradă ale fermierilor, elevilor, șoferilor, prostituatelor, actorilor, contestatarilor segregaţiei rasiale, sexuale, ale apărătorilor religiei și ale hulitorilor ei, aproape ale tuturor profesiilor organizate în sindicate; greviști fluturând steaguri, agitând lozinci, purtând bannere, greviști căţăraţi pe picioroange, greviști cântând la vioară, greviști în fracuri purtând măști, greviști gropari, cărând cruci pe umăr ori trăgând în urma lor coșciuge, simboluri transparente, simple, directe, greviști făcând pe actorii, pe bufonii, manifestanţi

cu adrenalina deversată, incendiind mașini și încăierându-se cu poliția, manifestanți deșertând, pe unde treceau, în numele idealului de a ne păstra planeta curată, tone de portocale și mii de sticle de apă minerală, ca, apoi, lor să le urmeze imediat și îndeaproape un alt convoi: cel al măturătorilor, însoțiți de mașinile salubrității, care curăță strada de această imagine de supermarketuri vandalizate. Peste tot poți citi manifeste, programe… Lipite pe ziduri, în mijloacele de transport, ele îți burdușesc cutia poștală, iar când la un colț de stradă ești invitat să semnezi o adeziune la o idee, la celălalt, aproape sigur, fii pregătit ca altcineva să te întâmpine și să te invite, tot printr-o semnătură, s-o respingi.

Dacă, în veacurile precedente, revoltele francezilor au încurajat schimbări majore, decisive în istoria Europei, începând cu secolul XX, alte popoare au devenit exportatorii de revoluții, cărora li se asigură o „mise en scène" din ce în ce mai spectaculoasă. (Revoluția română este, cu siguranță, unul din cele mai strălucite modele de dezinformare și manipulare care au existat vreodată). Totuși, să-și demonstreze tradiția în domeniu, francezul continuă, trebuie-nu trebuie, să-și arate „mușchii" contestatari.

Cel pierdut în mulțimea gregară acționează fără să-și asume răspunderea actelor sale. (Vezi: Gustave Le Bon, „Psihologia mulțimilor")… Angrenat în bătălii fără adversar, actele lui sunt de un fals curaj, unul temporar, fără urmă de eroism. De fapt, (încă) o formă mascată a lașității omenești.

Credeți-mă, știu ce vorbesc! Cunosc, cât de cât, Parisul. Când nu rătăcesc fără o țintă anume, îl străbat de la o poartă la alta, de la St.-Quen la D'Orléans și din La Défense la Bois de Vincennes, încât, în timp, picioarele mele i-au tăiat forma de oval turtit în felii din ce în mai subțiri, cum taie cuțitul plăcinta. Așa, el a devenit, pot zice, „al meu". Și, uneori, chiar

îmi vine să cred că, dacă aș slobozi azi un chiot de entuziasm, pe o stradă anume, iar mâine aș trece pe una alăturată, el, Parisul, i-ar păstra ecoul și mi-l poate restitui nealterat…

Să mai pot scăpa de sufocanta prezenţă în viaţa de zi cu zi a detaliilor, a măsurabilului și numărabilului, să pot rămâne singur cu Orașul, așa cum îmi place cel mai mult să fiu, un anonim turist pierdut printre semeni, o pornesc pe trasee uneori spontane, alteori îndelung gândite, pe care, ca să le dau o aură de seducţie aproape mistică, le numesc iniţiatice (ah! acest cuvânt are o sonoritate stranie și m-a tulburat, mereu, profund!). Astfel, mai săptămânile trecute, ca să-mi completez fototeca și să adun bruioane pentru viitoarea mea carte, am pornit-o, în zorii unei zile senine de duminică, străbătând *„à pied"* Parisul de la est la vest, în avalul Senei. Când pe stânga, când pe dreapta malurilor ei: Bibliothèque Nationale de France (François Mitterrand), Gare d'Austerlitz, Institut du Monde Arabe, Notre Dame, Conciergerie, Musée du Louvre, Institut de France, Musée d'Orsay, Palais Bourbon, Tour Eiffel, Trocadéro, Radio France… E Parisul arhicunoscutelor repere turistice, unul cum ne e dat să-l vedem mai tot timpul în filme, albume și reclame. Dar și unul al podurilor și vapoarelor, la ale căror siaje înspumate și drapaje ale valurilor izbindu-se de maluri m-am holbat cu o plăcere aparte (urmărind cu privirea luminile și culorile lor atât de schimbătoare pe parcursul unei zile, iar cu gândul, preocupările lui Monet privind rolul luminii, al apei și al mișcării din tablourile sale).

După un ocol pe Quai du Président Roosevelt și tot însoţind malurile Senei, la orele înserării ajung în… Clichy. (Din acea superbă zi de duminică – prea încărcată de imagini, care m-au trimis, contrar dorinţei mele, la o receptare documentară și nu afectivă a orașului, așa cum mi-aș fi dorit – m-am ales

doar cu una singură demnă de reţinut. În „Cimetière des Chiens" din Clichy, lângă lespedea funerară a unui patruped, pe care erau încrustaţi numele și anii între care acesta a trăit, cât și câteva cuvinte de veșnică aducere-aminte ale stăpânei, o bătrână doamnă, înveșmântată în negru, aranja într-o vază un buchet de flori.

Să-mi pot întregi „asediul" asupra Parisului, prin punctele sale cardinale din panoplia reușitelor mele, îmi mai lipsesc doar direcţiile nord-sud și sud-nord.

Aș putea-o face chiar acum, de ce nu?, îmi zic, în vreme ce de pe terasa bazilicii Sacré-Cœur, unde mă aflu, privirea îmi cartografiază vasta panoramă a Parisului de la nord la sud. Iar de pe terasa etajului 59 al înceţoșatului bloc-turn din Montparnasse, unde o să ajung, ar fi suficientă o simplă răsucire a capului, ca să-i pot contempla panorama și de la sud la nord. Îmi mai privesc o dată ceasul. Apoi iar blocul-turn din zare. Da. Nimic nu-mi pare mai simplu decât să ajungi de pe colina Montmartre în Montparnasse, dintr-o parte în alta a Parisului, când ai picioarele mele.

Și, purtându-mi conștiincios, precum oștenii lui Paolo Uccello din „Bătălia de la San Romano", expusă la Luvru, „echipamentul", cu care singur m-am încins și sub a cărui greutate gem: o geantă ce-mi atârnă pe umărul stâng, burdușită de inutile cărţi și albume, un pix în mâna dreaptă și un caiet de notiţe în mâna stângă, imensul aparat foto și un minuscul reportofon, spânzurate de gât, o pornesc la drum. Întâi, coborând versantul bazilicii, unde sunt nevoit, datorită vitezei pe care mi-o impune abrupta pantă, să mă proptesc în călcâie din când în când, ca să nu mă pornesc, așa, din senin, rostogolindu-mă în voia sorţii la vale, apoi, când înclinarea s-a mai domolit, întinzând pasul pe întortocheatele străduţe ce duc spre centrul orașului.

Știu: oricât m-aș strădui, niciodată n-o să pot deveni un turist model. Unul metodic, disciplinat, așteptând răbdător la stopuri și oferindu-le curtenitor altora întâietatea. Dimpotrivă. Mai tot timpul mă comport altfel decât s-ar cuveni și decât mi-aș dori în sinea mea să fiu. Aparenta mea proastă creștere nu e o vocaţie din născare și nici cei șapte ani de-acasă nu-mi lipsesc. După ce, deprimat, tata a constatat că niciodată n-o să-i devin urmaș la împinsul butoaielor, cu vocea sa abia șoptită, se limita să-mi zică mereu doar câteva vorbe, dar din cele care au greutatea plumbului: „Indiferent ce o să ajungi în viaţă, înainte de toate, să fii și să rămâi om!" Azi, i-aș răspunde: „M-am străduit din răsputeri, dragă tată, să-ţi ascult povaţa, dar mi-a fost imposibil să pot rămâne un om al vremurilor tale, acelea în care cuvântul dat și o strângere de mână echivalau cu un act notarial definitiv și irevocabil parafat. Ostaticul acelei gândiri de demult, când unu plus unu mai făceau invariabil doi. Azi, rezultatul acestei elementare socoteli depinde de «n» factori. Iar vechiul tău set de precepte morale și-a pierdut valoarea. Crede-mă! Am încercat o vreme să le respect. Datorită lor am ajuns un produs hibrid, anost, oarecare. Unul care nu aparţine nici lumii vechi, *a ta*, nici celei noi, a omului fără memorie, în care *eu* trăiesc".

Cu tata în gând și cu poveţele lui azi complet demonetizate, las în urmă un grup de turiști japonezi. O fac gâfâind scurt și împroșcând ritmice erupţii de salivă, în vreme ce bolborosesc ceva, ce, cu multă bunăvoinţă, ar putea să însemne *„pardon, pardon, excusez-moi, merci beaucoup!"* Și simulând bunăvoinţă, cu mișcări de expert în ale duplicităţii, ajutându-mă de coate, umeri, palmă și de nasul împins mult înainte, străpung rapid un grup de turiști din nordul Europei, ce mi s-a oprit în cale. Și, tot așa, unul german, apoi un altul englez… Dar cei șapte ani de acasă mă obligă, în asemenea situaţii, să nu mă inflamez

niciodată și nici să nu le arăt cotul ori să fac vreun alt semn rușinos spre grupurile indignate, ale căror vociferări curg în urma mea, ca o trenă murdară. Se știe că fiecare dintre noi putem reţine doar un fragment, un decor, un detaliu, smuls întregului analizat. Dar eu, obsedat de scrierea mea, dar și de perfecţiune, de absolut, sunt un individ mult mai ambiţios. Doresc să-i străbat orașului fiecare stradă, să-i cunosc fiecare piatră din caldarâm, să-mi notez și să fotografiez totul, să aflu totul, nimic să nu-mi scape. Să recuperez măcar o infimă părticică din imensa întârziere informatică în care mă aflu faţă de restul lumii. Oare din pricina mea? A altora? Dar ce rost are să încep să-mi plâng acum trecutul? Citesc din mers afișele unor spectacole, curse hipice și meciuri, la care nu mă voi duce, etichetele parfumurilor, pe care nu le voi folosi, preţurile unor costume, cravate și pantofi, pe care nu-i voi cumpăra și nici purta, privesc săgeţile indicatoarelor spre alte orașe, vârfuri de munţi și ţărmuri de ocean, unde nu voi ajunge vreodată…

Dintr-un om viu, care am fost odată, am ajuns un dezolant depozit de informaţii inutile. Asta e! Dar cine o fi superba divă blondă, care tocmai iese din celebrul Hôtel Crillon și pare să-mi surâdă provocator, în timp ce urcă în mașina care o așteaptă? Poate e chiar Kim Basinger! Cea care, cu dezvelitele sale pulpe, i-a înnebunit pe toţi bărbaţii lumii.

Uitând strivitoarea apăsare a genţii de pe umăr și faptul că prezenţa mea la Paris are cu desăvârșire un alt scop, eu, acolo, un bărbat oarecare, aparţinând acelei medii masculine lipsite de farmec și carismă, scuturându-mi nasul, asemeni unui copoi intrat brusc în călduri, amușin și încerc să-i iau urma Chrysler-ului. Dar, derutat, sunt nevoit să mă las păgubaș. Misiunea se dovedește imposibilă. Mașina a și dispărut în șuvoiul celorlalte automobile și, în cele din urmă, mă mulţumesc

să constat că toate eșapamentele, chiar și aici în Place de la Concorde și pe artera regală, imperială, cosmopolita, dar și democratică, deopotrivă, Champs Elysées, cel mai celebru și cel mai frumos bulevard al lumii, degajă aceleași stăruitoare miasme, greu respirabile.

Totuși, din iubire pentru Paris, le inspir profund.

Cu ele în nări, depășesc cunoscutul obelisc și, pe Pont de la Concorde, mă reazem pentru câteva clipe de parapetul lui. Pe cheiurile Senei se scurg, neîntrerupte, șiruri de mașini. Iar pe bulevardul ei lichid, șirul vapoarelor. De pe puntea unuia, care se nimerește să treacă tocmai acum pe sub pod, câţiva turiști își flutură braţele, salutându-mă cu entuziasm. O fac pentru mine? mă întreb. Ar fi primii semeni ai mei care par a se bucura sincer văzându-mă la Paris! Ori o fac doar ca *eu* să le remarc prezenţa? Și, întrucât asemenea manifestări de simpatie nu implică vreo responsabilitate a vreuneia dintre părţi, la rându-mi, îmi agit braţul într-un gest plin de afecţiune. Asta până ce de sub pod se ivește prora unui alt vapor. Și ca să nu mă prindă noaptea aici, nevoit să răspund tuturor celor plecaţi „în vâj" „prin lume", mă prefac că nu văd noile entuziaste saluturi și trec grăbit de pe malul drept pe cel stâng al Senei, ca de pe o filă pe alta și de la o întâmplare la alta, aparţinând însă aceluiași volum cu seducătoare povești despre Paris. Și o fac urcând cu pas egal, ușor, legănând, drăgăstos, în scrânciobul privirii, Boulevard Saint-Germain, până la bazilica St. Germain des Prés, apoi Boulevard Raspail, statuia lui Balzac de Rodin, întregul Cartier latin, până, în sfârșit, ajung în holul, apoi în rapidul lift al blocului-turn din Montparnasse, ce mă poartă spre terasa sa de la etajul 59. Înceţoșat în vraja depărtărilor, cu lumina din pupilă situată în Île de la Cité, acel axis-mundi,

centrul-centrului, el, Parisul, îmi pare un imens ochi, rămas larg deschis, ca într-o perpetuă veghe.

Iar Sena, un albastru fir de melancolie care-l străbate.

În jur, eliberați de griji, de stresantul program zilnic de peste an, turiștii se străduiesc, fiecare în felul său, să se bucure și să profite de orice oportunitate. Știu că luna lor de vacanţă nu-i doar un mijloc de a se smulge din vechile închistări și canoane comportamentale, ci și un minunat prilej de a șoca prin originalitate și excentricitate. (Fiecare încercăm, prin diferite mijloace, să ne atenţionăm semenii că existăm!). Pentru împlinirea acestor deziderate, nimic nu e prea scump. Căci modul cum ţi-ai petrecut concediul te poate înălţa ori, dimpotrivă, compromite în ochii celor din jurul tău. Una e să ţi-l faci la ţară, la bunici, și alta la Paris; una e să urci, ca acum, pe ultima terasă de pe Tour Montparnasse, și alta în corcodușul din curtea casei părintești. Iar ajuns la Paris, e de neconceput să nu faci un „shopping" în lanţurile de magazine de pe Boulevard Haussmann ori Rue La Fayette, o croazieră cu vaporul pe Sena, să nu descoperi istoria și enigmele orașului de pe platforma unui autobuz, să nu vizitezi Louvre, cel mai mare muzeu al lumii, să nu bei o cafea la ultimul etaj al Turnului Eiffel, ori, dacă ai obsesii culturale, pe terasa unei braserii din Montparnasse, pe urmele lui Chagall, Matisse, Picasso, Modigliani, Sartre, să nu-ţi duci copilul la Disneyland, să nu iei măcar un *déjeuner* la un restaurant de pe Champs-Ėlysées și un *souper* la Moulin Rouge, după ce, întâi, ai urmărit un spectacol de cabaret. Iar atunci când bugetul ţi-e limitat, nu poţi scăpa prilejul, sfidând interdicţiile, ca, în parcuri ori scuaruri, să te tolănești pe bănci și pe iarba peluzelor, sau ca, aici, să transformi terasa betonată a ultimului etaj al blocului-turn din Montparnasse într-o plajă și s-o faci, la rândul

tău, să rezoneze de înţelegere și încântare pentru orice fel de abatere de la normă. Și, în vreme ce această lume atât de sigură și mulţumită de sine se prăjește la soare și bea șampanie franţuzească din cupe subţiri și înalte asemeni unor eprubete, eu, cel care îmi duc viaţa mai mult în gând, una nespus de bogată în trăiri, dar tot pe atât de săracă în evenimente, după vechiul meu obicei, mă trezesc cercetând unul dintre panourile pe care sunt marcate importantele repere ale orașului, care pot fi zărite de la înălţimea de 210 m a terasei. Cum, oare, mi-au putut rămâne până acum atâtea necunoscute? Unde mi-a fost capul? mă întreb. Surprins. Derutat.

Oricând, industria turismului m-ar fi ajutat să descopăr Parisul, diacronic, sincronic… De la cel istoric, la cel contemporan; de la cel monarhic și eroic, la cel revoluţionar și al terorii; de la orașul-concret, la cel insolit și misterios; orașul de pe cheiul stâng și drept al Senei; să-i cunosc luxul, moda, arta, gastronomia și alte nenumărate răsfăţuri. Orice dorinţă ai avea și oricât de nesăbuită ar părea ea, agenţiile, cu cohortele lor de ghizi, mașini, vapoare, baloane, se grăbesc să ţi le satisfacă. Ori o poţi face singur. Îţi stau la dispoziţie vreo douăzeci de ghiduri tipărite. Cu ele în mâini, ești „parașutat", neîntârziat, unde dorești. Toate au traseele, scurtul istoric, cifrele, statisticile, citatele celebre verificate, sigure… Dar eu ce-am făcut? În loc să iau totul de-a gata, străbătând Parisul spre ţintele propuse, ocolesc autostrăzile largi, drepte și ferme ale tipăriturilor de tot felul, afundându-mă, eu, mereu oaie rătăcită, pe căile atât de nesigure ale simţurilor, ale intuiţiei, tind mereu să-mi inventez propriile trasee, să ascult doar bătăile inimii, să iau de bună căutătura globilor mei oculari, răsucindu-se febril în orbite. Cu ce rezultat? Câtă pierdere de timp în zadar! îmi zic.

Și cum mi se întâmplă mereu în momentele de maximă tensiune și derută, uit de vesela forfotă a celor care mă înconjoară, în vreme ce simt un blestemat nod urcându-mi-se vertiginos în gât.

Iar cele 39 de secunde, atât cât durează coborârea cu rapidul și silențiosul lift de la etajul 56 al blocului-turn din Montparnasse la cota lui zero, îmi par mai lungi decât întreaga viață irosită până în prezent. Și eu, risipitorul de timp, cel care uneori sunt capabil să mă zgâiesc fără rost ore-n șir la câte un lucru (la Tizian, dar și la televizor), simt acum că fiecare secundă are în viața mea un număr, o greutate, un sens, mi se năzare că fiecare dintre ele poate să-mi hotărască destinul.

Ajuns în stradă, mă pornesc să fac tot ce am făcut în acești ani la Paris.

Dar, mai îndârjită decât oricând, mâna mea nu se oprește din așternut pe hârtie scurt, grăbit, așa cum mi-e și respirația, niște semne contorsionate, cabalistice… Sunt litere, cuvinte și fraze, pe care, în final, le doresc topite într-un nesfâșit poem de dragoste dedicat Parisului. Și cuvintele continuă să-mi curgă din pix precum apa unui robinet uitat deschis, umectând cu iubirea mea paginile caietului, până când zemuitele lui file s-au umplut. Nu-i nimic. Mereu am la mine, pentru orice eventualitate, alte și alte petice de hârtie răzlețite…

Filă de jurnal

Să refacem din fărâme universul…

Ne este mai ușor să demonetizăm sacrul, să luăm în derâdere iubirea, candoarea, implicarea, conștiinciozitatea, tenacitatea, să ridicăm la rang suprem palpabilul, banalul, efemerul, să trăim în imperiul gusturilor și al mirosurilor imediate, decât să investigăm, să adunăm, să (re)compunem. E o artă la granița științei să-i

poţi reda detaliului personalitatea și vitalitatea formei de început, cea din care el a fost desprins. Să refaci din fărâme universul. Cu întreaga lui simbolistică. Muzeul Rodin m-a ajutat să (re)descopăr tulburătoarea seducţie a asamblajului în reconstrucţia întregului. Ori să le găsesc alte rosturi și sensuri. E, în cele din urmă, un exerciţiu de intuiţie și stil, exerciţiu pe care mă străduiesc, măcar acum, aici, la Paris, să-l înţeleg și să-l aplic.

De-a lungul anilor, am tot adunat, pe făraşul timpului, „așa, să fie", materia primordială a viitoarei mele cărţi: cuvinte disparate, ruinele unor fraze de mult uitate, emoţii, stări, sentimente, comparaţiile și metafora abundă și ele, alternând cu știrea seacă, plinul cu golul, monotonia cu neprevăzutul, peste tot nu dau decât peste benzi de reportofon, plicuri cu fotografii și în orice buzunar mi-aș vârî mâna, orice caiet aș deschide, în geantă, în portmoneu, pe biroul de acasă și de aici găsesc aceleași și iar aceleași bruioane fărâmiţate, zdrenţuite, coapte de vreme, toate proslăvind inegalabila frumuseţe a Orașului-lumină.

Chiar și acum, un fâșâit moale și dulce la auz (ca lipăiturile mersului prin băltoace pe vreme de ploaie în anii copilăriei), îmi răzbate în urechi cu fiecare nou pas. E semn sigur că – nu știu cum, dar n-are importanţă – câteva din hârtiile purtând pe ele așa-zisele mele cugetări despre viaţă, moarte, speranţă și iubire mi-au alunecat din nou pe cracul pantalonului în pantofi. Poate sunt rămase acolo încă de ieri, alaltăieri… Cine știe? Mereu preocupat să acopăr cu scrisul meu mărunt și dezlânat altele, n-am timp să mă opresc, să-mi curăţ încălţările. O s-o fac atunci când o să găsesc o clipă de răgaz: poate mâine, poimâine…

Filă de jurnal

Igor Mitoraj

Sculptor contemporan de origine poloneză. În lumea noastră, în care se ţipă, se urlă, o lume cu o fizionomie proprie extrem de prolixă și cu o trimitere stăruitoare și vulgarizatoare la sex, o lume în care, în artă, teoreticul, conceptul domină manualitatea, meșteșugul fiind tot mai puţin cunoscut, el, sculptorul I.M., valorifică trecutul istoric, fragmentul antic, distincţia, eleganţa, efectul… Aidoma unui constructor care reclădește un templu din pietrele rămase de la un altul, ajuns azi ruină, cunoscutul artist își abandonează spre final voit facerea lucrării, lăsându-ne nouă satisfacţia desăvârșirii acesteia. E o provocare, o invitaţie la interactivitate, pe care privitorul o acceptă cu plăcere.

O operă importantă, înainte de a fi o lecţie de desăvârșire artistică, este una despre travaliul creatorului și despre concepţia sa de viaţă. Rolul ei este să declanșeze în noi o stare, un sentiment, un gând și, tulburaţi de ceea ce vedem, să-i ducem apoi, dacă putem, „făclia" mai departe.

Așa ajung în Place Denfert-Rochereau. În centrul ei, o copie în piatră a imensului leu al lui Bartholdi, monument închinat neuitării eroilor Franţei. Iar doar la câţiva zeci de metri, intrarea în Catacombele Parisului. I-am urcat Orașului-lumină toate turnurile importante, dar nu mai ţin să cobor vreodată în subteranele sale.

Filă de jurnal (01.07.2005)

Parisul subteran. Catacombele

Ascensiunile îmi deschid larg cutia toracică, dându-mi o stare de eliberare, de beatitudine; coborârile, dimpotrivă, mi-o

contractă până la o sufocantă durere și derută fizică. Iar acum cobor, cobor, cobor, singur, singur, singur, cele 187 de trepte care se afundă în piatra albă – asemeni unui burghiu – spre osuarul din Catacombele Parisului. Un labirint de 800 m lineari, atât măsoară circuitul accesibil al galeriei, formată dintr-o suită de pasaje scurte, răsucite, întortocheate, străjuite de 2x800 m.l. de parapete între 1 și 3 m înălţime. Pentru ridicarea lor, ca „materiale de construcţie", au fost folosite capete de femururi și cranii umane, distribuite-n rânduri, dincolo de care zac, azvârlite la întâmplare, tibiile, peroneele, bazinele, falangele și omoplaţii celor peste 5 milioane de schelete dezmembrate, rămase fără stăpân. Sinistra „recoltă" a osuarului a fost colectată între anii 1775 și 1884 și provine din cimitirele dezafectate de lucrările publice, din leprozeriile, bisericile, mănăstirile, spitalele, azilele și pușcăriile pariziene. Scriitorii François Rabelais și Jean de La Fontaine, sculptorul François Girardon, ghilotinaţii Revoluţiei de la 1789 (printre ei Danton și Robespierre) și masacraţii tragicului episod final al Comunei din Paris de la 1871, care a avut loc chiar aici, în catacombe, și-au adus și ei obolul în furnizarea materiei prime. Cei 800 m îmi par înfiorător de lungi și nespus de greu de parcurs, nu doar din pricina macabrului „peisaj", ci și a orchestrării sale: piatra sfărâmată, amestecată cu resturi de oase spălate de un firișor de apă, îţi scârţâie ascuţit sub tălpi, aerul e umed, îmbâcsit de nemișcare, afundat în semiobscuritate, traseul pare adeseori fără ieșire, singurătatea e cvasitotală. Într-o asemenea stare de profundă nesiguranţă și neliniște, nu pot aprecia „simţul artistic" al celor care au făcut din cranii și falange așa-zise tablouri și panouri decorative și nu am deloc nici înzestrarea și nici dorinţa de a lua în derâdere trecerea noastră în eternitate. Și când în urechi se pornesc să-ţi răsune tot mai ascuţit ţipetele și vaierele îngheţate ale

celor care nu mai sunt, nu poţi decât să grăbești pasul, să te vezi scăpat cât mai degrabă din concentraţionarul spaţiu al morţii.

Sadici, cinici, ori doar jemanfișiști, la ieșire, organizatorii au conceput doi pereţi, aducând cu niște table școlare. Noi, vizitatorii, ne putem scrie pe ele numele, localitatea și ţara din care provenim, cine cu cine ne ţinem, înșirui iubirile legale și ilicite, data la care am străbătut împărăţia lui Hades, învingând moartea. Orice. Fiindcă totu-i zadarnic! Prin încrustările repetate, suprapuse și scrijelate profund în sfărâmiciosul mortar ce aduce cu un sol selenar, numele scribilor și mesajele lor transmise posterităţii devin ilizibile. Tot atât de anonime precum ale foștilor deţinători ai materialului prim din care s-a construit lugubrul osuar.

E un palimpsest inutil și absurd, pe care e transcris, „sui-generis" și „avant la lettre", finalul piesei „Scaunele" a lui Eugen Ionescu.

Înserarea a coborât din nou peste oraș, iar eu, aidoma unui personaj cehovian, rătăcesc singuratic pe străzile lui, purtând un gol imens în suflet.

Ziua a treia. Musée du Louvre

Mi-am propus să-mi încep ziua pornind-o de sub medievalul orologiu de la Conciergerie și, traversând Sena și Rue Rivoli, apoi, luând-o la stânga pe lunga Rue Saint Honoré, să ajung în Place de la Concorde, după ce am parcurs traseul, într-o primă „recunoaștere”, cu vreo săptămâmă în urmă. Pe aici au fost duși spre ghilotină de „carele rușinii” osândiţii Revoluţiei franceze. Nici o deosebire între aceștia și cei din grafica lui Goya, urcaţi batjocoritor pe măgari, cu tichii lungi pe cap, de Inchiziţia spaniolă; ori nefericitul Doja, supus umilinţei și torturii de măscăricii-călăi prin succesivele sale „încoronări”. Și îmi mai propun ca, de-a lungul întregului drum, să uit de mine, omul zilelor noastre, de propriile-mi gânduri și preocupări, ochii mei să nu mai caute la lungul șir al clădirilor pe lângă care o să trec, nici la cei care vor intra și ieși din cochetele magazine și bistrouri și, încercând să mă sustrag clipei, prezentului, reîntors în timp, să retrăiesc vremurile de atunci, scrutând în jur, cugetând și simţind aidoma celor osândiţi cu peste două sute de ani în urmă.

File de jurnal

Revoluţia franceză. Maria-Antoaneta

Născută la Viena în 2 noiembrie 1755, e ghilotinată la Paris, la 16 octombrie 1793. Arhiducesă de Austria, fiică a împărătesei Maria-Terezia, în 1770 se căsătorește cu Ludovic al XVI-lea. Are doar 15 ani și e o copilă frumoasă, veselă, sprinţară, inteligentă.

Calomniată de Colgier, reputaţia îi e treptat minată. La începutul Revoluţiei este acuzată că ar fi avut o influenţă nefastă asupra lui Ludovic al XVI-lea, că s-ar fi opus reformelor, că ar fi devenit șefa unui partid antirevoluţionar, că ar încerca să aţâţe Europa să declare război Franţei, că… Detestată de cei care odinioară o adulau și supranumită „Madame Veto", „Madame Deficit", „l'Autrichienne", după căderea monarhiei, la 10 august 1789, este întemniţată. Iniţial cu familia, apoi, în 1792, e transferată la Conciergerie și încarcerată singură, timp de 1 an și 76 de zile. Dusă în faţa Tribunalului Revoluţiei și acuzată de conspiraţie împotriva Republicii, e condamnată la moarte la 15 octombrie 1793, iar, a doua zi, ghilotinată în Piaţa Revoluţiei, azi, a Concordiei. Se spune că, în tot timpul procesului, în drum spre eșafod și în timpul execuţiei, a dat dovadă de fermitate și demnitate. În cei aproape trei ani cât a durat intransigenţa adepţilor Terorii, au fost ghilotinaţi, doar în Paris, 2840 de „dușmani ai poporului". Printre aceștia, personaje celebre: Ludovic al XVI-lea, Maria-Antoaneta, Madame Ruleau, dar, ironie a sorţii, și unii dintre foștii ei conducători: Danton, Robespierre, Saint-Just. Familiei regale, marchizilor, nobililor, preoţilor și magistraţilor li s-au alăturat nenumăraţi cetăţeni de rând: grăjdari, grădinari, paji, servitori. Până și copii!

Acestea sunt faptele. Arhicunoscute. Le poţi afla în orice ghid. Eu le copiez de pe pereţii severului și impunătorului edificiu civil gotic (rămas unicul în Europa), construit la sfârșitul secolului al XIII-lea, pe malul Senei, de Filip cel Frumos, azi loc de rememorare a unui timp sângeros. Luminat și întunecat, deopotrivă. (Istoriografia franceză evită să amintească faptul că Franţa, prin instaurarea în 1793 a Marii Terori a lui Robespierre, este matricea viitoarelor genociduri. În cel franco-francez de la Vendée, un adevărat carnagiu „industrial", sunt uciși, în numele Virtuţii, 170.000 de bărbaţi, femei și copii). Niște diorame refac „mediul

natural" în care erau ţinuţi cei arestaţi și vizitatorii privesc cu strângere de inimă la înghesuitele manechine stând în picioare ori întinse pe jos în celulele minuscule. Doar variile obiecte, vestimentaţia refăcută a deţinuţilor și paiele de pe podea mai sunt azi adevărate în aceste cândva vămi ale morţii. (La ultima mea vizită și ele dispăruseră). Apoi, traseul pe care erau duși condamnaţii spre ghilotină. Corolarul îl reprezintă reconstituirea celulei Mariei-Antoaneta. Înfășurată într-o pelerină neagră, manechinul reginei e așezat pe un scaun în faţa unei mese. Întors cu spatele, nu-i vedem faţa, ceea ce sporește misterul îndoliatei mumii, aplecate asupra unei cărţi de rugăciuni. Efectul e întregit de un Christ răstignit: alb, luminos, rezemat de un perete tapetat cu crini, floarea-simbol a dinastiei regale franceze. E un tapet sfâșiat, zdrenţuit, asemenea hârtiilor descompuse de timp și cu informaţiile depășite de vreme de pe vechile turnuri de afișaj. În stânga celulei, un pat sărăcăcios. Dincolo de el și de un paravan, un soldat-manechin supraveghează cu atenţie lectura reginei; un al doilea e așezat în faţa unor cărţi de joc. Un joc încremenit pentru totdeauna.

Precum istoria.

Dar, așa cum se spune, istoria e o frumoasă poveste, pe care fiecare o interpretăm în felul nostru. În liniștea profundă a memorialului, izbucnesc brusc niște scâncete și sughiţuri și faţa unei tinere turiste se umple de lacrimi. Treptat, plânsul ei ajunge sfâșietor, iar regina, bătrână și urâtă, așa cum o schiţase rapid, din câteva linii, pictorul David, de la fereastra apartamentului său de la Luvru în trecerea carului ducând osândita la eșafod, ne devine în imaginaţie un personaj glorios, eroic, demn de întreaga noastră admiraţie și compasiune.

În disputa dintre intransigenţă, teroare și mila creștină, de această dată câștig de cauză au omenia, iubirea… Dar pentru cât timp, oare?

Plânsul domnișoarei este, în esenţa sa, la fel de „propagandistic" ca arta oficială a celebrului pictor, însetat de bani și glorie, ajuns membru al Tribunalului Revoluţiei, unde s-a dovedit a fi un adevărat exterminator de nobili, aristrocraţi, clerici și a votat pentru decapitarea lui Ludovic al XVI-lea, vizând pentru sine unul dintre apartamentele regale de la Luvru, după ce, nu cu mult timp în urmă, îi vânduse regelui, pe o sumă importantă, un tablou.

Dar n-a fost singurul.

Chateaubriand spune că „spiritele de prim rang, care fac revoluţiile, dispar; pe când cele de rangul doi, cele care deţin priceperea de a trage foloasele din ele, rămân". Da. Perioadele postrevoluţionare nasc întreprinzători abili, cum în altele n-ar putea exista. Pierre-Francois Palloy a fost un fel de „părinte" al afaceriștilor din zilele noastre. Antreprenor, însărcinat să ducă la bun sfârșit ceea ce insurgenţii începuseră la 14 iulie 1789, dărâmarea Bastiliei, sub oblăduirea funcţiei, el și-a dezvoltat nestingherit propriile afaceri. A valorificat, în interes personal, tot ce a putut. A scos bani și din piatra seacă a zidurilor fortăreţei distruse, organizând o adevărată industrie cu machete ale acesteia (văd una la Musée Carnavalet), pe care le-a plasat, pentru „sacralizare", adepţilor Revoluţiei, cu rol administrativ și patriotic ministerelor celor 83 de departamente, ca „suveniruri" personalităţilor străine prezente-n ţară, iar ca avertismente și, în aceleaș timp, fetișuri, foștilor opozanţi ai evenimentului, care sperau astfel că se pot pune la adăpost de neiertătoarea mânie a revoluţionarilor. Până și lui Ludovic al XVI-lea, înainte ca acesta să fie arestat și apoi ghilotinat, i-a vândut una…

Studiază-ţi trecutul ca să-ţi poţi cunoaște viitorul.

Charles-Henri Sanson provenea dintr-o veche familie de călăi, cu o tradiţie de 150 de ani în meserie, dar, prin execuţia a aproape 3.000 de persoane, a devenit cel mai celebru călău din istoria Franţei. L-a servit pe Ludovic al XVI-lea, apoi tot el l-a executat. În zorii zilei ni-l putem imagina plecând de acasă „la serviciu", ferchezuit, pomădat, curăţit de nevastă de scamele de pe redingotă la ieşirea din casă, asemeni oricărui onest funcţionar al statului. A ucide, pentru el, este o muncă rutinieră, una fără traume, gânduri profunde ori ascunse. E preocupat doar de starea vremii şi de buna funcţionare a maşinăriei sale infernale. Iar în amintire îi stăruie doar strângerile de mână şi felicitările membrilor Tribunalului pentru impecabilele lui servicii aduse acum Revoluţiei franceze.

În dimineaţa unei zile de noiembrie a anului 1793, ne imaginăm că între călău şi soţia sa ar fi putut avea loc acest scurt dialog: Ea: „Azi ai o zi grea, nu-i aşa, dragul meu?" El: „Nu. Una ca oricare alta, draga mea". Ea: „Totuşi..." El: „Îmi pare şi mie nespus de rău, dar cu mâna lui şi-a făcut-o. Ştii! Pentru moment, afacerea a fost una profitabilă, dar trebuia să se gândească şi la urmări. Cine l-a pus să aducă, în noaptea de 30 octombrie, un butoi cu vin celor 21 de deputaţi girondini, care au benchetuit în celulă până în dimineaţa de dinaintea ghilotinării? Afl-o de la mine: execuţia aceea n-a mai fost ce trebuia să fie, ci un adevărat bâlci. Dacă s-ar putea, azi i-aş reteza gâtul de două ori. Căci, prin râsul mulţimii la glumele lor deocheate, mi-a fost batjocorit numele, tradiţia vrednicei noastre familii..."

În schimb, condamnatul, un oarecare monsieur Berton E., cu ochii înroşiţi de nesomn, după ce întreaga noapte şi-a încredinţat sufletul Domnului, acum, înainte de execuţie, şi-ar dori să ştie cum o să decurgă întâlnirea cu gâdele. Se socoate, totuşi, un norocos: azi e de serviciu beau-père Charles-Henri Sanson. Ar

putea, oare, să-i stârnească mila? Oricât i-a împietrit meseria inima, n-are cum să rămână nepăsător. Slobozind frânghia din mână și lăsând ghilotina să-i reteze capul ginerelui, fiica sa o să-i rămână văduvă, iar cei doi nepoţi, orfani… Până atunci însă, el, onorabilul negustor de vin, o să fie nevoit să îndure, în drum spre eșafod, strigătele batjocoritoare, glumele, înjurăturile, blestemele, împroșcatul cu scuipat ale celor înșiruiţi de-a lungul îngustei și nesfârșitei Rue Saint-Honoré. Nu cu mult timp în urmă, și el era acolo, alături de femeile așezate pe scăunele, cu fuse, andrele ori igliţe în mână și gheme și gherghefuri în poală, umplându-le bărbaţilor legănătoarele ploști de la cingătoare ori jucând cu ei „popa prostu", ori „șeptici", în așteptarea carului cu osândiţi. Ca toţi ceilalţi, și el se delectase de minune cu suferinţele și disperarea celor duși la eșafod. Rugăciunilor în gol, lacrimilor, apoi agoniei și morţii acestora, mulţimea le răspundea prin hohote de râs. Așa că știe mai bine decât oricine cât de cumplită, de neiertătoare e batjocora mulţimii.

Prin Credinţă și Artă omul încearcă, cu disperare, să contracareze eternitatea morţii.

Dar încă o dată o să constat, sunt sigur, că zadarnic ne propunem, ne este imposibil să retrăim stările, suferinţele, deznădejdile și tragediile semenilor noștri. Putem vărsa lacrimi pentru un pui de antilopă ucisă în savană, dar ne surprindem rămânând indiferenţi la moartea vecinilor de pe scara blocului. Așa cum, în faţa morţii, toţi rămânem nespus de singuri. Aș putea, cel mult, să transcriu, cât de cât, în cuvinte, suferinţa ghilotinaților. Să fac din sângele lor cald cerneluri reci, pe care, apoi, să le împroșc pe albul hârtiei mele. Atât. Modestă consolare. Așa că renunţ și, prin Jardin des Tuileries, picioarele

mă poartă din nou spre Luvru. Cu o viteză mereu sporită. E ora deschiderii. Intru în muzeu printre primii săi vizitatori și, urcând câte două trepte deodată, pe scara Henric al II-lea, mă îndrept grăbit spre „Marchiza de La Solana", tabloul lui Goya.

Când intru în sala care-i poartă numele, inima-mi bate cu putere. Nu atât din cauza emoţiilor întâlnirii cu tabloul, ci a efortului făcut. Drumul până aici e destul de complicat și anevoios. Dar când îmi îndrept privirea spre el, rămân de-a dreptul consternat: în faţa lui, dau, iarăși, peste același individ, tuns îngrijit, ceafă cu porii mari, discret pomădată și albul impecabil al gulerului cămășii sale, ieșindu-i exact de un lat de deget din cel al costumului gri-petrol. Pare că nu s-ar fi mișcat de zile și nopţi bune din faţa picturii, deși costumul purtat acum e un altul decât cel din zilele precedente; toate însă, niște costume elegante și scumpe, cum nu poţi vedea decât pe manechinele din vitrinele de pe marile bulevarde. Și insul e din nou aplecat asupra picturii, cu lupa-n mână. E aceeași ori alta, asta nu-mi dau seama. Oricum, e una enormă, de profesionist. Trebuie să-l fi costat o avere, cuget eu, care îmi tot amân, din motive pecuniare, schimbarea vechilor ochelari cu unii mai de Doamne-ajută. Uluiala și deruta mea de început durează însă doar câteva clipe. Ca autor de piese de teatru, conștientizez de îndată că, în logica firească a gradării tensiunii dramatice, nu mai am nicio cale de întoarcere. De amânare. De scăpare… E limpede: n-am încotro! Sunt obligat să acţionez. Să fac ceea ce s-ar fi impus încă de prima dată. Să mă apropii din spate, din direcţia ușor lateral-dreapta, să-mi iau avânt și cu braţul și umărul stâng încordat la maximum și împins energic înainte să-l izbesc pe nemernic, cu întreaga mea mânie proletară. Și, în același timp, cu o grimasă de surâs schiţată în colţul gurii, să-i cer nenorocitului respectuoase

scuze. Și până ce vita, porcul, măgarul, nesimţitul acesta, care, cu nerușinarea lui burgheză, îi barează unui cinstit fiu al clasei muncitoare imperioasa nevoie de culturalizare, și-ar reveni din uluială, eu aș avea timp mai mult decât îndestulător să fac ceea ce am citit că fac reprezentanţii noului val de specialiști în negoţul cu obiecte de artă. De la ei am aflat cum se stabilește azi valoarea unui tablou. Întâi se raportează cota din cataloage a autorului, la cererea și oferta de pe piaţă. Apoi, tot asemeni lor, i-aș pipăi fugitiv cu privirea marchizei ovalul feţei, braţele prelungi, trupul fragil, voalul străveziu, rochia întunecată, cu unicul scop de a constata gradul de conservare a culorilor și a suportului textil, ca, în cele din urmă, după ce aș măsura dintr-o ochire distanţa de la rama stângă la cea dreaptă și de la cea de sus până la cea de jos, stabilind câţi coţi de pânză sunt, de câtă cantitate de vopsea a avut nevoie pictorul, punând la socoteală și timpul luat lui Goya să-și realizeze capodopera, corelând apoi preţurile de atunci ale lucrării cu cele de azi, pe piaţa afacerilor cu operele de artă (time is money, nu?), cu un profund regret că pictura nu-mi aparţine, aș pleca, totuși, mulţumit de mine că mi-am făcut datoria de admirator și specialist în ale artei.

Eu am însă motive temeinice să nu mă dedau unui asemenea comportament rudimentar și compromiţător. Doar un derbedeu oarecare din cartierul în care m-am născut ar proceda așa. Eu nu m-am numărat niciodată printre aceștia. Dimpotrivă. Căci, de mic, am înţeles că arta și literatura, înainte de talent, transpiraţie, perseverenţă, cer multă, multă suferinţă. Și cum, încă din pântecul mamei, m-am visat un viitor „artist", unul dintre cei dispuși să-și asume toate pătimirile profesiei, îmbrăcându-mi o haină groasă pe dedesubt și îndesându-mi un cărţoi sub braţ, unul cât mai voluminos cu putinţă, le ieșeam cu bună-știinţă cotonogarilor coloniei în

cale. Cum mă zăreau, purtându-mi mândru de mine masivul tom, orbiţi de furie, ei se și repezeau să-i sfâșie filele. Iar mie să-mi care pumni în cap și picioare-n dos. Totul dura un minut, două. Apoi, fiecare ne vedeam liniștiţi și satisfăcuţi de treburile noastre. Rânjind, nătărăii se îndepărtau, mulţumiţi că au putut dovedi încă o dată că forţa fizică, brutalitatea și lipsa de cultură au fost și vor rămâne pentru totdeauna biruitoare asupra puterii atât de fragile a sufletului și a minţii; pe când, cu părul năclăit de vinișoare de sânge proaspăt și ochii scăldaţi în lacrimi, după ce recuperam ce se mai putea din volumul-momeală, plecam și eu, plin de răni, dar mândru de mine. Mi se părea firesc ca, într-o lume ca a noastră, dominată de violenţe și instincte, cineva să sufere (și) pentru literatură, artă și cultură. În ce constau aceste preocupări umane nu știam mai nimic (cum, de altfel, la fel de misterioase îmi vor rămâne de-a lungul întregii vieţi!), dar strania și fascinanta sonoritate a unor asemenea cuvinte m-a îndemnat mereu, nu știu de ce, spre martiraj. Ciomăgelile la care mă lăsam supus de bunăvoie ascundeau, de fapt, o diabolică perfidie. Umilirea și dispreţul celorlalţi mi-au încărcat mereu fiinţa de energie și mi-au oferit argumente certe, fapte, nu vorbe, că universul coloniei în care m-am născut e unul al profundei inculturi, vrajbe și al crasei răutăţi omenești. Iar dorinţa mea de a-l părăsi, cât mai degrabă posibil, e perfect justificată. Ilustrând perfect teoria evoluţionistă a lui Darwin, puteam fi zărit adesea căţărat prin copaci și sărind sprinten de pe o creangă pe alta, încât, cu mușchii mei zbârnâindu-mi asemeni unor corzi de harpă, pe mulţi dintre agresori i-aș fi putut oricând lăsa, acolo, în praful drumului. Dar niciodată n-am făcut-o. Păruielile repetate mi-au oferit, în schimb, imensa șansă de a mă putea plasa singur printre neînţeleși. Printre victime. În emisfera luminoasă a spiritului. A artei. A elitei acestei lumi.

Apoi, vă asigur, din proprie experienţă: celui care de mic este supus unor repetate cazne și umilinţe, natura îi dezvoltă, în timp, compensatoriu, o exacerbată conștiinţă a unicităţii sinelui. Fapt pentru care merită, s-o recunoaștem, să îndurăm orice scărmăneală.

Filă de jurnal

Despre unicitatea fiinţei. Arca lui Noe

Joel și Anna au în jur de 45 de ani și aparţin clasei de mijloc franceze. La această vârstă și la poziţia lor socială, e firesc să aibă o casă. E una cu parter și etaj într-un cartier al Lille-ului. În ea se intră pe un coridor lung și îngust, un fel de purgatoriu, unde ai timp îndeajuns să te poţi dezbăra de apucăturile și graba lumii de afară. În rest, întregul parter se reduce la un singur salon. Și, ca în orice casă de intelectuali, universul domestic e dominat de cel al spiritului; obiectele și fotografiile dragi familiei se contopesc cu cărţile de pe rafturile bibliotecii, într-un melanj eteroclit, dar seducător. Iar din salon, poţi ajunge direct în grădină. Aici fiecare copac, arbust, floare, grup de fructe ori mănunchi de frunze aparţin unei alte specii. Și sunt atât de multe, de variate speciile și de îngrămădite una-n alta, încât ai strania senzaţie că ai nimerit pe o nouă Arcă a lui Noe. De forma unei felii de tort vegetal și despărţită prin ziduri de cărămidă subţiri de altele asemănătoare ei, grădina familiei pare tăiată dintr-un amplu spaţiu paradisiac. Mierlele cântă, un balon mare, galben, asemeni unei venerabile matroane, ieșită să-și facă siesta de seară, traversează lent, de la est la vest, cerul orășelului și, când grătarul „nostru" și-a mai potolit fumegarea, dincolo de ziduri vălătucii altuia se înalţă; e sâmbătă seara, ultimele raze ale soarelui s-au stins, mâncăm, bem, râdem, buna-dispoziţie și mulţumirea ni se revarsă ca dintr-un corn al abundenţei; prin glasvandul unui bloc din

apropiere se profilează umbrele unei tinere perechi; ei n-au încă nici casa și nici grădina cu grătarul lor, dar visează la ele și asta-i îndreptăţește să danseze fericiţi. În lumina albastră a lanternelor alimentate cu baterii solare, Joel se străduiește să-mi explice, iar eu încerc să înţeleg de ce acest bărbat, obsedat de botanică și care nu pare cu nimic deosebit de cei din jurul său, e atât de preocupat de unicitatea vieţii individului și de repetabilitatea speciei; acum, în epoca globalizării și creșterii intensive a plantelor, sădește și îngrijește doar un singur exemplar din fiecare varietate de pom, de arbust, de legumă ori floare. Fiecare dintre ele, susţine Joel, cuprinde caracteristicile tuturor și, în același timp, precum noi, oamenii, e mereu altceva decât butașul, sământa ori bulbul din care provine. Iar eu, asemeni unui elev de odinioară, cuminte, manierat, de parcă aș fi fost crescut și educat la vreo mănăstire, îl ascult cu evlavie.

Până și severul domn Magritte, individul fără identitate, cel care m-a vizitat noaptea trecută-n somn, torturându-mă cu exigenţele sale, poate, în sfârșit, ar fi mulţumit de mine.

S-a întunecat de-a binelea. Dar, de-acum, noaptea poate veni liniștită.

Iar eu, pentru prima dată, sunt mulţumit că acest domn, căruia îi zic domn' Magritte, îmi obturează, cu trupul său standardizat, părând ștanţat dintr-o bucată de tablă dând să se oxideze, tabloul.

Și își întârzie atât de mult plecarea.

Vocea interioară: Da, da! Să fim sinceri, vorba zicalei populare: Dumnezeu ţi-a pus mâna-n cap. E bine și mai târziu decât niciodată. Dar ai grijă să n-o mai ratezi și acum, ca pe cea de anul trecut, de la Musée d'Orsay.

Filă de jurnal (25.10.2013)

Expoziţia „Masculin-Masculin"

Merg la Musée d'Orsay, să văd expoziţia „Masculin-Masculin", dedicată nudului bărbătesc din ultimele două secole. Gloria, decăderea și începutul revigorării unei teme fundamentale a artei plastice. Surprizele neplăcute se vor ţine însă lanţ. În primul rând, la intrare, neștampilată la zi, mi se pune la îndoială valabilitatea legitimaţiei. O asociez cu o alta, dar nici așa nu conving. Este chemat Șeful. Au loc amabile parlamentări. După ce, întâi, mi se dau niște preţioase sfaturi pentru viitoarele mele vizite și sunt asigurat că, atunci când voi avea documentele în regulă, voi fi oricând binevenit. În final, generos, Șeful îmi acordă, totuși, și acum accesul. Așteptându-mă un traseu lung de parcurs, primul drum îl fac la toaletă. Când dau să mă reîntorc, constat că mi-a dispărut portmoneul. Năucit, continui să-l tot caut prin buzunare, în timp ce un tânăr îmi explică, pe limba lui, ceva, din care nu înţeleg nimic, dar eu insist să mi se dea detalii, amestecându-mi limba maternă cu stâlcita mea franceză, dar, mai ales, respectând sfaturile lui Leonardo da Vinci, care ne recomandă, în „Tratatul de pictură", că, pentru decodarea complexităţii unei realităţi date, trebuie să ne însușim studiul limbajului fără grai, cel universal, al expresivităţii mimicii faciale, dinamismul mișcărilor mâinilor și ale corpului, atât de apropiate prin expresivitate și semnificaţie de cele ale surdomuţilor. Și, începând să-mi răsucesc ochii în orbite și să dau agitat din braţe, necunoscutul intră și el în joc și așa aflu că portmoneul mi-a căzut la intrare, iar un individ l-a ridicat și a plecat cu el. Insist să-i dăm de urmă. El acceptă. Se știe, parterul muzeului e unul imens, iar, printre atâta lume, omul căutat e de negăsit. Urmând exemplul unui ghid, care, în apropiere, prezenta, prin gesturi, când largi, când sacadate, tainele tabloului „Staulul oilor" de Millet unui grup de surdomuţi, pe când eu, încercând

să-i stârnesc mila interlocutorului, îmi exacerbez disperarea, dar el, de-acum plictisit de atâtea scălămbăieli și nemaidorind să-și irosească preţiosul timp cu un neisprăvit ca mine, mă predă unui supraveghetor de sală. Acesta, la rândul său, unui tânăr de la garderobă. Acesta, altuia și, împreună, coborâm la subsolul muzeului, unde tronează o imensă Venus din Willendorf, ce-și revarsă generoasele forme peste o măsuţă mică-mică. Respectiva doamnă, ocupantă și obturatoare de întinse spaţii, la rândul ei cheamă o altă doamnă, una minionă și silfidă, și după ce le explic ce culoare are obiectul, cum arată, unde mi-a dispărut, ce conţine, care mi-e numele, e chemată dintr-o sală alăturată o a treia doamnă. (În timp ce, la parter, în lumina reflectoarelor și strigătul plin de culoare și agresivitate al bannerelor și afișelor, al standului cu albume și al cataloagelor, se exhibă expoziţia „Masculin-Masculin", observ că subsolul muzeului e dominat de prezenţe feminine. Neluate de nimeni în seamă, ele sunt însă foarte active și eficiente, iar eu mă întreb ce obscure semnificaţii or fi ascunzând aceste etajări ale sexelor? Or fi reproducând-o, oare, pe cea a speciei, la scară planetară? Iar relaţia îmi pare mult mai complexă și mai tulburătoare, în esenţa sa, decât întreaga revărsare triumfalistă de pectorali, bicepși, fesieri și organe genitale – flașce ori în erecţie –, de pe simeze). Doamna nou-sosită aduce cu sine un portmoneu înfășurat într-un proces-verbal, iar eu îl recunosc de-ndată ca fiind al meu. După amănunţite verificări și-o semnătură, „Venus din Willendorf" mi-l restituie. În el, pașaportul, restul hârtiilor și suma intactă. Acum, că l-am recuperat, sunt și mai năucit decât atunci când îl pierdusem. Cum, mai există și oameni cinstiţi în lumea asta?

Vocea interioară: Ce te bucuri? De fapt, ar trebui să bocești. Ai recuperat doar un portmoneu oarecare, pașaportul și o sumă meschină… Dar cu ce preţ? Al unei adevărate drame. De-acum, gata! Din cauza unor funcţionari nenorociţi ţi-ai pierdut pentru

totdeauna libertatea exprimărilor necenzurate. Dreptul moral să te mai folosești doar de albul și negrul clișeelor generalizatoare. Din cauza acestei ţări profund birocratice în care te afli și a angajaţilor ei – a căror onestitate ascunde, de fapt, o crasă lipsă de imaginaţie –, o să fii nevoit să-ţi cumpănești de-acum încolo vorbele. N-o să mai poţi nicicând răcni în gura mare și sigur pe tine: „În jurul nostru toţi sunt niște hoţi și corupţi! Și peste tot nu dai decât peste fraude, meschinării și interese". Și, apocaliptic, să anunţi sfârșitul lumii. Da. Cine te-a pus? De acum încolo te așteaptă o viaţă grea, bătrâne! Lumea nuanţelor, în care singur te-ai vârât, e o mocirlă plină de capcane, de riscuri, de insatisfacţii. Una care ne dezbină, fărâmiţează, pulverizează personalitatea. De-acum încolo vei fi nevoit, o să vezi, n-o să ai încotro, să le dai și altora dreptate. Ceea ce, în final, o să ducă la demolarea propriului eu și pierderea încrederii în tine …

Dar, prin individul din faţa tabloului, destinul îţi oferă o nouă șansă. Ai grijă ce faci cu acest domn Magritte. E o adevărată mană cerească. Datorită lui o să-ţi poţi păstra pe mai departe nealterat acel sentiment atât de stenic că ești un nedreptăţit al sorţii. El te-a individualizat; în profunda ta nefericire, te-a făcut mereu fericit. Prin el poţi adăuga acum un nou nume, o fiinţă concretă, nu imaginară, lungii tale liste cu cei care se fac vinovaţi de neîmplinirile tale!

Da. Chiar așa! Dacă mă gândesc bine, vocea mea interioară are dreptate. Întreaga-mi existenţă nu-i decât o înspăimântătoare colecţie de ratări. Și, firesc, ca orice om întreg la minte din ţara de unde vin, m-am întrebat: care-i motivul real că eu am rămas un etern perdant, pe când cei din jur mi-o iau mereu înainte? Dar cum, de felul meu, sunt un tip al naibii de isteţ, de descurcăreţ, de perspicace, nu mi-a fost

greu să descopăr adevărul. Astfel, am ajuns să-mi învinovăţesc, pentru neîmplinirile mele, destinul, circumstanţele istorice în care m-am născut, cu odioasele lor regimuri politice la putere, poporul căruia îi aparţin, limba maternă, zona geografică și localitatea în care am venit pe lume, familia și profesorii care nu mi-au înţeles vocaţia, situaţia materială precară, serviciul anost… Toţi, într-un fel sau altul, se fac vinovaţi că eu, acum, nu sunt acolo, da, acolo unde, de fapt, mi-ar fi locul! Începând cu primele popoare năvălitoare barbare, urmate de tătari, de turci, de unguri, bulgari, sârbi, americani, da, mai ales americanii, (nu, nu, rușii niciodată!), apoi, pe rând, domnitorii, regii, președinţii de stat, guvernele ante- și post-decembriste, șefii direcţi și indirecţi, colegii, vecinii, da, toţi, absolut toţi… În ce mă privește, mă absolv de orice vină. V-o jur, conștiinţa mea e nepătată! De când mă știu, mereu am fost drept, cinstit, curajos, harnic, altruist, pus pe fapte bune și măreţe, dar, în antiteză, mereu am avut câte un dușman personal și a existat o mafiotică Nouă Ordine Mondială, care își avea, ca prim scop, ciuntirea perfidă a hotarelor ţării și lichidarea mea fizică. În privinţa asta n-am vreo îndoială. Nici întrebări de pus. Nici de așteptat răspunsuri. Fiindcă le cunosc dinainte: de tot răul ce mi întâmplă și de insuccesele mele în viaţă doar alţii se fac vinovaţi!

Iar pentru trecutul meu artistic risipit și prezentul confuz, am găsit acum un vinovat concret. E acest domn Magritte! Și, cum continui să-l văd doar din spate – și să-mi pară un individ fără identitate, vârstă și fizionomie –, am un motiv în plus de jubilaţie. Îmi permite să fac mult râvnitele mele consideraţii globalizatoare. Să-mi atribui neîmplinirile oricui doresc… De la colegii de breaslă, la criticii literari și de artă, care nu-mi iau opera în seamă. Ori celor a cărora moacă pur și simplu îmi displace.

Doar individul acesta fără fizionomie e vinovat că, în alergăturile mele dintr-un muzeu în altul – mereu stresat, istovit, cu palma pe inimă și cu privirea pe ceas –, ochiul nu mai e încântat, ca odinioară, de rotirea sa în jur, tot mai fără rost se zgâiește la tablourile împăienjenite de chracheluri ori la fragmente de statui și nu reușește să descopere în ele decât ceea ce sunt în realitate: pânze gata să putrezească, bronzuri coclite ori doar niște pietre măcinate de vreme. Fără să-mi mai impună admirația și respectul de odinioară.

Gata cu acest mod de viețuire, aproape non-stop, prin spațiile greu respirabile ale muzeelor.

„Ars longa, vita brevis”, ne atenționează un arhicunoscut aforism latin. Deci, cât ne e dat să trăim, să ne bucurăm de ea din plin.

Iar Marchiza de La Solana rămâne, pentru mine, de-acum, o amintire oarecare…

Așa, eliberat de vechile nostalgii și obsesii, părăsesc muzeul. Și o fac năpădit de o imensă bucurie. Simplă, firească, omenească: aceea că exist.

Din nou, ziua se arată binecuvântată. Iar vremea, divină. Și, fără furii, complexe și angoase, fără o altă obligație decât aceea de a-mi fi propriul stăpân, mă complac de minune cu statutul de pieton anonim. Cu enorma satisfacție de a mă simți azvârlit în afara timpului, nimeni să nu se sinchisească de prezența mea, în schimb eu să am privilegiul de a putea privi nestingherit la toți și la toate! Aici, la Paris, unde nici-când n-am prea avut timp să rătăcesc pe străzi fără o țintă și o intenție precise, acum o fac, lăsându-mă purtat în voie de picioarele mele, până mai ieri iuți și fără astâmpăr, și încerc să

savurez din plin dulcea libertate a simţurilor, bucurându-mă de lumină, de soare, de frumuseţile orașului. Și, între patetism, entuziasm și lentoare, îi admir cunoscutele repere arhitectonice, intru și ies, așa, fără un scop anume, din gurile de metrou, adun pliante, reviste, fotografiez, comtemplu, nu cercetez analitic, ca un portretist ce mă pretind a fi, ci cu o bonomă îngăduinţă, fizionomiile ca serializate ale trecătorilor, zâmbetele lor de păpuși, ce parcă aparţin aceluiași lot de serigrafii ale lui Warhol ori sunt desprinse de pe afișe și de pe reclamele publicitare, îmbrăcămintea lor în pas cu ofertele unor importante case de modă. Și cum, la Paris, acum se poartă taiorul și sacoul croit drept, toţi aduc izbitor cu niște coșciuge-n mers. Iar eu, afișând pe buze farmecul onest și agreabil al celor lipsiţi de prejudecăţi și patimă, intru în magazine și în biserici, rătăcesc pe străzi și prin pieţe, urmăresc voioșia flegmaticilor aruncători de bile și, rezemat pe parapetul Pont des Arts, cu deplina mulţumire de sine a celui care poate privi fără să fie nevoit să scoată un sfanţ din buzunar, admir croazierele turiștilor pe Sena, bat din palme și mă veselesc alături de ceilalţi privitori la spectacolele tinerilor pe role din Place du Palais Royal… Eu, care, în viaţa de zi cu zi, n-aș avea răbdare să aștept la un stop nici mort, acum o fac ascultător. Nici n-aș avea încotro. Neostoita scurgere a mașinilor pe Rue Rivoli îi dă Parisului caracteristici futuriste: mișcare, acţiune, zgomot, vitalitate, dinamism… Observ, și asta mă bucură enorm, că, oricând, o realitate îţi poate sugera o altă realitate. La fel de legitimă precum cea care a generat-o.

Totuși, ca să n-o sfârșesc sub roţile vreunui vehicul, înainte de a apuca să-mi scriu propusa carte despre Paris, îmi zic că, pentru siguranţă, ar fi mai înţelept să părăsesc arterele prea aglomerate.

File de jurnal

Cerșetoria. Un Picasso al străzilor

Să răzbați, la Paris, în orice branșă, e dificil. Concurența e acerbă. Dar piața muncii, în cerșetorie, îți cere un plus de inventivitate. Vechea milă creștinească e perimată. Ca să-l determini pe trecător să-și vâre azi mâna-n buzunar și să transfere în recipientul întins o sumă modică, trebuie să-i oferi ceva în schimb. Nimic nu e gratuit. Ceva, „extra", „super", „cool", în care tu să excelezi și care te diferențiază de masa mare a competitorilor. Ceva mereu ambalat în strălucitorul staniol al bunei-dispoziții. Tristețea, melancolia, suferința, lacrimile nu mai sunt azi vandabile. Astfel, importantele artere, metrourile, parcurile, piețele din jur și treptele reperelor turistice au devenit arene. Surogatul cultural, vulgarizarea mitului, sugerarea performanței sportive și numerele de circ sunt cele mai „prizate" reprezentări și spectacole. Nu-i de ici de colo să pari sosia lui Louis de Funès și să te zgâiești la turiști ca la niște extratereștri, ori cea a lui Sartre cățărată pe bicicletă și făcând exhibiții incredibile, sau să poți rămâne pe vânt, pe ploaie, fie vară ori iarnă, împietrit ore-n șir, făcând pe „statuia" unui sfânt ori pe mumia egipteană.

Pe conaționalii noștri îi recunoști cu ușurință. După vestimentație și după felul cum și-o poartă, poți deduce chiar provincia din care ei provin, iar după prea multa smerenie din gesturi și înfățișarea de sfânt ori martir, că nu-s decât niște bieți figuranți, intrați peste noapte în rolul unor titulari. Specialitatea „alor noștri" este, da, ca peste tot, excesul de prefăcătorie! Ori, dimpotrivă, cu privirile lor furișate, par vulpi în căutarea prăzii, mereu gata să te atace. Pendulând permanent între supușenie și agresivitate, blândețe și ferocitate, suavitate și grotesc, ți se recomandă insistent de cei pățiți ca, în preajma lor, să nu vorbești în limba țării tale. De îndată îți vor cere bani ori alte favoruri.

Situaţi la extreme, „paharele" le rămân mai tot timpul goale. Dar nu îndeajuns, ca ei să nu continue să insiste.

… În Place de l'Hôtel de Ville, un individ de vârsta mea, tuns scurt, barbă neîngrijită, tot ca a mea, dar de o statură atletică, mult superioară alei mele, se târâie în patru labe pe dalele caldarâmului. E un „artist plastic" în exerciţiul funcţiunii. Cu mişcări energice, scurte şi nervoase, desenează îndârjit capul unui tânăr; se pare, un florentin renascentist. Munca e grea, bucăţile de cretă colorată i se sfarmă şi tocesc repede, investiţia costă, mărunţişul aruncat de trecători în cutiile înşiruite generos în jurul „operei" este nesemnificativ, ceea ce face ca Picasso al străzii să fie surescitat şi să se răţoiască la cei care îi calcă, din greşeală, „opera".

Când mă opresc, spre a-mi nota scena pe un petic de hârtie, de mine se apropie o tânără. Mă fulgeră gândul că ar vrea să vâre, în mâna truditorului scrib care sunt, un bănuţ. Dimpotrivă, oferindu-mi spre cumpărare un mărunţiş oarecare, vrea să mi-l smulgă. Nici dacă aş fi rufos şi îngălat în jeg, aidoma confratelui meu, n-aş avea această şansă. Scrisul e o trudă singuratică, lipsită de spectaculozitate, şi nu (mai) impresionează pe nimeni.

Fetiţa care joacă şotron

În Place des Vosges din Marais, o fetiţă joacă şotron. Cu 1500 de ani î.H. şi egiptenii maturi se dedau unor asemenea jocuri pe o tablă. Dar, în locul tradiţionalului caroiaj cu băţul ori creta pe jos, ea sare direct pe petele de lumină ce au străpuns frunzişul copacilor. Astfel, jocul a ieşit din clasica, mecanicista lui rutină, e un „performance", o artă vie, trăită direct şi, după dăruirea cu care fetiţa i se dedică: totală.

Da! De acum înainte o să-mi trăiesc viaţa şi eu din plin, precum toţi semenii mei, îmi spun, aşezat pe o bancă în Jardin du Palais Royal, în vreme ce privesc infinitatea de

forme, de culori din jur. Ce ușurătate are natura în tot ceea ce zămislește: copac, iarbă, frunză, floare… Nimic nu geme, nu se scălâmbăie, nu transpiră. Dar nici nu face zadarnic umbră pământului. Într-o uluitoare încrengătură trofică, totul vine, se arată, cheamă, seduce, fascinează o vreme, fiecare prin mijloacele și harurile sale, ca, apoi, să plece, retrăgându-se într-o liniște și ordine prestabilite, în perpetua reciclare a materiei. Metronomul timpului, în al cărui vizor am ieșit și eu la vedere pentru o clipă, spre a-mi ţipa, din toţi bojocii, mesajul, pentru ca, în secunda ce-o să vină, ușiţa vieţii să mi se trântească-n nas și să fiu azvârlit în ireversibilul neant al uitării, funcţionează ireproșabil. Da, fiecare dintre noi este un univers, îmi zic, contemplând, animist, alunecarea unei frunze, în aerul înţesat de miresmele parcului. E o frunză desprinsă de pe ram, una mică, un bănuţ, de un galben ofilit, nimeni, sunt sigur, n-a băgat-o în seamă. Doar eu sunt dispus să-i urmăresc zvâcnirea tremurândă, unduirea sa ca într-un leagăn nevăzut, larg, cât mai larg posibil, încât îmi pare ultima și disperata ei încercare de a se opune căderii, morţii.

Pentru acest nesperat răgaz de a putea privi pe îndelete în jur trebuie să-i mulţumesc, încă o dată, lui, domnului Magritte.

Ziua a patra. Fără Musée du Louvre

Despre nebuni, prietenie și speranță

Adorm greu, chinuit, și mă trezesc repede. Într-un răstimp atât de scurt, nu-i loc pentru vise. Doar pentru coșmaruri. Exact ca în viaţă. În cursul zilei, când mersul mă doboară, mereu găsesc în mine resursele necesare să mă ridic și să-mi continui drumul. În somn mă dovedesc însă complet neajutorat. Hărţuit de câte o nălucă, transpir din belșug și urlu disperat, implorând ajutor. Așa, în gol, cuiva nedefinit… Dar după noaptea ce tocmai a trecut, pentru prima dată sunt mulţumit de felul cum ea s-a scurs: somnul mi-a fost liniștit și, tot pentru prima dată de când mă știu, companionul din vis m-a tratat cu respect și stimă. Din nou sunt obligat să-i fiu recunoscător aceluiași admirabil domn Magritte. De cum am pus capul pe pernă, și chiar înainte de a lua obișnuitul somnifer, am adormit. Și mă visez la Luvru. Se face că urc spre sala Marchizei de La Solana, acum cu ascensorul, fapt ce nu-mi stă în obișnuinţă, dar, cum în vis totul e posibil, în cabina lui îl descopăr pe Domnul fără fizionomie. Mă prefac că nu-l observ, dar el, în mod ceremonios, ţinându-și respectuos melonul în mâna dreaptă, ce-i atârnă pe lângă trup (un domn fără melon n-ar putea să fie niciodată un autentic domn Magritte!), plin de curtoazie, mă anunţă că dorește să-mi vorbească. Deschis, amical. Așa, ca între doi iubitori profesioniști ai artei. Faptul că mi se adresează, într-o impecabilă limbă română, cu apelativul „domn" și, pe deasupra, mă și numește „iubitor profesionist al artei" mi l-a făcut de îndată simpatic. Și uit că, doar cu o noapte

înainte, scuturându-mă aprig de umeri, afirma, cu dispreţ, la căpătâiul meu, să-mi iasă gărgăunii din cap și să înţeleg, pentru totdeauna, că nu sunt decât un paria, o fiinţă care, ca atâţia alţi neisprăviţi, aspiră fără niciun temei la o lume și o cultură care îl depășesc. Iar Parisul, care de secole sucește minţile și înfierbântă imaginaţia celor mai străluciţi bărbaţi ai planetei, nu are ce face cu admiraţia și languroasele ochiade ale unui ins ca mine. Că, în esenţă, nu sunt decât un barbar, lipsit de rafinament, de subtilitate, de o minimă capacitate de a nuanţa, de a se mlădia, de a se adapta spontan unei noi situaţii. „Apoi, cam despre toate obsesiile ce vă frământă: viaţa muzeelor, a artistului marginal ori de geniu, cea a atelierelor, saloanelor și a obiectelor de artă s-a zis și s-a scris pe larg în presă, povești și romane încă în secolul al XIX-lea. Dacă nu știaţi, citiţi-i pe Stendhal, George Sand, Hugo, Balzac, Baudelaire, fraţii Goncourt și, mai aproape de noi, pe Proust… Ori cronicile lui Alexandre Dumas, Eugène Sue, Prosper Mérimée, Jules Vernes…. Toţi au avut capacitatea de a descoperi frumuseţi pe care oamenii vremii lor încă nu le sesizau. Azi, istoria, politica și sexul sunt așteptările cititorului de la un scriitor. Așa, fără relaţii politice ori editoriale, cum sunteţi, ori vă adaptaţi nevoilor pieţei celei mai de jos, ori pieriţi!" îmi ţipă el în urechi. „Căci dumneavoastră, din păcate", mai zice el, cu gravitate și mâhnire (semn că, totuși, în sinea sa, individul mă compătimește pentru destinul meu ratat), „ca atâţia alţi confraţi, confundaţi informaţiile, după care alergaţi întruna, cu actul cunoașterii în sine, practicând, dezinvolt – vi-l citez pe Alessandro Baricco –, alunecarea pe deasupra lucrurilor, în detrimentul investigaţiilor profunde. Reduceţi spaţiul cunoașterii la unul cu o singură dimensiune: orizontala depărtărilor. Apoi, de parcă handicapurile de care aveţi parte nu v-ar ajunge, v-aţi asumat o sarcină imposibilă: în epoca ultraspecializărilor, abordaţi mai multe limbaje ale

artei. Nu vi se pare o nesăbuinţă?" Nu că aș avea de gând vreodată să-i aplic metoda, nu dispun eu de sumele necesare, ca să-mi angajez „negri" și să ţin ucenici, cioplitori, turnători și sculptori cu zecile, nu sunt o „fabrică de busturi", cum au fost, la vremea lor, Rodin și Bourdelle, ori uzină de picturi, precum Rubens, nici un avid de dolari, precum Dali, dar mi-a plăcut, prin frumoasa analogie, sfatul cum trebuie să procedeze cel care dorește să scrie azi o carte, ori să creeze o operă de artă, atunci când nu și-a propus s-o copieze direct pe a altora, semnând-o cu numele său. „Rostul ţârcovnicului este să adune mucurile lumânărilor, al lumânărarului să facă din ele altele noi, al unui alt intermediar să le aprindă, rostul impresarului este acela de a îndrepta atenţia privitorului/cititorului/cumpărătorului spre tabloul/textul respectiv, iar rolul artistului/scriitorului doar să-l înnobileze cu lumina semnăturii sale. Da, azi totu-i muncă de echipă. Iar dumneavoastră îmi păreţi – zicea el – un ciudat eschimos solitar, învelit în blănuri și afundat în sania sa trasă de reni, ajuns, nu se știe prin ce miracol, pe o plajă de nudiști din zilele noastre". Asta a fost ieri noapte. În noaptea asta, în esenţă, individul mă asigură că o să suporte stoic toate dejecţiile ce intenţionez să i le azvârlu-n cap, făcându-l responsabil de eșecurile mele, prin plasarea sa între mine și tabloul lui Goya. Dar mă anunţă, cu sinceră părere de rău, că o să fie nevoit s-o mai facă încă multă vreme de acum înainte. Iar „găselniţa" cu atribuirea vinei pentru propriile-mi neîmpliniri altora, niciodată mie, o socoate genială. Numai unei minţi odihnite, aparţinând multietnicului și variatului spaţiu balcanic, din care a înţeles că provin, i-ar fi putut veni o asemenea idee năstrușnică. Ce mai admiră la mine e că nu mă dau niciodată bătut. Și e convins că, acolo unde m-am născut, nu sunt singurul individ care gândește și acţionează în acest mod.

Ce știe acest domn Magritte, despre poporul căruia îi aparţin? A fost în atâtea moduri și atât de des beștelit, încât tot ce e de rău despre el e de-acum spus. Așa că, în vreme ce improvizatul meu analist politic continuă să macine vânt, eu am timp suficient să mă scobesc în nas și prin urechi și să mă scarpin nestingherit acolo unde îi e greu voinicului. „Ce stranietate, ce noroc”, zice el. „Să ai o istorie de două ori milenară și, în același timp, să nu îmbătrânești! Ce șansă enormă este să simţi mereu pe umeri apăsarea nesiguranţei zilei de mâine! Ea te obligă să fii ingenios, activ, dinamic, veșnic tânăr și neliniștit. Ţara dumneavoastră are meritul de a fi reinventat mitul și spiritul Greciei antice: fiecare cetăţean al ei e un filozof! Eu n-am beneficiat de acest noroc. M-am născut – așa cum spune Robert Curtis despre poporul meu – direct obosit și cu destinul prestabilit. Viaţa mea a fost și ea una monotonă, lipsită de surprize”, mi se confesează întristat domnul Magritte.

Și începe să și-o depene.

„Provin dintr-o familie înstărită, în care, niciodată, n-am cunoscut, cu adevărat, ce înseamnă lipsurile. Obsedaţi de glorie, unii dintre străbunii mei au terminat-o ghilotinaţi, alţii s-au aventurat, făcând ei pe călăii, dar toţi au avut tot ce și-au dorit, chiar înainte de a apuca să-și formuleze dorinţele. În ce mă privește, până și bolile copilăriei le-am trecut pe nesimţite. Iar obsesiile existenţiale mi le-m rezolvat, în cele din urmă, printr-o calmă împăcare cu divinitatea. Așa ca între doi civilizaţi și responsabili oameni de afaceri: fiecare a dat și a primit ce i se cuvenea. Născut la cap cu arborele genealogic extrem de ramificat al familei, iar pe pereţi cu tablourile strămoșilor, mi-am cunoscut de mic originile și eram încă un copil, când mi-a fost prezentată fetiţa hărăzită să-mi devină, peste ani,

soţie. Și, tot de atunci, urmând tradiţia familiei, știam profesia căreia o să mă dedic. Instruirea culturală mi-am început-o tot de mic. La șapte ani eram un fervent vizitator al Musée du Louvre. La început m-au adus aici bona, tata, mama, educatoarea, învăţătoarea, profesorii...”.

Filă de jurnal

Profesoara de desen

Chiar în ziua în care mi-am propus să străbat toate sălile Luvrului, impresia cea mai puternică nu mi-a lăsat-o un pictor anume, ci o tânără profesoară. Iar eu mi-am găsit timp să mă opresc din marșul pe care l-am numit „lipsit de glorie” și s-o privesc îndelung. Subţirică, nepurtând niciun accesoriu vestimentar spectaculos, este, în schimb, foarte expresivă, așa cum stă alături de celebra pictură „Trișorul”, a lui Georges de La Tour, și vorbește, pozează ori, printr-o sugestivă pantomimă, își răsucește sprinţară trupul, capul, căutătura, își mișcă prin aer, ca o balerină, degetele, exemplificând, „pe viu”, uimiţilor și încântaţilor ei mici ascultători și privitori (așezaţi pe jos cu un caiet de desen în faţă), semnificaţia fiecărui gest al personajelor, cât și trucurile folosite de șarlatanul din tablou. Și le incriminează în spiritul moraliștilor. Al lui La Rochefoucauld și La Bruyère. Sunt convins că acești copii nu vor uita toată viaţa tabloul lui Georges de La Tour și nici pe profesoara lor de desen. Și eu duc dorul – asemeni multora din ţara și generaţia mea – unor dascăli, care să ne fi luat de mână și să ne fi călăuzit pașii încă din primii ani de școală prin miraculoasele trasee iniţiatice ale artei. Mi-au lipsit cu adevărat profesorii? Oricum, în mod sigur, aceste „labirinte”. Acum, rătăcirile prin ele mi-ar fi fost mult mai scurte, drumul spre ţintă mai drept și mai ușor.

„Apoi, cu vremea, am deprins drumul spre muzeu de unul singur… Dar chiar într-o atare situaţie" – își continuă domnul Magritte expozeul – „doar o parte din lucrările muzeului mi-au ajuns cunoscute. De pe simeze, cât și din depozite. A venit însă o zi când am fost nevoit să mă retrag din afaceri, lăsându-mi urmașii să le continue, iar iubirea de artă, care mi-a fost până atunci doar o simplă pasiune, a devenit o a doua meserie. «Maturităţii și senectuţii le șade bine cumpătarea», zice un scriitor și filozof de prin părţile dumneavoastră. Și opţiunea definitivă. Nu mi-a fost deloc ușor, dar, în cele din urmă, când am simţit tot mai dureros că anii se duc ireversibil, am fost nevoit să aleg. Ajunși spre sfârșitul vieţii, suntem lipsiţi de alternative. Avem doar două opţiuni: ori să devenim înţelepţi, restrângându-ne și esenţializându-ne preocupările, ori penibili, continuând să ne risipim. Ca dumneavoastră, de exemplu. Eu, evaluându-mi șansele și riscurile, într-o lume ca a noastră, aflată în perpetuă schimbare și în care pot răzbate doar cei curajoși și tenace, am mizat pe o singură carte. Numele ei este Marchiza de La Solana".

Și pornim să rătăcim, peripatetic, împreună, pe străzile, prin parcurile și cimitirele Parisului. El, Aristotelul meu, împingând o bicicletă; eu, discipolul, cu aparatul atârnând de gât și fotografiindu-i din când în când golul din figură, care îi trece drept chip, mereu uimit cât de laborioasă și organizată îi este judecata. Farmaceutic constituite, toate ideile și informaţiile îi sunt distribuite riguros în sertărașele memoriei, de unde mi le administrează metodic, mie, bolnavului de risipire care sunt, ca pe niște hapuri ale iluminării. Iar eu, trebuie să recunosc, îi admir la nebunie pe tipii ăștia superordonaţi, cu frazele călăfătuite, etanșeizate, asemeni unor submersibile, gata să se scufunde în orice mediu, fără a putea fi contraziși. Nu ai

cum să te sustragi necruţătoarei lor analize. Și sentinţe. Ei știu totul despre tine. Poate chiar dinainte ca tu să te fi născut. „Ce vină are Parisul" – mi se adresează el din nou cu apelativul stimate domn – „că v-aţi născut în suburbiile Europei, că aţi avut neșansa să trăiţi într-un regim totalitar, că vorbiţi și scrieţi într-o limbă cu circulaţie restrânsă, că, până la vârsta de douăzeci de ani, n-aţi văzut marea și abia la peste treizeci aţi ieșit prima dată peste hotarele ţării dumneavoastră, ţară care nu-și poate asuma paternitatea absolută a niciunui curent artistic european major. Iar în istoria ei nu există niciun Napoleon, Voltaire ori o Ioana D'Arc; că Picasso și Dali nu s-au instalat în capitala ţării dumneavoastră, că Brâncuși, Enescu și Cioran au venit tot în a noastră…"

Da, îi dau deplină dreptate. M-am format, ca artist, hrănindu-mă doar cu firimiturile căzute la întâmplare de la banchetul marilor gânditori și creatori ai lumii. Da. Sunt născut să fiu un risipitor al propriului destin. Milenii de efort și imaginaţie i-au trebuit naturii să poată modela acest prototip desăvârșit al eșecului care sunt. Și tot eu, în sinea mea, îmi zic: Ei și, ce-i așa de rău în asta? Erasmus a scris „Elogiul nebuniei", luând în derâdere falsa exaltare. Eu o să aduc un omagiu îndoielii și amânării, eșecului și ratării! Nu sunt primul în lumea asta care, pornit în cursă, s-a compromis, poticnindu-se. Și, din posibil învingător, am ajuns un învins. Ce-i pasă lumii de un ratat în plus?! Dar numai cel care, asemeni mie, magmă mereu în erupţie, e tentat să realizeze imposibilul, să încerce să-și depășescă (desigur, fără succes) limitele și să nu se subordoneze industriei de azi a creativului, numai cel care are plăcerea rătăcirilor pe drumurile ocolitoare și mania de a-și linge degetul băgat prin cât mai multe borcane ale artelor,

numai acela poate savura pe de-a-ntregul bucuria trecerii sale prin această lume.

Ajunși în fața piramidei Luvrului, îmi propune să urcăm împreună în sălile de expoziţii și să mi-o prezinte pe Marchiza de La Solana. „A fost în viaţa reală un personaj cu un destin aparte. Iar ca pictură, fără să fie socotită încă de toată lumea o capodoperă (El o să demonstreze că este! Aceasta-i noua lui «afacere»), are o biografie care pe visători îi incită la fabulaţie. Iar pentru orice bărbat, Marchiza de La Solana" – după opinia domnul Magritte – „e o utilă lecţie despre însăși chintesenţa feminităţii. A fascinantului ei mister. A bucuriilor și dramei iubirii totale, trăite ca un sentiment vital".

Ce să-i spun? Că nu pentru a cunoaște acest prototip feminin am venit la Paris? Și în orașul meu l-aș putea oricând găsi multiplicat în zeci, sute, poate mii de exemplare. Ar fi de ajuns să cobor în stradă, să intru în prima cofetărie întâlnită-n cale, prima biserică… Excesiv de sensibile, de rafinate, niciunde nu le poţi descoperi mai ușor neîmplinirile, tristeţea și solitudinea, acuta nevoie de comunicare și iubire, decât acolo, pierdute în mulţime, neluate de nimeni în seamă… Așa că îl refuz politicos pe domnul Magritte, însă categoric. Atunci, ne despărţim. Și-o facem într-un mod emoţionant. Printr-o îmbrăţișare. El își apropie simbolic golul feţei de obrazul meu, iar eu îi sărut vidul, absenţa aceea, care bănuiam că o să mă izbească în nări cu un puternic iz de coroane mortuare și buchete de flori ofilite. Dar m-am înșelat. Mirosul imaterialităţii sale mă trimite mai degrabă cu gândul la noua și tot mai bogata „vegetaţie" artificială a mapamondului, pe cale s-o înlocuiască pe cea organică. La acel tot mai gros strat de gunoi electronic, ce ne acoperă treptat pe toţi, făcându-ne, pe măsură ce părem din ce în ce mai deștepţi (ca să-l citez pe Einstein), să fim tot

mai idioţi. Domnul Magritte, după ce-și leagă bicicleta de o rampă specială, urcă să-și întâlnescă favorita, iar eu, ușurat de coșmaruri, așa cum îmi este de-acum felul și peste zi, o pornesc, în somn, hai-hui, prin oraș.

Prietenul meu Bubu

După ce, multă vreme, în somn, n-am avut timp de vise, acum primului vis îi urmează de-ndată un al doilea. Unul cu părinţii mei. Și așa cum ei îmi apar, asemeni unor înalte și întunecoase umbre, proiectate pe fundalul casei părintești de pe strada Popa Soare, ţinându-se sobri, ceremonioși de mână, aduc cu niște arhaice totemuri. Și, cu o privire severă, îngheţată, tata îmi poruncește să ridic de la baza blocului de granit ciobit, fisurat, care la amândoi le trece drept picioare, dar și soclu, un obiect. O fac. E un poloboc; străvechiul instrument cu bulă de aer pentru verificat și păstrat planul drept, orizontala în construcţie, pe care orice meșter, de când lumea e lume, îl poartă după sine o viaţă întreagă. Și îmi decodific visul fără nicio dificultate, chiar înainte de a mă trezi. Da. Înţeleg. Singur trebuie să-mi găsesc echilibrul, cumpătarea, calmul, aceasta-i, fără doar și poate, semnificaţia ambelor vise. Să-mi câștig, exersându-mi voinţa, o imperturbabilă stăpânire de sine. Și, renunţând la noianul meu de proiecte deșarte, mult râvnita pace interioară. Așa că, atunci când mă trezesc, graba mea de a mă așeza la masa de scris nu mai are niciun temei. Lenevesc în pat până la ivirea zorilor, apoi încerc să mă bucur de aroma cafelei, pălăvrăgind liniștit despre una-alta, întâi cu fiică-mea și cu ginerele, apoi cu nevastă-mea și, amintindu-mi că nu l-am mai întâlnit, de multă vreme, pe Bubu, singurul meu prieten la Paris, pe la vreo zece, ajung într-o altă parte a orașului, în arondismentul 13, pe Rue Kuss.

Autor a peste 100 de scenarii și piese de teatru, prietenul meu a fost în tinereţe un fel de Lope de Vega. Nepăsător la destinul lor, atunci când nu i le-au semnat alţii, ele s-au pierdut. Autor şi al unor memorabile sonete, el a mai fost un fel de François Villon al crâşmelor bucureştene şi din ţară, unde, în tinereţe, asemeni menestrelilor de altădată, peregrina cu stiloul în mână în căutare de doritori de texte, versuri şi piese de teatru la comandă. Azi, în comunitatea românească de la Paris, se alintă zicându-şi Un Ulise Oltean. Eu tind să cred însă că e şi el un oarecare păgubos Don Quijote. A rupt-o cu trecutul. Conștientizând enorma responsabilitate ce apasă pe umerii celui care scrie, acum scrie rar și fără bucuria de altădată. „Nu merită. Scrisul e zădărnicie", spune el. „Cel care o face trebuie să ardă în sufletul său întregi biblioteci cu operele înaintașilor, ca să poată rescrie din cenușa lor câteva cuvinte. Și acelea, de mult spuse mai bine de alţii", continuă cel care, totuși, uneori o mai „comite". Semnează precum înainte, cu pseudonimul V.O, însă în actele oficiale Bubu a devenit Michel Lamotte. Dar din cel plămădit odinioară din entuziasme și enorm umor, azi se mai păstrează, nealterat, sacrosanctul său cult pentru prietenie. Și, moștenite genetic, viciul și pasiunea pentru cursele hipice. Boierul L – tatăl – își tocase averea la celebrul Ritz; Rosinanta fiului sunt casele de pariuri ale hipodroamelor; iar Dulcineea, mereu amânata iluzie a unor câștiguri fabuloase.

Ultima dată când ne-am întâlnit, convenisem să-l însoţesc la o cursă cu obstacole.

Filă de jurnal

Hipodromul Auteuil

Situat pe centura periferică a orașului, Auteuil este unul dintre cele aproape 1000 de hipodromuri ale Franţei. O adevărată

industrie; un sfert din fondurile alocate de stat cercetării ştiinţifice provin din cursele hipice.

După-amiază de toamnă, blândă, tandră, ca îmbrăţişarea asexuată a unui înger. Se zice că Dumnezeu, când „pictează", apelează la toate culorile de pe paletă. De această dată parcă s-a întrecut pe sine însuşi. Oglindă fidelă a anotimpului în care ne aflăm, aerul încremenit îşi sincronizează blândeţea cu nesfârşitele nuanţe aurii ale frunzelor, evidenţiind relaţia dialectică dintre vârstă şi resemnare, dintre viaţă şi abandonul ei. În zare – zidurile albe ale oraşului, crescute, parcă, direct din (încă) fosforescentul verde al ierbii; intrăm sute, alte sute ne urmează, dar în tribune ţipenie de spectator. Toţi s-au oprit în „burta chitului". Studiază programele curselor, ziarul „Paris Turf" („Biblia" jucătorului de curse), urmăresc pe monitoare cotele într-o continuă schimbare ale cailor, le pun în balanţă performanţele, vârsta, jocheul, antrenorul…Fiecare îşi face calculul său, fiecare are propria-i opţiune.

Totu-i ca la teatru. Soneriile anunţă apropierea începerii cursei, difuzoarele, stadiul pregătirilor şi, abia când animalele sunt aproape gata de start, jucătorii hotărăsc pe cine vor miza. În mâini foşnesc bancnotele, apoi tichetele, feţele strălucesc.

Unii se năpustesc spre tribune să-şi susţină favoriţii, dar cei mai mulţi vor urmări cursa în faţa ecranelor, în sălile special amenajate: „La televizor se vede mai bine", îmi spune Bubu.

La finalul ei, gemetele deziluziilor sunt însoţite de gesturi scurte, nervoase, se rup ori doar se mototolesc taloanele, azvârlindu-se pe jos. Dar nu-i nimic. S-a şi anunţat o nouă cursă. Reîntorşi în faţa monitoarelor, jucătorii fac noi calcule. Nădejdea a reînviat. Ea n-a pierit nici pentru cei care cutreieră culoarele, visând să descopere, în stratul de hârtii de pe pardoseală, aruncat din greşeală, un tichet câştigător.

La Paris, totul e reciclabil. În primul rând, speranţa.

Îmi deschide doamna Silvia, soţia sa. Bubu abia de își ridică ochii din hârtiile de pe masă și șezutul de pe scaun, întinzându-mi o mână cu degete groase și moi și rugându-mă să mă așez. Dar, în primul rând, să nu vorbesc.

Tot ce știu despre cursele hipice și istoria lor, lui îi datorez.

Îmi amintesc că îmi povestea – cu o enormă plăcere și cu debordantul lui spirit histrionic – întâmplări cu Vraca, Calboreanu și Goangă, care l-au acceptat la masa lor, la Capșa, pe proaspătul expulzat al Școlii de literatură; și au făcut-o, recunoștea el, pentru voioșia și iuţeala cu care se pricepea să cheme ospătarul; alteori, își aducea aminte de chiolhanurile cu Fănuș, Pucă și Pituţ, alături de care a chefuit, „cot la cot", ani în șir, la doamna Candrea, la Uniune, ori, uneori, de cele în care el era așezat de admiratori săi în capul mesei și cinstit așa cum se cuvine: la „Athénée Palace", „Berlin", „Hanul lui Manuc" și „Cireșica". În amintirile sale mai deţineau un rol aparte orgiile și tămbălăul cu lăutari prin cramele și căminele culturale din ţară, el, care i-a cunoscut pe Camil Petrescu și Arghezi și a mai „prins" vremurile acelea, când, „pe Calea Victoriei, încă mirosea a parfum franţuzesc" și l-a ascultat pe Enescu dirijând la Atheneu, dar și orchesta lui Grigoraș Dinicu, pe Jean Moscopol, Zavaidoc, Ioana Radu și Maria Tănase, iar la Paris, memorabile, pentru el, vor rămâne agapele cu sculptorul Ion Vlad și dramaturgul Mămăligă… Mi-a spus că s-a îndrăgostit iremediabil de Franţa, pentru că aici nu doar revoluţiile au generat noi coduri de valori, de sărbători și mândrie naţională, ci și evenimentele hipice au născut statui și au făcut istorie. Și mi-a dat ca exemplu calul Gladiator, încununat în 1924 cu laurii câștigătorului pe hipodromul de la Epsom – Anglia, care, la întoarcerea acasă, a fost întâmpinat de garda și fanfara prezidenţială, cât și de sute de mii de parizieni,

înșiruiţi pe străzi, ca să-i ofere calului „ovăzul" entuziasmului lor patriotic. „Se merge pe un hipodrom", m-a informat el, „nu pentru a admira frumuseţea animalului, care e de mult sacralizată în sufletul fiecărui jucător, calul este doar vehiculul care îi poate împlini ori nărui acestuia speranţa. Pentru asta trebuie însă să-i cunoști originile, performanţele anterioare, capriciile faţă de condiţiile atmosferice, faţă de starea pistei, comportamentul în diferite luni ale anului și ore ale zilei, handicapul cu care el pleacă în cursă – cu cât caii sunt mai performanţi (am aflat uimit atunci!), cu atât li se pun în cârcă greutăţi suplimentare –, jocheul, antrenorul, proprietarul și, dacă s-ar putea, mafioticele aranjamente din culise. Dintre zecile de mii de variante, jucătoul trebuie să fie capabil să aleagă doar una singură, simplu, nu?, pe cea câștigătoare". Bubu cunoaște toate aceste principii generale, care stau la baza fabulosului câștig. Ucenicia și-a început-o la casele de pariuri ale hipodromului din Ploiești, iar de vreo treizeci și ceva de ani, de când e la Paris, încă din zori, își începe documentarea asupra cursei din ziua respectivă. Studiază ziarele de specialitate, compară listele, graficele și cifrele între ele și cunoaște raportul dintre hazard și calculul matematic. Că e un îndelung și consecvent consumator al acestui drog, nu un jucător din aceia care au mâncat *„merde"* întâmplător cu polonicul, o confirmă faptul că mereu e aproape, foarte aproape, de marea lovitură a vieţii sale.

Când până la unsprezece mai e doar un sfert de oră, se ridică brusc și, pornind-o grăbit spre ușă, îmi poruncește să-l urmez. Doamna Silvia mă trage repede deoparte și îmi șoptește: „Domnule A., nu-i daţi, vă rog, să bea, chiar dacă insistă. Îi face rău". Hlizindu-mi întreaga dantură falsă și făcând-o să strălucească credibil în lumina soarelui ce intră pe

geamul deschis spre curtea interioară a imobilului, o asigur că nu trebuie să-și facă griji și o pornesc în urma lui Bubu. Mereu cu câţiva pași în faţă, cu mersul său legănat, ca de răţoi, cu capul plecat și cu mâinile la spate, plin de demnitatea gravă a descendentului de boier care este, continuă să nu scoată niciun cuvânt, absorbit peste măsură de calculele sale, care-l dau, mereu, câștigător. La unsprezece fără câteva minute intrăm în agenţia din colţul străzii și, împingându-se în faţa altora, care își așteptau și ei rândul, Bubu mă îndeamnă: „Nu vrei să completezi și mata, monșer, un talon? Încearcă-ţi norocul. Niciodată nu se știe. Te costă o nimica toată: trei euro." „Eu nu cred în noroc. Doar în ceea ce mâinile mele fac", zic. În asemenea momente, prin mine vorbesc strămoșii. Cei care, de-a lungul întregii vieţi, s-au bazat doar pe puterea minţii și, mai ales, a braţelor lor. Bubu își predă taloanele, plătește, apoi, luându-mă de braţ, ieșim și, privind în zare, peste acoperișurile Parisului, îmi comunică fericit: „Azi e o zi norocoasă pentru artiști, monșer. O să vezi! Presimt în aer plutind premii de milioane de euro".

Îi propun să intrăm într-un bistro, să beau o cafea. Și, dacă dorește, și ceva în plus. Orice. „Nu, nu acum", îmi zice. „Să mergem să-mi cunoști noul prieten. Dar întâi să-i cumpăr ceva. La această oră, în Franţa, nu mergi în vizită la nimeni cu mâna goală, așa cum s-a nimerit să vii de data asta mata la mine". O face, intrând într-o pescărie din apropiere, apoi o pornim, agale, pe niște străduţe înguste. Îi povestesc straniul vis cu domnul Magritte. „Cred că tipul meu e într-o ureche", îi zic. Bubu, de colo: „Franţa e plină de tot felul de nebuni şi visători, atraşi irezistibil de lumina ei orbitoarte. Fără speranţă, viaţa n-ar merita să fie trăită", îmi spune el.

File de jurnal

„Nebunii Franței"

Nepotul lui Rameau

Stau cu soția pe o bancă în Jardin du Palais Royal, poate aceeași unde Diderot l-a întâlnit pe Nepotul lui Rameau. Și de noi se apropie unul. E în rolul Sfântului Francisc din Assisi hrănind păsările. Face câțiva pași, se oprește, scoate din buzunarul stâng al hainei un pumn de semințe și atunci un stol de vrăbii îl năpădește. „Nepotul lui Rameau" rămâne așa, caraghios și sublim, cu ele pe creștet, pe umeri, pe brațele întinse, ca, tot dintr-o dată, să le alunge. Scoate acum din buzunarul stâng al hainei o hârtie și un pix. Și, ca-n transă, notează pe ea câteva semne. Doar câteva. Cuvinte, cifre, ori note muzicale. Sunt revelațiile unui creator ori însemnările unui nebun, n-o să știu niciodată. Și, tot așa, dintr-o dată, artistul, circarul, exersându-și numărul, ori pușlamaua, care ține morțiș să se facă remarcat, își reia plimbarea în jurul gardului viu din centrul grădinii, ca, în scurt timp, să se oprească iar. Aceleași gesturi, același stol de vrăbii îl acoperă cu fâlfâitul lor întunecos, din nou el le alungă, începând să-și noteze ceva. Mereu doar câteva cuvinte, cifre, note muzicale, culese din văzduh, de pe aripa păsărilor… E o somitate, ori un terchea-berchea, unul demn de îmbrățișat ori de hulit, n-o să știu niciodată, îmi spun înregistrând febril pe banda reportofonului comportamentul ciudatului personaj.

A mai intrat cineva în joc. Fotografiază scena. Suntem acum trei, îmi zic. Și gândul îmi zboară la cel de al patrulea. Într-o încăpere ascunsă privirilor, el stă cu ochii pe monitoarele camerelor de luat vederi, ținând sub control întregul Palais Royal. Cu toate că suntem și noi acolo, pe ecrane, sunt sigur că nu ne vede. Nu are niciun motiv. Niciunde în lume vreun Nepot al lui Rameau n-a stârnit încă dezordinea publică, n-a destabilizat Puterea. Și doar asta contează! În rest, pentru el/ei totu-i doar bla-bla-bla…

Palatul Ideal
(Hauterives, 17.10.1998)

Hauterives e o localitate la vreo 80 de km de Lyon și plecăm într-acolo să vizităm „Palais Idéal" al factorului poștal Cheval. O fac fără entuziasm. Trăind aproape toată viaţa în preajma artei naive, în ultima vreme am început să mă cam satur de ea, ca de o ciorbă mereu reîncălzită. Adevăraţii artiști naivi s-au cam dus, n-au mai rămas decât, ca după reflux, pe ţărmul mării, gunoaiele. Dar, când dau cu privirea de bizara construcţie, am un șoc. Primul gând mă trimite la Gaudi. Apoi, la arta hindusă. Doi „nebuni" sublimi, îmi zic. Da, Cheval a fost un „nebun"! Credea, după ce se împiedicase de o piatră, care-i declanșase iluminarea, că rostul său în viaţă este să ducă la împlinire voinţa lui Dumnezeu pe pământ. Și, timp de 33 de ani, în 93.000 de ore de muncă, a adunat zeci de tone de piatră și le-a cărat, bucată cu bucată, cu mâinile, cu spatele, cu bicicleta, cu roaba, uneori și de la peste 30 km depărtare. Din ele și din 3.500 de saci de var și 1.000 tone de beton, și-a înălţat fabulosul palat. Lung de 26 m, lat de 14 și înalt de 8-12, el e un imn închinat muncii și triumful voinţei unui om. Uneltele pe care le-a folosit – mistria, canciocul, sapa, lopata, roaba – au intrat și ele în nemurire, sanctificate de artist, într-un mic templu al recunoștinţei. „Dacă vrei, poţi", era deviza sa. Exacerbându-și rudimentele de cultură, el conglomerează ideatic civilizaţii și credinţe străvechi despre viaţă și moarte, ilustrate prin scene biblice, mitologice și profane, iar, artistic, alătură elementelor de arhitectură hindusă pe cele născute din extraordinara lui inventivitate, oamenii și animalele, reale ori fabuloase, vieţuiesc pașnic, împreună, în insolitul eden de beton al unui individ solitar, care avea enorm de multe lucruri de spus, dar nu avea cui să le spună. Localnicii cer autorităţilor ca „monstruozitatea" să fie dărâmată, motivând că le urâţește așezarea, factorul poștal se opune din răsputeri, iar câţiva artiști și oameni de cultură, printre

care Bréton și Picasso, îi sar în ajutor. În 1968, la 34 de ani de la moartea sa, prin intervenția lui André Malreaux, „Palais Idéal” este declarat monument istoric de importanță națională. De atunci și până acum, și de acum înainte, o parte din aceiași locuitori, urmașii lor și urmașii urmașilor lor, deschizându-și, pe drumul ce duce la „Palat”, hoteluri, magazine de suveniruri și bistrouri, trăiesc de pe urma operei „nebunului” lor factor poștal.

No comment. Asta-i viața.

Arta naivilor

Artistul naiv crede cu o sinceritate totală în destinul artei sale. Are în el o bucurie ascunsă de viață și o nebănuită tenacitate de a-și duce până la capăt „crucea”. Situat mai tot timpul la periferia societății, aspiră mereu spre „centrul” ei, fără însă să-l atingă vreodată. Biografia îi e ștearsă, chinuită, contrastând frapant cu bogăția trăirilor emoționale și ale imaginarului, cu lumina din tablouri și seninătatea viziunii sale. Pentru el, viața e un superb miracol și, sfios, retras, taciturn cu semenii, devine neînchipuit de „limbut” și sfătos în lucrări. Indiferent că el se cheamă Rousseau (Vameșul), Vivin, Bomboix ori doar Doja, Cristea, Babeț, Munteanu…

Mi-am cumpărat un album: Parisul văzut de pictorii naivi. Aceleași cunoscute repere turistice și cadraje din cărțile poștale ilustrate, folosite îndeobște ca sursă. Dar interpretate și populate mereu sui-generis. Fiecare dintre noi este o mică lume, înregimentată într-o alta mult mai amplă: socială, politică, economică…

Dar ei sunt, și pot să rămână, orice s-ar întâmpla, doar ei înșiși.

Van Gogh
Biserica din Auvers-sur-Oise, Musée d’Orsay

Țâșnind contorsionat, sălbatic, un vulcan în plină erupție, V.G. a făcut, din zidurile, acoperișul și contraforții unei biserici

de ţară, o măreaţă catedrală; și dintr-un tablou pictat doar în câteva ore, ceea ce alţii n-ar reuși nici în șapte vieţi: o capodoperă printre capodopere.

Marcela mă duce s-o văd la Anvers-sur-Oise, o localitate în apropierea Parisului. Lipsită de învolburatul voal de mireasă al tușelor lui V.G., sunt întâmpinat de o biserică mică, oarecare, retrasă sfios pe o colină în umila ei existenţă diurnă.

Camille Claudel
(Roanne, 14.10.2001)

Drum de peste 100 km de la Lyon până la Roanne, pentru a vedea retrospectiva Camille Claudel. Istoria Artelor i-a reţinut numele, susţin unii, doar pentru că a fost o elevă strălucită, model, confidentă (și nu doar atât!) a lui Rodin și soră a marelui Paul Claudel. Alţii, mai sentimentali, mai romantici, asemuindu-i, în parte, biografia cu cea a lui Vincent van Gogh, îi restituie autoarei afecţiunea de care aceasta n-a avut parte în cursul vieţii. Există în filmografia franceză o peliculă după un roman cu titlu omonim, film cu succes la public, având-u-i în distribuţie pe Isabelle Adjani și Gérard Depardieu. A rulat și pe ecranele noastre. Îmi amintesc că regizorul încerca să ne îndoctrineze (și nu numai el!) că legătura amoroasă a eroilor principali, una plină de năbădăi, s-a destrămat din cauza geloziei Maestrului, simţindu-se depășit artistic de talentul ieșit din comun al tinerei și frumoasei sale eleve și amante. Expoziţia susţine, prin texte, indirect, ideea, dar, concret, prin lucrări, o infirmă. Compoziţia, contorsionările personajelor și, mai ales, modelajul provin prea vizibil din arta sculptorului Rodin. După destrămarea relaţiei lor, Femeia a devenit tot mai imprevizibilă, mai „sălbatică", mai retrasă și mai temătoare, dar Artista a continuat să rămână sub copleșitoarea tutelă a lui Rodin. Încercări de rupere cu trecutul există. Fizic, reușește. Estetic însă, „Valsul", o ameţitoare

tornadă în bronz, care poartă în vârful vârtejului ei un cuplu de îndrăgostiţi, da, „Valsul", „Clotho"…, crochiurile după natură și sculptura mică, inspirată de teme cotidiene (peste tot multă, multă „literatură!"), nu sunt decât expresiile patetismului ei exacerbat (pleonasm voit), care își au obârșia tot în opera sculptorului Rodin. Fără imixtiunea Lui în viaţa Ei, numele artistei ar fi fost dat uitării. Acuma își are nișa ei, ferită de intemperii, în Istoria Artei. Dar s-a risipit o posibilă fericire a unui om. Nemulţumită de sine și de toţi, și-a distrus o parte din lucrări, iar în ultimii 30 de ani de viaţă, abandonată, uitată, de mamă, de soră, de frate, a zăcut într-un ospiciu. În viaţă, toate au un preţ.

(În 1914, statul fracez dispune retragerea din faţa trupelor germane a pacienţilor Spitalului de Psihiatrie din Neville-sur-Marne și punerea lor la adăpost la Montfavet, în apropiere de Avignon. Printre aceștia, și Camille Claudel.

Alte vremuri, alte viziuni asupra protecţiei populaţiei ţării tale, inclusiv a unei categorii vitregite de soartă).

Rauschenberg

Azi omenirea e saturată de obiecte, iar arta contemporană detestă „mimesisul". Când lipsesc ideile se (re)investighează vidul și se face apologia nimicului. Părinţii mei m-au deprins să respect, până la fetiș, obiectul, motivându-mi că el încorporează truda, gusturile și amintirea unor generaţii dispărute, să contemplu realitatea, dar să nu caut cu premeditare excepţia, performanţa, ieșirea din canon (care, conform concepţiilor din acea epocă, vine, dacă e să vină, de la sine, dacă nu, nu!), ci, în primul rând, să-mi însușesc temeinic regulile meșteșugului. Îmi amintesc că în casă foloseam puţine obiecte, dar toate erau solide, bine făcute, destinate să înfrunte timpul. Îmbrăcămintea era la fel. Pentru întreaga săptămână ne ajungea un singur costum, așa-zis „de

lucru", iar duminica, pentru a evidenţia importanţa zilei, ne îmbrăcam toţi costumul „de sărbătoare". Copiii mei, în pas cu moda, își schimbă periodic aspectul locuinţei, iar, pentru nepoţi, întregul mapamond e un câmp de bătălie. Așa că, după o scurtă joacă cu diferite obiecte, ele sunt distruse… Situate la poli opuși, atitudinile noastre faţă de obiecte par ireconciliabile. În ce mă privește, în sinea mea, am crezut mereu că adevărul e de partea noastră, a celor vârstnici.

Rauschenberg, artistul confruntat cu diversele mijloace de expresie ale avangardei de la mijlocul secolului XX, prin expoziţia de la Centrul Pompidou, îmi dovedește cât sunt de anacronic.

Amândoi recuperăm ceea ce semenii noștri azvârlă ca nefolositor, imaginându-ne fiecare că suntem un fel de făraș al timpului său. În ce mă privește, deţin o bogată colecţie de întâmplări, de stări, nume și sentimente ieșite azi din uz, în nădejdea vană că, într-o bună zi, le voi aduce din nou la viaţă, recondiţionându-le, și le voi recontextualiza în scrierile mele. R. e, aparent, mai „pământean". Scormonește prin pubele și, reciclând resturi de reproduceri, imprimate, broderii, ceasuri, sertare, roţi, cravate, sârme, oglinzi, aţe, pălării, elice, nasturi, cutii de chibrituri, dezarticulatul și dezmembratul la el devin o nouă realitate. Una artistică. Până și o galinacee și o oaie angora împăiate pot intra dinamic și inventiv în acest univers ideatic și afectiv care-i opera de artă. Totul ar putea apărea doar o simplă aiureală, dacă, sub aparenta revărsare în cascadă a culorilor, ele ţâșnind ca dintr-o fântână, n-ar sta pitite sacrosantele, de milenii, geometrii secrete ale picturii.

Așa că R. nu e și el decât un bunic, bătrân, bătrân, dat însă în mintea nepoţilor. A artiștilor dintotdeauna. Ei știu că, în artă, ca și în viaţă, prin „joc" totul devine posibil.

„Când nu mai suntem copii, noi suntem deja morţi": C. Brâncuși

Pendulul lui Foucault

Era o vreme pe când, fascinat de geniul și puterea de muncă ieșită din comun ale lui Foucault, mă străduiam să transpun, cu un pix, pe hârtie, ceea ce a făcut el cu pendulul său: invizibilul vizibil. „Avez-vous vu tourner la Terre? Voudriez-vous la voir tourner?" Foucault a fost un fizician și experimentator autodidact, un „nebun", luat în derâdere – ca toţi cei care sfidează normele statuate – de elita academică a vremii sale, dar care, răzbunând pe toţi neîmpliniţii sorţii, în 1851, an istoric pentru fizica experimentală, prin pendulul său aduce proba materială a rotirii pământului în jurul axei sale. După ce-i văd pendulul de mai multe ori la Conservatorul de Artă și Meserii și la Panthéon, și el și-a dezlegat misterul, subit, nu mă mai interesează. În schimb, continui să contemplu la nesfârșit aceleași tablouri, sculpturi și să recitesc aceleași cărţi. Arta și iubirea nu funcţionează după legile fizicii, ale matematicii, ale măsurabilului și numărabilului. Modulele și geometriile ascunse ale operelor sunt punctele lor de pornire, nicidecum un capăt de drum.

Precum apa, arta și dragostea ne scapă mereu printre degete.

Pe lângă noi trece un domn: înalt, coamă bogată, elegant, distins, îmbrăcat după ultima modă: sacou Armani, iar în picioare niște pantofi Gucci de culoarea oului de raţă. Și cu toate că e o căldură de te sufoci, gâtul îi e înfășurat de o vaporoasă eșarfă roșie din mătase. Depășindu-ne, nu se poate abţine și mi-e dat să aud cum din străfundul fiinţei sale răzbate un dispreţuitor: *„Paysans!"* „Ăsta să fie, oare, francezul?" îmi întreb amicul, în vreme ce pășim alături pe sub crengile arborilor, aplecate peste gardul Parcului Montsouris, ca printr-un tunel vegetal, unul care nu mi-e clar încotro ne poartă. Bubu tace. Dar sprâncenele stufoase deasupra ochilor săi mărunţi, de un

albastru uneori sec, alteori apos, i se strâng, nările i se dilată, iar pielea subţire ca o hârtie de ţigară din jurul buzelor se încreţește, tremură, freamătă, tresaltă, se tot ridică și coboară, semn că, treptat, sub ea cuvinte prind să se adune, să clocotească, până ce, în sfârșit, el izbucnește: „De ce mă întrebi? Nu știu ce să-ţi răspund… Sunt la Paris de mai bine de treizeci de ani – zice el –, dar nu mulţi localnici mi-au călcat pragul casei. Nici ușile lor nu mi s-au deschis. Ne întâlnim întâmplător pe stradă, ne surâdem încă de departe, ne salutăm și, în trecere, schimbăm câteva politicoase amabilităţi, dar, cam atât. Pentru cei mai mulţi am fost și voi rămâne mereu un *étranger;* legătura mea cu intelectualitatea franceză e ca și inexistentă… Iar caracterizările acestea generalizatoare, spengleriene, să știi de la mine, nu prea folosesc nimănui. Dimpotrivă". Insist. „Pot să afirm doar că, de-a lungul timpului, am constatat că cele mai prizate manifestări artistice și expoziţii documentare la Paris sunt cele care vizează trecutul și prezentul orașului, al Franţei, ceea ce, fără tăgadă, mai mult decât vorbele, îmi spune că el, francezul, e plin de sine și de istoria ţării sale. Poate, în lăuntrul său, fiecare își asumă valorile trecutului și destine care nu îi aparţin, ca pe ale lui personale, crezându-se, de ce nu?, un nou Napoleon, un Charles de Gaulle… Ori un Voltaire. Ori Dumnezeu mai știe cine. Da. Francezul e obosit, ca un actor care și-a susţinut recitalul și scurgerea timpului nu-l mai sperie, zicea, se pare, Cioran. Oricum, e al naibii de pretenţios, de năzuros. Și un etern nemulţumit. Asta e limpede. Un popor care poate pune pe masă peste 300 de sortimente de brânză e greu de guvernat, a zis despre conaţionalii săi Charles De Gaulle. Oricum, lumea e într-o perpetuă mișcare. Și schimbare. Când am sosit la Paris, arta mai era percepută drept o bucurie, nu doar o marfă. Iar calul, femeia, vinul și sonetul erau încă la

mare preţuire. Dar azi, când se aleargă obsesiv după divertisment și senzaţional, când efemerul, facilul și giumbușlucul au ajuns să fie venerate, confundându-se cu harul; pe când lucrurile grave au căzut în derizoriu și sunt luate în derâdere, iar contemporanul nostru nu mai e obsedat de verbele «a fi», «a cunoaște», ci de «a avea», «a poseda»… cuvintele de ordine sunt și ele cu totul altele decât cele de odinioară: extraordinar, ciudat, neverosimil, șoc, uluială, nou… Și, mereu, acum. În clipa asta. Cu orice preţ, cu orice risc. Vezi, monșer: sunt un om sfârșit. Bătrân. Unul dintre cei care continuă să creadă că doar străfundurile, esenţele contează. Vinul bun, metalele nobile și pietrele preţioase s-au desăvârșit în timp. Printr-o dureroasă și continuă ardere a aparenţelor, a efemerului, a succesivelor straturi de frumuseţi pasagere. Delicatei flori îi trebuie timp să se desăvârșească-n în fruct, oului în pasăre, iar noi, oamenii, ne împlinim prin ceea ce vom lăsa în urma noastră"…

Filă de jurnal

Despre Nou

Atașarea cuvântului „nou" unui obiect ori unei acţiuni azi devine magică. Stârnește curiozitatea și deschide – aici la Paris – toate ușile. Faţă de „experiment", care se adresează unui cerc restrâns de specialiști și snobi, cuvântul „nou" are o arie și o autonomie a mișcării neîngrădite. Profund popular, el aduce cu sine iluzia schimbării, siguranţa, infatuarea, sfidarea și radicalitatea învingătorului. Luat ca umbrelă, în numele etonantului, ilogicului, al încântătorului și amuzantului, lucrul pasager, dar cu iz original, are câștig de cauză în faţa clasicului bine-făcut. Iar în artă, prin „nou", poţi întreprinde aproape orice.

În sala capodoperelor Renașterii italiene timpurii de la Louvre, lângă „Bătălia de la San Romano" de Paulo Uccello, în semn

de omagiu, cu prilejul retrospectivei care are loc în aceste zile (decembrie 2009) la Centre Pompidou, e expusă o pânză de ample dimensiuni a celui care e socotit „un important artist în evoluţia picturii occidentale: Pierre Soulages". Sunt informat că prin arta sa „se pătrunde dincolo de negru, dincolo de neant". Suprafaţa lisă, de un negru lucios, industrial, e striată de dungi albe ca de acele unui seismograf. Sunt, poate, „bătăile inimii" pământului, ori, poate, ale cordului nostru greu încercat. Proximitatea lui Paulo Uccello evidenţiază două viziuni, tehnici și lumi complet diferite. Și ireconciliabile. Vizitatorii sunt șocaţi, derutaţi, indignaţi. Zadarnic texte academice însoţesc lucrarea. Nu conving pe nimeni. E limpede: din această neinspirată alăturare și confruntare pictura contemporană iese înfrântă.

„Oricum ar fi, pe noi doi nu ne privește. Continuăm să credem în ceva. Să sperăm… Atât ne ajunge. Și, dacă, în plus, ne putem bucura și de prezenţa unui prieten, suntem de-a dreptul fericiţi", îmi mai zice Bubu, în vreme ce intrăm în Parcul Montsouris.

Crezând că se referă la vechea noastră amiciţie, sunt pe cale să-i mulţumesc, dar el, întinzându-și braţul înainte, îmi mai spune: „Îl vezi, mă așteaptă".

„Nu, nu văd nimic", îi răspund. „Uită-l acolo, monșer, pe lespezile ălea de piatră ale insuliţei din mijlocul lacului. De cum m-a zărit, bunul și dragul meu amic a și început să dea bucuros din aripi. Slăbit și bolnav, așteaptă să-l hrănesc, să-și poată recăpăta puterile, ca, apoi, să dispară în tăria cerului. Când ești bătrân ca el, ca mine, mă rog… mereu simţi că locul tău e în altă parte decât în cel în care te afli. Ce părere ai? Nu-i așa că e frumos bâtlanul meu?"

„E un stârc", vreau să zic. Dar mă abţin.

La apropierea noastră de malul lacului, din largul lui s-a pus de-ndată în mișcare, venindu-ne în întâmpinare, o întreagă flotă de lebede, raţe, lișiţe și gâște sălbatice. Iar prin aer, mai rapid, mai imprevizibil și mai zgomotos decât o escadrilă de avioane inamice, ne dă târcoale un stol de pescăruși. Strângându-și aripile, se lansează în picaj, până ciocurile lor, întinse ca niște vârfuri de suliţi, sunt gata-gata să ne străpungă ţeasta și, după câteva planări și răsuciri în vrie, își pornesc din nou atacul: de sus, din faţă, lateral… Ţinta vizată e punga cu peștele congelat din mâna lui Bubu. Dar prietenul meu se dovedește a fi un ingenios strateg. În sâsâiturile gâștelor și măcăitul raţelor, în ţipetele tot mai isterice ale pescărușilor, împarte peștele în două pungi distincte. Și, smulgându-și colţul hainei din ciocul unei lebede și cracul pantalonilor din al alteia, care a început să tragă de el, la rându-i, îmi ţipă în urechi, ca să poată fi auzit: „Monșer, fără mata nu mă descurc. Ia o pungă și ademenește cât mai departe cu putinţă stolurile astea de păsăret agresiv și sălbatic, care au uitat, pesemne, aidoma unora dintre conaţionalii noștri, să-și câștige «pâinea cea de toate zilele» altfel decât prin cerșetorie, ca, între timp, eu să-mi pot hrăni bâtlanul bolnav și rănit. Îl vezi, e nerăbdător să-și primească tainul".

Uitând cu desăvârșire de visele mele de azi-noapte (cel cu domnul Magritte și cu bolobocul), și cum, de când mă știu, pe toate în viaţă le fac cu un inexplicabil exces de zel, o iau la goană pe malul lacului, fâlfâind prin aer punga. Picioarele îmi calcă pe neașteptate ridicături de iarbă ori alunecă, la întâmplare, măruntaiele îmi saltă și se prăvălesc în gol, dinţii îmi clănţănesc, inima îmi bate cu putere, răsuflu greu, în vreme ce, din când în când, scot din pungă câte un pește, pe care, prins de coadă, îl ţin deasupra capului până ce un pescăruș mi-l înșfacă dintre degete. Și ca să amăgesc și celelalte înotătoare, ce se ţin și ele în urma mea pe apa lacului, asemeni

unor șalupe, caiace, gondole ori ambarcaţiuni de croazieră, mai mici și mai mari, diferit colorate, la intervale relativ egale, le azvârl câte un pește drept momeală. Imediat izbucnesc repezite fâlfâituri de aripi, ţâșnind, cu toatele, spre locul cu pricina, unde, cât ai clipi, se și formează o agitată și bălţată îngrămădeală, așa, o fulgurantă claie peste grămada de ciocuri, cozi, moţuri, pene colorate, trupuri răsturnate și labe lopătând prin aer. Între timp, au mai apărut și îmi ţin zadarnic urma câteva vrăbii, niște ciori și un stol de porumbei.

Hărmălaia, pe care singur am provocat-o, mă încântă. Iar fuga mea năucă, însoţită de câteva căzături şi alunecări ale pălăriei pe creştet, îmi aminteşte recentele mele vizionări de experimente ale artei vizuale contemporane.

Filă de Jurnal

Tunelul timpului

Când îmi notez aceste rânduri, la Paris, pictura de șevalet tradiţională este istorie. La fel, preocupările privind forma, anti-forma, plinul-golul, figura, semnul... Sinteză a lor, instalaţiile sunt microuniversuri plastice, grefe în spaţiul cotidian, susţinute de muzică, text, lumină, mișcare... În anii precedenţi, ele îngemănau materialul neconvenţional cu tehnologia și aparatura modernă, însoţite de o risipă de texte inteligente, erudite, adresate îndeobște unor cititori... inexistenţi. În această vară (2006), „scena italiană", cu decorul, recuzita și chiar cortina sa, este solicitată pentru montările plastice care se doresc meditaţii profund existenţiale. Precum cea de la „Palais de Tokio" a camerunezului Bartélemy Toguo, unde invitatul acestuia, chinezul Wang Du, expune, în același sit de artă contemporană, un „Tunel al timpului și al spaţiului".

Mă încumet să mă aventurez în întortocheatul tub metalic, deși am fost avertizat că nu există cale de întoarcere. Ca fătul

pornit să se nască; sau individul în ireversibilul său drum spre moarte. Urc, cobor, mă târâi prin labirintul conductei, asaltat de imaginile și vacarmul televizoarelor montate în pereţii ei laterali. Un bombardament mediatic năucitor: știri, sport, catastrofe, violenţă, sex, horror… După ce tunelul-politruc m-a îndoctrinat vârtos (artistul e un ins mereu de „stânga": în ţara mea, pe vremuri, tablourile din expoziţii mă îndemnau să iubesc etern comunismul, acum sunt pus să promit că o să lupt până la moarte împotriva depersonalizării individului în societatea capitalistă!), cu haina fluturândă, geanta-n-vânt și pălăria pierdută, sunt expectorat pe un tobogan, direct în spaţiul expoziţional. Unul voit dezafectat: o dușumea întinsă, pereţi albi, aseptici, deasupra capului, un ecorșeu de fiare contorsionate…

Văduviţi de mijloace de receptare, puţinii vizitatori rătăcesc prin el într-o doară. Descumpăniţi, dezorientaţi, dezamăgiţi, se simt trișaţi. Apoi, îl părăsesc. Cu senzaţia ultimă că au naufragiat pe valurile unei mări căreia i s-au furat malurile. Și punctele cardinale.

Ipoteticul vizitator și Creatorul nu-și mai vorbesc.

Nu știu de partea cui e vina. Unul visează la liniște, celălalt s-o încalce. Refuzul primului de a participa la o ofertă artistică, pe care n-o înţelege, este un act firesc, omenesc; neliniștile celui de-al doilea, care-l fac să nu cunoască tihna, nici privirea înapoi, inovând mereu, sunt unul funciar, vital pentru orice artist.

Ajuns aproape de capătul lacului și considerându-mi misiunea încheiată, mă opresc, aruncând cât-colo punga de-acum goală. Dezamăgite, așa cum sunt și eu la sfârșitul zilei când sting televizorul și constat că mi-am irosit timpul fără să mă aleg cu nimic, stolurile de păsăret rămase flămânde se îndepărtează. Așa le trebuie, îmi zic în sinea mea, dacă n-au ţinere de minte și s-au lăsat înșelate…

Filă de jurnal

Fapt divers III

Un tânăr motociclist, 28 de ani, pierde controlul ghidonului și intră într-un camion.

Un altul, comentează pe Facebook: Proștii trebuie să moară. Repede, cât mai repede cu putință. Bine că am scăpat de el. Oricum, ați văzut și voi ce moacă de gay avea boșorogul?

Rămân singur, așa cum sunt mai tot timpul, dar, când ai un prieten ca Bubu, treci peste orice mai ușor în viaţă.

În depărtare, multiplicat în mii de particule ale sudorii ce-mi curge pe pleoape, îmi zăresc prietenul, cu mâna ridicată mult în sus și degetele rășchirate în semn de victorie.

Iar când, în sfârșit, suntem faţă-n-faţă, ne strângem cu putere în braţe. Eu îl felicit pentru reușită, iar el pentru ajutorul ce i l-am acordat. „Ai fost magnific", îmi spune Bubu. (La el toate-s mereu la superlativ!). „Dar cum ţi-a venit ideea? Ai văzut vreo scenă asemănătoare într-un film?" „Aș!" zic eu. Arta se naște din viaţă, nu din cărţi, cum cred unii. Iar trecutul fiecăruia dintre noi e o sursă inepuizabilă de învăţăminte. El ne restituie amintirile, însoţindu-le și de o grilă de lectură. Așa că, pentru mine, totul a fost foarte simplu.

Am ajuns să mă văd, din nou, în anii aceia de demult, ca să știu ce am de făcut. Ani când, dimineaţa, înainte de a pleca la școală, eram nevoit să stau pe la diferite cozi. („Întâi munca, apoi distracţia", era unul dintre sloganurile specifice epocii în colonie). Și, credul din fire, eram ușor de fraierit. Mereu se găsea cineva să se distreze pe seama naivităţii mele, spunându-mi că, în altă parte a cartierului, la o altă coadă, ar fi, pasămite, lume mai puţină… Atunci, pentru o pâine, o bucată

de brânză, de salam, un ou, ceva, acolo, eu mă porneam să alerg ca un smintit pe străzi dosnice, uneori chiar prin curţile și grădinile oamenilor, de la una la alta… Acolo, în strânsoarea ca de menghină a adulţilor, zbătându-mă, ţipând și plângând, cu braţele întinse înainte spre cei ce tronau în spatele tejghelelor (păstrez în memorie o întreagă galerie de asemenea „dumnezei", dar îmi stăruie dinaintea ochilor în special unul înalt, trupeș, cu o mustaţă bogată, purtând un șorţ și un halat veșnic mânjite de sânge, un hâtru, mereu pus pe glume, priceput în a despica cu o singură lovitură de satâr ţeasta unei vite), am învăţat, cam tot ce știu azi despre nefardatul chip al lumii. Și despre ceea ce tindem să includem în atotcuprinzătorul cuvânt numit „speranţă". „Fără zelul matale, zău așa, monșer, bietul meu bâtlan rămânea flămând". „E un stârc", izbucnesc eu, sătul de confuzia lui. Bubu mă privește cu superioritatea și dispreţul ascuns ale specialitului, dar și cu profunda îngăduinţă și compasiune a adevăratului prieten. „Recunosc", zice el, „nu mă prea pricep la ornitologie, dar ce nu mi-a fost dat să cunosc direct din viaţă, o știu din literatură. În mod sigur, mata ăi fi citit alte cărţi decât mine, vreun atlas zoologic oarecare, dar eu știu precis, dintr-un roman cu un titlu omonim, de Giorgio Bassani, că toate păsările de baltă bătrâne, rebegite și cenușii, având atârnate de creștet niște fire subţiri asemeni unor antene și, mai ales, dacă au și câte o aripă frântă, tremurând ori pășind dezordonat pe picioroangele lor subţiri și lungi, în încercarea disperată de a supravieţui, se numesc bâtlani. Deci, generic, monșer, ai dreptate: e stârc. Așa cum toţi suntem oameni. Dar numai unora dintre noi le este dat să fie bâtlani: adică și poeţi, și bătrâni. Mă înţelegi, monșer?"

Se aude clopotul unei biserici bătând. Apoi, încă al uneia, și încă al uneia, și cerul întregului oraș se umple, treptat, de

freamătul sonor al dangătelor lor. Îl atenţionez că la ora asta, pretutindeni în Franţa, se servește prânzul. Fac eu cinste. Și îi propun să-l luăm într-un local mai acătării: unul pe care el îl alege. Mă refuză categoric. Și, cu ochii pierduţi în depărtări, îmi zice: „Bătăile prelungi de clopote, anunţând solemn Miezul Zilei, pentru mine au cu totul o altă semnificaţie decât cele istorice și religioase, cunoscute de mata. Îmi reamintesc de exaltările ce mă cuprindeau și mistuiau, pe vremuri, asemeni unor nestinse flăcări, la această oră din zi, când, cu toate simţurile aprinse-n mine, zăream trecând prin faţa vitrinei restaurantului din centrul orașului o mereu singură și misterioasă doamnă blondă cu ochii mari, verzi-aurii.

După ce mi-a devenit prietenă intimă, apoi iubirea supremă a vieţii mele, tot în dangătul clopotelor îi declaram cât de dragă îmi este. Iar ea, atârnându-mi de gât precum o încolăcită liană, îmi recita din Eminescu, Blaga și Arghezi, dar și din Apostolul Pavel și din versurile mele, pe care le știa mai bine decât oricine altcineva. Bătăile clopotelor îmi mai amintesc și de acele împrejurări, în care, din diferite motive, incendiarele clipe ale zilei nu le puteam petrece împreună, așa cum atât de mult mi-aș fi dorit ca ele să ne găsească: unul în strânsoarea braţelor celuilalt; ochi în ochi – gură-n gură. Atunci, indiferent de starea vremii, eram capabil să rătăcesc îndelung pe străzi, doar ca, la momentul potrivit, preţ de câteva minute, să-i pot auzi la un telefon public vocea ușoară, caldă, tărăgănată și să-i urmăresc ritmul în care respiraţia și glasul începeau să i se precipite treptat și, în drăgăstoase urcușuri și coborâșuri, ca de partitură muzicală, să mă întrebe dacă am mai scris vreun nou poem ori sonet. În afara dragostei de poezie, ne mai unea o pătimașă iubire pentru cai (pentru ea erau niște animale… metafizice) soare și lumină, sălbăticia

plajei de la Schitu, imensitatea și profunzimea cerului albastru, perpetua schimbare a formei norilor, freamătul valurilor și bogatele culori ale toamnei… Însă, într-o zi, mi s-a eliberat din strânsoarea braţelor, iar buzele sale, prelungi și subţiri, ca două vorace lipitori, s-au desprins de pe ale mele și, după ce m-a străpuns îndelung cu privirea sa iscoditoare, m-a întrebat pe un ton greu definibil. Unul oscilând între obișnuita ei cochetărie feminină și interogatoriul intransigent al unui anchetator: „Tu crezi că pentru a-ţi putea atrage întâi atenţia că exist, apoi, ca o femeiușcă oarecare, pentru a te seduce, purtând de fiecare dată alte veșminte, mereu elegante, asortate, luminoase, toate sugerând seninătate, căldură și prietenie, treceam, zilnic, la aceeași oră, cu pas ușor, dar ferm, aidoma unui metronom, măsurând parcă secundele până la ora douăsprezece, prin faţa vitrinei restaurantului din centrul orașului, doar ca tu să mă poţi admira în voie de la masa la care și azi continui să-ţi duci veacul? Și atunci, ca și acum, înconjurat de aceeași șleahtă de beţivi și rataţi (ce își zic, plini de emfază, boemă!). Te asigur, dragul meu, că a fost mult mai mult decât pare la prima vedere. Încă de atunci, eu despre tine știam aproape totul, tu, despre mine, mai nimic! În plus, niciunei femei nu îi e greu să bănuiască ce așteaptă un bărbat de la ea. Și când are un scop precis, când crede în ceva, așa cum cred eu în talentul tău, vine în întâmpinare dorinţelor lui. Tu ţi-ai atins ţinta, dar eu pe a mea încă nu! Așa că a sosit vremea, dragul meu, să-mi iei și tu, în sfârșit, în serios ruga. Și să mi-o împlinești. Chiar dacă nu ţi-o spun zilnic, mi-e din ce în ce mai greu să-ţi suport risipirea fără noimă. Te rog, te implor, înţelege-mă! Gata! Ajunge! Ne place ori nu, în viaţă, într-o formă sau alta, toate au o limită. Și un preţ." Da. Eu ajunsesem să o îndrăgesc, nebun, ca femeie, ea, profesoara, pentru care cuvântul scris era o „fiinţă" cu

care poţi intra în vorbă și, deopotrivă, un altar căruia să i te închini, iubea, în primul rând, se pare, poetul din mine. A fost singura făptură din viaţa mea care a stăruit, cu o neţărmurită încredere în harul meu, să mă așez, neîntârziat și temeinic, la masa de scris. Să-mi respect vocaţia, insistând să particip la manifestările lumii literare, numele să-mi apară prin reviste, pe copertele cărţilor, în librării și biblioteci, apoi, firesc, el să fie reţinut de istoria literaturii, căci, de fapt, acolo, și nicidecum prin cârciumi, mi-e cu adevărat locul.

Reţine, monșer: iubirea e un miracol. Prin ea ne întreţinem visele. Dar ca sentimentul să poată dura, în timp, protagoniștii trebuie să-și pășească mereu în întâmpinare. Să-și ofere unul celuilalt ceea ce fiecare, în adâncul fiinţei sale, dorește de mult, dar nu poate obţine de unul singur, ci sprijinindu-ne pe omul de alături: echilibru, siguranţă, certitudini, împlinire… Eu însă, monșer, sunt un bărbat hârșâit prin multe, un căpos imposibil de clintit din păguboasa lui habotnicie și, în loc să îngenunchez în faţa ei și să-i zic: „Facă-se voia Serenisimei Doamne”, am continuat să-mi văd de ale mele. Niciodată n-am acceptat ca un altul să-mi facă *mie* program, căci, de când mă știu, mi-am fost singurul stăpân. Libertatea de a putea visa, plânge și râde în voie, cât, când și unde *eu* hotărăsc, mi-a fost mereu mai dragă decât orice. Cu atât mai puţin o să mă vezi acum mata, pe *mine,* înghesuindu-mă în vreun restaurant cu toţi hămesiţii. Înainte vreme, la ore fixe, omul mergea la liturghie. Să-l întâlnească pe Dumnezeu. Azi, doar la restaurant, ca să-și umple pântecul. Phui! Prefer să rămân nemâncat. Cred că mă înţelegi, monșer? Pentru început, eu propun să împărţim sandvișul pe care am văzut că matale îl ai în geantă și, apoi, cred că o sticlă de Beaujolais, într-un bistro, o să ne ajungă până se transmite la televizor

rezumatul curselor de pe Longchamp. După aceea, a noastră e lumea…

Azi niciunde nu lipsesc cafenele. La Paris, nici atât. La tot pasul, dăm peste ele. Dar abia când ajungem în Bois de Boulogne găsim un bistro care să corespundă întru totul severelor exigenţe ale lui Bubu: să aibă un televizor, ecranul lui să fie fericit direcţionat, iar diagonala acestuia una mare, mare…

Așezat la o masă, cât mai aproape de ecranul lui, Bubu a și început să-și umple de unul singur paharul din prima sticlă de Beaujolais. O face mereu în amintirea cuiva. Câte un pahar pentru toate artele. Dar întâi lasă să picure un strop într-o scrumieră alăturată, pentru toţi divinii slujitori ai scenei și pentru fiecare actriţă, plasatoare, garderobieră ori costumieră cu care a împărţit așternutul. Când i-a venit rândul sublimei doamne blonde cu ochii ei mari, verzi-aurii, strălucitori, prelungi și blânzi, ai lui, albaștri și mărunţi, ce până atunci păreau două lagune moarte, s-au umplut de lacrimi. „Iartă-mă”, îmi zice Bubu, „așa mi se întâmplă de fiecare dată când îmi amintesc de ea. Dragostea e îndelung răbdătoare, spune Sfântul Pavel într-un pasaj din «Epistola către corinteni»; în ansamblul ei, un imn superb închinat Iubirii. De la cea care mă tulbura până la delir cu farmecele sale, dar îmi și aduna, copia și multiplica manuscrisele, se preocupa de traducerea, tipărirea și difuzarea lor, îmi decupa cronicile din ziare, scriind la rândul său prin reviste altele despre poeziile mele mai știu, iar ea, de la apostolul său îndrăgit, că «dragostea este mereu binevoitoare», «dragostea nu se poartă cu necuviinţă», «dragostea nu gândește răul», «dragostea nu se bucură de nedreptate»… Da. Dragostea adevărată e deprinsă să suporte multe. Dar nu chiar totul. Atunci, din mlădioasă ca o salcie, făcându-te să crezi că nu

se va rupe niciodată, devine deodată uimitor de fragilă. Ca și coaja unui ou. Iar cu o mare dragoste, afl-o de la mine, monșer, nu ne e dat să ne întâlnim în viață decât o singură dată. O șansă pe care, din ignoranță și orgoliu, eu mi-am transformato-n suferință. Când, în sfârșit, mi-am conștientizat eroarea și, cu răsuflarea întretăiată, ochi încețoșați, nod în gât și degete tremurânde, i-am scris lungi scrisori de căință, a fost prea târziu".

Pentru mine, mai presus de povestea iubirii sale și a vinului băut, rămâne bucuria de a putea fi împreună cu Bubu. Receptez zăbava asta cu paharul în față ca pe o sărbătoare. Cu o nespusă bucurie și, deopotrivă, îngrijorare, că una asemănătoare cine știe dacă o să se mai repete vreodată… Dar, treptat, ritualicele libațiuni se răresc și, din cețoasa lume a trecutului, ne apropiem tot mai mult de cea a zilelor noastre. Forfota vieții din culisele teatrelor se stinge, genialii actori, regizori și scenografi ai unor celebre spectacole bucureștene, împreună cu acea sublimă doamnă cu ochii săi mari, verzi-aurii, ființă în care Bubu condensase infinita diversitate și seducție a misterului feminin, dispar și locul le e luat de animația de pe Longchamp, unde, la această oră, se desfășoară cel mai important concurs hipic al anului: „Arcul de Triumf". Cu premii de milioane de euro. „O să vezi, în curând, pe ecran, monșer, că acum, acolo, e o aglomerație de nu poți să arunci pe jos nici măcar un ac", spune Bubu. Iar eu conștientizez că nu întâmplător suntem în acest local. Hipodromul e undeva pe aproape și, când se intră în ultima turnantă și caii se apropie de potoul final, auzim vuietul mulțimii, acoperind clădirea precum valurile înspumate ale unei mări. Dar Bubu a rezistat tentației de a fi și el acolo, în tribune ori în fața monitoarelor. Îl întreb de ce n-am mers și noi la hipodrom. „Nu, nu! Emoția ar fi prea

puternică și inima nu-mi mai rezistă la eforturi îndelungate. La unul întins de-a lungul întregii curse. La televizor, cursele sunt însă mult mai scurte. Că li se transmite doar finalul". A „noastră" e a șaptea, calul pe care se mizează poartă numărul șapte, îl cheamă „Sept" (șapte) și, întâmplător, ea urmează să înceapă la ora șapte și șapte minute. În așteptarea ei, Bubu îmi vorbește de simbolistica cifrei șapte. De cele șapte zile ale săptămânii, de cele șapte planete, șapte minuni ale lumii antice, tot șapte sunt și cele ale Evului Mediu, de cele șapte trepte ale desăvârșirii, de cele șapte corzi ale lirei din sufletul său, pe care și-a acordat-o în mod special pentru evenimentul de azi, de cele șapte buchete ori șapte fire de trandafir, o magnifică și fascinantă revărsare de petale bogat colorate, oferite femeii iubite de ziua ei, cifra șapte fiind socotită, prin tradiţie, una a împlinirii în dragoste și a norocului în viaţă. Pentru Bubu, pariul pe calul cu numărul șapte a rezultat însă în urma unor îndelungi și repetate calcule… Eu, unul, nu sunt atras de jocurile de noroc, niciodată n-am crezut în rolul fast al cifrei șapte și socot o cumplită aiureală toată simbolistica asta. (Mă obsedează doar cifrele trei, șase și nouă, soliste ori serializate, restul pentru mine sunt apă de ploaie!). Și sperând că pot să nu fiu martorul dezastrului emoţional final al lui Bubu, încerc să găsesc un pretext oarecare, să mă ridic și să dispar. Mai ales că dezamăgirea și durerea o să-i fie vârtos potenţate de sticlele golite de Beaujolais. Câte sunt la număr? Mi-e și groază să privesc înspre frapieră. Dar el și-a înfipt, cu o nebănuită putere, degetele pline ale mâinii lui stângi în braţul meu drept, iar cu arătătorul celeilalte mâini, întins, îmi arată, când cursa a început, calul favorit. E undeva pierdut între ceilalţi competitori. I-o spun. „Monșer! Se vede de la o poștă că habar n-ai! În această etapă a cursei, așa se stă: la cutie. Pentru dozarea

efortului. Se aleargă încă trap pe turnantă. Ş-apoi, vine galopul pe linia dreaptă. Acolo, Sept al nostru e imbatabil". Şi Bubu are dreptate. Ca un ţipar, Sept începe să se strecoare pe lângă ceilalţi competitori. Apoi, din ţipar, parcă s-a metamorfozat într-o prelungă reptilă argintie. Botul animalului, cu nările larg deschise, şi gâtul întins, aducând cu un fus, sunt din ce în ce mai în faţă, în vreme ce spicul cozii continuă parcă să-i fi rămas undeva pe la mijlocul plutonului. Şi, din al treilea, Sept ajunge al doilea. Săltat în picioare de pe scaunul pe care îl tot frământase până acum sub şezut, Bubu începe să-şi încurajeze favoritul, strângându-şi pumnii şi ţipând cu putere, iar jocheul, înălţându-se în scări, îşi răsuceşte în vânt cravaşa, plesnind animalul peste crupă. „No!!!" ţipă cu putere de tunet Bubu, în vreme ce Sept, împins acum ca de un resort, doar cu vreo trei sute de metri înainte de sosire, a lăsat în urmă, cu „o lungime", restul competitorilor. Cu mâinile adunate deasupra capului şi trăgând de puţinele fire de păr albit pe care le mai are, Bubu geme disperat: „Jocheul ăsta m-a nenorocit! Ori nu-şi cunoaşte meseria şi calul, ori azi a pierdut cursa cu bună-ştiinţă. Dacă aş avea un pistol, l-aş împuşca!" Şi, fără să mai aştepte sfârşitul cursei, se răsuceşte pe călcâie şi, năpustindu-se spre uşă, lovind cu furie şi aruncând în toate părţile scaunele goale, care îi stau în cale, iese grăbit.

Eu rămân să urmăresc cursa. Pornit prea devreme în galopul final, pe la vreo cincizeci de metri, calul cu numărul favorit e depăşit de un altul. Şi, până la linia de sosire, de încă unul, şi încă unul. Ei sosesc în ordinea numerelor mele faste: Trei, Şase, Nouă… Dacă n-aş fi din născare un temător şi un cărpănos, dacă îl ascultam pe Bubu şi completam un talon, eu aş fi acum, poate, câştigătorul unui milion de euro. Şi când să achit, parcă e un făcut: în frapieră sunt şapte sticle de

Beaujolais goale. Pentru mine, azi, cifra asta se dovedește aducătoare de un profund nenoroc. Mi-a năruit bugetul pe întregul meu sejur parizian.

Printre crengile copacilor din Bois de Boulogne, maiestuos, soarele scapătă spre asfinţit în vuietul glasurilor celor care, în galopul dezlănţuit al cailor spre potoul final, văd împlinirea propriilor vise, câștigarea mult râvnitului premiu, în vreme ce, cu ale sale năruite, Bubu se plimbă de colo-colo: absent, înnegurat. Trecând peste propria mea durere, încerc să i-o consolez pe a sa, dar el, fixându-mă cu albastrul acum ajuns lăcrimos al ochilor săi mărunţi, ascunși sub sprâncene bogate și pleoape grele, mi-o retează scurt: „Citește ori recitește, monșer, Jucătorul, lui Dostoievski, ca să poţi înţelege ce-i în sufletul meu". Nu cuvintele lui Bubu, ci vinul băut își face din plin efectul. Uit de nefasta cifră șapte și, privind pădurea, pornită să valseze nebună în jurul meu, mă imaginez un Orlando, scrijelându-mi romantic numele pe fiecare arbore și atârnând de fiecare cracă un bileţel cu o poezie… E imposibil ca, odată și odată, Rozalinda mult iubită, Parisul, să nu dea de urma acestor bileţele impregnate de profundul parfum al dragostei mele. Dar, în feericul peisaj, în locul celei mult aşteptate, printre copaci, zăresc doar o prostituată. E în timpul serviciului. Şi are orar fix. Dar preţ negociabil. Ca unele case de schimb valutar. Pentru o sumă modică, cu fustiţa ridicată, ea îşi oferă oricui sexul. Înconjurat de un cerc mare, negru, el pare o ţintă de tir decupată în chilot. Ori, de ce nu, în esenţa sa, o vitală destinaţie pentru perpetuarea speciei.

„Da, monșer, n-a fost o zi pentru artiști", continuă să psalmodieze cel care visează ca, la final de drum pe lumea asta, cenușa să-i fie împrăștiată peste marile hipodromuri ale lumii.

Ziua a cincea. Musée du Louvre

Imposibila noastră transformare

Cu mult timp în urmă, butonând canalele televizorului, am dat, din întâmplare, peste imaginea unei omizi. Corpul ei gros, păros, ochii mari și mandibulele puternice acopereau întreg ecranul. Devora o frunză. Apoi, încă una. Și tot așa: mereu una și încă una… O voracitate care mă îngrețoșa. Treptat, însă, lăcomia omizii se stinse și, începând să se clatine, ca să nu cadă, se agăță cu două din multele sale piciorușe de o frunză. Pregătirea pentru moarte e un întreg ceromonial, mi-am zis. Dar m-am înșelat. Materia degradată prin îmbătrânire și adunată într-o pupă n-a intrat în descompunere, cum mă așteptam, ci, după o vreme, treptat, treptat, a prins să palpite. Și, sub ochii mei uimiți, din cocon iese, după îndelungi eforturi, un fluture. De calvarul păroasei omizi până a reușit să devină superbul fluture îmi amintesc, mai ales, aici, la Paris. Aici, unde, prin ritmul existenței mele, încerc să devin un altul: mai viu, mai trepidant, mai rapid; aici unde îmi conștientizez, mai bine decât oriunde, limitele, neîmplinirile, fatala mea rămânere în urmă față de cursul istoriei, aici unde îmi doresc, cu o ardoare sporită, supraevaluându-mi puterile, să-mi depășesc, peste noapte, condiția; eludând stadiul de pupă, să pot trece direct, de la cel actual de căutător al Binelui, Adevărului și Frumosului, pentru care străbat muzeu după muzeu, devorând imagini după imagini, la cel de deținător al comorilor acestora, un grațios fluture în zbor. Chiar atunci,

însă, în timpul rulării filmuleţului pomenit, oamenii de știinţă au ţinut să mă aducă cu picioarele pe pământ. M-au atenţionat că nu putem sări peste etape: purtăm în noi, ca pe un stigmat ori o binecuvântare, datele străbunilor. Ne este hărăzit să murim așa cum ne-am născut. Educaţia și sentimentele nu se transmit genetic. Eu continui să mizez însă pe ceea ce raţiunea și oamenii de știinţă nu iau niciodată în calcul: visul, speranţa, credinţa în miracole. Dacă nu ne-am unge salvator rănile cu balsamul lor, s-ar cuveni să ne sinucidem zilnic, așa cum ne luăm medicamentele; prima dată, dimineaţa, la trezire; a doua oară, la prânz; iar a treia oară, seara, înainte de culcare.

Așa cum arta, în esenţa sa, nu cunoaște evoluţie, nici firea omului nu poate fi schimbată.

Filă de jurnal

Firea oamenilor

Recentele inundaţii catastrofale din Illinois, New Orleans, New Mexico și Texas au făcut ca, aproape concomitent cu prăbușirea digurilor, să se constituie, nu echipe de salvare a sinistraţilor, ci bande de răufăcători. De o violenţă și o cruzime extreme. Poleiala a două sute de ani de democraţie în SUA s-a dovedit departe de a anihila biologicul pur, ancestralul impuls al omului, de culegător, vânător și prădător.

Dar, după ce mi-am găsit un ţap ispășitor pentru neîmplinirile mele artistice, mi-am zis că nu mai sunt obligat să mă trezesc cu noaptea-n cap și să încep să trudesc la masa mea de scris, de la niște ore la care alţii abia se culcă… Nici peste zi să mă mai ostenesc a mă zgâi, asemeni nevropaţilor, la fizionomiile semenilor mei. Aș! La ora trei din noapte sunt din nou la același birou încărcat de hârtii, răscolind printre ele.

„Viaţa subţire cu opiul multor litere se ţine", găsesc notat pe un bileţel, ceea ce îmi sporește și mai mult neliniștea și iritarea că nu găsesc o însemnare, pe care o socot foarte importantă în angrenajul viitoarei mele cărţi. Treptat, sunt cuprins de deznădejde, de pacă aș fi pierdut definitiv o parte din fiinţa mea. Retrăiesc un sentiment de gol irecuperabil. Același ca acum câţiva ani, când, acasă, în urma unei inundaţii, am fost nevoit să azvârl, la pubela de sub scară, ce mai rămăsese din vechile și zdrenţuitele mele manuscrise și cocoloașe de hârtii ce-mi acopereau odinioară podeaua „acvariului": o cămăruţă în care îmi făceam însemnările și îmi scriam pe atunci cărţile. Resturile nefolositoarelor hârtii îmi ajunseseră deja la glezne, dar eu eram tot mai hotărât să las stratul lor să se tot înalţe-înalţe, până mă vor acoperi în întregime. Mă și imaginam cu frenezie ajuns „un vulcan", erupând periodic și trimiţând în văzduh, de acolo, din măruntaiele propriilor mele „creaţii", câte un nou mesaj omenirii.

Nu găsese biletul cu pricina, găsesc în schimb un altul. Unul tot despre pierderi. Și, oricât de egocentric aș fi, citindu-l, uit de propria-mi suferinţă.

Filă de jurnal

Memorialul SHOAH
(Paris, 24.06.2005)

Un sarcofag al atrocităţilor naziste. Deschis, spre o mereu aducere-aminte. Masate într-o singură încăpere și expuse pe panouri, 2500 de fotografii. Sunt ale unor copii. Ochi mari, senini, candizi, visători, uimiţi, privind direct în obiectiv, ori întorcându-și într-o parte feţele surâzătoare, grave, bucălate, rotunde, alungite; fotografii cu lumina și unghiul îndelung și profesionist căutat, conform reţetarelor artei de succes, ori simple instantanee: copii jucându-se, înotând, călărind, strângând în braţe păpuși, goi,

întinși pe pernă cu fundul săltat, copii imitând vedetele vremii și oamenii ei de succes, copile-domnișoare în devenire, privind spre înălţimi, cu capul ușor dat pe spate și visând de pe acum la feţi-frumoși, care or să le răpească în curând; în epocă, și la vârsta aceea, copiii purtau șepci Gavroche, pălăria tatălui ori a mamei, jobenul bunicului, aveau cârlionţi și fundiţe bogate în cozi împletite, cărarea într-o parte, părul lipit de ţeastă, à la Greta Garbo… Sunt fotografii alb-negru și sepia, dreptunghiulare, rotunde, ovale, pătrate, fotografii-felicitare, de familie, ori de lipit pe colţul filei de catalog, pentru identificarea elevului, și toate cele 2500 de imagini au înscrise, sub ele, numele, data nașterii și a deportării celor pe care îi reprezintă. Murmurul meu, aproape continuu în dictafon, în încercarea de a înregistra ceea ce mi-e dat să văd, este întrerupt de apariţia unei femei. Una oarecare. Trupeșă, cu părul alb, încârlionţat pe bigudiuri, într-o mână ţine o plasă, iar pe umeri poartă o geantă, semn că vine de departe. Grăbită, neliniștită, privirea-i caută o anume imagine. După un timp, o găsește. Într-un studio fotografic, o fetiţă se sprijină cu stângăcie de o masă-stil. Femeia se înalţă pe vârful picioarelor, întinde mâna liberă în sus, trupul parcă i se alungește, subţiindu-se întruna, până ce devine ca imaterial și fără grutate, iar degetele ei pot atinge hârtia coaptă de vreme. Chipul copilei mângâiat îndelung și cu tandreţe ar putea fi chiar al ei. Ori al unei fiinţe foarte apropiate. Apoi, după o vreme, femeia care nu și-a coborât o clipă geanta de voiaj de pe umăr, revine la dimensiuni firești și părăsește încăperea; o face fără măcar să mai privească-n jur. Eu rămân și citesc: Fernande Kokotek, născută la 26 iunie 1938 și deportată la 28 august 1942. E unul din cei 11.000 de copii francezi deportaţi între anii 1942 – 44 în lagărele naziste, în cadrul planului de exterminare a iudaismului european.

Muzeul este conceput patetic, partizan. Un muzeu proces. Al unui popor care nu cunoaște iertarea. Legea Talionului:

„ochi pentru ochi, dinte pentru dinte". După ce ţi-e dat să vezi fotografiile, filmele, obiectele și fotocopiile documentelor, îţi dai seama că nici nu poate fi altfel.

Întrebare retorică: Pe când asemenea muzee anti-comuniste or să împânzească și lumea noastră?

Periplul expoziţional al zilei mi-l încep așteptându-mi rândul să intru în sălile Clemenceau, din Grand Palais. În urmă cu doi ani, aceleași săli, și cele alăturate găzduiau tandemul Matisse-Picasso.

Tot mai numeroase sunt aici, la Paris, dipticurile și tripticurile expoziţionale, care își propun să reliefeze influenţele, interferenţele, cât și delimitările unor grupări, ori creatori individuali, ce au parcurs independent, uneori în timpuri diferite, același traseu artistic. Asemenea manifestări implică o vastă colaborare știinţifică și organizatorică între muzeele lumii, pregătirile lor durând uneori ani în șir, montările expoziţiilor alte câteva luni, costurile sunt uriașe, lucrările fiind aduse cu mari sacrificii și riscuri de la mii de kilometri, doar pentru ca „tropismul" unor idei și argumente noi să poată orienta vizitatorul în direcţia dorită.

Anul trecut, pe simezele acestei săli se ţineau de mână: Turner, Whistler, Monet. A fost o expoziţie despre subiectele și iubirile lor comune: lumina (diafană, aburoasă, difuză), evanescenţa depărtărilor, acolo unde realitatea și imaginarul se contopesc, răsăritul ori apusul soarelui, răsfrângându-se în ape, activităţile portuare de pe cheiurile Tamisei, ale Senei, din lagunele Veneţiei, osatura unor poduri, silueta Parlamentului englez alunecau, firesc, de pe șevaletul unui pictor pe al celuilalt, vibrând aidoma corzilor aceleiași harpe. Se parcurgea o etapă crucială în istoria artelor: trecerea de la realism

la impresionism. Iar prin pictura lui Whistler, la simbolism. „Nocturnele" sale argintate erau însoţite de trimiteri tipografice și iconografice la opera prietenul său, Mallarmé.

Îmi amintesc că, printre lucrări, erau expuse, voit alăturat, „Apus de soare stacojiu" de Turner și „Impresie, răsărit de soare" de Monet. Prilej să se poată relua nestinsele dispute (uneori acide) privind paternitatea impresionismului. Eu am reţinut doar beneficul efect al poeziei și al muzicalităţii întregii expoziţii. Prezenţa atât de bogată a luminii, forma supremă a oricărei magii, mă face mereu fericit.

Nu pretind că judecăţile mi-ar fi apodictice. Dimpotrivă. Recunosc că s-ar putea să greșesc. Devin, însă, subit indiferent, când mi se vorbește de conceptul frumosului ideal, al armoniei universale, ori mi-e dat să întâlnesc eclectismul manierist, turbulenţele barocului cu personajele lui zburătoare, zvăpăierile rococoului, dar și excesivul raţionalism al (neo)clasicismului, baricada oricăror legi severe ș.a.m.d. Iubesc teatrul, dar detest scenografiile pompoase ale tablourilor, în care personajele nu mai sunt oameni, ci actori, desfășurările lor devenind impetuos-oratorice, nu diger reprezentările mitologice și alegorice, pentru excesiva lor încărcătură livrescă.

Măcinat de asemenea gânduri și îndoieli, intru să văd expoziţia „Portretul public, portretul privat 1770-1830". Viziunea raţionalistă a neoclasicismului a făcut din temă un adevărat Tablou al lui Mendeleev. Fiecărui personaj i se atribuie un caracter, acestuia o anume expresie, iar compoziţiilor un anume mod de „punere în pagină". Neoclasicismul a impus normele unei arte devenite stil de viaţă, „expresia virtuţilor morale și civice ale epocii". Epocă profund frământată din punct de vedere social și politic (Revoluţia franceză, războaiele lui Napoleon, Revoluţia industrială engleză). Arta ei este însă

unitară stilistic și constituie legătura între lumea Rococoului și cea a Romantismului, evidenţiind tendinţe noi în operele unor artiști precum David, Goya, Lebrun, Reynolds, Canova, Pigalle, Boizot, Rude ori Luis Pierre Deseine, prezent cu un admirabil bust al lui Mirabeau. În asemenea expoziţii, recunosc, impecabile acte culturale, impresionează nu doar desăvârșita măiestrie a expozanţilor, ci și dominanta prezenţă în săli a unui vizitator de tip aparte. E un alt public decât cel întâlnit îndeobște în spaţiile expoziţionale tradiţionale. Lipsit de „pleava" turiștilor, e distins, elegant, rafinat, aparent avizat, chiar specializat. Vorbește puţin, și atunci doar în șoaptă, și, în trecere pe lângă tine, lăsând în urma lui subtile dâre de parfumuri fine, e capabil să rămână în faţa unui tablou minute-n șir, mereu grav, contemplativ. Cu atât mai mult acum, când unii vizitatori îmi par a fi chiar descendenţi direcţi ai celor portretizaţi. Nobleţea sângelui duce la similititudinea gesturilor, a atitudinilor. Mizanscena tabourilor se reflectă, peste veacuri, magic, ca-n oglindă, în gesturile celor prezenţi în sălile de expoziţie. Că vestimentaţia și coafurile diferă, e un fapt nerelevant. Să mă conving că nu greșesc, mă las prins într-un joc pueril: scot unele personaje din somptuoasele rame, risipindu-le prin sala de expoziţii, cu aerul ei savant-aristocratic, iar pe câţiva vizitatori îi urc în locurile rămase goale, fără ca nimic important vizual să se întâmple. Sunt pe cale să părăsesc acest loc, cu o stranie culpabilitate de intrus, întrebându-mă ce caut eu, grobianul, individul cu barba neîngrijită, încălţările prăfuite și geanta mea, aducând cu un sac mare și rufos pe umăr, în această lume, care nu-i a mea și pentru care, firesc, nu exist! O lume marcată și unită de o veche civilizaţie și o glorioasă istorie. Când s-o fac, supraveghetorul sălii tocmai îi cere unui domn, coborât în genunchi și privind de jos în sus

la vagile reflexe și umbre ale tușei lăsate de penelul fin și moale al lui Jacques-Louis David pe o pânză, să se ridice. Întâi șoptit, discret, apoi tot mai insistent, mai energic. Acesta refuză. Atunci, prin staţie, supraveghetorul solicită ajutorul colegilor și aceștia apar de pretutindeni, formând în jurul pasionatului și atipicului admirator de pictură un cerc ameninţător. Cu toţii insistă ca cel îngenuncheat să revină la poziţia normală a oricărui vizitator. Cel vizat însă se încăpăţânează să nu le dea ascultare. Are argumentele sale. În numele aceluiași sacrosant spirit justiţiar, devenit la francezi un fel de sport naţional, îi vin în ajutor o parte dintre vizitatori. Din distinși aristocraţi ei s-au preschimbat, așa, deodată, în revoluţionari convinși. Ajunși niște plebei oarecare, formează, la rândul lor, un alt cerc, acum unul mai larg și mai populat, în jurul noilor sosiţi. Au loc parlamentări aprinse asupra Drepturilor Omului de a îngenunchea ori ba într-un spaţiu expoziţional. Adepţi ai dreptăţii și logicii până-n măduva oaselor, fiecare își are discursul și opinia sa temeinic formulată și, desigur, tot tipic spiritului și tradiţiei francezului, nimeni nu cedează. Se știe că iarna lui 1788-1789 a fost una grea, geroasă, recolta anului precedent fusese pustiită de grindină și furtuni, deficitul Franţei era uriaș, poporul revoltat și înfometat, dar Bastilia a căzut doar după ce un retardat mintal, la îndemnul mulţimii, i-a retezat comandantului închisorii capul. Copleșiţi numeric de numărul mereu sporit al celor care ţin să-și expună cu vehemenţă părerile, în cele din urmă, supraveghetorii înţeleg că, într-un stat democratic, cum e Franţa, opinia maselor trebuie (totuși) luată-n seamă. Și, strategic, pe nesimţite, se retrag, fără să-i atingă celui dispus să devină un Sfânt Sebastian martirizat pentru cauza artelor măcar un fir de păr. În clipele imediat următoare, buclucașul iniţiator al aprinselor dispute

verbale și al profundelor expozeuri privind tot mai desele ingerințe ale politicului și administrației în viața privată a cetățeanului se ridică, devenind un ins oarecare ce se pierde în mulțime. Iar spațiul expozițional își recâștigă sobra lui solemnitate. Vizitatorii devin și ei ce-au fost: purtători de măști aristocratice, grave, enigmatice, iar eu, care, conform doctrinei epicureice, m-am specializat în a contempla furtunile de pe mal fără să mă implic în vârtejul lor, nu mă mai simt, chiar întru totul, străin, inutil la Paris. Cu caietul și pixul în mână, mi-am găsit, cred, adevăratul rost. Și mă străduiesc, cu o tot mai evidentă și trainică crustă de onorabilitate întipărită pe obraz, să fiu detașat, neimplicat, să abordez totul cu o superioritate neoclasică. Și chiar reușesc. De parcă aș fi, la rându-mi, și eu, un descendent direct al vreunui personaj din tablourile lui Jacques-Louis David.

Și, tot așa, cu o rigoare sporită în mișcări și cu o stăpânire de sine exemplară – pe care le-au născut în mine tablourile epocii lui Voltaire, a Revoluției franceze și Napoleon I –, părăsesc spațiul expozițional. Abia de salut statuia lui Charles de Gaulle, cățărată pe un soclu înalt, ca o navă-catarg, fluturând deasupra pieții Clemenceau asemeni unui steag desfășurat al Franței victorioase; la fel, îmi întorc doar într-o doară privirea spre Hotelul Crillon; acolo unde eu și amicul meu Bubu, cu câțiva ani în urmă, cuprinși de generozitate, ne-am propus să scriem un reportaj despre Hemingway și apartamentul ocupat de acesta în desele sale descinderi pariziene. Intenționam să-l publicăm într-un ziar din țară, convinși că articolul nostru ar fi adus scriitorului și hotelului un plus de faimă în lume, dar niște recepționeri imbecili ne-au înfrânt elanul. Iar prin Place de la Concorde trec cu pas întins, sigur de mine, de parcă eu aș

fi Ludovic-Filip în exercițiul funcțiunii. Atunci, în 1836, când Mehmet Ali, vice-regele Egiptului, îi dăruia Franței obeliscul lui Ramses al II-lea.

Intrând în Jardin des Tuileries, îmi continui nobilul marș, netulburat de vestigiile ultimului Târg Internațional de Artă Modernă și Contemporană, înșiruite de-a lungul aleii principale. Șansa a făcut să-l fi văzut la deschidere: în luna octombrie a anului trecut. Parisul are vocația organizării unor asemenea mari târguri de artă, iar publicul, deprins cu ele, din curiozitate, snobism, interes mercantil, artistic ori profesional, după ce stă la cozi imense, le vizitează, zilnic, cu miile. Amplasate în Grand Palais și în curtea pătrată a Luvrului, standurile au fost în număr de peste două sute. Bogăția exponatelor, ce răspund unor nevoi imediate și reflectă diversitatea orientărilor, a limbajelor, a tehnicilor, face ca, timp de cinci zile, la Paris, arta contemporană să concureze, prin afluxul vizitatorilor, arenele sportive, peroanele gărilor, ștrandurile, vara, și marile magazine alimentare, la sfârșit de săptămână.

În ultimul bazin, la ieșirea din parc spre Jardin du Carrousel, încă plutește carcasa de forma unui cașalot a submarinului Kursk, cel naufragiat în Marea Nordului. E o instalație de Jean-Michel Othoniel, intitulată „Uitările".

Iar prin difuzoare continuă să răzbată și acum zgomotul apei pătrunzând în cală, semnalele sonore anunțând iminenta catrastofă, iar o voce să ceară imperativ ajutor. *Ne ponimaiu! Ne ponimaiu!* îi răspunde „Centrul", în timp ce cântece patriotice, marșuri optimiste, vesele și răpăit de cizme defilând acoperă vocea umană disperată. Aproape un secol de comunism a fost condensat de tânărul artist francez într-o singură pilulă amară. Mesajul e atât de direct, de dramatic, încât, îmi amintesc, așa cum mă trezesc adesea, fără minte, îmi venea să

sar, îmbrăcat cum eram, în apa rece a bazinului, să le pot veni în ajutor nefericiţilor condamnaţi la moarte. Confundând, într-un mod regretabil pentru un individ cu preocupările mele, arta cu viaţa, sufletul îmi sângera de durere. Azi, privesc cu detașare însăilarea de tablă, cu însemnele ruso-sovietice pictate pe ea, și îmi permit să fac reci generalizări. Se pare că noi, cei născuţi în Estul Europei, și atât de marcaţi de istoria ei recentă, continuăm, din păcate, să percepem arta prin factologie și figurare, ca pe o amprentă explicită a vieţii, în timp ce, tot din păcate, pentru occidentali, care, și anul trecut, ca și acum, trec cu aceeași nepăsare pe lângă instalaţie, ceea ce văd și aud nu-i decât o simplă „gogoriţă".

La un secol după ce Apollinaire declara că muzeele trebuie dinamitate, mulţi din șirul de admiratori ai artei, ducând ordonat spre piramida de sticlă a lui Musée du Louvre, continuă să creadă că adevărata artă nu poate fi decât acolo, în sălile și pe simezele sale. Nicidecum pe străzi, în pieţe ori parcuri.

Mă alătur lor doar din dorinţa de a-l reîntâlni pe acel domn Magritte. În cursul primelor ore ale zilei, aveam încă convingerea că omul, precum lupul, își poate schimba blana, dar năravurile ba. Acum, după vizionarea expoziţiei „Portretul public, portretul privat 1770-1830", tind să cred că el este „perfectibil". Așa cum era convins și Omul Luminilor, care își așeza propria-i persoană în centrul viziunii sale despre lume, radiind în jur, asemeni unor cercuri concentrice, undele puternicei sale personalităţi. De la marii enciclopediști ai vremii, am mai aflat că Omul era o fiinţă socială, stăpână pe destinul său și preocupată de noi descoperiri știinţifice și geografice, frecventa strălucitele saloane ale epocii, dovedind o constantă pasiune pentru artele frumoase, filozofie, lectură

și scris. Și tot de la ei știu că această ființă inteligentă, cultă și demnă, este una „simţitoare, cugetătoare, gânditoare și se preumblă liberă prin lume… Și e compusă din două substanţe, una numită suflet, cealaltă cunoscută sub denumirea de trup".

Orice om cu o minimă judecată e tentat să fie mai degrabă solidar în gândire și idei cu filozoful acelui veac – decât cu declaraţiile delirante (mai ales în preajma campaniilor electorale) ale „fratelui" său din zilele noastre: omul politic.

Ori cu aberaţiile individului fără fizionomie care continuă să mă viziteze, uneori, noaptea, în somn, umilindu-mă în fel și chip.

Parcă-l aud:

„Carenţa dumneavoastră fundamentală constă în faptul că stăruiţi să faceţi apologia unor sentimente și legi morale pe care le proclamaţi eterne. În realitate, manipulaţi niște simple cuvinte, care, de prea multă folosinţă, s-au uzat, s-au golit de sens. Ce mai înseamnă azi dragoste, iubire, adevăr, suflet, dreptate, frumos ș.a.m.d.? Oricum, altceva decât credeţi dumneavoastră! Un balast lingvistic, rizibil și desuet, sortit în curând să se retragă definitiv între copertele dicţionarelor. Cine-i Omul moral, pe care, indirect, îl preamăriţi? Un concept al creștinismului primitiv, al romanicului și goticului, al scolasticii… Renașterea, fascinată de Grecia antică, aducea elogii Omului universal, atotbiruitor; Barocul și Iluminismul, Omului ca individ în sine; în Romantism, Realism și Impresionism, Omul a fost văzut ca o simplă entitate fizică, iar de la începutul secolului XX încoace, ani ai triumfului tehnicii, ai științei și ai psihanalizei, artiștii și-au întors faţa spre introspecţie, spre analiza propriului trup și a mădularelor sale. Iar artistul contemporan, dimpotrivă, acţionează mereu, e activ, dinamic și, eliberat, în sfârșit, de iraţional, de vise, de

păguboasa nădejde în posteritate, își percepe creaţia ca pe o marfă oarecare. În căutare permanentă de câștig, el își evaluează oportunităţile și riscurile, adaptându-și opera, spontan, cererii și ofertei. Azi, când arta urmărește să șocheze prin inedit și îndrăzneală, iar artistul a devenit un ins nonconvenţional, rupt cu desăvârșire de trecut și tradiţie, dumneavoastră continuaţi să sculptaţi și să scrieţi atât de partizan. Și, iertaţi-mă, dizgraţios de sentimental"…

„Spune ce simţi și fă ce gândești": Gabriel García Márquez

Dar eu, de felul meu, nu sunt un ins orbit de prejudecăţi. Nici ros de ranchiună. Așa că nu mă supăr din atât. Poate, vreodată, când timpul ne va permite, o să-i explic pe îndelete domnului Magritte de unde mi se trage chestia asta cu partizanatul și sentimentalismul. Poate o să-l fac să înţeleagă contextul, miezul problemei, faptul că doi oameni nu se aseamănă între ei, dar, pasămite, două popoare… Că acolo, de unde eu vin, lumea continuă să rămână și azi una cu desăvârșire statică, în permanenta și neliniștita ei mușuroire. Zadarnic bat vânturile schimbărilor de pretutindeni, ele nu ne ating. Ca indivizi, desigur, suntem foarte diferiţi unul de celălalt, dar, totuși, avem o serie de idei și valori comune, cu care ne mândrim și la care suntem hotărâţi să nu renunţăm vreodată. În acest top, de departe, adaptarea, capacitatea înăscută de „descurcăreală" ocupă primul loc. Dar ce pot să însemne, oare, în contextul mondial actual micile noastre derapaje de ipocrizie, de duplicitate, de fanfaronadă și demagogie? De altfel, printre ai mei, nimeni nu consideră asemenea acte reprobabile, ci diplomatice. Educaţionale. Metode utile de supravieţuire. Așa, împreună învăţăm cum să ne deprindem cu amarul gust al

vorbelor înșelătoare, cu gândul că a pierde și a fi mințit e un dat natural al individului zilelor noastre. Ţine de condiţia lui umană și o să-i jaloneze, câte zile o (mai) avea, existenţa.

Intrat în Templul Artei și după ce îmi asigur securitatea portmoneului și a genţii de pe umăr, așa cum mi se recomandă prin afișe, întâi urc treptele scării rulante spre Galeria Sully, apoi, intrat în ascensorul ce mă poartă spre Colecţia Beistegui, gândul mi se întoarce la admirabilul domn Magritte. Doresc să-i mulţumesc, încă o dată, pentru generozitatea de a fi acceptat să-mi preia de pe umeri, cu o camaraderie frăţească, iresponsabila povară a proiectului meu, naiv și absurd, de a străbate întregul muzeu și a-i vedea toate lucrările expuse.

Dar, stupoare! Parcă-i un făcut! Un blestem! Mereu sunt minţit și înșelat! Și din nou mă sufoc și iar mi-e rău. De atâta durere, cutia toracică e pe cale să mi se sfarme, dar, în loc să-mi scotocesc buzunarele după cutia cu nitroglicerină, încerc să-mi reformulez în memorie zisa unui distins critic literar, care remarcase odată că din născare *eu* sunt urmărit de neșansă. Cineva nevăzut îmi dejoacă întruna planurile. În artă sunt un adevărat campion al rateurilor. Iar în viaţa de zi cu zi, o victimă sigură în mâna escrocilor. Chiar așa! De ce oare doar *mie* îmi ies mereu toate de-a-ndoaselea? Acum, în faţa tabloului lui Goya, nici ţipenie de vizitator! Nici canalia aia de domn Magritte, nici altcineva în sală. Cu o disperare sporită privesc în stânga și în dreapta, așteptând ca un oricine, indiferent cine ar fi acesta, să se așeze salvator între mine și celebrul tablou, ca, între timp, eu, tipa-tipa, lipa-lipa, să-mi pot lua tălpășiţa. Dar acel „cineva" refuză să se arate. Pe cine o să mai învinuiesc de acum încolo – în faţa „istoriei" și a propriei conștiinţe – că am fost la Paris (câţi n-ar da să fie acum în locul meu?!) și n-am făcut ceea ce s-ar cuveni să fac? Să

demonstrez că și sunt ceea ce pretind a fi, începând să analizez tabloul pe îndelete. Să-mi schimb statutul existenţial, dintr-un individ veșnic perdant, în unul de ipotetic învingător... Cum să ies din încurcătură? Iar personajul din tablou, animându-se subit, mă ia, probabil (desigur, după vestimentaţia neîngrijită!), drept un rândaș de la grajdurile castelului din La Solana, făcându-mi semne cu evantaiul să mă apropii. Gesturile marchizei, tot mai precipitate, mă scot din fire. Ce naiba mai vrea de la mine și femeia asta? mă întreb disperat. Ce să-i spun? Doamnă, nu te lua după aparenţe. Nu sunt ceea ce cred unii că aș putea fi: unul dintre aceia care stau pe la colţuri pentru un bănuţ. Ori un hoţ, un spărgător, un homeless oarecare. Iar mata, aproape sigur, mă socoţi un paria, o căzătură umană, din cele care străbăteau, cu miile, cu bocceaua-n spate, drumurile Spaniei, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, ca să îmi poţi ordona să mă apropii. De ce? Motivul că arăt așa de jalnic e unul foarte simplu: sunt un artist al vremii mele! Unul, e drept, atipic. Ieșit din uz. Unul care continuă să pună, stimată doamnă, afectele deasupra logicii. Arta, deasupra mercantilului. Lumea spiritului, deasupra celei materiale. Îndrăznesc să te tutuiesc, să-ţi spun colega și chiar pe numele de botez: Maria-Rita, fiindcă, în viaţa pământeană, și *tu* ai fost om de cultură și autor dramatic. Ca mine. Dar, în vreme ce eu am auzit câte ceva despre opera ta, mata, hotărât lucru, despre a mea nu știi nimic. Habar n-ai cu cine stai de vorbă! Și încep să-mi înșirui meritele, adăugându-mi, firește, o groază de altele inventate. (La asta toţi ne pricepem de minune!). Până aici mi-a fost ușor să dau din gură. Date sumare despre viaţa la curtea lui Carol al IV-lea și o serie de legende și cancanuri ale epocii le-am aflat de la eruditul domn Magritte. Atunci când, în somnul meu, ne plimbam împreună: el împingând

bicicleta, eu ascultându-l fascinat. Dar unde o fi acum lepădătura aia, să-mi șoptească modurile sale conceptuale limpezi de analiză a unei opere de artă? Haotice, lacunare și repetând ceea ce s-a spus deja, descrierile și interpretările mele rămân doar vorbe, vorbe, vorbe… În ele, anecdoticul, efemerul deţin un rol mai important decât esenţele. Epiderma decât osteologia… Am studiat eu vreodată serios „Arta și percepţia vizuală" a lui Rudolf Arheim? Chiar și de cele trei volume „Descoperirea picturii" de René Berger, ele având, se știe, mai degrabă un rol de iniţiere populară decât de cercetare știinţifică, îmi amintesc foarte vag. Dar căzătura de domn Magritte, în loc să-mi întindă o mână de ajutor și să mă scoată din impas, se pornește să mă dojenească, de acolo, din neant, așa cum ar face-o suprarealiștii. Ori destinul și strigoii: „Pentru cel lipsit de curaj, de rigoare, autocontrol și continuitate în acţiunile sale, jucând mereu rolul de victimă, eșecul vine de la sine", spune pramatia. „El nu se ia, ca lepra, vi l-aţi zămislit singur, domnule. Cu sudoarea frunţii. Prin ezitări și amânări succesive. V-aţi ratat prin felul vostru de a fi. Pe îndelete. Puţin câte puţin. Zi de zi. Clipă de clipă. La urma urmei, pe termen lung, sunteţi cel mai sârguincios artizan și garantul legiferat al propriei voastre neîmpliniri".

Da. Chiar așa! Pe vremuri, cei fără de coloană vertebrală, betegii incurabili, schilozii, degeneraţii, infestaţii de diferite epidemii și vicii erau determinaţi să-și asume neîmplinirile și să avertizeze populaţia, ca să se ferească din calea lor. *Biblia* ne amintește de suferinzii de lepră, ce umblau pe străzi, sfâșiindu-și hainele, obligaţi să strige din toţi bojocii: „Sunt necurat! Necurat!"

Azi scara valorilor e una complet răsturnată. Ei sunt cei ajunși, bine-merci, oameni politici și de afaceri, miniștri, parlamentari…

„În ce vă privește”, îmi mai zice necruţător individul, „atâta nu v-a ajuns. Înglodat în comoditate, lașitate și un defetism ancestral, v-aţi specializat, ca atâţia alţii, în arta de a fugi de răspunderi, de greu. Așteptaţi mereu să vină, de undeva, din afara fiinţei dumneavoastră, un miracol salvator”…

Filă de jurnal

Librăria de pe Rue Pavée nr. 17/b

Situată într-un fost garaj dezafectat, e cea mai mare librărie-depozit ce mi-a fost dat să văd vreodată. Pe mese, pe rafturi, pe jos, pe trepte, peste tot, în stocuri pe lângă ziduri, se înalţă, din „cărămizi” de cărţi, alte ziduri. De care dintre ele să mă apropii, pe care s-o deschid întâi? Sunt ediţii cartonate, rafinate, supra-copertate, volume subţiri, groase, alungite, pătrate, generos colorate… Și, așa cum sunt încorsetate în copertele lor prăfuite și neatinse de nimeni cu lunile, poate cu anii, îmi par niște suave domnișoare, doamne tinere ori ajunse în floarea vârstei, venerabile bunicuţe sprijinite în baston, toate ieșite la „pescuit” de cititori. Și o fac grav, jucăuș, reflexiv și, în același timp, luminoase, încifrate, absconse, mereu subtile, rafinate și inteligente, așa cum le stă bine unor „dive” ce sunt. Fiecare, pe limba sa, își prezintă nurii. Gloria trecută și drama prezentă. Și văzând că nu sunt capabil să mă decid ce volum să achiziţionez, toate coboară ștacheta expunerilor auto-referenţiale, devenind languroase, sentimentale, lăcrimoase… De peste tot răzbat rugăminţi de genul: „Fie-ţi milă, ia-mă cu dumneata, dragă domnule, te asigur, n-o să-ţi pară rău, bădie! Am un pedigri notoriu. Sunt născută din pana nemuritorului geniu X, Y, Z… Nu vezi cât de frumoasă, de fără de cusur sunt? Până mai ieri eram o curtezană adulată, idolatrizată, generaţii întregi m-au deflorat din priviri, am provocat dueluri, suiciduri și am fost oferită pe sub tejghea la suprapreţ, dar ăștia, librarii de

azi, niște ticăloși, cărora le stau în gât, ca să scape de prezența mea, au ajuns să mă vândă la preț redus!", răzbat vocile plângăcioaselor „muieri", voci care, treptat, se contopesc într-un sfâșietor bocet. Deodată aud pornindu-se un tropot. Ce-o fi? Când îmi înalț privirea, zăresc pe scările de lemn coborând de la etajele superioare ale depozitului de cărți întregi păduri umblătoare de masive albume. (Pentru vizualizarea scenei, vă rog, faceți click pe finalul piesei Macbeth de Shakespeare din memoria dumneavoastră). Iar din spatele copertelor-scuturi, înfășurați acum în prăfuitul giulgiu al uitării, precum cel al morților sculați de trâmbița Judecății de Apoi, pictori, sculptori, arhitecți, artiști, exploratori, muzicieni, care și ei au uluit lumea odinioară cu geniul lor, își întind spre mine brațele asemeni unor căngi, încercând să mi se agațe de mâini, de păr, de barbă, să mi se furișeze sub pleoape, care prind să mă doară cumplit. Și sunt câtă frunză, câtă iarbă, vorba poetului. Mă cheamă, alintându-mă cu diminutive, mă ademenesc în fel și chip, promițându-mi marea cu sarea, în speranța vană că doar-doar o să le cumpăr albumul și o să-i scot din nou la viață din acest depozit-cimitir…

Filă disparată de jurnal
Una dintre imaginile fundamentale ale copilăriei mele

Curtea modestei vile de la marginea orașului, din incinta „Țiglăriei Messner". Se zvonea că proprietarul ei ar fi „fugit" odată cu trupele germane în retragere. În schimb, tatăl său, bătrânul domn Messner, a rămas. Mi-l reamintesc. Așezat mai tot timpul la o măsuță în cerdacul casei, părea chiar întruchiparea lui Dumnezeu, așa cum stătea aplecat cu barba lui lungă și albă deasupra cărților. Până într-o dimineață când, ajungând cu vaca pe care o scoteam zilnic la păscut, pe margina șoselei, în dreptul

„ţiglăriei”, nu l-am mai zărit la locul știut. În schimb, toată curtea fabricii, treptele care urcau în casă și prima încăpere, cu ușa ei larg deshisă, erau pline de cărţi. Numai tomuri groase, cu copertele din piele și titlurile aurite. Ceea ce m-a impresionat profund atunci nu a fost valoarea acestei incomensurabile bogăţii azvârlite peste tot, ci imaginea ei. Parcă pe toate, în același timp, le citea vântul. Filele lor, acoperite de litere necunoscute mie și răsfoite de palele lui, aduceau cu fâlfâirea aripilor unui uriaș roi de fluturi; precum cei de pe marginea Behelei, adunându-se cu sutele, poate cu miile, pe crusta de nămol a pârâului. Aceeași animată înghesuire și frământată neliniște. Și un sentiment de obscură vinovăţie m-a cuprins, necutezând atunci, nici în zilele și săptămânile care vor urma, măcar să ating filele cărţilor, care vor rămâne să moară acolo, întâi acoperite de praf și macerate de ploile toamnei, apoi de zăpezile iernii 1944/45, ca, în primăvara următoare, să moară definitiv, sub un strat gros de troscot și trifoi sălbatic. Port și acum în memorie scena, cu un profund sentiment de culpabilitate. Mereu am avut senzaţia că „cineva”, un nemilos individ în uniformă militară, postat, în același timp, în toate cele patru puncte cardinale ale orizontului, cu ochii aţintiţi la mine și cu degetul pe trăgaci, îmi urmărește fiecare gest. Iar teama și lașitatea mea au ieșit învingătoare în confruntarea cu invizibilul soldat străin.

În copilărie, la „Ţiglăria Messner” aș fi putut să fiu un ipotetic „Ecce homo” și n-am fost. La Paris, în librăria-depozit de pe Rue Pavée nr. 17/b, puteam readuce gândurile, obsesiile, simţămintele și visele atâtor scriitori și artiști la o nouă viaţă, și iar nu am făcut-o. Fluturarea disperată de braţe, rugăminţile și implorările lor, născute din imaginaţia mea febrilă, în loc

să-mi măgulească orgoliul și să mă determine să-mi dau ifose de salvator al artei și culturii omenirii, m-au speriat. Iar acum, tot mai insistentele fluturări din evantai ale Marchizei de La Solana, cu fața ei prelungă, ochii mari, negri și triști, parcă implorându-mă să mă apropii și să cercetez tabloul mai atent, în loc să mă atragă, mă înfricoșează. Câte vieţi mi-ar trebui, mă întrebam din ce în ce mai derutat, atunci, în librăria-depozit, să-mi pot desfăta pe îndelete privirea și înțelege tâlcul ascuns între copertele superbelor cărţi și albume ce mi se ofereau, unele la niște preţuri mai scăzute decât ale unui covrig? Iar acum, la ce metodologie să apelez, ca să pot înțelege cu adevărat valoarea picturii lui Goya? Am eu atâtea altele pe cap, îmi zic. De ce mi-aș mai încărca memoria și irosi timpul cu istoria unei femei nefericite din secolul al XVIII-lea? La orice criteriu de selecţie aș fi apelat, atunci, în librăria-depozit, aș fi fost cumplit de nedrept cu autorii rămași în afara lui. Îmi amintesc că discreta muzică ce mă însoţise, chiar de la intrare, s-a transformat într-un vacarm; plăcerea aproape senzuală de a atinge hârtia, în coșmar. Acum, mi se năzare că bogăţia griurilor din fundalul tabloului oricând se poate învolbura într-o tornadă gata să-mi pună viaţa în pericol. Atunci, treptat, în librărie, am fost cuprins de o imperioasă nevoie (ca și acum, în muzeu), precum în fața unui iminent cataclism, de a evada. Orice supradoză ne ucide. La fel e și când începi să conștientizezi dimensiunea vidului din tine. Disperat, cuprins de o stranie vinovăţie, de lașitate, ca să mă salvez, atunci, m-am răsucit brusc pe călcâie și am ieșit din librărie, împleticindu-mă și izbindu-mă de alte „cadavre" dispuse-n stive pe lângă ziduri și de puţinii cumpărători și mulţii ei vânzători, ce se foiau de ici-colo; acum, părăsesc muzeul, strecurându-mă prin înghesuiala de la parter, cu o senzație de culpabilitate profundă.

Așa, nespus de tulburat, am ajuns atunci în stradă. Dar, după o vreme de rătăcire pe întortocheatele uliţe ale cartierului Marais, cum, din fire, sunt un curios, m-am reîntors. Aidoma criminalului la locul faptei. Acum, n-o mai fac.

Ca întotdeauna, Parisul e înţesat de tentaţii cultural-artistice, dar numărul și diversitatea lor, în loc să-mi stârnească vreo bucurie, mai degrabă îmi produc o cumplită deznădejde. Așa că nu mă las ademenit nici de uriașele panouri publicitare ale *Institutului du Monde Arabe* și nici de *Musée de sculpture en plain aire de la ville de Paris,* pe lângă care se nimerește să trec. Aș putea să casc din nou gura, așa cum am mai făcut-o de atâtea ori, la zborul pescărușilor și la croazierele vapoarelor cu turiști de pe Sena. Ori să intru într-un bistro și să-mi înec amarul în alcool. Dar, poate, mai degrabă să mă retrag în singurătatea vreunei biserici și să-mi reglez în primul rând conturile cu mine însumi. Să încerc să înţeleg adevăratul motiv al acestor rătăciri solitare prin muzee ale individului irelevant și cu desăvârșire anacronic care sunt. Am vizitat aproape toate muzeele, casele memoriale și colecţiile cât de cât importante ale Parisului și, cu toate acestea, ele continuă să-mi rămână (nespus de) străine.

Am crescut, purtând mai tot timpul în pupile imaginea unor trunchiuri de copaci din pădurea de la marginea orașului natal. Iar în urechi port foșnetul frunzișului ei. Acolo, da, printre gâze, libelule, fluturi, culcat în ierburile înalte, presărate cu baligi uscate de vacă lucind intens în soare, ca tipsia lunii pline, m-am simţit cu adevărat fericit. În speranţa că o să-mi pot regăsi, fie și în mică parte, mirifica lume pierdută a copilăriei, intru în *Jardin des Plantes*. Iar pe la mijlocul aleii centrale, străjuită de platanii cu coroanele lor „estetic” retezate de grădinarii francezi, mă așez pe o bancă.

Filă de jurnal

Noile grădini ale Semiramidei

La Paris plantele și arbuștii sunt constrânși să se cațăre pe ziduri, să facă alpinism. Așa cum, în răcoarea și umezeala pădurii, mușchiul invadează piatra, acoperind-o din proprie inițiativă. Dar, nu oricum, căci, la francez, nimic nu-i întâmplător. Mai ales în domeniul arhitecturii peisagistice, unde el are o veche și glorioasă tradiție. De la celebrul desenator al Parcului de la Versailles, Le Nôtre, până la urmașii săi contemporani, toți grădinarii s-au străduit să schingiuiască și să mutileze natura cât mai „artistic", mai „maiestuos". Să-i neutralizeze spontaneitatea vieții, convertind-o la o funcție pur decorativă. În parcurile franceze, pomul și arbustul, prin tăieri străine naturii, nu mai sunt ce i-a lăsat Dumnezeu, ci au fost obligați să devină semne, simboluri, arabescuri ori simple forme abstracte. Patrick Blanc, botanist și arhitect peisagist contemporan, își propune însă să revoluționeze relația citadinului cu natura. El nu se mai mulțumește cu amplasarea ei pe orizontală, ci obligă mușchii, lichenii și ferigile să ia cu asalt pereții unui corp de clădire al Muzeului de Antropologie și Artă Populară de pe cheiul Branly și să îl escaladeze… după legile artei. Natura devine astfel pictură vegetală. Semiramida și l-ar fi dorit, în mod sigur, grădinarul ei șef.

„Natura și dragostea ne proiectează în afara timpului. Prin iubire poți atinge împăcarea, eternitatea, fericirea", sunt pe cale să-mi notez în caiet, dar constat cu uimire că nu mai știu să mă încânt în fața acestui Paradis terestru. Îndelungul contact cu arta m-a privat de această bucurie într-un mod jalnic. Dar în timp ce, treptat, natura s-a lepădat de mine, arta (încă) nu m-a adoptat. Am ajuns un biet orfelin. Copilul nimănui. Așa se explică de ce, uneori, continui, asemeni

diletanților, să confund frumosul natural cu cel artistic și, prin muzee, mă surprind că, în loc să mă fascineze compozițiile, formele, culorile, tensiunile, ritmurile tablourilor, sunt atras de peisajul în sine pe care-l reprezintă. Iar aici, îndreptându-mi privirea spre un colţ al grădinii, ochiul lăuntric îl obturează de îndată pe cel real și, în loc să văd ceea ce e, de fapt, un desiș de verdeaţă oarecare, mi se năzare că aș avea în faţă tablouri de Pissarro, de Monet ori Sisley. Iar trecătorii îmi par născuţi și ei din amestecul de culori de pe palete și dintr-un penel, mânuit de Renoir, Manet, ori Toulouse-Lautrec… Nu mai sunt capabil să-i simt naturii acele indefinite miresme și nici să-i aud atât de greu perceptibilele sunete vibrând; acea mereu atotbiruitoare magmă a vieţii, pulsând în tot ce ne înconjoară.

Continui să-mi jelesc iresponsabila îndepărtare de natură, de viață, când, printre rondourile de flori, ca din cer, cade o vrabie. Se zbate în agonie, încercând să scape de moarte, prin zbor. Dar, treptat, mișcările îi devin tot mai neputincioase, ajung niște spasme, micul norișor de praf care a învelit-o o scurtă vreme se risipește și viața i se sfârșește într-un minut, două. Fluturând scurt din aripi, o altă vrabie coboară lângă ea. Am auzit atâtea povești și am vizionat multe filmuleţe cu animale venind în ajutorul altora aflate în momente de răscruce, încât sunt convins că vrabia nou-sosită vrea să-și „plângă" surata. Dar ea, întâi răsucindu-și, de câteva ori, mecanic, capul rotund ca o bilă, când într-o parte, când în alta, cu ciocul ei scurt, gros și ascuţit, cu impresionanta forţă și precizie a unei săgeţi eliberate din strânsoare, ţintește un ochi al celei moarte. Smuls din orbita lui, el pare un mărunt și întunecat bob de piper, înainte de a se face nevăzut, prin fanta ciocului acum întredeschis, în gușa celeilalte păsări. Apoi, ea îi ciugulește și

celălalt ochi. Abia a plecat prima pasăre, că imediat a venit și a doua, să se ospăteze.

Adunându-mi precipitat de pe bancă răsfiratul arsenal de reporter sentimental al vieţii la Paris – hârtiile, pixurile, reportofonul și imensul aparat foto – plec degrabă. Șocat, nespus de șocat! Încotro? N-are importaţă. Dar e mult mai înţelept pentru inima mea greu încercată să dispar din acest parc, o chintesenţă ideală a naturii, în bogata ei diversitate de specii și forme născute de-a lungul timpului. În dreapta sa, el este străjuit de clădirea adăpostind *Muséum National d'Historie Naturelle*. Vizitatorului, intrat în sala sa mare, cât un imens stadion, îi iese în întâmpinare, ca într-un nou joc de-a viaţa și moartea, dezvelindu-și ori fluturându-și, după caz, colţii, ghearele, întinzându-și aripile ori vâslind din înotătoare, o nesfârșită alcătuire de oase, solzi, blănuri, valve ori pieliţe mucilaginoase, ale principalelor grupe de animale, care ne-au străbătut cursul erelor istorice: moluște, antropoide, tentaculate, pești, amfibieni, reptile, păsări, mamifere. De la preistoricii dinozauri solzoși, și de la păroșii mamuţi, la cârtiţele și șoarecii zilelor noastre; de la acvilele imperiale, la minusculele păsări colibri; de la balenele și rechinii stăpâni ai oceanelor, la plăpânzii brotăcei și buhai de baltă, tronând pe impunătoare socluri ori găsindu-și refugiu și adăpost, peste timp, în umile borcane înșiruite prin vitrine. Iar din stânga mea, de dincolo de gardul de sârmă ce mă desparte de Menagerie, aud cum unele din urmașele încă vii ale turmelor de mușchi, piei, schelete, coarne, și copite behăie în faţa hârdaielor pline de boabe și tărâţe, aud urlete de fiare sfâșiind cu colţii lor puternici hălcile de carne, mugetul dobitoacelor înaintea ieslelor încărcate cu ierburi și fân, cârâitul, cotcodăcitul și ciripitul păsărilor, așteptându-și și ele tainul. Și, peste gardul de sârmă, pot zări

câte o pereche de animale, mascul înălţat pe picioarele din spate, iar cu cele din faţă căzute peste crupa femelei, care le ţine pe ale sale uşor răşchirate şi înfipte ţeapăn în ţărână, îndârjindu-se împreună, într-un efort sincronizat, să reproducă specia. Pasul îmi devine grăbit, cât mai grăbit posibil. Şi, totuşi, calc cu o mare precauţie pe alee, ajunsă, în imaginaţia mea, o pojghiţă transparentă şi subţire ca un strat de gheaţă, ce acoperă un canal fără de fund, peste care înaintez cu teamă, ca ea să nu se fărâme, iar hăul adâncurilor să mă absoarbă ireversibil. Canalul, prin urieşeasca lui dimensiune, aproape sigur e un important tunel subteran, colector de prin casele, curţile, grajdurile, pădurile, munţii şi apele Europei, prin care moartea îşi scurge la vale stârvurile spre crematoriile, cimitirele ori muzeele de profil ale lumii.

Ajuns teafăr pe Rue Buffon, o pornesc, pe o suită de stradele, spre Palais du Luxembourg. O, ce n-aş da să pot revedea expoziţia de portrete a lui Tizian! Aceea care mi-a sucit *mie*, nu demult, minţile, dându-mi o încredere oarbă în forţele mele. Dar expoziţia şi-a închis porţile şi, după ce mi-a injectat mie şi multor altora acelaşi opiu al iluziei că omul e o fiinţă puternică, liberă şi poate să-şi dirijeze încotro îşi doreşte propriul destin, ea s-a destrămat. Iar tablourile, ca nişte mercenari plătiţi cu solde viagere pentru serviciile aduse unui anumit tip de umanitate, s-au întors în muzeele lor de origine.

Ce-i, la urma-urmelor, mă întreb, catharsisul? Şi tot eu, cu o siguranţă nezdruncinată, precum a unui dascăl de ţară, care ar fi trebuit să iasă de mult la pensie, îmi răspund: o cumplită amăgeală! Falsa identificare a spectatorului cu destinul eroilor nu-i nimic altceva decât un mijloc perfid de manipulare a individului prin mijlocirea artei. Unul folosit încă din Antichitate. O dovadă, în plus, că, în greci, niciodată să nu te

încrezi. Dar ce au reușit atunci tragediile antice doar parţial și pe plan local, în faţa unui număr restrâns de spectatori, azi o fac, conchid eu, cu un sporit succes, pe unul global, generalizat, mega-industriile cinematografului, ale muzeelor, ale muzicii, ale literaturii, ale teatrului, ale dansului… Și, mai ales, malversaţiunile politicului…

N-o să-mi fie dat să-l pot întâlni pe „monstrul sacru" Tizian, o să mă mulţumesc să mă răzbun pe starleta aceea masculină, Delacroix. Cel care, adorându-și nebunește propriul chip, obișnuia să își vâre și să-și picteze scăfârlia în tablourile sale. Și-o pornesc cu un vădit aplomb răzbunător spre bazilica Saint-Sulpice, unde e expusă pictura sa „Lupta lui Iacov cu Îngerul", vinovată și ea, în parte, de actuala mea stare de debusolare. Cum am putut, oare, cândva, să mă las orbit de personajele sale răsucite, greoaie, nesigure și de un asemenea amestec, la întâmplare, de culori, care, pe bună dreptate, a iritat, de-a lungul timpului, atâta lume? Amplasându-și confruntarea dintre Iacov și Înger într-un spaţiu central, decupat precum o mică scenă dintr-un somptuos peisaj, oricine poate vedea că Delacroix a încălcat toate regulile genului, că individul habar n-avea să compună un tablou cu temă religioasă. Iar modelele la care a apelat n-au fost decât doi actori rataţi (cine a mai văzut îngeri muschiuloși ca hamalii de odinioară?), mimând, nespus de stângaci, în atelierul artistului, între două reprize de trabuc și o carafă cu vin, actul luptei.

Lumea e, însă, într-o continuă mișcare. Și prefacere. Și, poate, niciunde ea nu e mai zorită decât la Paris. Iar aici, e sigur, nimic nu întrece în rapiditate schimbarea vremii.

Specialiștii pun uimitoarea repeziciune a acoperirii orașului cu nori și stârnirea ca din senin a ploii pe seama apropierii acestuia de Oceanul Atlantic.

Eu, care, de la o vreme, mă îndoiesc de toate și de toţi, am o versiune proprie. Cred, mai degrabă, că avem de-a face cu o secretă înţelegere între o mână cosmică nevăzută, care, când nu te aștepţi, stârnește vântul și trage de fermoarul norilor, deversând asupra orașului puhoaiele cerului, și proprietarii puzderiilor de restaurante, cafenele și magazine, spre care rătăcitoarele turme ale turiștilor se îndreaptă de-ndată, umplându-le. Ca, acolo, alte mâini experimentate, să le golească cardurile și portmoneele.

Azi, e la fel.

După ce întreaga zi cerul a fost senin, fără un fir de nor – într-o desăvârșită contradicţie cu starea mea sufletească –, acum, ca-n galop, bolta se acoperă de rotocoale sumbre. Asemeni unei scurgeri de lavă, fulgerele brăzdează depărtările, urmate de-ndată de tunete prelungi. De parcă uriași munţi s-ar surpa, destrămându-se, cu largi ecouri, în mii și mii de bucăţi. Apoi, din cer, se desprind alte și alte fulgere și zarea se umple de roșul lor aprins, ce îmi arde privirea, și bubuiturile lor repetate fac să-mi ţiuie urechile.

Chiar și pe o asemenea vreme, privindu-mi ceasul, eu, la Paris, n-am timp de pierdut. Adunat de spate, cu o mână ţinându-mi pălăria, să nu mi-o ia vântul, iar cu cealaltă trecută protector de-a latul pieptului, să-mi apăr aparatul de fotografiat, cu capul și trupul împinse patetic mult înainte, încât par a fi un edecar al lui Repin în plină acţiune, îmi continui drumul, pregătit să înfrunt vijelia încă nestârnită pe de-a-ntregul. De pe Rue Bonaparte, o apuc spre bazilica Saint-Sulpice. Merg chiar în întâmpinarea furtunii. Dintotdeauna pericolele, aventura m-au speriat. Dar m-au și atras. Când eram copil și apoi tânăr, o făceam cu multă fervoare, dar, cu trecerea anilor, elanul mi s-a domolit. Acum nu mai doresc să fiu imaginarul salvator de odinioară al omenirii, ci mă mulţumesc cu statutul unui

povestaș oarecare, preocupat să consemneze trecerea sa și a altora asemeni sieși prin această lume. În apropierea bazilicii mă opresc. Recent restaurată și demantelată de schele, turnurile i se profilează pe fondul întunecos al cerului, și ele îmi par a fi ca dintr-un cuarţ roz, cu luciri fosforescente, de câte ori, instantaneu, un fulger scapără dincolo de ele.

Ca un făcut, în unul din anii trecuţi, tot la această dată, s-a nimerit să fiu aici. Și tot ca acum, în piaţa din faţa bazilicii, avea loc Târgul Cărţii de Poezie. Atunci, însă, ploaia s-a iscat mai târziu…

Filă de jurnal

Târgul Cărţii de Poezie

E ora prânzului. Dar aici, în piaţa din faţa bazilicii Saint-Sulpice, nimeni nu are timp de el. Boși cu mânecile suflecate, june subţiri și sprintene și indivizi tineri, nefiresc de pletoși și bărboși pe căldura asta și în totală opoziţie cu moda (se poartă capul ras, tip ghiulea), se agită, dându-și cu părerea unde și cum trebuie montate bannerele, afișele și siglele celor peste 300 de edituri și imprimerii prezente la Târgul Cărţii de Poezie. Printre ele, celebrele trusturi: Gallimard, Mercure de France, Cadex… Fiecare ţine ca, pe pereţii barăcilor și pe rafturi, cărţile să fie cât mai vizibil și mai atractiv expuse. De formate diferite, unele adevărate obiecte de artă, ele vor fi oferite vizitatorilor la preţuri promoţionale; un sfert, ori cel mult jumătate din preţul hârtiei. Prin tradiţie, pentru reușita deplină a unei asemenea manifestări, e nevoie și de o așa-zisă „cafenea literară", căci discuţiile temeinice și eficiente despre poezie au fost întotdeauna însoţite, alături de trupurile unor femei frumoase, de mult vin, bere și o friptură… Baraca-restaurant își are spaţiul de-acum amenajat și un început de dever promiţător. Poezia face dintotdeauna casă bună și cu spectacolul, cu muzica. Estrada e și ea montată, instalaţiile de

sonorizare, la fel. La aceleași microfoane, după ce oficialitățile își vor rosti discursurile, cântăreții și poeții își vor porni drumul spre glorie. Ori (de-acum) doar și-l vor netezi și consolida. Sărbătoarea e programată să înceapă azi, ora 17,30.

Îmi promit să revin. Însă, înainte de ora stabilită, cerul Parisului se întunecă amenințător. Aduce cu un ceaun răsturnat, înnegrit de fum și sfâșiat de fulgere. Justițiare, ele biciuiesc sălbatic orașul. Parcă înalturile s-ar răzbuna, făcându-și singure dreptate. În câteva minute se iscă furtuna, ca, peste alte câteva, mânată de rafalele vijeliei, o ploaie torențială să-și izbească într-o oarbă furie stropii de ziduri și ferestre. Tunetele și trăsnetele, cât și sirenele poliției și ale pompierilor, gonind pe străzi, întregesc acustic canonada apocaliptică. Trece ora 17,30, ploaia continuă, iar eu, ascuns în casă, stau la adăpost, precum omul primitiv în grota sa.

Se vede până și la Paris: Dumnezeu și-a întors (bănuiesc că doar pentru o vreme!) fața de la Poezie.

Iată-mă-s ajuns din nou aici și, adăpostit sub porticul cu statui, țin sub priviri aceleași barăci, ori altele, cu acoperișurile uruind sub rafalele ploii, cu scaunele și microfoanele răsturnate pe improvizata estradă, cu bannerele smulse de vânt, zemuind prin băltoace, în vreme ce organizatorii, oficialitățile, poeții și iubitorii de poezie s-au masat cu toții în cafeneaua literară. Dezlănțuitei naturi ei le răspund cu descătușate hohote de voie bună. Din locul în care mă aflu nu-i văd direct, dar mi-i pot imagina cu ușurință ajunși în acea fază a entuziasmului în care – ca în basoreliefurile proletcultiste (vezi „Împărat și proletar" de I. Jalea) – poeții, urcați pe mese, cu pieptul bombat și un picior împins în față, își recită cu patos, câte doi-trei în același timp, versurile; muzicanții își încearcă și ei corzile ori alămurile instrumentelor, actorii întrețin voioșia cu poveștile lor hazoase despre întâmplări din culisele teatrului, în

vreme ce, de la o masă, serviţi de o fetișcană cu picioarele lungi-lungi și fustiţa scurtă-scurtă, în faţă cu sticlele și paharele doar ale lor, oficialităţile de rangul doi, generoase, le oferă, tuturor, sigla personalităţii lor inconfundabile: surâsuri de rangul doi. Toţi sunt în așteptarea surâsului star al arondismentului. Dar primarul, ca peste tot în lume, la manifestările cultural-artistice, întârzie să se arate. A fost chemat, probabil, de urgenţă, la cel al orașului; care, la rândul său, s-ar putea să aștepte să intre la Palais de l'Élysée, în vreme ce președintele Republicii, aproape sigur, este la Bruxelles, la o întâlnire cu omologii săi din alte state europene.

Întinzându-mi braţul, cu căușul palmei deschise, spre un fir de apă curgând din înalt, el mi-l umple. Nu, nu, Dumnezeu nu și-a întors faţa de la poezie, îmi spun, în vreme ce sorb din lichidul pur, cu gustul rămas neschimbat: e tot ușor dulce-sălciu, ca pe vremea copilăriei mele.

Și pe cât de repede s-a întunecat cerul, tot atât de grabnic acum e pe cale de a se însenina. Și o fetișcană, una cu șuviţele părului vopsite în culorile spectrului solar, și-a scos măciulia scânteietoare pe ușa „cafenelei literare", apoi, după ce cercetează zările, cu toate că ploaia încă nu s-a oprit de-a binelea, fluturându-și prin aer braţele subţiri și lungi și făcând globul luminos din creștet să-i salte ca o minge ţepoasă, o zbughește prin băltoace spre treptele scenei. În spatelei ei, cei din baracă, sunt pe cale s-o urmeze. Dar până când o să înceapă festivitatea propriu-zisă a Târgului de Poezie mai e încă timp berechet. Iar eu, cum la Paris niciodată nu-mi pot îngădui să-l pierd de pomană, o să intru (oare pentru a câta oară?) în bazilică și o să mai văd, încă o dată, magnifica pânză a primului pictor cu adevărat modern francez: Delacroix. Cel care, sfidând lunga și erodata tradiţie a picturii religioase, a realizat revoluţionarul său tablou: „Lupta lui Iacov cu Îngerul".

Ziua a șasea. Bunicul, copiii și nepoții

La ultima mea vizită făcută mormântului lui Emil Cioran, în Cimitirul din Montparnasse, am constatat că acesta continuă să rămână într-o strânsă legătură cu lumea celor vii. N-are (încă) mobil și Facebook, dar cutia poștală, ce i-a fost atașată pietrei tombale, îi era plină de răvașe de la admiratori. A mea, din holul casei scărilor, când n-am în ea ultimate, somaţii, facturi de plătit, ori inutile reclame, e mai tot timpul goală. Dar azi-noapte, în somn (acolo unde totul este realizabil și permis), conștiinciosul poștaș Dinu mi-a adus la căpătâiul patului un plic. O surpriză cu atât mai mare, cu cât deduc, de îndată, după culoarea lui galbenă, izul de trandafir al hârtiei, scrisul frumos, citeţ, ordonat – vizând un profund respect pentru sine, dar și pentru destinatar – că expeditorul este o femeie. Și știu că, de-a lungul veacurilor, pentru doamne, subtilităţile ornamentului caligrafic, limbajul formelor, al culorilor și al mirosurilor a avut mereu o simbolistică bine definită. N-o cunosc, așa că mă văd nevoit, în somn, să mă ridic din pat și să caut prin bibliotecă dicţionarul de simboluri, a doi importanţi autori francezi, din care aflu: culoarea galbenă e una a tinereţii, dar și a morţii. „Galbenul este de esenţă divină și e cea mai caldă, cea mai expresivă, cea mai însufleţită culoare; e greu s-o stingi, căci ea se revarsă mereu, din cadrele înguste în care am vrea s-o închidem. Iar lumina ei de aur poate deveni uneori o cale de comunicare cu sens dublu, un mijlocitor între oameni și zei". Despre trandafir, din bogata

lui simbolistică, o reţin doar pe cea a iubirii, mai cu seamă a iubirii ce se dăruiește. A iubirii totale, curate.

Înarmat cu aceste preţioase informaţii, deschid plicul, dar abia acum surpriza e una răvășitoare. Cea care îmi scrie e Marchiza de La Solana, plecată din lumea celor vii de mai bine de două secole. Gâtuit de emoţie și ameţit de parfumul hârtiei fine citesc năucit:

„Dragă domnule Portretist,

Trebuie să recunosc că scandaloasa dumneavoastră adresare cât și intempestiva plecare de ieri iniţial m-au revoltat profund. Apoi, doar m-au mâhnit, ca, în cele din urmă, să le înţeleg. Încă din timpul vieţii mele, prin Revoluţia franceză, eșafodajul educaţiei și al bunelor-maniere începuseră să se clatine. Apoi, să se surpe. Și această degradare urmându-și cursul (cunosc foarte bine comportamentul oamenilor contemporani dumneavoastră, prin cei care mi se perindă zilnic pe dinainte, de aproape trei sferturi de veac, de când sunt expusă la Luvru!), azi s-a ajuns la o vulgaritate și la un mitocănism cvasigeneralizate. În ce vă privește, nu sunteţi decât un produs al epocii dumneavoastră, pe care, în adâncul fiinţei, pretindeţi că o detestaţi, dar căreia, în realitate, îi semănaţi leit. Dacă îmi rămâneţi cu desăvârșire indiferent ca individ, dintotdeauna am avut un sentiment de admiraţie și preţuire pentru cei ce iubesc frumosul. Pentru cei care îl și produc, unul sporit. Iar pe dumneavoastră vă felicit sincer pentru preocupările și proiectele artistice în care sunteţi implicat. Nu știu de unde le cunoaște, dar despre ele mi-a vorbit, pe larg, domnul Magritte.

Cât despre mine, se știe, casa mea este Musée du Louvre. Un muzeu celebru, adăpostind arta din Antichitate până spre mijlocul secolului al XIX-lea, un muzeu plin, printre altele, de portretele unor nobile doamne. Iar noi, provenind mai toate

din secolele XVI-XIX, continuăm să ne respectăm vechile deprinderi din viaţa pământeană: ne-am organizat un salon și, când sălile muzeului sunt pustii, după moda englezească, ne întâlnim după-amiază la un ceai. Așa am ajuns să ne cunoaștem foarte bine. Unele dintre noi sunt pline de farmec, nespus de frumoase, elegante și tot pe atât de inteligente, încât de ascuţimea minţii și causticele lor vorbe e bine să vă feriţi. Altele, dimpotrivă: vicioase, distante, arogante, răzbunătoare, egocentrice... Dar fie ele foste ducese, marchize ori soţii de alţi nobili și bancheri, sfinte ori curtezane, suverane, rude ale lor ori femei de rând, de la corpolenta și autoritara regină Maria de Medicis a lui Rubens, la modesta și truditoarea «Dantelăreasă» a lui Vermeer; de la capodopera lui Leonardo, «Monna Lisa», la graţioasa «Madame Récamier» a lui Jacques-Louis David, indiferent că ne preţuim ori ne detestăm, așa cum se întâmplă mai peste tot în lumea noastră, a femeilor, toate, absolut toate, vorbim cu respect despre breasla dumneavoastră. Nici nu vă daţi seama ce imens bine ne-aţi făcut. Sunteţi, toate o recunoaștem, salvatorii de la pieirea în uitare a numelui și chipului nostru. Fără aportul dumneavoastră, ce s-ar mai ști azi despre ce am fost noi odinioară? Am fi putut rămâne, acolo, cel mult, niște nume. Ori nici atât. Și toate am căzut de acord că artistul e stăpânul modelului. El îi oferă o nouă existenţă. Dar îl și înalţă sau doboară, după propria-i voinţă. Ca să vă convingeţi că e așa, mergeţi, dacă n-aţi făcut-o încă, să vizitaţi portretistica antică romană din muzeul nostru. Ce veţi găsi acolo? Capete, capete, capete... Lungi șiruri de capete ale unor împăraţi, împărătese, consuli, pretori, senatori... Frânte, ciobite și, scoase din contextul iniţial, ele ne dovedesc, pentru a câta oară?, că timpul nu cunoaște îndurare. Cu desăvârșire insensibil, el nu crede în vise și lacrimi. Ce a mai rămas din

gloria, măreţia, vanitatea, orgoliul și neînduplecarea ilustrelor personalităţi, care au fericit ori însângerat istoria? Niște anonime bucăţi de marmură, calcar și granit ciobit. Ajunse fără nas, fără câte o ureche, ori cu un ochi scos, stau acum înșiruite într-o tristă paradă, în acel mausoleu, pe lângă care vizitatorii trec cu o desăvârșită nepăsare.

De ce toate astea? După umila mea părere de nespecialistă (dar căreia i-a fost dat – parcă am mai spus-o – să vadă și să audă multe în «viaţa» ei trăită ca obiect de artă, care i-a urmat adevăratei vieţi), din pricina severului raport de subodonare dintre stăpânul autocrat și sculptorul tratat ca un sclav: ultimul s-a răzbunat și el, cum a putut. Prin mijloacele sale. Răspunzând exigenţelor stăpânilor, care vedeau în arta statuară un util program de propagandă, cioplitorul le-a respectat finanţatorilor, cu fidelitate, asemănarea fizică, dar nu le-a înnobilat chipul cu vreun sentiment. Asta face ca operele lor să fie o desăvârșită, dar tristă, galerie de măști moarte.

Dacă, totuși, cineva se mai oprește, din când în când, înaintea vreunui portret, o face doar ca să admire îndemânarea de mașină fără suflet a executantului, care a reușit să se împăuneze, prin operă, ca împărat, iar temuţii împăraţi de odinioară să ajungă doar niște sărmane modele oarecare.

Șansa vieţii mele, cât și a celorlalte doamne de pe simeze, este că, între timp, gusturile în artă au evoluat, anonimul meșteșugar de odinioară și-a conștientizat importanţa și responsabilitatea (prin semnarea lucrării), încât raporturile dintre el, lume și modelele sale sunt mult schimbate. Chiar dacă unii dintre artiștii ultimelor veacuri mai tind, uneori, spre un devastator realism ori, chiar, spre caricatură, totuși niciuna dintre noi nu este prezentată posterităţii drept o scorpie hâdă. Iar mie destinul mi-a surâs miraculoas: am fost pictată de un

geniu printre genii: Goya! El a lăsat în urma sa unicul tablou prin care posteritatea poate afla câte ceva despre mine. Și cum arătam odinioară…

Dar cine sunt eu?

Aristocrată spaniolă, fiică a unei familii ilustre – tata: Juan Fernando de Barrenechea, mama: Dona Ana Maria Morante, marchiză de La Solana –, m-am născut la Bilbao, în 1757, și am plecat de pe această lume la Madrid, la 23 noiembrie 1795. Alintată și răsfăţată de familie în prima perioadă a copilăriei, la unsprezece ani, după șocul morţii mamei mele, eu, cea iubitoare de soare, de libertate, de joaca printre chiparoșii, cedrii și aleile din parcul castelului, dar și începând să-mi pun probleme existenţiale, privind ore-n șir cerul, încercând să descopăr în mereu imprevizibila alcătuire și destrămare a norilor forme asemănătoare cu cele din viaţă și citind în rostogolirea lor grăbită povești încărcate de neprevăzut și pline de tâlc, precum cele ale lui Cervantes, pe care începusem să-l îndrăgesc încă de pe atunci, eu, orfana, îmi voi continua educaţia între înaltele și sumbrele ziduri ale mănăstirii Las Huelgas din Valladolid. Rugăciunile mi le voi face în capela austeră, iar plimbările prin claustrul ei întunecos se vor desfășura după un orar propriu, sufletesc, însoţită fiind doar de îngerul meu păzitor, sfătuitor și protector, discutând cu el din ce în ce mai mult despre scurgerea timpului și rostul meu în lume, ca, la vârsta de cinsprezece ani, profund traumatizată de misterul evenimentului, să trec direct, din scrobitele cearșafuri ale dormitorului severului așezământ catolic, în mătăsoasele așternuturi ale patului conjugal. O căsătorie de convenienţă, negociată de tatăl meu cu familia viitorului soţ, cum erau mai toate la vremea aceea, deși azi mi-e dat să aud des vorbindu-se despre libertăţile femeii la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Fidelă și supusă, așa cum mi-o dicta felul meu de a fi, dar și impunea educaţia primită, o să-mi însoţesc soţul, Conde del Carpio, pretutindeni. Întâi la Barcelona, unde a deţinut funcţia de primar al Criminalităţii Regale și unde mi s-au născut cele două fiice, iar, apoi, la Madrid, unde Carol al IV-lea îl numește ministru al Consiliului Regal al comenzilor. Ce poate face o femeie mai tot timpul singură, decât să dea dovadă, în spiritul epocii sale, de multă, multă generozitate? De acte caritabile exemplare? Era timpul apropierii Spaniei de valorile europene, iar interesul pentru artă și sprijinirea ei deveniseră pentru multe doamne din acea vreme un stil de viaţă. Eu însămi, autoare de piese de teatru, pe cine aș fi putut ajuta în primul rând? Desigur, pe intelectualii iluminiști ai Madridului, pe poeţii, filozofii, actorii, pictorii și sculptorii ajunși la ananghie, cărora le-am oferit mijloacele financiare de existenţă și patronajul meu artistic. Și ce putea, la rândul ei, să scrie o femeie pioasă și devotată soţului, purtând în suflet cuvioșenia, într-o epocă tot mai înţesată de aventuri galante, în care însăși Maria Luisa, regina ţării, a dat tonul unei destrăbălări fără precedent? (Iar Ducesa de Alba, prietena familiei noastre, și Ducesa de Osuna au urmat-o îndeaproape și, ca orice epigoni, care își copiază rudimentar maeștrii, au făcut din desfrâul lor carnal un deprimant spectacol!). Decât să-și dezvăluie sufletul și să-și destăinuie gândurile, prin scrierea unor piese menite a fi jucate în cercuri restrânse, în saloanele altor doamne și la curte. Niște texte înţesate de bune maniere, de faptele virtuoase și eroice ale vechii aristrocraţii și susţinute scenic (amintirea lui Lope de Vega și a formelor teatrale aparţinând Secolului de Aur era încă vie!), de prezenţa în text a unui «glumeţ», ce însoţește lanţul ameţitor de intrigi, totul curgând hazliu și cu multă vervă spre un final încărcat de tâlc, moralizator. Dar, la urma-urmelor,

în viaţă toate-s trecătoare. Iar eu, în iarna anului 1794-95, mă îmbolnăvesc grav și cum, la acea vreme, tuberculoza era fără de leac, și sfârșitul meu mult prea previzibil, împreună cu soţul meu convenim să mi se comande un portret. De fapt, o figură întreagă, în mărime naturală. Artistul ales: desigur, marele Goya. Nu-l cunoșteam personal, dar pe atunci toată lumea vorbea de pictorul Curţii Regale, un artist râvnit și disputat de întreaga aristocraţie spaniolă. Fire furtunoasă, ahtiat să strângă în braţele sale vânjoase trupurile a cât mai multor femei și să asculte clinchetul înfundat al monedelor umplându-i punga, mare iubitor de lux și risipire, dar constrâns la multă chibzuinţă, ca s-o poată întreţine pe Pepa lui, care, în cei patruzeci de ani de căsnicie, o să-i dăruiască douăzeci de copii, el încerca din răsputeri să-i împace pe toţi: familia, prietenii, metresele… Renunţând la alte portrete, ori doar amânându-le, Goya acceptă. Unica «ședinţă», atât cât a durat totul, mi-a oferit cele mai tulburătoare clipe trăite vreodată, în puţina și searbăda mea existenţă.

Îmi amintesc: l-am așteptat nerăbdătoare în salon, după ce am încercat să-mi ascund, sub straturi groase de farduri, paloarea feţei de femeie suferindă, așa cum credeam eu că trebuie să-l întâmpin pe artist pentru un asemenea moment aparte. Timpul trecea și aproape îmi luasem nădejdea că o să mai fiu pictată vreodată, când am auzit strigătul vizitiului strunind catârcele și căruţa oprindu-se, cu un scrâșnet ascuţit, în faţa palatului nostru. Apoi, Goya a intrat pe ușă. Cu trusa de culori într-o mână și jobenul în cealaltă, urmat de servitor cărându-i șevaletul, bărbatul în redingotă, scund, îndesat, cu frunte lată, cu părul vâlvoi și un început de calviţie, aducea mai degrabă cu un medic de ţară venind la căpătâiul unui bolnav decât cu un pictor. Și chiar așa s-a și comportat. M-a rugat

să-mi curăţ întâi pomeţii plini de boiele, fiindcă, pe atunci, obiceiul era ca pictorul să-și machieze modelul după vrerea sa, iar apoi să binevoiesc a mă întoarce în patul meu de femeie bolnavă. Avea o voce moale, caldă, dar atât de sigură pe sine, încât ea m-a fascinat. Apoi, cucerit. Și eu m-am supus de îndată. Iar căutătura ochilor săi întunecaţi era atât de pătrunzătoare, încât îmi străpungea până și veșmintele. Observându-mi neliniștea și, poate, chiar buimăceala și neîncrederea de pe chip, mi-a zis, în vreme ce a început să mă picteze: «Un artist este obligat să vadă ceea ce altor ochi le este ascuns, Señora. Aţi privit vreodată mai îndelung tabloul Toma Necredinciosul al lui Caravaggio? În el, Mântuitorul, cu un gest de dascăl, apucă mâna dreaptă a Apostolului Toma și îi introduce degetul arătător adânc în rana dintre coastele sale. Bărbat încă tânăr, dar trecut prin patimile Crucificării și miracolul Învierii, El este cel mai legitim profesor al Credinţei, iar Toma, bătrânul hirsut, cu fruntea adânc brăzdată de riduri, se dovedește a fi un învăţăcel studios. Mânuitorul de rigle, echere și compase are, însă, prin profesia sa, de constructor, o educaţie știinţifică și tehnică, nicidecum mistică. Nu crede în vorbe, vrea fapte. Orice artist adevărat, în prima etapă a creaţiei sale, este și el un profund Toma Necredinciosul. Ca imaginaţia lui să-și poată lua zborul, întâi e obligat să descopere ce se ascunde dincolo de aparenţe. De ceea ce ochiul nostru vede. Să simtă sub penel solida concreteţe a naturii. În *Scriptură* se spune că la început a fost Cuvântul. Alţii cred că la început ar fi fost emoţia, cuvântul venind mai târziu, pentru a da viaţă trăirilor noastre. Eu sunt mai *terre-à-terre* și cred că mai întâi a fost fapta, subiectul, povestea, modelul, care nasc emoţia, emoţia, la rându-i, cuvântul, sunetul, culoarea, forma… Da. Natura, Rembrandt și Velásquez au fost și vor rămâne pentru mine

singurii profesori. Şi mai cred, Señora, că un artist, să-şi poată crea propria lume, e obligat s-o cunoască întâi pe cea din jurul său. Să trăiască în acelaşi timp în trecut, în prezent, dar, mai ales, în viitor. Grea trihotomie, greu de suportat, dar, în cele din urmă, nu imposibil: să fii şi visător, şi sceptic, în tine să se contrazică la nesfârşit deziluzia cu speranţa…»

Nu ştiu dacă chiar acestea au fost vorbele sale ori doar i le-am atribuit ulterior, sigur e că eu, o femeie de-acum bătrână, vă daţi seama, domnule portretist, aveam aproape treizeci şi opt de ani!, eu care nu cunoscusem încă atingerea unui alt bărbat decât pe cea a soţului meu, ascultându-l, am simţit, aşa, deodată, că respiraţia îmi devine din ce în ce mai agitată, privirea mi se întunecă, urechile îmi vâjâie, iar inima începe să-mi bată într-un ritm şi cu o putere nemaicunoscute până atunci, încât, înainte de a apuca să duc mâna la piept, copcile din faţă ale corsetului au sărit, descoperindu-mi sânii şi lăsându-i vederii tuturor, precum cad pânzele de pe statui în momentul dezvelirii acestora în spaţiile publice. Şi ei îmi deveniseră din nou plini, ca de lapte, în anii tinereţii, iar pielea mi se curăţase de gălbejeală şi uscăciune, ajungând catifelată şi rozacee, ca petalele unor flori de măr. Mereu am crezut că păsările născute în colivie nu vor visa vreodată să zboare. Şi iată că eu, cea atât de devotată şi supusă până atunci soţie, am, brusc, în acelaşi timp, fascinată şi speriată, ameţitoarea revelaţie a sentimentului iubirii. Şi uimirea mi-a fost cu atât mai năucitoare, cu cât am constatat că bărbatul din faţa mea era cel la care, în subconştientul meu, am visat şi pe care l-am iubit, fără să ştiu, chiar înainte de a-l cunoaşte. Ridicându-se din fotoliul în care şedea, soţul meu, cu un gest grăbit, dar nu unul de om furios şi gelos (din născare şi prin preocupări, avea un acut simţ al proprietăţii private, iar eu pentru el făceam

parte din categoria bunurilor sale personale, nimic mai mult), cum ar fi fost, în sfârșit, îndreptățit să fie, ci mai degrabă cu înţelegere și iertare, mi-a acoperit pieptul, gest de care nu bănuiam că este capabil. (Desigur, în cele din urmă, totul mi-a devenit explicabil: el mă socotea de-acum o moartă!). Apoi, mi-a mângâiat obrazul, ca să-mi alunge din el roșeaţa. Să nu mi se vadă ce era mult prea vizibil și ușor de înţeles de oricine. Iar eu i-am surâs, cu o înduioșătoare și profundă recunoștinţă, cum nu îmi amintesc să mai fi făcut vreodată. Privirea însă a continuat să-mi rămână fixată pe chipul celuilalt bărbat. În vreme ce ochii soţului mă învăluiau într-o pâclă de compasiune, iar cei ai pictorului, două bisturiuri, mă hăcuiau fără milă, de parcă aș fi fost un cadavru dezvelit, întins pe o masă de disecţie…

Dar de ce vă scriu toate aceste lucruri de o atât de profundă și jenantă intimitate, tocmai dumneavoastră, domnule Portretist?"

Mă simt scuturat de umăr și trezit din somn de nevastă-mea. Nu e pentru prima oară. O face de fiecare dată când sforăi, gem, mă zbat, mă zvârcolesc… Dar acum, am neliniștit-o, se pare, cu prea profunda mea tăcere. „Ce-i cu tine?" o aud. „Hai, scoală! La ora asta trebuia să fii de mult la biroul tău. Ce aștepţi? Să-ţi scrie alţii cartea aia despre Paris, carte cu care ne înnebunești pe toţi de ani de zile? Nu ești capabil? Atunci, renunţă și basta…"

Da. Așa e. Generos, Dumnezeu ne-ar ţine pe toţi în braţele Sale. Înșiruiţi egal, ca sfinţii în frizele bisericilor. Dar suntem prea mulţi și prea grei, iar El prea ocupat. Vrem-nu vrem, suntem obligaţi să ne purtăm singuri de grijă. La naștere, El, Creatorul Suprem, ne-a pus, încurajator, palma pe creștet și, în final, când o să părăsim lumea asta, o apostilă de expirat

pe tălpi. În restul intervalului, pe care-l numim viaţă, nu-i putem cere Lui să trudească în locul nostru. Până îmi beau cele două cafele ale dimineţii și termin de notat visul, se face bine ziuă și soarele tocmai răsare dincolo de „periferic". Au trecut însă vremurile acelea, când încercam să mă iau la întrecere cu aștrii. Soarele cu ale sale, eu cu ale mele! Îmi propun doar să recuperez ceva din timpul pierdut, din cauza acelui nemernic individ, nemeritat onorat de mine cu numele unui important pictor suprarealist.

O să evit însă vizitarea Luvrului. Deocamdată nu mă simt pregătit pentru o întâlnire cu Marchiza de La Solana. În rest, îmi fac, totuși, un program, relativ lejer, pentru un temerar mărșăluitor prin muzeele Parisului, asemeni mine. O nimica toată: Musée Picasso, Doamna cu licorna de la Musée de Cluny, retrospectiva Modigliani de la Senat… Dar întâi, trec să fotografiez din nou stiva de valize a lui Arman de la Gare Saint Lazare și, luând-o pe dinaintea Operei Garnier, revăd Dansul lui Carpeaux. Așa ajung, luând-o pe Rue de Paix, în Place Vendôme. Și, tot după vechiul obicei, murmurând, mai mult pentru mine decât pentru ceilalţi trecători, „pardon, pardon, excusez-moi, merci beaucoup!", în timp ce, ajutându-mă subtil de coate, mă strecor abil printre aceștia, ochiul îmi rămâne mereu la pândă în căutarea unei noi prăzi. Și ei mi se fixează pe faţada celebrului hotel Ritz, cu perdelele sale umflate de stranii curenţi de aer. Dintotdeauna, clădirea asta mi s-a părut inaccesibilă, enigmatică aidoma unei piramide. Acum ușile i s-au deschis ca de la sine și din negurile sale e ejectată solemn spre lumină una din multele zeităţi ale lumii moderne și contemporane. E o bătrână doamnă. (Ar putea fi chiar personajul principal din „Vizita bătrânei doamne"

de Dürrenmatt). Distinsă, gravă, tăcută, cu faţa ascunsă sub atâtea straturi succesive de farduri, încât pare gata mumificată, pregătită de-acum să înfrunte eternitatea. În mâna dreaptă poartă un baston, pe care se sprijină uşor, imperial, părul platinat îi luceşte precum o cască de oţel, iar pasul, încă ferm, îi potenţează solemna trecere din hotelul-sarcofag într-o maşină-coşciug lungă, cu geamuri fumurii, care o aşteaptă. Austera ceremonie durează numai câteva clipe. Servitorii au deschis şi închis portiera cu grabă, şoferul a demarat şi coşciugul pe roţi se topeşte treptat printre celelalte vehicule pe Rue de Castiglione. Merge, probabil, îmi spun, să-şi depună, în seiful vreunei bănci, spre conservare, peste veacuri, preţiosul ei trup. Numele nu-i nevoie să-l cunosc. E unul, aproape sigur, din cele peste care ochii noştri dau de îndată ce deschidem ziarele, televizorul. Ne asaltează la tot pasul şi în fiecare clipă de pe panourile publicitare, bannerele, afişele, firmele unor lanţuri de magazine, companii, trusturi, bănci, de pe capota maşinilor, cadranul ceasurilor, sticla parfumurilor… Instalată iremediabil în subconştientul colectiv, bătrâna şi, totuşi, veşnic tânăra Doamnă ne călăuzeşte viaţa de zi cu zi, indicându-ne unde să locuim şi cum să ne îmbrăcăm, la ce bancă să ne depunem economiile, ce să mâncăm şi ce să bem, cum trebuie să arătăm în ochii celorlalţi, ne îndrumă spre magazinele în care să ne facem cumpărăturile, ne arată cum să ne distrăm, parfumul, pasta de dinţi şi spuma de ras pe care să le folosim… Memoria trebuie să-mi rămână foarte selectivă, îmi ordon, în rarele mele clipe de luciditate. Să n-o încarc cu inutile zaţuri, îmi spun. Cu toate acestea, sunt convins că niciodată n-o să mi se mai şteargă de pe retină imaginile filmului mut vizionat chiar adineauri. De ce? El e doar vârful unuia dintre multele aisberguri care mă înconjoară. Acele universuri nevăzute, care

îmi coordonează gesturile, hotărând pentru unul ca mine ce are de făcut. Dar sunt hotărât să mă opun. Să mă întreţin doar cu hărţile, pliantele, ghidurile și cărţile cu care mi-am îngreunat, ca de obicei, servieta. Desigur, tot fără să le consult, o apuc pe sub arcadele de pe Rivoli și, după ce talpa pantofilor mei ieftini calcă și azi apăsat trotuarul pe care e inscripţionat în mozaic Hôtel Meurice (poate-poate, cine știe, se imprimă și pe ea ceva din harul celui care a locuit aici ani în șir, Dali!), traversez strada. Într-un mod riscant și contravenţional oriunde în lume: sub forma unei frunze-n vânt printre mașini. Apoi, în orașul nespus de drag, dar care continuă să nu mă ia în seamă, intru în Jardin des Tuileries. Nu pentru Rodin ori Lipchitz… Trec ca o vijelie pe lângă „Primăvara" lui Maillol (un măreţ trup de femeie întins ca o navă transatlatică pe soclul lui de piatră), trec și de Place du Carrousel… Și o fac cu capul plecat, ferindu-mă să privesc spre fereastra de la care s-ar putea (niciodată nu vom ști, noi, bărbaţii, ce e în capul și sufletul unei femei; iar în ale celor îndrăgostite, nici atât!) ca Marchiza de La Solana, cu coatele pe pervazul ei, să-mi pândească trecerea și să-mi facă, cu evantaiul, insistente semne să urc, să-și poată continua povestea. Apucând-o pe Quai du Louvre, traversez Pont Neuf, lăsând în urmă Place Saint Michel, și îmi pare o veșnicie până ce, așteptându-mi rândul, mă apropii de intrarea în Notre-Dame. La poarta ei, un bătrân orb cerșește în limba latină. Pentru el e o rutină cotidiană, dar pentru mine e limba clopotelor coborând și umplând sonor și grav pământul…

Intru. Căci, așa cum alţii își duc mașinile la revizia tehnică, ori își verifică contul, în bancă, eu, periodic, vin aici să-mi răsfoiesc și să-mi ordonez răvășitele rafturi ale eului.

Cu obrazul scăldat de lumina celestă a vitraliilor, cu urechile pline de sunetele orgii și ochii înălţaţi acolo, sus, între

epuratele arce și bolţi, eu, pentru care ruga e o stare și nu o înșiruire de cuvinte, mă aud murmurând cu fervoare: „Dă-mi, Doamne, înţelepciunea și puterea să mă pot elibera de cea mai grea povară care mă apasă: devălmășirile din sufletul și din hârtiile mele…"

Îmi vine să strig, să urlu, capul mă doare, urechile-mi vâjâie, ochii îmi lăcrimează. Când voi avea timp să cuget îndeajuns la ceea ce ochii mei văd, așa cum mă îndeamnă înţelepţii? Iar mâna să ordoneze totul într-o carte? Scrâșnind din dinţi, simt că sunt gata să clachez. „Nu dispera: drumurile netede nu duc nicăieri", îmi șoptește, așa, să mă îmbărbăteze, un prieten necunoscut în ureche.

Da! Și, totuși, cartea trebuie scrisă… Dar când? Și, mai ales, cum? Brusc, mă hotărăsc să mă întorc degrabă acasă și să mă așez la masa de lucru. Oriunde în lume un asemenea gând ar părea înţelept. Și realizabil fără dificultate. Nu însă și aici, la Paris. A fost îndeajuns că am renunţat de-acum la Musée Picasso, iar la retrospectiva Modigliani azi n-o să mai ajung, constat că n-am adunat încă în mine atâta voinţă, încăpăţânare și suficientă duplicitate, încât să mă prefac că nu știu unde mă aflu. Cum aș putea, oare, trece nepăsător pe lângă *Musée National du Moyen Âge?* Dacă aș face-o, nu mi-aș ierta-o niciodată. Chiar dacă l-am mai văzut de atâtea ori, cine știe dacă voi mai ajunge vreodată pe aici.

Intru, deci, din dorinţa de a revedea suita de capete de statui ale Regilor, retezate de către revoluţionarii francezi, în frenezia lor distructivă, din 1793, de a le îndepărta de pe faţada catedralei Notre-Dame (ceea ce admirăm noi azi sunt restaurările, uneori fanteziste, din secolul al XIX-lea ale lui Viollet-le-Duc); intru pentru „Orbirea lui Samson", un fragment de vitraliu, provenind de la Saint-Chapelle, pictat

înainte de 1248, și pentru tapiseria „Doamna cu licornul". Poziţionate la extremităţile unei scale foarte largi de stări emoţionale pe care le naște iubirea – de la revoltă, la tragic și sublim –, le-am legat mereu de peripateticele mele trasee pariziene, imaginându-mi, romantic, că sunt o victimă strivită de un context socio-politic (prelungindu-se peste secole), nedrept cu valorile lui artistice. Mă imaginez ba Samson, cel cu ochii scoși și de care râde o întreagă cohortă de codoși ai unui Paris târfă, ba eroul romanţioasei povești medievale, în care Înţelepciunea învinge prin iubire Forţa, iar pentru mine serenisimul chip al Stăpânei e cel al orașului Paris. Da, îmi spun, eu sunt ciudatul animal reflectat în oglindă și asupra căruia se îndreaptă afecţiunea Doamnei, eludând, cu bună știinţă, cadrul istoric, religios și social în care a fost creată tapiseria. Pe atunci, arta era alegorie și viza, în primul rând, profundele valori morale ale individului, concepte azi cu desăvârșire ignorate. Cu toate că am acasă încă o sumedenie de imagini ale celebrei ţesături, mă pregătesc să mai adaug colecţiei mele una, evident fără rost (gestul meu e unul tipic de îndrăgostit!), a „Doamnei cu licornul", când între mine și tapiseria centrală, se plasează supraveghetorul sălii. Bălăbănindu-mi, nervos, sub nas, un deget lung și subţire, precum o coadă de câine întărâtat, „latră" ascuţit și răutăcios la mine: „Non! non!" Dar la ce nu se dedă un îndrăgostit pentru a-și atinge ţinta? „Oui, oui", îi răspund candid, ca să-i alung suspiciunea, și, făcând un pas într-o parte, ca un abil paparazzo, ţac! ţac! ţac!, declanșez aparatul pus pe automat.

Ajuns din nou în stradă, o iau pe Bulevardul Saint-Germain, până-n Place Saint-Germain des Près, o adevărată placă turnantă, care, asemenea unei suflante, îi azvârlă pe turiști direct „în braţele" rafinatelor plăceri ale elegantului

cartier Montparnasse. Dar pentru mine, cel pentru care, aici la Paris, totul trebuie să fie scurt și dens, timpul măsurat, și cu ochii mereu pe ceas, ele nu există. Din nou, nu pot, nu am dreptul moral, față de mine însumi, să mă prefac că nu știu: luând-o pe prima străduță la dreapta, doar la câțiva zeci de metri, e Musée d'Orsay. Înaltul și luminosul peron al unei foste gări – aducând cu nava centrală a unei catedrale – face din el cel mai frumos muzeu al Europei. Atmosfera e una de capsulă conservatoare, de „vagon" al timpului artistic, oprit, pentru totdeauna, între 1830 și cubism, el asigurând legătura între templul artei clasice, Louvre, și cel al artei moderne, Centre Georges-Pompidou.

Îmi propun să-l străbat impersonal, rece. Fără vreo implicare afectivă. Și foarte grăbit. Voi începe, încă de azi, să-mi adun, așa cum am hotărât, disparatele însemnări în cartea mult visată. Dar socotelile de pe stradă nu se potrivesc niciodată cu cele din muzee. Expoziția temporară *New York și arta modernă; Alfred Stieglitz și cercul său, 1905-1930* îmi solicită un timp mai lung decât preconizasem să-i acord. Colecționar, galerist, editor și fotograf celebru, A.S. este primul „propagandist" al noii arte a bătrânului continent pe pământ american. Unele dintre lucrări se întorc abia acum, după aproape un secol, pentru prima dată, „acasă". Oricât ți-ai dori, nu poți trece în zbor pe lângă Rodin, Cézanne, Brâncuși, Picasso, Picabia, Braque, Kandinski, Marcel Duchamp… Nici pe lângă fotografiile lui A.S. cu „zgârie-norii" în construcție, sau pe lângă portretele și nudurile iubitei sale Georgia O'Keeffe. (Oh, Doamne, ce femeie!). Apoi, la nivelurile inferioare, mai sunt expuse „Dejunul pe iarbă" și „Olimpia" lui Manet, „Atelierul" lui Courbet. În fine, Ingres, Delacroix, academismul, Art Nouveau, eclectismul, japonezismele, naturalismul, orientalismul, simbolismul, câteva colecții… Cu privirea împăienjenită,

picioarele grele și carcasa trupului gata să se sfarme, amân impresioniștii și postimpresioniștii de la ultimul etaj pentru o altă zi. Timpul zboară. Cu fiecare secundă, îl simt cum se contractă implacabil, ca pielea de „*chagrin*", din cunoscutul roman al lui Balzac. Roman care mi-a zguduit adolescența. Totuși, cum să părăsesc muzeul? La o distanță de doar câțiva pași, e „Originea lumii", de Courbet. De fiecare dară când am intrat în *Musée d'Orsay,* m-am oprit s-o contemplu. Nu pot să n-o fac și acum.

Filă de jurnal

Courbet, „L'Origine du monde"

Între coapsele desfăcute, cărnoase, vitale, ale modelului întins pe așternut, cu un capăt înălțat spre versantul abdomenului, iar celălalt prăvălindu-se spre abis, se deschide generos sexul femeii. Înconjurat de un dens evantai pilos, pare craterul unui vulcan gata să erupă. Se zice că primul ei proprietar, Khalil Bey, un diplomat turc, ținea tabloul ascuns după o perdea, delectându-se cu el doar în taină. Azi, sexul femeii a ajuns „un câmp de luptă" fără mistere și vizitatorii trec pe lângă originea lumii impasibili. Sau, confundând arta cu viața, unii o ocolesc, întorcându-și pudici ori scârbiți capul. Asezonându-le, pe ici-colo, cu propriile concepții și așteptări, eu mă străduiesc să găsesc un echilibru între variile tendințe. Fără fetișuri (cu o singură excepție: orașul Paris!), dar și fără false pudori, îmi zic.

Mi-am făcut datoria de scrib? Da! Pot pleca? Aș! Un slujitor al artei n-are orar, concediu, ore și zile de repaus ori de recuperat. Și pe patul de moarte el se va încăpățâna să scrie, să picteze, să compună. Și dacă-l țin puterile, chiar să danseze.

Așa că, făcând cale întoarsă de la tabloul lui Courbet, tot prin expoziția lui Alfred Stieglitz, mă opresc să vizionez două

documentare despre New York-ul începutului de secol 20. Sunt pelicule șterse, zgâriate, mute. În ele puhoaie de imigranţi inundă ecranul improvizat. Cu neliniștea și hărnicia termitelor, ei aleargă pe străzi, se caţără pe schele, montează uriașe structuri metalice…

Deloc grăbit, mă trezesc căutându-mi, printre pâlpâitoarele umbre, bunicul dinspre mamă. Nu l-am întâlnit vreodată, nu i-am văzut măcar o fotografie, nu știu cum arăta și în perioada aceea era, cu siguranţă, într-un alt mare oraș al Americii, ceea ce nu m-a împiedicat să revăd scurt-metrajele de câteva ori. A fost de ajuns că maică-mea mi-a zis odată, pe când eram încă un copil, că i-aș semăna, ca în mine să aibă loc un straniu transfer de personalitate. Iar acum să urmăresc lumea siluetelor șterse de timp, de parcă aș răsfoi un album de familie. Și observ, cu emoţie, că seamănă izbitor între ele, iar eu tuturor. Ei, ce păreau pentru totdeauna pierduţi în uitare și că și-au găsit de mult odihna, prin mine, nepotul, ori, poate, strănepotul, ajuns mult mai vârstnic decât ei, își continuă neostoita fojgăială de colo-colo…

Am făcut-o chiar săptămâna trecută – sâmbătă după-amiază și duminică dimineaţă –, când, împreună cu familia, am dat o „fugă" la Bruxelles. Timpul scurt m-a împiedicat să intru în muzee. În plus, excursia viza alte priorităţi: clădirile Art Nouveau, Piaţa orașului, sediul Uniunii Europene… Mâncăm ciocolată belgiană, plăcinte calde cu miere, aducând cu niște faguri, bem bere „Mort subite" și ne plimbăm încântaţi pe străzile orașului. Un giuvaier bun de purtat în gând o viaţă întreagă. Totul s-ar fi putut termina cu bine, dacă nu ţineam morţiș, ca prostu', să văd și bazilica Sfânta Catherina. Un amestec de Romanic, Gotic și Renaștere. Printre coloane și schele – lăcașul e în restaurare – în semiobscuritatea lui

zăresc vreo 200 de tineri. Tunși scurt și îmbrăcaţi la solduri, privind spre o capelă laterală, în care a fost înjghebat, din placaj înădit cu șipci, un altar improvizat. După odăjdiile preotului și icoane, îmi dau seama că am nimerit la ceea ce ţine loc de Biserica Ortodoxă Română din Bruxelles. Și tot repede mi se relevă că acești tineri stau umăr lângă umăr, uniţi nu din imbolduri cucernice, ci din solidaritate socială. Din nevoia de comunicare, de socializare. Biserica e pentru ei ceea ce era agora pentru vechii greci. Ori termele pentru romani. Printre aceştia, posibili hoţi şi cerşetori, dar, în zdrobitoarea lor majoritate, sunt nişte disperaţi, risipiţi în lume să-şi caute un rost. Şi, în mod sigur, niciun europarlamentar român nu le stă alături în biserica-şantier. (În ultimii o sută de ani de istorie, în statutul românului plecat în bejenie nu s-a întâmplat nimic important!).

Din întâmplare îmi răsucesc capul în partea opusă. Într-o nișă, aproape de picioarele mele, zace un Hristos. Nu atârnând pe o cruce, ci, expresionist-patetic, e ghemuit pe o împletitură. Fără vreo trimitere la miracolul Învierii, famelicul, batjocoritul, chinuitul personaj pare condamnat, fără scăpare, la o eternă suferinţă. Precum un homeless strângându-și genunchii la gură pe cartoanele sale. În faţa bisericilor, pe străzi, sub poduri. Iar defectul meu congenital constă într-o apetenţă blestemată pentru comparaţie. Această rudimentară figură de stil îmi declanșează, instantaneu, resortul fabulaţiei. Mă pornesc să asemuiesc (sper din inimă ca totul să nu fi fost decât o aiureală!) pe Cel Fără de Speranţă cu acești tineri. Cu poporul căruia îi aparţin. Proiectată pe fundalul superbului oraș, amintirea mizeriei noastre de acasă mi s-a părut și mai strigătoare la cer.

Și, după un scurt timp – dar nu chiar întâmplător –, de data aceasta în postură de bunic, m-am trezit izbucnind în plâns.

Când ies din muzeu, soarele dă spre asfinţit. Pe lângă mine apele Senei curg neostoite însoţite de șuvoaiele de bună dispoziţie ale unor vorbe străine, dar timpul neluat până acum în seamă îmi ţăcăne din nou strident în urechi. La Paris totul se schimbă cu repeziciune de la o clipă la alta, doar reperele sale simbol continuă să rămână aceleași. Așa ajung pe cunoscuta platformă a lui Palais de Chaillot. Și, în vreme ce turiștii, cu chipurile scăldate, pentru o fracţiune de secundă, în lumina blitzurilor, se înghesuie să înfrunte eternitatea, pozându-se cu Tour Eiffel în spatele lor, lângă zidurile fostului *Musée de l'Homme*, câţiva copii se joacă, îngropând în frunze și cârpe o păpușă. E un joc iniţiatic: de-a moartea. În imediata vecinătate, așezat pe un promontoriu, cimitirul din Passy. Printre însemnele sufletelor lansate de aici spre îngheţatele spaţii interplanetare, am găsit recent și lespedea de mormânt a rasatului dramaturg și diplomat Jean Giraudoux. E așezată strategic, la colţ de cimitir. Acolo unde înghesuiala în moarte și uitare nu e atât de cruntă; nici inerentul dat din coate atât de aprig la chemarea trâmbiţelor pentru Judecata de Apoi.

Lăsaţi copiii să vină la Mine, spune Hristos.
Astfel vor fi cei de pe urmă întâi și cei dintâi pe urmă, grăiește tot El.

Peste Orașul-lumină se lasă de-acum înserarea.
Nici azi n-am început să-mi scriu cartea. Dar de mâine…

Ziua a șaptea

Primele ore ale dimineţii mă găsesc însă pe centura periferică a orașului…

Filă de jurnal

Scriem, scriem, scriem,
pentru cine, pentru ce?

Zadarnic mi-am luat și în această dumineaţă obișnuitul pumn de medicamente. Pentru inimă, ficat, fiere, stomac, aparatul respirator, cel urinar și al tractului digestiv. Pastile contra diareii și, pentru orice eventualitate, și cele împotriva constipaţiei; am băut din oţeturile lordului Byron, licoarea care îmi garantează o slăbire rapidă, fără să mă supun vreunei diete severe (licoarea din frigider nu mi-e destinată, dar îmi zic că rău nu poate să-mi facă!); suplimente alimentare: vitaminele, antioxidantele, calmantele și fortifiantele, ca, împreună, să-mi potenţeze buna dispoziţie, optimismul, adrenalina, imaginaţia, încrederea în viitorul artei, al literaturii, în semeni, parlament, guvern, președinte și viitorul luminos al ţării mele. Totuși, de mâine, o să fiu nevoit să-mi sporesc din nou dozele zilnice, ca să nu mă mai trezesc, pe cap, din senin… cu mine însumi! Așa cum sunt tot mai des în ultima vreme: morocănos, anxios, capricios, enervant de plicticos. Dar niciodată ca acum, când, ajuns sub un pod de pe „Periferic" și privind la un morman de ziare azvârlite pe trotuar, mă întreb cu un gust amar în gură: pentru cine? pentru ce scriem? (E limpede: trebuie neapărat să-mi măresc raţia zilnică de medicamente!).

Sunt ziare împachetate, nedistribuite. Par să zacă aici de ore bune și nimeni n-a făcut un minim efort să se aplece și să ridice măcar un exemplar… (Când intru în librării, depresia mi-e și mai copleșitoare!). „Munca în zadar" nu mai e o cooperativă oarecare, ci una care se încăpățânează să-și ofere leacurile băbești unei societăți conștiente că a intrat în metastază.

Dar, în adâncul ființei sale, scriitorul din mine continuă totuși să spere că viața e vis, iar imaginația lui viață.

„Speranța, e virtutea sclavilor": Emil Cioran

Nu știu cum se face, dar, de la o vreme, toate îmi ies pe dos. Cu ceva timp în urmă, doamna Silvia m-a anunțat telefonic că, încă din seara acelei zile, când Bubu își hrănise bâtlanul și pariase pe „Sept", el care visa să intre în istoria Franței drept câștigătorul celui mai mare premiu obținut în întreaga istorie a curselor hipice, el, care n-a fost vreodată suferind, a căzut la pat. Și el, cel mereu bine dispus și pus pe glume, acum e abătut, refuză să mănânce, să bea, dar la jocul de curse tot nu renunță. Își trimite zilnic soția să depună talonul la agenția de pariuri din colțul străzii. Și ea m-a rugat să-mi găsesc răgazul necesar ca să-mi vizitez prietenul, iar eu i-am promis că o s-o fac cât de curând. „Grăbiți-vă", a insistat doamna Silvia, cu o temere în glas care prevestea, parcă, tot ce poate fi mai rău. E o rugăminte care nu poate fi refuzată, dar îmi încarcă programul și așa supraîncărcat de mai vechi planuri neduse la bun sfârșit. În plus, de câteva zile, nevastă-mea e internată la spitalul din Lavallois-Perret, cu o viroză respiratorie. Iar seara, când, în sfârșit, reușesc să adorm, Marchiza de La Solana continuă să vină să-mi tulbure somnul, acum împuindu-mi capul cu poveștile sale despre Goya. Dată naibii, femeia asta! îmi zic. Și sunt nevoit să-i recunosc istețimea. Nu mai e în viață de

peste două sute de ani, dar, trăgând întruna cu urechea la zisele vizitatorilor care i se perindă prin faţa tabloului, limbajul i-a devenit când pedant, când tehnicist, ca al falşilor esteţi care pretind că se pricep la artă. Azi-noapte, a ţinut să mă informeze că, prin geniul său, pictorul a reuşit să-i transfere în tablou, ca printr-o simplă mişcare de translaţie, nu numai partea văzută a chipului, dar şi pe cea nevăzută: sufletul. Să-i reliefeze, cum se spune, pe lângă trăsăturile fizice, şi esenţa fiinţei… (I-aş răspunde, totuşi, n-o fac. Cu femeile astea îndrăgostite e bine să nu te pui! Au o capacitate fabulatorie fără limită. Şi mânuiesc cuvintele cu o abilitate de spadasin. Iar de la Marchiza de La Solana, iubitoare de muzică şi autoare de piese de teatru, chiar m-aş putea aştepta la orice. Apoi, statutul unui scrib e ingrat: el trebuie să tacă; să asculte şi doar să consemneze zisele altora. Atât). „Desigur, o ştiţi foarte bine, domnule Portretist, că nouă, femeilor, nu ne este indiferent cum părem în ochii semenilor. Pentru multe dintre noi, acest fapt a devenit o obsesie şi orice nouă ieşire în lume se transformă într-un adevărat eveniment. Unul precedat de lungi cochetării cu garderoba, pieptenele şi oglinda. Dacă, uneori, ne putem lăsa seduse doar cu un compliment, un zâmbet şi o floare, devenim extrem de imprevizibile şi capricioase, când vine vorba ca cineva să ne picteze chipul într-un viitor tablou", a zis ea. „Vă asigur că niciodată nu le vom accepta decât pe acelea care ne reprezintă aşa cum ne imaginăm noi că arătăm. Şi cum, de felul nostru, ne socotim mereu mai tinere şi mai frumoase decât suntem cu adevărat, portretiştii au cu noi o viaţă foarte grea… Dar atunci, în faţa mea şi a soţului meu, ne-a fost adus un portret nu al unui pictor oarecare, ci al marelui Goya. Şi, când a fost dezvelit din pânze, amândoi am avut un şoc". „Stăpânul îşi cere respectuoase scuze, dar nu a putut veni personal, fiind obligat încă azi să termine un nou

tablou", a spus servitorul. „Iar când soţul meu (la care toate au un preţ concret, în dubloni, reali, guldeni ori franci) a încercat să plătească lucrarea, mesagerul pictorului l-a refuzat categoric, zicând: «E darul lui *don* Francesco José Goya y Lucientes pentru *doña* Maria-Rita Barrenechea». Priveam pictura ca o năucă și nu îmi venea să-mi cred ochilor. Goya era socotit, încă din timpul vieţii, un portretist mai fidel modelului decât marele Rembrandt la vremea sa, dar acum nu felul cum făptura și trăsăturile chipului meu erau reproduse ori interpretate de artist pentru eternitate conta. Și nici valoarea în sine a mărinimosului gest. Ce mă răscolise până la lacrimi a fost intensitatea acelui prim impact vizual al întâlnirii mele cu tabloul. Un amestec de înălţare, purificare și beatitudine, de ezoteric și mister, pe care acesta mi l-a produs fulgerător. Mi-e imposibil să-mi definesc starea și cred că e fără sens să încerc să explic prin cuvinte ceva ce poate fi doar trăit, nu și povestit. Întrecându-se pe sine, cu fantezia sa debordantă, Goya mă alcătuise din părţi disparate: și, totuși, femeia pictată în tablou era mult mai vie și mai adevărată, dacă pot zice așa, decât îmi ajunsese propria făptură în acele ultime luni de viaţă. Capul, pictat atunci, direct, în prima și ultima noastră «întâlnire de lucru», în tablou, mi se leagă desăvârșit de o siluetă. Tot a mea, dar una distinsă, subţire și înaltă, cu faţa alungită, părul negru și ochii la fel: ușor migdalaţi, pătrunzători, așa cum arătasem eu până cu puţină vreme în urmă. (Dumneavoastră, artiștii, aveţi o capacitate uluitoare de a descoperi și reda nevăzutul: fie el trecut, prezent, ori unul viitor. Iar Goya, ducându-și viaţa într-o permanentă alergătură de la un client la altul, dar și din respect pentru model, din dorinţa de a nu-l obosi și de a nu-i răpi, la rândul său, acestuia timpul, înfăţișa trupul celui pictat apelând la memoria sa fabuloasă, la

intuiţie, ori se folosea de un manechin. Iar în situaţii speciale, pentru părţi intime ale trupului unei doamne, care nu se cuvin expuse privirii oricui, lua ca model o servitoare a acesteia). De mare simplitate compoziţională, tabloul îmi evidenţiază eleganţa, rangul social și atitudinea caracteristică. Să nu mi se observe șubrezimea și un mic defect din născare al umerilor, pictorul mi i-a acoperit cu un vaporos și preţios șal, încărcat de dantele; iar de sub tradiţionala rochie neagră bască ce-o port îmi ies la vedere niște încălţări madrilene brodate, cu vârful ascuţit și tocuri înalte, care ar fi moderne chiar și în ziua de azi; mâinile îmi sunt înmănușate într-o piele fină de Cordoba, evantaiul închis dintre degetele celei drepte e din cele aduse pe atunci din exoticul Orient, e unul… În fine: în tablou sunt prezente toate dichisurile esenţiale recunoașterii unei doamne din înalta aristocraţie a Spaniei sfârșitului de secol XVIII. Iar prin acordurile culorilor stinse, prin celebrele sale tușe gri-argintate, cât și prin recuzita esenţializată, lipsită de artificiul podoabelor inutile, portretul meu e o punte de legătură între tradiţia portretistică spaniolă a lui Velásquez și cea europeană a secolului următor. Pe scurt: o culme artistică și un simbol al acelor vremuri. E drept, ea se adresa doar acelei părţi a societăţii noastre iubitoare și susţinătoare a artei și filozofiei, care citea și dezbătea operele lui Diderot și J.J. Rousseau, ale Iluminismului francez, dezavuând însă profund violenţele, excesele și crimele Revoluţiei. Privind cu ostilitate la ce se întâmplă în Franţa, noi, societatea aristocratică spaniolă, continuam să rămânem fideli tradiţiei. Urmăream cu simpatie distracţiile mulţimii, apetitul ei pentru luptele cu tauri, plimbările sale prin crânguri, spectacolele, carnavalurile poporului (și ale noastre), excesiva lor veselie, încărcată uneori de sumbre violenţe și capricii…

Un singur lucru nu-l puteam înţelege: ce-o fi căutând imensa floare din dantelă pal-roz acolo, în părul meu? Unii

comentatori s-au grăbit să afirme că ea e o concesie făcută de artist modei timpului. O fi, dar eu nu știu ca vreunei alte doamne Goya ori alt artist să i-o mai fi așezat în păr. Cu timpul, am ajuns însă să cred că nu e un decor oarecare, unul lipsit de importanţă, pictorul atribuindu-i un rol bine definit. (Așa cum, în zilele dumneavoastră, sunt așezate indicatoare pe marginea șoselelor, spre a dirija circulaţia!). Fiind singura pată de culoare mai intensă din întregul tablou, cum am mai spus, una de extremă simplitate, dar cu atât mai profundă, ea are rolul de a călăuzi instantaneu ochiul privitorului spre capul și faţa mea alb-lividă, înconjurată de părul negru și bogat. Floarea aceea a fost gândită de pictor drept: „cartea mea de vizită". Cum o albină, în căutare de polen, e atrasă de cupa involtă și colorată a unei flori deschise, și arta – dumneavoastră o ştiţi mai bine decât mine! – își propune să ne fascineze și seducă tot prin mijloace similare. Prin această floare, Goya și-a mărturisit deschis, și pentru totdeauna, gândurile și simţămintele pentru modelul său. Adică, pentru mine. Sunt o nepricepută în ale fizionomiilor, dar, privindu-mi chipul, specialiștii susţin că între Goya și mine ar fi existat o vizibilă și emoţionantă legătură. Ca între doi oameni suferinzi. Că pictorul, despre care grădinarul său spunea că «are un caracter de diavol, dar un suflet de înger», îmi admiră curajul de femeie, care se știe pierdută și totuși nu se lamentează și continuă să rămână demnă, iar eu privesc spre surd «cu ochii mari, negri, inteligenţi și triști, dar plini de bunăvoinţă (aste sunt vorbele criticilor de specialitate, nu ale mele!), în ei citindu-se stima și respectul pentru artist». Cam multă poveste de dragul poveștii. În viaţă situaţia a fost însă puţin altfel. Mai simplă și directă. La mine era mai mult decât stimă și respect. Boala îmi era a trupului, apropierea morţii o dureroasă realitate, dar devenisem subit

conștientă că viața este sublim de frumoasă și ea trebuie trăită tot pe atât de intens, pe cât de sfâșietor de scurtă este. Și inima, îndrăgostită peste măsură, prin glasul sângelui implora, chema și striga doar un singur nume: Goya.

«Da, portretul tău e o minunată operă de artă», a fost de acord și soțul meu, cu îndelungata sa experiență de furnizor al Curții regale și extrem de cumpătat cheltuitor al banului public și privat. Asta după ce, întâi, i-a privit îndelung «așezarea în pagină», cum se zice azi, libertatea tușelor, acordurile culorilor, le-a stabilit valoarea după firma magazinelor de la care provin și a întors tabloul pe ambele părți, ca să-i poată cerceta până și calitatea și rezistența suportului textil, cât și sănătatea și curgerea fibrelor lemnului din ramă… «Familia noastră s-a pricopsit, așa, din senin», a mai zis el, «cu o capodoperă. Demnă de o pinacotecă regală. Nu pot preciza, de pe acum, cu câte sute de mii ori chiar milioane de reali se va vinde acest tablou peste un veac-două. Oricum, poți fi mândră. El va costa, draga mea, o avere. Cât timp ai fost în viață – căci de acum putem vorbi despre tine, scuză-mă, te rog, la timpul trecut! –, mereu te-ai socotit o femeie neînțeleasă și o nedreptățită a sorții. Sigur e doar că ți-ai dezonorat blazonul familiei, amestecându-te cu artiștii și vulgul (primii niște cumplite canalii; ceilalți: o adunătură de proști, răi și sperjuri). Iar prin iresponsabilul tău spirit de milă și generozitate, prin iubirea peste măsură pentru flori proaspete și noi toalete, ai fost o risipitoare fără pereche. Dacă piesele tale de teatru n-o să-ți aducă după moarte gloria la care în taină ai visat, acest tablou, crede-mă, o va face cu prisosință! Expus într-un mare muzeu al lumii, întregi cohorte de admiratori vor roi în jurul tău ca muștele. Cu ochii și pungile mereu larg deschide. Căci toți vor dori să devii a lor».

Vedeţi, domnule Portretist: fără artiști, noi, restul muritorilor, ce ne-am face? Oricât de palpitante și neobișnuite ne-ar fi întâmplările vieţii, ele sunt date repede uitării. Unde îmi sunt replicile și întâmplările răzleţe pe care mi le-am tot notat sârguincios ani în șir, ca să le pot introduce cândva în viitoarele mele piese? Jurnalul intim pe care fiecare doamnă îl ţine? Tainicele mele speranţe și iluzii? Timpul le-a făcut ţărână. Peste veacuri, ne poate fi salvat chipul ori doar acele întâmplări din viaţă, care au avut imensa șansă să devină tablouri, pretextele unor piese de teatru, subiecte de romane, ori grupuri statuare. Numai «adevărul» artei contează. El, singurul, rezistă timpului, așa cum mi-a explicat, pe îndelete, acel admirabil domn pe care dumneavoastră l-aţi numit, cu un aer de estet sclifosit, Magritte"…

Simţind că risc să-mi pierd din nou întreaga noapte de pomană, ca să-i întrerup limbutei marchize sporovăiala, zic: „Știu, stimată *doña* Maria-Rita că, pentru dumneavoastră, cei care de-acum nu mai sunteţi printre noi, scurgerea timpului nu are relevanţă, dar pentru unul ca mine, încorsetat nemilos în chingile sale… Sunt obosit, iar programul zilei de mâine mi-e unul nespus de încărcat. Așa că, pentru azi, vă rog, ajunge!"… Și lipsit de politeţe și răbdare cum sunt adesea, nu pot să nu continui: „Întrucât sunt convins că nu m-aţi căutat în nopţile astea chiar dezinteresată – am dedus-o după excesiva amabilitate și numeroasele confesiuni pe care mi le-aţi făcut fără să le fi solicitat – un portretist știind întotdeauna la ce se poate aștepta de la cei care îl vizitează – dacă-mi permiteţi, o să vă fac portretul. Bine?" „Mi l-a făcut Goya. De un altul nu mai e nevoie. Apoi, nimeni n-o să mi-l poată face mai bine decât el vreodată." „Atunci, al lui Goya". „Nu-i nevoie. La păstrarea, peste timp, a imaginii genialului pictor veghează întreaga Istorie

a artelor". „Atunci..." „Al domnului Magritte!" zice ea, pentru prima dată, de când o știu, cu voce categorică, fără inflexiuni, apăsând pe beligerantul nume ca pe trăgaciul unei arme.

Am cele mai temeinice motive să-l detest pe acest individ și percep trăsnita propunere a femeii ca pe o insultă personală. Auzind-o, până și în somn mă apucă o profundă criză de nervi. Dar Marchiza de La Solana, neţinând cont de refuzul meu, concretizat printr-un lung șir de bolboroseli, gemete adânci și violente răsuciri în așternut, mi-l scoate la iveală, din debaraua minţii ei, înţesată cu întâmplări și sentimente prăfuite și roase de vreme, și de care lumea a uitat cu desăvârșire – precum farsorul din mânecă o carte de joc –, chiar pe nemernicul domn Magritte. Scălâmbăindu-se, ridicola paiaţă face câţiva pași de dans spre mine, încheiaţi cu o adâncă reverenţă, de parcă eu aș fi devenit, subit, instanţa supremă a acestei lumi, una îndreptăţită să dau verdicte. Apoi, nemernicul, începe să-mi hârâie, asemeni unei plăci vechi de patefon, ceea ce poţi citi și auzi pretutindeni. Socoate tabloul lui Goya revoluţionar. Deschizător de noi drumuri în portretistică. Prin această lucrare, pictorul și-a dezvoltat un stil propriu, în care modernizează cu succes tradiția lui Velásquez; iar din tablou transpare influenţa recentă a marilor portretiști englezi Gainsborough și Reynolds, ale căror gravuri spaniolul le-a cunoscut și admirat. Semn evident că geniul nu i s-a născut doar din sine, ci este chintesenţa valorificării artistice a unei întregi epoci. Iar viziunea sa de avangardist va inspira, la rândul ei, multe generații ulterioare de artiști; de la Delacroix, la Manet... Prin atitudine și studiu psihologic, mai zice insipidul domn Magritte, suntem în plin romantism, iar prin lejeritatea tehnicii picturale – acea uimitoare simfonie de negru și griuri, sugerând ochiului, prin tușe scurte, în repetate

suprapuneri, materialitatea ţesăturilor pictate și, în același timp, rafinata lor transparenţă – ne aflăm deja în impresionism. Până aici nimic interesant. Vorbe care s-au mai spus de mii de ori. Dar, în continuare, ele devin ale sale, ceea ce mă face să-mi ciulesc urechile. „Faptul că tabloul nu se bucură de aprecierea pe care ar merita-o cu prisosinţă orice capodoperă" – spune domnul Magritte – „se datorează mai multor factori. Marchizul Socorro, întâiul lui proprietar din afara familiei portretizatei, cea a domnului Beistegui, apoi chiar don Carlos, donatorul lucrării către *Musée du Louvre,* dar și alții l-au ţinut mai bine de un secol și jumătate – întâi la Madrid și în Mexic, apoi la Paris și Biarritz – în colecţii particulare. Doar pentru propria lor desfătare vizuală. Un regim de păstrare și conservare ce s-a apropiat mai degrabă de încarcerarea unui periculos infractor într-o închisoare de maximă siguranţă, decât de soarta firească a unui obiect de artă, destinat, prin însăși menirea sa, să bucure ochiul cât mai multor privitori. (Proprietarii lucrării uitând că iubirea de artă nu e, în primul rând, una materială, cum ne este dat să auzim azi tot mai des; nici măcar una a inimii, ci a acelei entităţi greu definibile pe care o numim suflet. E una aproape metafizică, spune Malreaux). Totul i-a fost potrivnic acestui tablou. Ţinut departe de privirile și analizele istoricilor și criticilor de specialitate și de fireștile confruntări cu alte opere, în răstimp, istoria artelor a fost scrisă. Iar timpul și-a mineralizat trecutul într-un bloc de opinii pline de inadvertenţe, omisiuni și erori, dar profund consolidate și ulterior greu de urnit, precum lespezile de mormânt. Așa se explică faptul că el nu apare menţionat în operele unor importanţi cronicari ai artelor acelor ani. Deși ajuns la Louvre, cel mai important muzeu al lumii, sala în care este expus – cum v-aţi dat și dumneavoastră seama –

e în afara traseelor obișnuite ale vizitatorilor. Iar o operă de artă nevăzută și nemediatizată îndeajuns (ca o femeie foarte frumoasă ţinută închisă în casă de un bărbat gelos!) e ca inexistentă". Și, apropiindu-se de mine, îmi șoptește la ureche, așa, ca între bărbaţi: „Întâmpin și alte inconveniente majore. Dacă lejeritatea și spontaneitatea cu care au fost pictate tablourile aflate azi la Prado ale răsfăţatei Maya, nudă și desnudă, ne dezvăluie un tip feminin întins provocator pe sofa, unul în deplinătatea splendorilor sale carnale, în plus, însoţit și de o incitantă poveste despre ipoteticele relaţii intime între pictor și modelul său, în schimb, vă rog, priviţi-l pe cel al Marchizei de La Solana! Aici, Goya, ne propune atenţiei un alt prototip al desăvârșirii feminităţii. Ambele existente în viaţă, ambele la fel de adevărate, dar câtă deosebire între ele! De această dată, pensulaţia sa îmbracă un trup înalt, zvelt, de demnă castelană, dar unul epurat, cu bună-știinţă, de orice posibilă trimitere la primar, la instincte, evidenţiindu-i, în schimb, personalitatea, distincţia, rafinamentul, demnitatea, o delicateţe feminină aparte…". Treptat tonul vocii domnului Magritte devine și mai scăzut, iar golul feţei sale, precum dosul cojii unui fruct lipsit de conţinut, se apropie de plinul obrazului meu. „Întregul tablou e o strălucită victorie a spiritului asupra materiei", continuă el. „Dar bănuiţi urmarea?! O asemenea pictură îi entuziasmează pe esteţi, însă dezamăgește marea masă a privitorilor, pentru care conceptul de feminitate, mai ales în zilele noastre, e cu totul altul. Așa e acum, așa a fost, în parte, și atunci, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, un veac în care se proslăvea cinstea, morala, dar, în fapt, acestea erau încălcate fără scrupule. Iar pioasei Maria-Rita, până și mersul duminică de duminică la biserică, încrederea în puterea miraculoasă a rugăcinii, cinstea, corectitudinea, fidelitatea conjugală și… generozitatea i-au adus, credeţi-mă,

doar necazuri. Îndrăgostite de propriul chip și trup, de dans, de parfumuri, modă și vorba în doi peri, fostele sale colege, ajunse între timp ele „frumoasele vremii”, mai toate având – după moda franceză – un amant oficial, la brațul căruia, mândre de sine și de însoțitorii lor, ieșeau în societate, vizând însă, mereu, noi aventuri galante, îi priveau neprihănirea și pudoarea nu ca pe respectarea jurământului de credință dat în fața altarului lui Dumnezeu, ci ca pe o indirectă lecție de morală. Și ca pe o sfidare. Iar literații (în special poeții!), filozofii, pictorii, sculptorii, muzicienii și actorii, cărora «marea doamnă cu suflet nobil» le-a fost alături, cu mărinimie, încercând să impună nume noi ori să readucă la lumină altele intrate în uitare, au socotit – plini de o îngâmfată supraevaluare a personalității lor – că darurile primite nu sunt ceea ce se pretind a fi, acte de caritate, ci recompense firești ce li se cuvin lor, doar lor, pentru harul cu care destinul i-a hărăzit. Le-au acceptat cu un ipocrit dezinteres, dar fără să-și prețuiască și iubească sincer donatoarea. Nativ înclinată spre o acută nevoie de comunicare cu semenii ei și, în același timp, spre introspecție și melancolie, dintre toate artele scenice «tandrei, delicatei și blândei marchize» i-a fost dragă, cu precădere, lumea muzicii și a dansului. Dar, mai ales, cea a teatrului. Căci, în această artă sincretică, complexă, capabilă să ne fure tuturor mințile, ea vedea o torță veșnic arzândă a spiritului. În creuzetul său artistic, teatrul și poezia se contopeau într-un singur aliaj, numit viață. Acestei «vieți», a scenei, (una profund ireală prin excesul său de visare, esențializare și idealitate!), i s-a dedicat cu patos, scriind ea însăși mai multe piese. Și, conform practicii acelor vremuri, le monta după propria-i pricepere și interpretând câte un rol în ele, neluând însă în seamă că toate scenele lumii sunt ombilical legate de neostoita foșgăială din cabinele și culisele lor. Niște viespării fără pereche,

în care profunda omenie și generozitatea coabitează, aproape firesc, cu invidiile și fățărniciile fără măsură. Abjecţia cu sublimul. Prin actele sale de mărinimie, ea n-a făcut decât să reaprindă vechi și mocnite orgolii și ranchiuni.

Ajunsă tot mai însingurată și tăcută pe zi ce trecea, ca să poată supravieţui, s-ar fi impus ca însăși Marchiza de La Solana să fie o ființă îngrijită, protejată, ocrotită și, mai ales, iubită, precum acele specii de plante firave și rare cu care se asemăna izbitor. Dar cine s-o facă?

Pe cei doi soţi del Carpio nu-i despărţea o mare diferenţă de vârstă, ci o înţelegere complet diferită a rostului și îndatoririlor vieţii maritale. Întors la Madrid, după lungile și obositoarele sale călătorii pe drumurile pline de hârtoape ori gloduroase ale Spaniei sfârșitului de secol al XVIII-lea, în căutarea de noi lucruri bizare dorite de suveran, pentru furnizorul Curţii regale, Maria-Rita deţinea doar rolul de obiect utilitar în propriul său așternut. În rest, nici timpul și nici firea «stăpânului casei», un bărbat ursuz, arogant și cinic, cu chipul lipsit de farmec, mers anevoios, vorbe puţine și serbede, nu-l îndemnau ca rarele sale clipe de răgaz să și le irosească în dezmierdări, în tandre gesturi de afecţiune și să-i umple urechile încă tinerei sale soţii cu acele cuvinte-balsam după care orice femeie singură tânjește. Și care, oricât de des ar fi rostite, n-o să i se pară niciodată îndeajuns spuse: că este și va rămâne mereu frumoasă, iubită, preţuită și ocrotită. Că nicicând nu va fi dată uitării…

Iar între marchiză și Goya era o prăpastie și mai profundă. Provenind dintr-o lume aparţinând, prin statut și simţuri, de tumultuoasa viaţă imediată și dominat de impulsurile ei primare, om îndrăzneţ în toate, de la diversitatea tehnicilor abordate la bogăţia subiectelor în artă, îndrăgostit de natură, de femei și de tot felul de alte plăceri, trecut prin mai toate stările

omenești posibile, de la voioșia și fericirea deplină în prima parte a vieţii, la răscolitoarele coșmaruri și la drama surzeniei la bătrâneţe, pictorul a nutrit pentru modelul său o sinceră compasiune. Poate și iubire. Dar, oricum, nu una îndeajuns de puternică. Dacă obligaţiile sale contractuale îl determinau, uneori, să picteze chiar și noaptea la lumina opaiţelor și a lumânărilor, ca să-și poată satisface tot mai numeroasa clientelă, pitorescul, aventurosul și vanitosul artist s-ar fi cuvenit să-și fi găsit, totuși, din când în când, răgazul să-i fie alături celei pe care el o numea «delicata mea castelană cu suflet nobil», ce continua să-l aștepte, mereu pregătită de drum, ca s-o însoţească (urmaţi de căţelușa ei, Viorela – Ochiduioși), în prelungite plimbări la care visa – ţinându-se romantic de vârful degetelor – pe aleile parcurilor și potecile pădurii din apropierea Madridului, căci femeia care toată viaţa își interzisese cu strășnicie orice relaţie erotică în afara căminului conjugal, acum, când era prea târziu, și-o dorea cu înfrigurare. Ori, măcar, să ofere o încurajare propriilor ei sentimente. Un cuvânt potrivit, o atingere, o mângâiere, un gest oricât de mărunt, dar tandru, din partea celui pe care cu atâta nerăbdare și plină de speranţe continua să-l aștepte – numindu-l în taină «Regele meu». Socotit de detractori lipsit de scrupule, cinic, trădător, iubitor de spectacole ieftine și plăceri imediate, acolo, un șmecher ţărănoi aragonez oarecare, pentru femeia îndrăgostită el reprezenta însuși soarele, masculinitatea, viaţa în toată complexitatea sa. Cu lumina și umbrele ei. «Dumnezeu îi ajută pe cei care se scoală de dimineaţă», spune un proverb spaniol. «Dar și pe cei înzestraţi cu multă răbdare», completa marchiza, în gând, zicala populară.

Rămasă singură, după ce, copiindu-i destinul, cele două fiice i-au fost trimise să-și continue educaţia la aceeași sumbră

mănăstire Las Huelgas din Valladolid, în care și ea, după moartea mamei sale, a fost claustrată, iar contele Conde del Carpio, prin natura sa un om al faptelor imediate, practice, era preocupat, până peste cap, cu procurarea de materiale, angajarea de meșteri și muncitori pentru repararea și extinderea urgentă a cavoului familiei, cât și s-o copleșească cu daruri pe *doña* Isabella, o femeie cu buze groase și șolduri late, care îi luase de-acum locul în așternut silfidei sale colege și prietene de odinioară.

Tot mai melancolică și îndurerată, simţind acut că timpul cu ea nu mai are răbdare, cât era ziua de lungă Maria-Rita rămânea cu ochii aţintiţi pe geam, privind în depărtări. O făcea cu chitara în mână, înconjurată de numeroase buchete de trandafiri galbeni, culoarea și florile ei preferate. Și, cu toate riscurile bolii și ale frigului de afară, continua să poarte doar o simplă rochie bască neagră, o eșarfă subţire și scumpă, ce-i acoperea umerii uscăţivi, un evantai închis în mâna înmănușată, încălţări brodate și o mare floare din pânză roz în părul ei negru, așa cum o pictase Goya în celebrul său tablou; așa cum va fi și înmormântată la sfârșitul aceluiași an la Madrid și cum va rămâne pentru totdeauna în memoria iubitorilor de artă. Celelalte multe și diferite costume (mașina de cusut nefiind încă inventată la acea vreme, toate erau lucrate cu acul de mâinile unui grup de femei pricepute, conduse de și mai iscusita și riguroasa madame Schllesinger, o evreică de origine vieneză, ajunsă la Paris cu prilejul căsătoriei Mariei-Antoaneta cu Ludovic al XVI-lea, unde a deţinut o vreme funcţia de mai-marea peste vasta garderobă a celebrei regine și, scăpată ca prin minune de ghilotinare, s-a refugiat la Madrid, ducând cu sine obsesiile, fanteziile și exigenţele Curţii franceze pentru eleganţă, lux, materiale scumpe și croiul desăvârșit, devenind

astfel, în scurt timp, croitoreasa preferată a doamnelor din înalta societate spaniolă), se înșirau așa cum impuneau rangul social, eticheta vremii și puternicele sale impulsuri feminine: rochii de dimineaţă, de prânz, de seară, de primit oaspeţi, de plimbare, de mers la spectacole, la bal, la Curte… Ea, care iubise, până nu de mult, eleganţa, cochetăria și rafinamentul mătăsurilor fine, croiul pe talie și culorile în tonuri și semitonuri subtile, pastelate, vaporoase, în special pe cele ale verdelui și ale galbenului, dar și pe cele ale roșului aprins (pe vremea aceea veșmintele mai erau niște rafinate simboluri exterioare, ce evidenţiau rangul și preocupările spirituale ale purtătorilor, cât și un mijloc de a le prezenta trăirile interioare), toate au fost date uitării. Și dacă nu s-ar fi opus *don* Juan de Mata Liniares, ele, cât și bogata sa colecţie de batiste cu înscrisuri criptice și cea de eșarfe scânteietoare, ca penele unor păuni, de mult ar fi fost dăruite persoanelor sărmane din cartierele mărginașe ale Madridului. Dezolată, cu tâmplele zvâcnind și înecată din când în când de rafalele tuselor, femeia tandră și fragilă, cea care avea în sine o enormă iubire de dăruit, dar nu avea cui, retrasă definitiv în lumea sunetelor și a cuvintelor, rămase singurele ei aliate, ciupind coardele chitarei ori apăsând clapele unui clavecin, cu vocea sa stinsă și blândă îngâna aproape uitate cântece de dragoste spaniole, precum: «Te chem, iubire, tu ești speranţa mea…» Pe Maria-Rita, cea sedusă, definitiv și irezistibil, de idealitate, de frumos, de calma profunzime a albastrului cerului înalt, de privitul norilor, deslușind în rostogolirea lor incitante povești, de căldură, soare și lumină, de mirosul teilor în floare (simbolul statorniciei și al fidelităţii la vechii greci!), dar, mai cu seamă, de bogăţia metaforelor și expresivitatea cuvintelor, pe ea, cea care putea oricând să recite mai multe versuri decât ar încăpea între copertele unor

volume umplând raftul unei biblioteci, o s-o răpună, în primul rând, acea dorinţă nerealizată de comunicare sinceră, deschisă, fără înconjur cu semenii, sensibilitatea sa aparte, apăsătoarea singurătate și o imperioasă nevoie de tandreţe, boli, în esenţa lor, mult mai cumplite decât tuberculoza de care suferea. Și, după ce ratase o armonioasă colaborare cu oamenii de cultură și artă ai Madridului, își făcuse din dragostea pentru celebrul pictor epicentrul existenţei sale. Prin el, de fapt, iubea cu nesaţ, așa cum am mai spus, vitalitatea, excepţia, capacitatea înăscută a bărbatului de a înfrunta necunoscutul, și doar prea ocupatul artist – plin de farmec, delicat și curtenitor cu femeile, dar sigur pe sine, agresiv, uneori de-a dreptul furios, ca un taur slobozit în arenă, cu ceilalţi bărbaţi – ar fi putut-o opri să nu facă, cu ochii în lacrimi, sfâșietoare analogii între viaţa sa, sumbra rostogolire a norilor pe cer și ultimele frunze căzânde ale acelei lungi și atât de neprietenoase toamne a anului 1795. Devenită un ghem de suferinţă, privindu-și în oglindă cearcănele adânci, întunecate, chipul răvășit și trist, se întreba cu voce îndurerată, de parcă în urechi i-ar fi răzbătut frânturi din glasul lui C.G. Jung, iar în ochi fragmente din tablourile lui Gauguin, nenăscuţi încă la acea dată: De fapt, cine sunt eu cu adevărat? Apoi, năpădită de vechile obsesii, își continua interogaţia: Ce e cu mine? Ce mi s-a întâmplat? E, totuși, prea mult, nu? Am înnebunit? Unde mi-e siguranţa de odinioară în faţa morţii – cea până nu apucasem să cunosc sentimentul iubirii? Acum, cu cât e mai intens și mai fără perspective, cu atât eu mă dovedesc mai vulnerabilă, mai disperată. Apoi: sunt atât de urâtă, de bătrână (nu era defel, dar orice femeie îndrăgostită mai degrabă își acceptă moartea decât bătrâneţea și neiubirea!). Cum se poate ca o doamnă (și nu sunt chiar una oarecare!), ajunsă la înspăimântătoarea vârstă de treizeci și opt de ani

(o vârstă, la care, după multe alte femei, viaţa abia începe!) și cu un picior în groapă, să se fi îndrăgostit iremediabil de un bărbat care nu-și poate găsi o clipă de răgaz și pentru ea?"

„Azi viaţa e o acerbă competiţie și nimeni nu mai are timp de asemenea mistuitoare pasiuni, despre care mai putem afla câte ceva doar citind romanele de altădată ori urmărind vechi filme. Și nici să aștepte răbdător o dreaptă Judecată de Apoi a valorilor. Totul se tranșează în timp real. Acum și aici. Iar eu, cel implicat dintotdeauna în combinaţii financiare, știu că, în prezent, mai mult decât oricând, circulaţia banului e legea succesului în afaceri. Iar azi, în Franţa, cultura a ajuns să genereze o cifră de afaceri superioară industriei automobilului sau a luxului. Și mai știu că viitorul aparţine doar celor curajoși. Privirea în urmă, o curată sinucidere! Cu «Portretul contesei del Carpio, Marchiza de La Solana», de care mi-am legat definitiv existenţa, încerc ceva ce unora le pare imposibil: printr-un marketing adecvat, sporind constant, prin toate mijloacele, interesul iubitorilor de artă și al criticii de specialitate faţă de tablou, să îndrept nedreptatea care i s-a făcut. Și să pun în mișcare o nouă afacere. Doar a mea. În acest scop, am constituit o asociaţie, «Amicii tabloului Marchizei de La Solana», al căror număr sporește de la an la an, organizez conferinţe, simpozioane, tot felul de manifestări culturale cu această temă, asigur (deocamdată!), din fonduri proprii, tipărituri, încercând să aduc capodopera lui Goya în atenţia cât mai multor iubitori de artă. În plus, o să ţes în jurul ei un miraj, o poveste cât mai palpitantă și seducătoare, căci omul contemporan, mai mult decât oricând, e atras de extreme. De excepţii. Are nevoie, tot ca pe vremuri, de miracole, de legende, de simboluri și zei. Dar coborâţi din cer printre noi.

Pentru început, o să insist ca pictura să fie mutată într-o sală aflată pe traseul principal al vizitatorilor. Mi-i și imaginez, adunându-se, într-o tot mai entuziastă îngrămădire de trupuri și scânteieri de blițuri, în faţa Marchizei de La Solana, ajunsă într-o competiţie, din ce în ce mai acerbă, cu Gioconda! Da, da, și viaţa și arta sunt niște cumplite competiţii. Dar, dacă pentru Goya și lumea sa, uriașa floare de dantelă din părul marchizei a fost doar un detaliu cu conotaţii pur emoţionale, pentru afacerea mea, prin instantaneul ei șoc vizual, poate deveni un remarcabil logo. Unul optic, foarte ușor de reperat și reţinut. Inconfundabil în întreaga istorie a artelor. Prin el, numărul celor care vor veni să viziteze tabloul o să sporească întruna, cât și, implicit, cifrele afacerii. Așa, se vor putea recupera investiţiile făcute și aduna noi fonduri necesare unei prime restaurări a lucrării." Apropiindu-și și mai mult cavitatea obrazului stâng de pometele meu drept, îmi vorbește-n șoaptă, de parcă ar dori ca Marchiza de La Solana să nu-i audă spusele: „Aţi remarcat și dumneavoastră înnegrirea dantelăriei în partea de jos a rochiei sale basce, nu? Abia de-i mai poţi distinge vagi vibraţii. Acelui fundal gri-greu al tabloului, fundal care s-a bucurat, la timpul potrivit, de o intensă viaţă a sa… acum tușele i s-au mortificat și peste sublimele acorduri s-a așternut liniștea. E legea fundamentală care ne guvernează implacabil universul. Îndepărtându-se în timp, întâi toate se veștejesc, ca, apoi, treptat, să se întunece și orice amintire, orice urmă a trecerii noastre prin această lume să fie dată definitiv uitării. (De aceea, investiţiile trebuie recuperate și beneficiile obţinute cât mai degrabă posibil!)… Totuși, ceva mi se pare paradoxal și contravine flagrant acestor principii universal valabile. În contrast cu mâinile suprapuse ale marchizei și cu evantaiul ei închis, semn al împăcării cu sine, cu

destinul, cu alunecarea sa în eternitate și uitare, fonta din părul ei, vaporosul șal de pe umeri, cât și perpetua uimire în fața lumii din ochii și de pe chipul femeii suferinde au rămas, surprinzător, luminoase, pline de speranță. Și, probabil, așa vor rămâne pentru totdeauna. Acest tablou, stimate domn, ar dori parcă să ne reamintească tuturor niște lucruri fundamentale: unora cum pot valoriza, ca cifră de afaceri, o lucrare de artă; altora cum s-o privească și să acționeze, ca să-și poată trăi viața plenar, iar nouă, tuturor, că moartea trebuie înfruntată cu demnitate".

În afara unor vorbe care m-au răscolit și revoltat profund (rostite chiar înainte de despărțire și pe care, pentru moment, le păstrez doar pentru mine), sunt obligat să recunosc că tipul nu are, cum bănuiam, o scoarță cerebrală cu circumvoluțiunile întunecate și netede precum fundul unui ceaun.

Dar, la urma urmelor, ce știm, noi, oamenii, despre semenii noștri?

Mai nimic.

Filă de jurnal

Giorgio Morandi

Azi e greu să mai găsești în lume – în afara îndrăgostiților – oameni fericiți. La Paris, unde tristețea continuă să fie evocată-n cântece, dar nicidecum trăită, îi întâlnești pretutindeni. Încă o dată constat că-i așa, ajuns în fața impunătoarei porți Art Deco, de la Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris – o importantă citadelă a artei secolului XX –, cu vreo jumătate de oră înainte de deschiderea retrospectivei Giorgio Morandi. Viitorii ei vizitatori au și început să se adune. Mulți, trecuți de prima tinerețe, sunt vilegiaturiști aflați în concediu și – după ce unsprezece luni existența de robot le-a fost riguros cartelizată între casă și serviciu –

acum caută uitarea, seninătatea, buna-dispoziție… Înlănțuite, în tandre ori pătimașe îmbrățișări, tinere ori deloc tinere, perechile se sărută nestingherit și toate știu un lucru esențial pentru a putea supraviețui în ziua de azi: să ne păstrăm aparenta concordie cu cei din jur, dar, în fond, să trăim doar pentru noi. Pe vremuri, biserica avea rolul de catalizator al mulțimii. Azi, în Franța, fără turiști, bisericile ar risca să rămână mai tot timpul pustii. La Paris, pe localnici îi adună îndeobște manifestațiile, pe străini, muzeele. Nu știu cum se nimerește că unii dintre noi, turiștii, ne-am mai întâlnit în ultima săptămână la alte două, trei expoziții, încât, atunci când trecem unul pe lângă celălalt, fraternizați de-acum în opțiuni, ne surâdem cu subînțeles.

Morandi e unul dintre cei care și-au însușit perfect lecția lui Cézanne: tot ce ne înconjoară se poate esențializa în simple forme geometrice. Naturile sale statice sunt îngrămădiri aparent aleatorii de recipiente cu rol strict funcțional din imediata noastră apropiere: sticle, borcane, ceainice, cafetiere, clondire, căni, vaze, țoiuri, carafe, flacoane, urcioare, stacane, încât, compozițional, ele ne par decupate direct din cămara cu gemuri și compoturi ori din vitrina bufetului vreunei bunici. Formele aparțin unei estetici retro, epurate, esențializate, dar de o subtilă și rafinată orchestrare cromatică. Aceleași forme, mereu, mereu altfel distribuite, pe suprafețe dreptunghiulare, ovale, plane, reluate la nesfârșit, tablouri de dimensiuni intimiste se succedă pe simeze, ordonate una după alta, ori panotate, grupat, în mici universuri emoționale și afective. Totul pare atât de simplu, de cunoscut, dar niciodată nu vom ști ce se ascunde cu adevărat dincolo de „glazura" aceasta de aparentă liniște și pace a recipientelor pictate de pe simeze. Nici dincolo de șirul de „recipiente", umblătoare din sală în sală, ca să le admire și să le studieze pe primele, fiecare purtând în sine propriul conținut misterios.

Cu mai mult timp în urmă, ieșind de la retrospectiva lui Ensor, mi s-a năzărit că toţi trecătorii întâlniţi pe stradă ar fi doar niște schelete, vremelnic mascate, în purtătoare de obrăzare cu urechile lungi, ciocuri încovoiate și râturi hidoase; părăsind expoziţia „Faraonul", de la *Institut du Monde Arabe,* am constatat că vremea expoziţiilor-bazar a trecut, conceptul funcţionabil azi fiind *„Non multa, sed multum".* Pentru a reprezenta 31 de dinastii, 400 de faraoni, 3500 de ani de istorie, organizatorilor le-a ajuns doar o înţeleaptă „punere în scenă" și un ecleraj adecvat (cu accentul pe volumetrie și culoare, pe figura umană și masca ei): câteva zeci de piese de granit, calcar, pietre preţioase și semipreţioase, aur, lemn, ţesături, papirusuri. Să realizezi minuni în artă, nu trebuie să deţii materiale și aparate sofisticate, ci doar ochiul, mâna și geniul unuia ca Man Ray, căruia i-a fost suficientă o placă fotografică, pe care a imprimat, de două ori, privirea Marchizei Casati; a doua oară, puţin mai înălţată și în ușor racursiu faţă de prima, încât portretul marchizei să primească o expresie stupefiantă, halucinantă, onirică… Așa cum mi-a dovedit-o și Giorgio Morandi, nimic nu e mai enigmatic decât ceea ce la început ne pare lipsit de mister. Și încă o dată constat că sălile muzeelor nu sunt amfiteatre, locuri de metodică învăţare, ci doar de intensă trăire. Am părăsit *Musée Guimet,* cel mai important muzeu de artă asiatică din Europa, la fel de ignorant în istoria unui continent cum am intrat. Dar, după ce i-am admirat sculptura – o artă mai veche decât scrisul –, cu formele sale ample, armonios ritmate și modulate, toate având în comun o maiestuoasă siguranţă și seninătate, niciodată umile, întotdeauna demne, și am încercat să-i descifrez codurile, mesajele, m-am simţit cuprins de un extaz purificator. Toţi știm că Aristotel numea catharsis acest răsfăţ al artei de a ne

mângâia tandru inima, drept răsplată pentru efortul nostru de a ne-o apropia.

Dar, oricât aș încerca, nu pot să-mi reduc existența zilnică doar la peregrinările mele prin muzee, librării, biserici și cimitire. Ori să rămân un privitor al nesfârșitului spectacol al străzii. Ci, mai degrabă, când sunt deprimat, ca acum, când îmi percep existența scurgându-mi-se în timp într-o perpetuă metamorfoză, tot ce e viu îmi pare doar un lanț de viitoare cimitire dezolante, ascunse abil privirilor mele. Și ascult sunetul de clopoțel al morții, ce ține să-și anunțe în preajmă prezența. Și care poate fi parcul de distracții în care ea, moartea, se simte cel mai în largul său, mai liberă, mai jucăușă și pusă mereu pe șotii, învârtind pe deget, ca pe un pistol înainte de a apăsa pe trăgaci, un masiv inel cu chei, decât acela al saloanelor unui spital?

Filă de jurnal

Spitalul din Lavallois-Perret

Într-un salon din spitalul din Lavallois-Perret, în patul de vizavi de cel al soției mele, o bătrână doamnă. Îmi pare a nu fi un bolnav aievea, ci un personaj realist și expresiv dintr-o pânză de Courbet, așa cum zace întinsă pe spate, tăcută, nemișcată, în timp ce fiica se tot învârte în jurul patului mamei, întinzându-i, fără rost, așternutul, iar nepotul, de vreo 10-12 ani, traumatizat și înfricoșat de ce îi e dat să vadă, nu-și găsește locul. Se simt tensiunea și neliniștea fiicei, dorința arzătoare a copilului de a evada din acest spațiu, ermetizat de administrație și presurizat de mirosurile grele de medicamente și repetate clisme, iar pe chipul bătrânei se citesc resemnarea și abdicarea în fața ineluctabilului sfârșit.

După plecarea precipitată a fiicei bărtânei doamne în căutarea fiului, care, într-o clipă de neatenţie a ei, dispăruse, personajul din așternuturi, cu părul ars de chimioterapie și faţa suptă de boală, îmi amintește acum de cel al lui Rembrandt din „Lecţia de anatomie a doctorului Nicolas Tulp”.

Fizic, moartea nu și-a făcut încă prezenţa, dar i se poate ghici funesta fâlfâire a aripilor, învârtindu-se, în nevăzute rotocoale, deasupra patului, precum păsările de pradă înainte de a-și înșfăca victima.

„Absenţa e-o prezenţă mult mai cruntă, / Mai greu de îndurat decât prezenţa”: Eugen Dorcescu

Eu, când îi percep prin preajmă suflul îngheţat, intru în panică. Vorbele îmi devin subit precipitate, inima îmi bate mai repede și sângele îmi piere din obraji. Da. Când în joc e o viaţă, nimănui nu-i arde de glume. Mie unuia, sigur nu! Recunosc. Sunt un laș. Unul dintre aceia pe care moartea îi înspăimântă. Îi spun nevestei, așa, să zic ceva, cuvinte de prisos, în stânjenitoarea tăcere: „Nu-ţi fă griji. N-a venit pentru noi”. Observ că nu mă înţelege. Îi reamintesc de un episod petrecut în cimitirul Montparnasse…

Filă de jurnal

Cimitire

„Atelierul” lui Brâncuși și pe „ai noștri”, românii morţi la Paris, îi vizitez cu prilejul fiecărui sejur. Dar niciodată nu mă grăbesc să-mi anunţ prezenţa. Eu le întocmesc programul, nu ei mi-l impun. Această siguranţă de mine mi-o dă faptul că totdeauna știu că îi voi găsi „acasă”. Răbdători, ei mă așteaptă. Și, tutuindu-i, le pot vorbi fără ocolișuri despre orice. Morţii au o

înțelepciune la care noi, cei vii, vom ajunge abia când va fi prea târziu: că doar timpul trăirii poate fi cel al acțiunii, al iubirii, cât și al eventualelor răzvrătiri. Ei nu mai cunosc ce înseamnă timp, supărare, ură, invidie, ranchiună. Mereu tăcuți, supuși, se dovedesc a fi un auditoriu excepțional de bine educat. Și mai au un merit demn de luat în seamă: niciodată nu ne contrazic.

Sunt în ultima zi a anului 2009, am vizitat muzeele Bourdelle și Zadkine și toate le-am făcut grăbit, în aceeași stare de precipitare și angoasă, care mă caracterizează când sunt la Paris. Acum, aici, în cimitirul Montparnasse, aș mai zăbovi un pic, încercând să mă opun scurgerii timpului, dar simt, aproape fizic, cum el mă târăște cu sine și, obsedat de bilanțurile mele existențiale, care îmi ies de la o vreme într-un tot mai alarmant deficit, mă imaginez, cu compasiunea de rigoare, o nefericită Ofelie, purtată implacabil pe oglinda unei ape spre laguna morții. Cineva, mai zorit decât mine, a și ajuns de-acum la stația terminus a vieții. Cu acte-n regulă și o ceremonie sumară, el a ținut să-i aibă cât mai degrabă, încă din acest an, ca vecini, printre atâția alții, pe Baudelaire, Beckett, Bourdelle, dar și pe Cioran, Ionesco, Brâncuși, cărora eu tocmai le-am lăsat pe lespezi, după obiceiul locului, câte un bănuț. O companie, s-o recunoaștem, demnă de invidiat. Îmi amintesc, cu câțiva ani în urmă, am asistat, din întâmplare, și tot în acest cimitir, la funeraliile unui alt privilegiat al sorții. O înmormântare cu ștaif. De o solemnitate extremă; nu tu lacrimi, vaiere ori bocete, ca în pricăjitele cimitire de pe la noi. Pentru „francezul subțire", moartea celor apropiați e mai degrabă un nimerit prilej de a vernisa o superbă expoziție florală și de a participa la o paradă a modei, sui-generis, pentru ceremonii funerare. Nevastă-mea, cu acutul ei simț de observație și neiertătoarea-i ironie, m-a adus însă cu picioarele pe pământ: „Ostoiește-te! Se vede de la o poștă că ai da oricât să fii în locul mortului. Dar n-ai nicio șansă: locul

tău nu-i aici, ci, acolo, la noi, pe Mătăsarilor". Da. Așa e omul. Niciodată nu se mulțumește cu ce are. Chateaubriand visa să moară la Roma, eu la Paris… Dacă ţinea morţiş s-o facă, lui i-ar fi fost nespus de simplu. Dar, mie…

Generoasă și profund democratică, moartea ne oferă tuturor cinstea să-i intrăm pe poarta principală (nimeni nu este nevoit să se strecoare pe ușa ei din dos!), dar, la Paris, zicala că toţi am fi, pasămite, (măcar) în faţa ei egali, nu se adeverește. Aici, până și întinșii pe năsălii sunt pe caste. În cele superioare, nu poţi pătrunde nici mort.

Da. Asemenea spaţii au asupra mea un efect deprimant. Între mine și copilul zbughit adineauri din încăpere, fără acordul mamei sale, nu găsesc nicio diferenţă. Eu însă primesc încuviinţarea soţiei de a părăsi spitalul, ea cunoscându-mi foarte bine idiosincrasiile.

Picioarele mă poartă din nou spre *Musée du Louvre.* Mi-am propus să am o discuţie hotărâtoare, una „pe viu", cu Marchiza de La Solana, despre bizara sa propunere de a-i face *eu* un portret domnului Magritte. După ce o voi saluta cu o respectuoasă plecăciune, o să-i spun că-i socot dorinţa irealizabilă. Chiar absurdă! Să-l comande cui dorește, mie mi-e imposibil să fac portretul unui individ fără chip! Eu mereu pornesc de la ceva concret, palpabil, bine individualizat… Ceea ce însă n-o să-i spun, este destăinuirea care mi-a făcut-o insul, chiar azi, înainte de a ne despărţi. Nu aveam cum s-o prevăd, așa că am receptat-o ca pe o năucitoare lovitură primită în moalele capului. Spuneţi, dumneavoastră – dacă aţi fi fost în locul meu – nu v-aţi fi simţit, așa, umilit, ridiculizat, batjocorit, nu v-ar fi venit să-l strângeţi de gât pe nemernicul acela, care, doar cu vreo trei săptămâni în urmă, afirmase cu tărie că

iubirea, ajunsă azi a cincea roată la căruţa vieţii, ca sentiment este depășită, iar ca vocabulă, un arhaism, ce trebuie definitiv îngropat între copertele dicţionarelor? Când și-a apropiat, până la contopire, gelatinosul gol al feţei sale inexistente de obrazul meu, arzându-mi-l cu răceala lui de gheaţă și, pierdut cu firea, mi-a șoptit abia perceptibil: „Nu știu de ce, domnul meu, vă cunosc de puţină vreme, și cu toate acestea îmi inspiraţi o încredere deplină: sunteţi singurul om căruia îi pot face o mărturisire jenantă, fără ca el să râdă de mine. În loc să-mi văd de calculele mele privind rentabilitatea investiţiei, m-am trezit, așa, fără vreo justificare anume, studiind viaţa marchizei, a soţului ei, a întregii epoci… Risipă de timp și capital… Dar, ceea ce mi se pare și mai grav, sunt pe cale să-mi pierd minţile. M-am îndrăgostit iremediabil nu doar de tabloul lui Goya, ci și de femeia pe care a pictat-o. Și voi sfârși, aproape sigur, prin a mă prosterna dinaintea imaginii unei femei, moarte de mai bine de două secole, implorându-i iubirea. Numai când mă gândesc, mă apucă pandaliile. Și mila de mine însumi. Dragostea, stimate domn, face, din om, neom. Priviţi-mă! Bărbat matur, onorabil, responsabil, cu o situaţie financiară stabilă, câteva volume tipărite și numele trecut în lexicoane, membru al unor uniuni, fundaţii și asociaţii, om la casa lui, cu nepoţi, o nevastă iubitoare și o amantă tânără, frumoasă, drăgăstoasă și fără pretenţii exagerate, eu, repet, un respectabil om de afaceri, pentru care doar obţinerea profitului contează, am ajuns, nu știu cum, să mă comport asemeni unui june imberb ori unui artist într-o ureche…"

Dar, pe simeze, locul picturii îl găsesc gol. Și, printr-un bileţel agăţat cu o agrafă, sunt informat că tabloul e reținut pentru o expoziţie itinerantă: „Goya și epoca sa". Prima lui

escală: Madrid… și urmează să se reîntoarcă din lunga sa călătorie abia în luna august a anului viitor.

Așa, îngândurat și fără o ţintă anume, ajung, nu știu cum, într-o parte a orașului, care mi se dovedește cu desăvârșire necunoscută.

Construit în secolul al XVIII-lea, ca punct de vamă și de apărare împotriva tâlharilor, care jefuiau pe vremuri mahalaua, azi Rotonde de la Villete din Place Bataille-de-Stalingrad e un edificiu înnegrit de fum și uitare. Și n-are o destinaţie precisă. Ori, poate, nu i-o cunosc eu. Sub unul din cele patru portice severe, care flanchează fosta vamă, dintr-un maldăr de plăpumi, câţiva poliţiști scot la iveală un tânăr african. (Un altul, între timp, a reușit să se facă nevăzut). Ca toţi cei trecuţi prin aresturile poliţiei, el știe foarte bine ce are de făcut. Fără a scoate o vorbă și nimeni să i-o ceară, răsucindu-se cu faţa la perete, își crăcănează picioarele și își reazemă braţele întinse cu palmele deschise de zid, în poziţia abandonului total. Cei care-l percheziţionează se dovedesc și ei niște profesioniști. Siguri de izbândă, își încep căutarea pe îndelete, metodic. Ziua-i senină, aerul călduţ, nemișcat și, mai ales, suntem în orele după-amiezii, ore ale rutinei, ale plictiselii, când timpul prisosește și gândurile, asemeni păsărilor rănite, ne zboară greoaie spre posibile și odihnitoare întâmplări ale serii ce se apropie. Reţin prelungita și imperturbabila scotocire a poliţiștilor prin buzunarele, portmoneul, încălţările și tivurile hainei celui percheziţionat, aparenta indiferenţă a acestuia, chiar și după ce poliţiștii au găsit ceea ce căutau, dar, mai ales, un îndârjit lătrat de câine și zgomotele alergăturii sale răzbătând lugubru din camerele pustii ale fostei vămi. Când scena de film ieftin ia

sfârșit și polițiștii îl scot din cadru pe tânărul purtând de-acum cătușe, merg, nu știu de ce, să văd animalul. La apropierea mea, un câine-lup se năpustește cu labele ridicate, împinse mult înainte de resortul unei furii oarbe, pe plasa de sârmă care ţine loc de ușă. Sub greutatea și zbaterea sa, ochiurile plasei vide se balansează amenințător, părând gata să cedeze în orice clipă. Capul întărâtatului și dușmănosului animal e unul imens, iar colţii lui galbeni, puternici, ca de fiară preistorică, dezveliţi, rânjesc spre mine. Mereu realitatea e plină de contradicţii, iar faptele noastre de non-sensuri. Doamne, mă întreb, cuprins de neliniște, amărăciune și întristare, ce-oi fi căutând eu în acest loc, care nu figurează în niciun traseu turistic, pe care propriii edili nu-l iau în seamă, iar trecătorii, obișnuiţi cu asemenea priveliști, se prefac că nu-l văd? E o faţă a orașului pe care n-aș fi dorit să o cunosc vreodată. Am ajuns aici împins de instinct și de nesăbuita mea dorinţă de „a cunoaște totul. De a bifa totul…" Aceasta să fie, oare, cu adevărat, fantasma căreia eu îi dădusem numele de Paris?

Filă de jurnal

Poeţii: visătorii noștri de serviciu

Cu foarte mulţi ani în urmă am citit, în prefaţa unui volum de versuri, că un important poet grec (i-am uitat numele) obișnuia să meargă cu trenul până în apropierea Parisului, iar acolo, de teamă că orașul ar putea arăta altfel decât cel plăsmuit de imaginaţia sa înfierbântată, cobora, îl privea de la distanţă, apoi, se reîntorcea mulţumit de cele văzute în patria sa. Astfel, el izbutea să-și păstreze mereu nealterată, în formolul memoriei, imaginea unui Paris ideal.

De la o anumită vârstă, toate ne par din ce în ce mai greu de înfăptuit. Nu și nevoia de a ne amăgi pe noi înșine. Cunoscându-mă însă mult prea bine, știu că o să mă străduiesc din răsputeri să neg ceea ce ochii mei au văzut acum, urechile au auzit, inima a simţit, dar, aproape sigur, o să-mi fie imposibil. Imaginarul meu a pierdut pentru totdeauna bătălia cu realitatea. Cu acea realitate insignifiantă, dispreţuită și lipsită de spectaculozitate ce ne înconjoară și care, inevitabil, sfârșește prin a ne învinge, cu muta, dar perseverenta ei tenacitate. Și, în sinea mea, simţindu-mă deznădăjduit, ca îndrăgostitul care și-a surprins iubita într-o postură nedorită, o pornesc din nou pe străzi, fără ţintă.

„Mereu căutăm (în jur) alte imagini decât cele pe care ochiul nostru le vede": Pascal Quignard

În viaţă, fiecare pariem pe ceva. În sculptură, eu pe portretistică. Socotită „un pasaj de trecere" între spirit și materie, figura umană ne deconspiră și evidenţiază străfundurile fiinţei. După chip ne recunoaștem și tot după el suntem tentaţi să-i judecăm și pe cei din jur. Dar portretistica e o artă cu cătușele la mâini. Modelul e stăpânul, artistul servantul său. Iar practicarea ei necesită un acut spirit de observaţie și o cunoaștere aprofundată a anatomiei. În antichitatea greacă, sculptorul își studia viitoarele modele pe stadioane, cel renascentist făcea disecţii, aventurându-se, în mare taină și cu enorme riscuri, prin morgile spitalelor; eu caut răspunsul unor întrebări ce mă frământă pe stradă, la cozi, prin muzee, în staţii și în mijloacele de transport în comun. Ce, e de ici, de colo, îmi zic, să poţi trage cu coada ochiului, așa, discret, „pe viu", fără plată și fără să trezești suspiciuni, la expresia feţelor semenilor tăi, la forma

mâinilor, a braţelor, a sânilor și a coapselor, la delicateţea ori vigoarea unor articulaţii, la felul cum un veșmânt se mulează pe trup, îi ascunde, ori, dimpotrivă, îi evidenţiază formele, volumele, planurile, muchiile?... Mijloacele de transport în comun mi-au oferit mereu această imensă șansă. Iar eu, împins din spate de demonul curiozităţii, m-am străduit, cât am putut, să n-o ratez. Zgâirea la fizionomiile celor din jur o practic cu succes de mulţi ani în orașul meu natal. De ce n-aș face-o și aici, la Paris? Așa cum, la rândul meu, uneori, devin obiect de studiu pentru alţii.

Filă de jurnal

În troleibuz, model pentru alţii

În creaţia unui artist, exerciţiul zilnic e hotărâtor. O spunea și pictorul antic grec Apelles. Iar eu, mai zilele trecute, în troleibuzul care mă ducea spre „casă", mă simt observat, cercetat. Un bărbat de vârsta mea, unul deșirat și slăbănog, cu o barbă scurtă, căruntă, așezat pe o banchetă și ţinând pe genunchi un caiet de schiţe, îmi face un crochiu. Să-i ușurez confratelui munca, știind cât de fără de sens a ajuns ea azi, rămân nemișcat cât mai mult timp posibil. Creionul din mâna sa are o mină sepia. Culoarea desenelor renascentiste. Dar Renașterea a trecut de mult. Și deprinderea artiștilor de altădată de a desena în permanenţă după natură, cu scopul de a-și menţine simţul observaţiei mereu treaz. Un exerciţiu început în primii ani de studiu și terminat în coșciug. Nedespărţiţi de un caiet de schiţe, foștii mei profesori continuau, încă, să-l folosească: la ședinţe, la ștrand, la defilări, peste tot unde era multă lume adunată. Își tezaurizau astfel obsevaţiile vizuale, pe care, ulterior, le valorificau în lucrările lor. Azi natura e fotografiată și apoi printată, devenind, instantaneu, doar prin câteva tușe suplimentare și o semnătură, artă. După model mai

desenează doar vreun maestru uitat, nebunii și ratații. Cel care îmi face portretul se pare că-i și el un neîmplinit al sorții, din moment ce insistă să-și arate „opera" doamnei ce-i stă alături, străduindu-se să-i smulgă o aprobare. Indiferentă, femeia dă din cap, întorcându-și plictisită ochii spre fereastră.

Celelalte femei să n-o invidieze: consoartele artiștilor știu ele ce știu.

Filă de jurnal

Desenul, eternă fascinație

„Începeți prin a desena și picta precum vechii maeștri, apoi faceți cum vă taie capul – veți fi întotdeauna respectați", ne sfătuiește nebunul Dali. Iar Goya zicea: „Nu e pictor acela care nu reușește să deseneze, în timp real, căderea unui om de pe acoperișul unei case până pe pământ".

Cu foarte mulți ani în urmă, l-am văzut la televizor pe Picasso pictând un cocoș. De la bun început m-a uluit și fascinat halucinanta repeziciune cu care o făcea. Pensula sa cravașa suportul cu o forță și o stăpânire de sine pe care doar marii maeștri le dețin. Și, într-un timp năucitor de scurt (la televizor totul e posibil!), lucrarea a fost terminată. Dar, cu latul unei alte pensule, pictorul a făcut ca ea să dispară, reluându-și travaliul. N-am înțeles de ce. După opinia mea, petele de griuri (pe atunci televizorul meu era unul alb/negru) ale primei opere se înlănțuiseră coerent, în ansamblul ei suprafața pânzei îmi părea echilibrată perfect. A doua lucrare îmi relevă aceeași armonie a întregului, dar deduc că sunt altfel distribuite culorile pe suport. Când termină, o șterge însă și pe aceasta. Și, tot așa, spre deruta mea din ce în ce mai accentuată, repictează cocoșul de optsprezece ori. Acum sunt convins că îl putea reface la infinit. Nu eram decât martorul unei demonstrații de virtuozitate, una prin care arăta lumii că el e

un artist fără limite. Picasso nu desăvârșea o formă, ca Brâncuși, o reinventa întruna.

Recent, la Muzeul Bourdelle, l-am putut urmări și pe Henry Moore desenând. Linia sa sinuoasă, învăluitoare, nu e una spectaculoasă, nu are o valoare în sine, scopul e ca, prin căutări, acumulări și suprapuneri repetate, ea să construiască un volum, să evidenţieze o formă… Precum păianjenul ce își învelește victima, imobilizând-o în firul lui argintiu. Chiar mai zilele trecute, am avut șansa ca, la Centrul Pompidou, să-l văd la lucru și pe Giacometti. Atingea hârtia doar cu vârful pensulei; cu un fel de teamă, de respect, de religiozitate… Și din punctele și tușele sale scurte, asemeni unor semne cabalistice, se întrupa treptat – așa cum se adună norii pe cer, prevestind furtuna – chipul modelelor portretizate. Totul părea că o să rămână acolo, nemișcat, pentru eternitate. Așa credem noi, spectatorii, profanii, din fața micului ecran… Nu și creatorul. Niciodată n-o să-i putem prețui îndeajuns pe acei artiști, care, uneori, sunt capabili să-și sacrifice munca de ore, zile, uneori luni și ani întregi, doar pentru că ea nu i-ar reprezenta întru totul…

Așa se face că urc în primul autobuz sosit în staţia în dreptul căreia întâmplător mă aflu. Încotro o să mă poarte el n-are nicio importanţă, îmi zic. O fac doar ca să pot uita de cele văzute în Piaţa Bătălia de la Stalingrad și de toate celelalte nefericite întâmplări de care am avut parte în zilele din urmă. Din păcate, autobuzul e aproape gol. N-am parte de acea îmbulzeală de trupuri din orele dimineţii ori ale întoarcerii de la slujbă a parizianului de rând, când poţi avea doar la o lungime de nas ori palmă niște gros-planuri cum nici hiperrealismul și Ciné-Verité-ul nu pot să-ți ofere. Nu-i nimic. O să mă mulţumesc cu ce pot zări pe geam și cu planurile medii

ale celor câţiva pasageri răsfiraţi ici-colo. O domnişoară silfidă, cu ploapele romantic întredeschise, arcade bine reliefate, ţine, între falangele lungi şi subţiri, un volum de Musset (Aha, îmi zic, uite că la Paris continuă totuşi să se citească chiar şi pe vremurile astea de criză); o alta, încă o copilă, cu fruntea şi părul ascunse de un acoperământ de cap specific ţărilor arabe, priveşte prin fereastră spre întunecimea cerului, desenându-se subţire între casele înalte, prevestind o posibilă ploaie (vă sfătuiesc ca, la Paris, pe vreme însorită, să vă luaţi obligatoriu cu dumneavoastră umbrela, iar când zăriţi cerul acoperindu-se de nori, să o lăsaţi, liniştiţi, acasă!); un bărbat între două vârste, aparţinând stratului de jos al societăţii, păr cârlionţat, maxilare de masticator, urechi lăbărţate, îşi aţinteşte privirea pe paginile deschise ale unuia din multele ziare distribuite gratuit în gurile de metrou; domnişoara cu degetele ca de pianistă, cu o desăvârşită graţie, întoarce o filă a cărţii; fata deşerturilor a coborât şi un domn vârstnic, sprijinindu-se într-un baston, îi ocupă locul; în spatele său, un cap complet ras se mişcă în ritmul muzicii ascultate-n căşti, doar eu continui să mă tot agit, să-mi contorsionez trupul, de parcă aş vrea să mi-l frâng şi îmi întind gâtul când în stânga, când în dreapta, iar ochii mi se răsucesc întruna, încercând imposibilul: să mă caţăr cu privirea pe ziduri, să le străpung tencuielile, străduindu-mă, fără succes, să descopăr ce se ascunde dincolo de zugrăveala lor, să practic sporturi extreme, sărind de pe un zid pe altul, să mă agăţ de cornişe, să escaladez vârful unor turnuri şi, în acelaşi timp, să reţin chipul trecătorilor, al motocicliştilor, urcând ori coborând străzile, poziţia manechinelor din vitrine, să citesc numele firmelor, ale staţiilor în care ne oprim, defrişând, furibund, cu maceta privirii, o întreagă pădure de reprezentări optice, ca imediat să le şi azvârl cenuşa în pubela de sub ploape, odată cu

alte frânturi de senzaţii, sentimente și gânduri abia încropite, dar de-ndată abandonate; câţiva călători urcă, alţii coboară, arar, așa cum, pe casa scărilor din blocul în care locuiesc, urcă o nouă viaţă, dar, cel mai adesea, pe treptele ei de-acum tocite de vreme, coboară tot mai des moartea, purtând în cârcă sufletul unei noi victime; toţi cei din jurul meu rămân adânciţi într-o calmă împăcare cu sine, fiindcă, pentru ei, destinaţia călătoriei e una bine precizată, spre care îi poartă cu abilitate, ba aș putea chiar spune cu o graţie romantică, după felul cum se strecoară printre celelalte vehicule, autobuzul silenţios. E limpede. În afara mea, niciun pasager n-a urcat în acest vehicul întâmplător. Pentru ei, Parisul nu e o scenă, un spectacol, de o oră, de o zi, de un concediu, ci chiar viaţa însăși. Străzile orașului au un sens, o direcţie și o destinaţie bine definite. Autobuzul e al lor, nu al meu. Pentru ei se strecoară printre celelalte vehicule, îmi spun, strivit de multitudinea dorinţelor nesăbuite ce mă animă, în vreme ce continui să mă afund în labirintul unor noi străzi necunoscute.

Mai fac o ultimă și disperată încercare: cu ochii ridicaţi și lumina pupilelor dilatată peste măsură, încep să ciocănesc, cu toată forţa privirii de care sunt capabil, în geamurile și obloanele ferestrelor, să apăs pe clanţe, să bat și să împing porţile ce-mi ies în cale; gâfâind și năpădit de transpiraţie, mă opintesc din răsputeri să smulg bucăţi de tencuială și să dărâm ziduri, doar-doar o să mi se dezvăluie, în sfârșit, tainele Parisului ce se ascund dincolo de aparenţe. Dar și în faţa celor mai năprasnice izbituri, delicatele și fragilele lui carcase de zugrăveli și humă continuă să rămână inexpugnabile.

„Vă este rău? Doriţi să chemăm Salvarea?" mă întreabă, sincer îngrijorată, domnișoara silfidă și, în vreme ce cineva îmi stropește obrajii cu apă, falangele degetelor ei subţiri,

abandonându-l pe Musset, s-au încolăcit în jurul braţului meu stâng, încercând să mă ridice de pe dușumea. În jur, ceilalţi călători cască și ei ochii mari la mine. Și toţi se înghesuie să-mi vină în ajutor cu sfaturile lor. Până și șoferul, oprind mașina și părăsindu-și scaunul, se vâră în vorbă. „Am ajuns de panoramă. Parcă am fi la bâlci… Iar eu am devenit așa, deodată, femeia aceea cu limbă mare, o femeie ciudată, care, pe vremea copilăriei mele, pentru un bănuţ, lăsa pe oricine să-i bage degetele în gură și să i-o pipăie”, îmi zic. Să fiu sincer: excesiva omenie a celor din jur mă deprimă. O găsesc de un prost gust dezolant. La urma urmelor, chiar mă jignește. Omul trebuie lăsat să-și consume durerea în adâncul singurătăţii sale, nu în public. De când mă știu, nu suport să fiu cercetat, disecat și compătimit de alţii. Fiecare avem dreptul, nu-i așa, la o minimă intimitate… Da. Eu, autor de piese de teatru, detest profund asemenea spectacole ieftine!

„Nu, nu! Nu doresc nimic… Cobor, cobor…”, zic, dezorientat, speriat, neputincios (cu o violentă durere în piept), în puţina și stâlcita mea franceză, acum mai păsărească decât oricând…

Mereu între cer și pământ; dar niciodată acolo unde trebuie, asta sunt.

Oricine, în situaţia în care mă aflu eu acum, având un dram de minte, și-ar fi îndreptat împleticiţii pași spre un punct de prim ajutor, o farmacie… Nu e și cazul meu. La Paris, n-am timp de fleacuri. Nici chef să-mi calc pe principii. Unde aș fi ajuns dacă, de-a lungul anilor, aș fi luat în serios toate văicărelile și mofturile, suferinţele reale ori doar imaginare ale întregului angrenaj de osteologie, miologie și viscere, vârâte în acest sac de

piele hârșâit de vreme și maculat de cicatricele atâtor războaie pierdute, care-i trupul meu? Da, recunosc, mereu l-am hrănit prost și la întâmplare, în rest l-am pus doar la treabă, cerându-i enorm, dar răsplătindu-l ca pe un ultim servitor. (După exemplul societății în care trăiesc și care mă tratează la fel!). Nenorocitului să-i ajungă pumnul de medicamente cu care-l îndop în fiecare dimineață. Și așa mă costă mai mult decât merită! Da. Rostul lui e să mă servească fără cârtire. Ochii, gura și inima mi le deschid doar pentru atât de capricioasa doamnă Artă. Să am parte de rarele ei surâsuri – trebuie, nu trebuie – pot fi văzut la mai toate vernisajele și lansările de carte din urbea natală, la spectacole anoste, țin un jurnal, fac schițe și mâzgălesc bruioane, iar casa mi-a ajuns o dezolantă magazie, ticsită, până aproape de tavan, de ziare, albume și cărți. Și, încă o dată, se dovedește că am procedat înțelept. Cel până adineauri umilit, suspinând și lăcrimând, aidoma unui asin strivit de poverile ce-i obligat să le poarte, ajunge să inspire de câteva ori adânc și să bea o gură de apă coclită din sticla din geantă, ca să-mi transmită prin toți senzorii că nu mai are, vorba aceea, „nici pe dracu!" Și e dispus, chiar dornic, să mă poarte din nou sprinten pe străzile Parisului.

Nu cunosc locul în care mă aflu, dar, la Paris (descoperirea îmi aparține și sunt nespus de mândru de ea!), n-ai cum să te rătăcești. Lăsându-te în voia picioarelor, așa cum o piatră prinde să se rostogolească de la sine pe un versant sub propria-i greutate, cu siguranță ele te vor purta, oriunde te-ai afla, spre unul dintre cheiurile Senei.

Dar eu n-am atins (încă) acel prag de deznădejde al lui Gherasim Luca și al atâtor altora de a mă azvârli, de pe Podul Artelor, în apele fluviului. Apoi, nici rezematul de parapetul său, gata să se năruie sub greutatea lacătelor îndrăgostiților, și

nici căscatul ochilor și al gurii la vapoarele trăgând în urma lor învolburate lungi funii de valuri, deșirându-se spre capete, nu mi le-am propus în programul zilei. Vreau doar, în această ultimă zi a sejurului meu parizian, să ajung pe terasa Arcului de Triumf. S-o pot face, intru în prima gură de metrou întâlnită-n cale. Iar de acolo, coborând câteva trepte, pe unul din peroanele sale.

Dar las să treacă un tren, apoi încă un altul, urmărind un tânăr care zemuiește cu o bidinea peretele de vizavi. Și, ajutându-se tot de ea, întinde și lipește pe zid afișe. O face cu o rapiditate și o siguranță uimitoare. Întotdeauna m-au fascinat lucrurile bine făcute. Anonimii desenatori medievali de vitralii, cioplitorii în piatră, ţesătoarele, sculptorii în lemn și feroneriștii de la Musée de Cluny, pe toţi îi socot demni de întregul meu respect. Dar nu numai. O bună parte a acestor lucrări, cu autori îndeobște anonimi, sunt socotite adevărate capodopere. O expoziţie văzută cu mai mulţi ani în urmă mi-a desacralizat termenul, atenţionându-mă că sensul lui în zilele noastre s-a schimbat. Că arta modernă respinge operele fetiș. Azi nu mai e loc pentru ele, așa cum au fost receptate din secolul al XVIII-lea încoace. Sensul termenului a devenit mult mai larg, mai permisiv. E loc în el aproape pentru orice. De la tehnica turnării în bronz, rămasă aproape neschimbată de peste 3.500 de ani, la sculptura triburilor inuite, la ceaunul folosit, de secole, de o familie de bucătari francezi, fiecare generaţie aducându-și contribuţia la sporirea randamentului recipientului de alamă. Mai era expus acolo până și scaunul mașinii de Formula 1 a lui Alessi… În locul Artistului, care, de la Renaștere încoace, se expune pe sine, se individualizează prin operă, în expoziţie era scos la lumină nu un nume, ci produsul de excepţie al minţii omenești. Capodopera nu trebuie să

frapeze prin valoarea sa estetică, ci, în primul rând, prin ingeniozitatea, semnificaţiile și funcţiile ei, afirmau organizatorii.

Un adevărat război mediatic, unul de *lèse majesté,* era purtat cu vehemenţă de etnologi, etnografi, istorici de artă, directori de muzee și galeriști particulari, în dorinţa de a distruge mitul Giocondei. Cea furată, schilodită, luată, de mai bine de un secol încoace, sub diferite forme, în derâdere și tratată în acea expoziţie ca un periculos răufăcător public. (În final, nu știu de ce, am avut senzaţia că asist la o dezagreabilă revoltă a unor scopiţi, care visează și ei noaptea „frumos". Iar peste zi pretind, zgomotos, drepturi egale la plăceri erotice pentru toţi locuitorii planetei).

Peste tot în lume, apusurile de soare sunt la fel

Așa, purtat de o scară rulantă, urc prin gura metroului spre lumină și chiar în faţă îmi tot crește maiestuos Arcul de Triumf. Mi-am propus ca în această seară să contemplu, încă o dată, de pe terasa lui, Parisul. E ora amurgului, oră la care îngerii, pentru exaltarea ochiului nostru, ne înveșmântează cerul în valuri de purpură. În ascensor sunt însoţit de un tânăr cu ecusonul instituţiei pe piept. „Italian?" mă întreabă el. „Nu, român", îi răspund. „George Enescu, da?" „Da." „Sergiu Celibidache, da?" „Da." „Dinu Lipatti, da?" „Da." Dan Grigore, da?" „Da." „Radu Lupu, da?" „Da." Și lista continuă cu un lung șir al altor nume de muzicieni, printre care câteva îmi rămân necunoscute. Asta, după ce, de săptămâni întregi, n-am mai auzit un cuvânt despre ţara mea. Bâigui mereu *„oui", „oui",* asemenea unui elev derutat, surprins cu lecţia despre muzica simfonică neînvăţată. Și el e muzician, îmi spune, lucrează aici doar să se poată întreţine. Cântă la chitară muzică clasică.

O artă fără frontiere, mai zice tânărul, cu o dragoste de proaspăt însurăţel pentru aleasa inimii sale. Rezemat de balustrada ce înconjoară terasa, contemplu Parisul. Undeva, dincolo de uriașa dantură de oţel și sticlă, așa cum îmi pare acum cartierul La Défense, soarele apune. Și toate zidurile sale aduc cu niște imense panouri incendiate. Prin ele lumina înserării leagă cerul de pământ, îndrumând pașii îndrăgostiţilor-magi, sosiţi din toate colţurile lumii, să-i aducă Orașului-lumină ofranda iubirii lor. Și ei îi cutreieră bulevardele cu un zor și un sârg continue, aparent împotriva firii omenești. Iureșul mașinilor în jurul Arcului de Triumf e și el unul de carusel nebun; iar perpetua mișcare, de colo-colo, a umblătoarelor umbre pe trotuare, e la fel. Ca împinse de o foame atavică, intră zorite în restaurante și bistrouri, ori le părăsesc vesele, fericite. Iar din lanţul de magazine al celor douăsprezece bulevarde, ce se pornesc chiar de sub tălpile mele, desenând o imensă stea, ies cu braţele încărcate de pachete. Și așa cum se agită de ici-colo, între masivele și impunătoarele ziduri ale orașului, îmi par niște insignifiante, dar vorace termite. Precum minusculele personaje din pânzele lui Hubert Robert, pictorul obsedat de uriețești ruine.

Filă de jurnal

Centrul Parisului

E stranie și șocantă imaginea centrului Parisului pentru cel care își propune, asemeni mie, cu mai mulţi ani în urmă, să urmărească cum clădirile sale se golesc treptat, spre înserat și înnoptat, de suflare omenească. De parcă întregul oraș s-ar pregăti să-și dea obștescul sfârșit.

Pe măsura trecerii timpului, tot mai multe din cele din centrul său nu mai sunt un habitat permanent al parizianului, un spaţiu

încălzit de prezenţa omului și a familiei sale și individualizat de sentimentul proprietăţii private, ci devin o aglomerare de ziduri, o scenografie, un decor, o carapace sărăcită de o viaţă proprie, un spaţiu al tuturor și al nimănui (se spune că, nu demult, ultimul locatar de pe Champs Elysées a fost tentat cu o uriașă sumă și el ar fi refuzat-o, cu încăpăţânarea specifică bătrânilor, să-și părăsească apartamentul în care se născuse. Drame, peste tot drame…). Pustiu în timpul nopţii, în zorii zilei Centrul este resuscitat la existenţa diurnă de salariaţii companiilor, care umplu birourile de la etajele superioare ale imobilelor, iar cumpărătorii și turiștii invadează din nou magazinele, restaurantele, sediile băncilor și spaţiile expoziţionale de la cele inferioare.

Simt pentru o clipă nevoia să cobor de pe terasa pe care mă aflu și s-o apuc grăbit în urma soarelui. Într-o nouă căutare a Parisului copilăriei mele. A acelui tărâm al idealităţii, al desăvârșirii, unul inexistent, dar la care m-am încăpăţânat întreaga viaţă să aspir. Dar nu mai am energia de altădată și nici nu mai sunt acela care, când, ieșind pentru prima oară peste hotare și trenul s-a urnit din gară, m-am trezit întrebându-mă absurd: Cum, și la *ei,* frunzele pomilor sunt tot verzi, ca la *noi*? Iar de-a lungul timpului, mi-a fost dat să urmăresc nenumărate spectacole ale înserărilor: de pe balcoane, ţărmuri de mări, de pe Ceahlău ori de pe Muntele Athos și, în cele din urmă, coborâșurile spre asfinţit ale ochiului imens, abulic, însângerat au încetat să mă mai impresioneze într-un mod aparte. Peste tot în lume, asfinţiturile sunt la fel. Doar noi, privitorii, suntem mereu, mereu alţii, îmi spun, alăturându-mă celorlalţi curioși înșiruiţi în partea de apus a barelor metalice protectoare, care înconjoară întreaga terasă. Ochii nu-mi mai caută însă spre astrul ce se afundă în asfinţit, ci alunecă spre

lumina lui, poleind salba feţelor și a pumnilor încleștaţi ai tinerilor și bătrânilor, ai părinţilor și copiilor lor, ai perechilor de îndrăgostiţi aparţinând tuturor seminţiilor lumii, rânduiţi în stânga și în dreapta mea; le urmăresc netezimile, întinderile, cavităţile, înălţările și prăbușirile osoase, asemeni unor recifuri, străbătute, pe sub protectoarea epidermă, de meandrele venelor și de abia perceptibile pulsaţii; fiecare pumn e un atol, iar împreună îmi evocă un vast arhipelag; orice chip e o lume, toate la un loc: un infinit univers.

Suntem încă în plină vară, dar mă trezesc tremurând de frig.

Da. Și aici, pe terasa Arcului de Triumf, ca pe orice înălţime din lume, în toate anotimpurile anului, trage un curent năprasnic.

Și oricât de anevoioase, dar plăcute și dătătoare de speranţe ar fi urcușurile pe piscuri, ele sunt urmate, invariabil, de reîntoarcerea, cu sinceră părere de rău, la locul de unde ai pornit la drum. Din prevedere, să nu răcesc, mă văd nevoit să cobor. O fac însoţit de un acut sentiment al zădărniciei.

Filă de jurnal.
Paris

La Paris nu există spaţii care să nu fi fost modulate, restructurate, redimensionate estetic, într-o formă sau alta, de mâna și spiritul omului. E inutil efortul să-ţi mai imaginezi că ai putea să-i fii de folos; imediat vei constata că „acel ceva al tău" a fost descoperit de mult de alţii. Da. Totul a fost deja gândit, scris, dezbătut, pictat, sculptat, catalogat, organizat, structurat, compus și recompus, de-a lungul secolelor, de succesivele lui generaţii de arhitecţi, constructori, grădinari, artiști… Parisul e o cosmogonie urbană, estetizată până la ultimul detaliu. Nu mai

ai ce inventa, adăuga, nu ai cum să fii original, căci orice breșă spre spontaneitate și improvizaţie a fost etanșeizată. Într-un loc în care raţiunea, spiritul și bunul-gust s-au stratificat pe îndelete de-a lungul secolelor, poţi, eventual, să prelucrezi, pentru uzul tău personal, ceea ce a fost deja organizat și înfrumuseţat de alţii. Mult mai talentaţi, mai specializaţi și infinit mai cunoscuţi decât tine. Rolul turistului cultural rămâne, în exclusivitate, unul de simplu spectator. Și de admirator. Cu vocea gâtuită de emoţii și palmele înroșite de aplauze. Și după ce constaţi că buzunarele ţi s-au golit și că, în schimb, valizele s-au umplut cu surogaturi miniaturale, ce îţi vor crea iluzia că de-acum ești posesorul unei părţi din istoria și civilizaţia orașului, nu-ţi mai rămâne altceva de făcut decât să-ţi aduni bagajele și să te reîntorci în lumea ta, la casa ta…

Da. Mi-a trebuit atâta amar de vreme să pot recunoaște un profund adevăr: nu sunt născut pentru acest superb oraș. Prea încărcat de frumuseţe, de istorie, prea elegant, distins… Iar desăvârșirea nu aduce cu sine, mereu, așa cum ne-am dori, doar bucurii, încântare… O simt și mai acut de vreo oră încoace, de când doamna Silvia m-a anunţat telefonic că Bubu, prietenul meu drag, nu mai e printre noi. Of! Și aveam încă atât de multe să ne spunem! El să-și depene, iar și iar, povestea iubirii pentru fostul său înger protector, iar eu să-i vorbesc, pentru prima dată, despre sentimentele mele pentru Marchiza de La Solana. Și tot de la doamna Silvia am mai aflat că cenușa celui care și-ar fi dorit-o răspândită peste marele hipodromuri ale lumii – o să se reîntoarcă, într-o urnă, la București.

Mâine mă întorc și eu în ţară. Dar nu cu un autobuz Atlasib…

Aeroportul Beauvais

După aproape o lună petrecută la Paris, așezat la o coadă în fața unei gherete, îmi aștept în tăcere rândul. M-am alăturat lungului șir de indivizi, fiecare stând în spatele altui individ, constrânși de aceeași obligație: ultima formalitate vamală. Dar încă o dată sunt uimit cât de deosebiți putem fi unul față de celălalt. După vechea mea deprindere, aseară cercetam pumnii strânși pe grilajul protector și profilurile desenate, cu un firav tiv de aur, de razele soarelui, ale celor care îi admirau apusul; acum privesc la cefele celor din fața mea: albe, rozalii, groase, lucioase, slabe, netede, ori, dimpotrivă, întunecate și zbârcite, asemeni unor piei de șopârlă puse la uscat; la cartilagiul și forma urechilor, la felul cum sunt ținute gențile, poșetele, bagajele de mână, hainele pe braț. Toți o facem altfel. Fiecare avem propriul limbaj corporal, un fel unic, irepetabil, de a inspira, de a expira, de a clipi, de a ne încrunta, de a surâde, de a ne șterge de transpirație, de a ne târâi, în felul nostru inconfundabil, tălpile pantofilor, spre același unic ghișeu. Și toți ținem în mână, gata pregătiți să întindem vameșului, același document: pașaportul. Aseară, pe chipurile oamenilor, în fața soarelui apunând, se putea desluși un evantai de trăiri – de la melancolie, la speranță –, acum doar o stranie și inexplicabilă stare de neliniște.

Mi-a venit rândul, am ajuns, îl întind pe al meu.

Filă de jurnal aparte

Dacă Raiul există

și nu se poate să nu existe! – fără nădejdea sa, omenirea ar fi pierit de mult – atunci, sunt convins că părinții mei mă așteaptă nerăbdători la poarta lui. Să ne reîntregim, în sfârșit, familia. După firească bucurie a revederii și a dojanei binemeritate: „De ce ai întârziat atât de mult într-o lume în care ai ajuns o

povară pentru cei din jur? Ce cauţi, an de an, tu, care trăiești doar ca să-ţi povestești visele, tu, haoticul și capu'n nori, în atât de subtilul și rafinatul Paris? Tu, cel fără un trecut, care nu ai apucat să-ţi fi cunoscut măcar bunicii, într-un oraș cu însemne milenare? Contrar înţeleptelor sfaturi primite, urmărind mereu câte o deșartă himeră, i-ai neglijat pe ai tăi, nevoile reale ale casei, pentru cine, pentru ce?..." La început, o să ţin să-mi cunosc străbunii. Știu, o să dureze cam multișor vizitele astea de curtoazie, dar așa se cuvine: să fac și eu măcar o dată ce se cuvine: să le strâng mâinile și să-i îmbrăţișez pe toţi anonimii bărbaţi, care au împărăţit în timp peste neamul meu neobsedat de glorie, cât și pe toate femeile care au dat naștere miilor de generaţii ce m-au precedat, să le povestesc ce mai e nou în ţara lor, a mea și pe planeta Pământ și să le cer iertare pentru lipsa de înţelepciune în a-mi gestiona propria-mi viaţă, mulţumindu-le din inimă, căci, fără implicarea lor directă, n-aș fi avut parte de ea. Apoi, o să-mi vizitez prietenii și colegii, care, de la o vreme, aici pe Pământ, îmi dispar din jur, într-un ritm alarmant. Mai abitir decât felul în care pier meteoriţii în nopţile de vară. Ori ușurătatea cu care îmi pierd puţinele monede ce le am din buzunarele sparte. Desigur, aș mai vrea să-mi revăd iubirile reale și pe cele ratate și să apuc să-mi retrăiesc cu folos măcar câţiva ani din cei irosiţi în van în lumea din care tocmai sosesc, dar sunt convins că și în Cer e la fel ca pe Pământ. Și cum din născare sunt un individ lipsit de șansă, n-o să am timp să mă bucur pe îndelete de năucitoarea supra-abundenţă a produselor oferite gratuit de supermarketurile cerești, eu, care aș avea tot dreptul, căci o bună parte din viaţa terestră, din copilărie la maturitate, mi-am petrecut-o așteptând pe la cozile nocturne ale comunismului să se deschidă măcelăriile, brutăriile, lăptăriile... Nici să lenevesc prea mult în noul meu așternut curat, stropit cu mirt n-o să prea pot, căci, tot mai des, o să fiu chemat la poarta Raiului, să-mi întâmpin, la rându-mi, copiii, nepoţii...

Din spatele geamului, vameșul mă scrutează cu privirea, străpungându-mă cu ea scurt, rece, profesional, precum burghiul unei bormașini în plină acţiune. Apoi, îmi privește fotografia din pașaport. Și iar chipul. Și din nou își mută uitătura pe fotografie. Treptat, străveziii săi obraji prind să-i devină tot mai stacojii. Apoi, vișinii. Ca și copertele pașaportului, care prinde să-i tremure în mâini. Fiecare suntem obsedaţi de ale sale. El, paznicul cerului, se holbează la chipul meu, eu, portretistul, la al său. El caută doar să calchieze două imagini, cea a faciesului meu peste cea reprodusă mecanic în document; el doar privește, eu mă străduiesc să văd, să înţeleg; el nu acceptă eroarea, eu sunt tentat ca tot ce văd să interpretez… Buze întredeschise, dinţi laţi, albi, mari, de porţelan. Ca un lung șir de cești, două câte două, înșiruite îngrijit, puse una peste alta, într-o vitrină. Capul îi e rotund, chilug, sprâncenele șterse, urechile mari, înfoiate asemeni unor foi de varză încă neadunate-n căpăţână; nasul îi e lung, ascuţit; încă o mască de Ensor, îmi zic.

Filă de jurnal

Măștile lui Ensor, Muzeul d'Orsay

Expoziţia retrospectivă a lui Ensor e dominată de cranii, schelete, fantome, o lume schilodită de urât. Trupește și sufletește. Reală și imaginară, în același timp. (Printre exponate, și celebrul tablou „Intrarea lui Hristos în Bruxelles"). Și măști, multe măști. Ultima sală le este dedicată în întregime. Nu sunt din cele care ne ascund, sub o pojghiţă de mucava, adevăratul chip al actorilor pe scenă, nici măști pentru deghizarea petrecăreţilor la serbări câmpenești și carnavaluri, măști ritualice ori funerare, care ne evocă aspiraţia defunctului de a se întâlni cu divinitatea, ci măști ce exteriorizează, până la grotesc, străfundurile nevăzute, hâde,

ale ființei umane. Asemeni unor raze Röntgen, ele ne relevă bolile sufletești de care suferim. Înzestrat cu un apetit al cinismului aparte, Ensor a creat nenumărate asemenea „chipuri" contorsionate de urâțenie și a colecționat multe altele o viață întreagă. În fața mea, agățate de sfori, un șir întreg de măști. Într-o vitrină, altele. Pe pereți, tot măști. Parcă m-aș afla într-un bazar oriental. Iar stilistic, la granița dintre simbolism și expresionism. Ca să pot admira în voie acest „bestiar" uman, formele, culorile și forța lor expresivă, m-am așezat pe o bancă. Dar abia o fac, că mi se și alătură o „mască". Neplăcut surprins, tresar! De când mă știu n-am agreat bufoneria și divertismentul de doi bani. Cu atât mai puțin, humorul negru! Am fost implicat, oare, fără acordul meu, într-o mascaradă? Într-o ghidușenie de mahala? Bărbatul lung, deșirat, așezat alături, având o înfățișare de reptilă solzoasă, e un biet măscărici purtător de mască, ori ce mi-e dat să văd nu-i o șarjare grotească a realității, ci chiar realitatea în brutala ei concretețe? mă întreb, privindu-l. La început pe furiș, apoi, din ce în ce mai insistent, mai cutezător, mai fără rușine. Individul de alături, a cărui față seamănă, izbitor chiar, cu una dintre măștile atârnânde, rămâne însă cu desăvârșire impasibil la ostentativele mele holbări. Se pare că acesta este chiar scopul urmărit: să se lase analizat, cercetat. Să-i deruteze pe cei „slabi de înger", ca mine. Iar banca mi-a fost așezată-n cale drept momeală. Abia acum observ pe simeze, ca un corolar al întregii expoziții, „Autoportret printre măști" al lui Ensor. Așezat între zecile de figuri cu ochi holbați și guri hlizindu-se tâmp, artistul, cu creștetul acoperit de pălărie și de un panaș roșu ca focul, are o privire în care citesc un dram de compasiune. Pentru mine, bietul vizitator, care își zice, cu emfază, portretist. „Ia să vedem – parcă o spun pupilele sale răsucite spre mine –, iubite și stimate domn (știu, nu-mi fac iluzii, toată viața acest artist nu s-a stimat și iubit decât pe sine,

dar asta-i formula uzuală de politețe, încă folosită în unele părți ale lumii), dovediți-ne acum că sunteți ceea ce pretindeți că ați fi. Prin natura sa, o mască are rolul de a înșela. A deruta. Să vedem, puteți deosebi un material contrafăcut de o epidermă autentică?" Lumina de întuneric, realitatea de minciună?" Desigur, lui îi este ușor să vorbească. Pe vremea sa, pentru asemenea ghidușenii ajungea o bucată de scândură, acoperită cu pânză, de puțin ipsos, un carton, o pensulă și un tub de vopsea, ceva, acolo… Vedea-l-aș pe el însă azi, cu atâtea tipuri de materiale (silicoane, latex și rășini sintetice) și tehnologii din ce în ce mai sofisticate de implantare și turnare! Cu atâtea noi și noi fațete ale dezinformării, manipulării, mistificării, alterării, deformării, amăgirii, prefăcătoriei… Azi, când individul e mințit și înșelat non-stop… Da. Recunosc. Mi-e cu desăvârșire imposibil să descopăr adevărul. Sunt convins că, nici ajutat de o lupă, tot n-aș putea trasa o graniță, oricât de vagă, între adevăr și minciună. Realitate și dezinformare. Doar cu ani în urmă, vizitând Colecția Berggruen la Muzeul Picasso, mi s-a mai întâmplat una ca asta: să dau peste un individ ce părea ca desprins de pe o pânză pe care tocmai o privisem. Uimit și incitat o bună bucată de vreme, i-am ținut urma din sală în sală, încercând să-i fotografiez straniile volumetrii, ca, apoi, ajuns acasă, să le pot compara cu personajul din tablou. Pesemne, pe atunci, aveam timp de irosit. Acum, nu-l mai am. Ar trebui să rămân pe această bancă minute, poate ore-n șir, ar trebui să revin și mâine, și poimâine, să fac pe detectivul, să mă dedic unor studii aprofundate asupra unei unice teme. Dar, de când mă știu, la Paris, ochii îmi sunt mereu pe ceas, niciodată însă ca în ultima vreme. Într-o atare situație, când să mai apuc să și cuget în liniște? M-am deprins, ca atâția alții, să dau doar sentințe. E mai simplu, mai rapid, și mai eficient!

Și, lăsându-mi masca mască, ies grăbit din retrospectiva lui Ensor. Iar pe toți cei care îi întâlnesc prin luminosul hol al lui Musée d'Orsay încep să-i bănuiesc că, la rândul lor, ar putea fi purtătorii unor măști.

Dar nu numai pe aceștia.

Gest, în cele din urmă, explicabil. În ziua de azi neîncrederea în semenul tău și în tot ce te înconjoară a devenit una endemică.

Încă un infractor, își zice probabil în sinea sa vameșul, zgâindu-se la moaca mea. Și funcţionar desăvârșit în slujba asigurării securităţii zborului, puţin îi pasă de lungul șir al celor care își așteaptă rândul și încep să dea semne vizibile de nerăbdare. Cu capul ascuns după un paravan, acum tastează, butonează, caută alte date prin care să mă poată identifica. Îl înţeleg perfect. La urma-urmelor, fotografiile sunt mincinoase. Niște mărturii incomplete și sărace, care ne reproduc trăsăturile și stările doar ale clipei în care ele au fost făcute. Orice om știe însă că ființa umană e una mult mai complexă… Iar eu, după atâtea drumuri la Paris, mai știu că, în orice situaţie, un occidental e capabil să simuleze calmul, comportamentul civilizat, bunele maniere, tandrul surâs; atunci eu, care duc în spate experienţa atâtor ani în care am fost mereu nevoit să-mi ascund, cu un aer de profesionist al duplicităţii, scrâșnetele din dinţi, perpetuele ofense și umilinţe, de ce m-aș lăsa mai prejos? Descreţindu-mi cutele frunţii și ale buzelor, las să se citească pe ele doar o superioară detașare și o profundă înţelegere pentru cel atât de chinuit de asigurarea securităţii zborului, pe care aș avea intenţia, pasămite, să o violez. În sfârșit, răzbit de căutarea lungă, inutilă, vameșul își scoate capul din ascunzătoare, îmi surâde profesional și, urându-mi „*bon voyage*", îmi restituie pașaportul. Acum pot să

mă reîntorc, un călător oarecare, fără cătușe, în ţara și orașul meu de baștină.

Pe drumul întoarcerii, mai tot timpul mă zgâiesc prin hublou.

Nimic din peisajele luminoase, însorite, întâlnite în călătoriile mele anterioare la Paris. Cu autobuzul, cu mașina. Nimic din rostogolitorii nori albi și scămoși, izbindu-se, asemeni unor berbeci, de fuselajul avionului, făcându-l să trepideze. Beznă totală. Un zbor orb, ca prin plămada lumii înaintea genezei ori prin sfârșitul ei. Ajuns în ţară, voi da peste un alt spectacol: de pe acum se pregăteşte deschiderea, în toamnă, a stagiunii circului electoral. Eu pe cine o să votez?

Aproape sigur: pentru prima dată în viaţă n-o s-o fac.

Mereu toate au un început.

Şi, desigur, un sfârşit.

Din nou acasă

Nu doar noile ștampile din pașaport, dar și câteva pungi de plastic cu pliante și hărţi, ce se vor adăuga mormanului atâtor altora de-acum umplându-mi încăperea, un pumn de pixuri, o geacă și o pereche de pantaloni atestă că am fost la Paris și din viaţa mea a mai trecut un an. După ce am făcut aerul din casă cât de cât respirabil și mă pregătesc să-mi achit dările restante în următoarele zile, treptat, o să mă reîntorc, aproape sigur, la vechea mea existenţă, deplângându-mi iar timpul pe care, de-altminteri, singur mi-l fărâmiţez și irosesc într-un mod nesăbuit. Însoţit mereu de o profundă stare de inconfort sufletesc. Spre ea m-a îndemnat, încă de aseară, orașul, cu lumina lui galbenă, obosită, una ca de scutec murdar, în care m-a învelit ca pe un plod al nimănui; cenușiul, lentoarea și apatia oamenilor întâlniţi în cale, emisiunile televizorului, pe care m-am și grăbit să-l deschid… Dar, deocamdată, trupul nu mi s-a descărcat cu desăvârșire de elanul turistului care-am fost și simt nevoia să cobor în stradă și să-mi vizitez propria urbe…

În nișa de sub vitrinele magazinului alipit de CEC-ul din Centru, unde, mai în fiecare dimineaţă de iarnă pot zări un lung șir de porumbei, retrași să moară aici, ca într-o criptă, acum spaţiul e gol; lăsându-mă în voia picioarelor, ajung pe „Republicii"; doi indivizi scunzi și iuţi îmi barează fulgerător drumul: „dolar-euro, dolar-euro schimbăm"; în Piaţa „700", unde, ca în Montmartre, totu-i de vânzare, câţiva pensionari

descumpăniţi blestemă cu buzele strânse guvernul și preţurile, bălăbănindu-și de ici-colo, printre tarabele vânzătorilor, cu gesturi „sacerdotale”, sacoșele goale; la una dintre mese, fără aproape mai nimic pe ea, îl zăresc, privind în gol și neluat de nimeni în seamă, pe ţăranul „meu” din Ghiroda, cu care îmi place, uneori, să schimb câteva vorbe…

O fac, mai ales, de la începutul verii trecute, când, căutând fără să găsesc niște arpagic, încă neplantat în grădina rămasă de la părinţi: „Vezi, du-te, du-te acolo”, mi-a zis cel pe care ţoiul zilnic, dar, mai ales, beţia vorbelor spuse sieși, în cumplita sa singurătate, l-au făcut filozof, iar îndelungata urmărire a comportamentului semenilor, moralist, întinzându-și braţul spre lungul șir al gheretelor de la marginea pieţii: „Vezi, vezi birtul ăla? Du-te și bea-ţi banii, dar repede, repede; nu ţi-i îngropa, măi, omule, ca prostu', în pământ”, m-a îndemnat el, din ce în ce mai precipitat. „Fiecare lucru trebuie făcut la timpul potrivit. Toate au vremea lor. Arpagicul trebuia pus cu două luni în urmă, acum e prea târziu. Ești ca baba mé, care toată zâua stă la televizor și nebuna a ajuns să creadă că e destul să bată din palme ca să aibă imediat pe masă tot ce burta ei vré. Natura și viaţa nu-s televizor. Nici campanie electorală. Semeni într-un anotimp, iar recolta o aduni abia în altul. În rest, ai parte doar de trudă. Și niciodată n-o să știi dacă-i cu folos ori ba zdroaba ta”.

M-aș opri și acum, dar timpul nu mi-o îngăduie. Așa că doar îl salut și îmi văd de drumul meu…

… Un băiat cu nas turtit și picioarele diforme, aidoma celui din tabloul lui Ribera, admirat mai zilele trecute la Luvru, se strecoară în viteză pe lângă ale mele, încă tefere; îi urmează îndeaproape un altul: într-o mână ţine o pungă cu aurolac,

iar sub braţul celeilalte strânge la piept un casetofon rotund, uriaș; sonorul său, dat la maxim, se întretaie cu claxoanele ambulanţelor, ale pompierilor ori ale poliţiei, gonind pe străzile din apropiere și toate cerându-și imperios prioritatea; o haită de câini și câţiva vânzători de ţigări au blocat trotuarul, încât mă văd obligat să cobor pe carosabil: „Imbecilule!" aud dintr-un Porche trecând pe lângă mine într-o viteză nebună; de pe panourile publicitare, candidaţii, dezvelindu-și seducător gingiile, mă îndeamnă să-i votez și, cum, într-o asemenea zi frumoasă și senină de început de toamnă, iubirea nu poate decât să triumfe, în staţia din „Libertăţii" un bărbat, într-un gest aproape tandru, cu o mână saltă ușor capul femeii de lângă el, iar cu cealaltă îl izbește vârtos, ca pe o minge de volei, încercând parcă să-l trimită peste fileul șinelor de tramvai, pe trotuarul de vizavi; eliberat din strânsoarea cocului, părul femeii se răsucește, coboară, se înalţă, asemeni unui vârtej purtat de vânt și, când creșterea atinge punctul culminant și înspicatele lui fire cu stropi de lumină în vârf sunt pe cale din nou să coboare, învolburarea lui aduce cu „Valul" lui Hokusai (expoziţia se va deschide la Grand Palais abia în luna noiembrie; din păcate n-o s-o văd!); porumbeii se giugiulesc pe volutele monumentului baroc din faţa vechii Primării, iar o pereche de îndrăgostiţi, spre mulţumirea amândurora (și confirmarea viabilităţii artei minimaliste!), sunt pe cale să devină o singură făptură, ori să-și schimbe între ei părţi ale trupului, dovedindu-ne, încă o dată, că atâta vreme cât iubim, ele ne pot deveni oricând interșanjabile cu cele ale omului drag; o voce candidă își mână grăbită spre vânzare trupul ciolănos și ochii urduroși ai stăpânei, dar prelungita mea tăcere o face să izbucnească oţărâtă; „Nu vrei! Atunci, valea! F… pe mă-ta, babalâcule!"

Acum, fără să mai scotocesc prin buzunare, căutând nelipsita listă, pe care mi-am notat obiectivele zilei, știu ce am de făcut: o să urc în tramvai și o să merg acolo, în colonia de la marginea orașului, să revăd locul unde m-am născut. Și grădina rămasă moștenire de la părinţi.

Căci până și animalele bătrâne, când își presimt sfârșitul aproape, se întorc acolo unde au deschis ochii venind pe lume.

O găsesc năpădită de bălării. Deprimat, le dau cu mâna la o parte, calc cu grijă printre tulpinile înalte, viguroase ori pășesc direct pe ele, alunec, când în dreapta, când în stânga, înaintarea mi-e anevoie și nesigură, de parcă aș fi un ultim supravieţuitor rătăcind printre cadavrele de pe „Pluta Meduzei" de Géricault. Asta și sunt: un ultim locuitor al coloniei de odinioară, care mai poate fi zărit uneori colindând această parte a orașului.

„Unde aţi fost atâta amar de timp, domnule A.?" se interesează vecina, cea care locuiește acum în fosta mea casă părintească. O face, preocupată să smulgă un fir de iarbă de la rădăcina gardului – „tot la Paris?" Și, după un timp: „Dacă vă place atât de mult orașul ăla, zău, nu vă înţeleg, vecine, de ce nu vă mutaţi acolo? Doar puteţi, azi nimeni nu vă mai oprește. Apoi, bașca, sunteţi pensionar…"

Vocea interioară: Chiar așa! Vecina are perfectă dreptate. Mai bine de patruzeci de ani ai tot cotizat la CAS. Acum ai dreptul legal să locuiești unde vrei și a sosit timpul, în sfârșit, să-ţi petreci ultimii ani din viaţă în cinste și demnitate. Eu ţi-o tot spun de atâta amar de vreme, dar tu mereu ai rămas ca lemnu'. Hai, mută-te/ne, de ce nu ne mutăm la Paris? Singur te-ai convins și că nimeni nu e profet în ţara sa. Nu vezi? Revistele și editurile nu te mai publică, vechii prieteni în bună parte au plecat în

lumea umbrelor, ușa apartamentului și cea a atelierului nu ţi se mai deschid, telefonul îţi rămâne mut cu zilele și când, totuși, sună, știi dinainte că vei fi chemat la o lansare de carte ori la un vernisaj, doar ca să umpli cu trupul tău, acolo, un spaţiu rămas gol într-o sală…

Vecina îmi face semne conspirative cu mâna, să mă apropii. Mă supun fără convingere, Știu ce dorește să-mi propună. De fiecare dată când ajung în colonie, una ori mai multe persoane mă opresc din drumul meu și încep să mă interogheze în șoaptă, toate întâi privind bănuitor în jur și punându-și protector palma peste gură, de parcă ar ţine să-mi comunice un secret de o importranţă capitală. Iar prin telefoane, mailuri și plicurile din cutia poștală de acasă aflu de alte persoane, dispuse să negocieze pe aceeași temă.

Vocea interioară: Acceptă! Acceptă! Trezește-te la realitate! Fii și tu măcar o dată înţelept în viaţă. Întâi umflă suma, apoi așteaptă. Nu negocia de la început, că nu te pricepi. N-o vezi? Vecina e capabilă să-ţi dea pe teren oricât! Iar tu trăiești vremuri de restriște și cu un asemenea cumpărător serios n-o să te mai întâlnești în curând.

Și femeia, înainte de a-mi vorbi, își duce și ea palma pavăză la gură și, prevăzătoare, își răsucește ochii mici, negri și vicleni, în susul și josul străzii pustii.

Vocea interioară: …O variantă posibilă ar fi un apartament în vecinătatea celui al lui Victor Hugo din Piaţa Vosges. Îţi place Marais-ul, nu? Și mie. Totuși, te sfătuiesc, nu-l alege. Pentru vârsta și preocupările tale e excesiv de boem și plăcerile lui prea efemere…

„Vecine, când vă hotărâţi să vindeţi plaţul, să nu-l daţi altuia pentru nimic în lume; vi-l cumpărăm noi! Am pus ceva bănuţi deoparte. Ne gândim la nepoţi… (Da, aproape

toţi ipoteticii cumpărători invocă fiii, dar, în special, nepoţii!). O știți și singur: aveţi și dumneavoastră doi, Dumnezeu să vi-i ţină. Când e viitorul lor în joc, nimeni nu se mai zgârcește la preţ. Vrem să le facem o casă, doar a lor, aici, lângă a noastră…"

Vocea interioară: …Optează mai degrabă pentru Passy. O locaţie, că așa i se spune acum, cu 2-5 pièces et+ într-un imobil haussman-ian construit după planurile lui Guimard, unul Art Nouveau ori Art Deco, cu piscină și terase, asemeni unei punţi de vapor, de pe care, întins pe un șezlong, poţi admira în voie Turnul Eiffel din apropiere, ori încântătoarea panoramă a orașului, aia de zici tu că ar semăna, pasămite, cu un tablou de Corot. Nici pomeneală că-i aşa, dar asta e o altă poveste…

„Oricum, de plaţ, e clar, dumneavoastră nu aveţi nicio haznă. Tot ce semănaţi şi oricât l-aţi lucra, e de pomană. Una-două, buruienile vă omoară puţinul rod, şi atât cât e, melcii şi păsările vi-l mănâncă. Iar poamele neculese ale mărului hăl bătrân şi pe jumătate putred, covor de ele, putrezesc căzute-n iarbă. Mai mare păcatu'…"

Vocea interioară: …Dacă vrei, poţi avea, de ce nu?, curtea, grădina ori chiar strada ta privată. Situat în afara circuitelor turistice năpădite de lume şi vacarm, Passy este exact ce ţi se potriveşte: eleganţă, armonie şi bun-gust. Şi o să-ţi ofere ce ai visat o viaţă întreagă: demnitate, siguranţă, confort, linişte, discreţie… Balzac, care a locuit şi el cinci ani în acest cartier, îşi aprecia casa drept şarmantă, cochetă şi comodă. Şi ai văzut-o doar! O bojdeucă pe lângă cea pe care o poţi avea tu. Preţul unui apartament în Passy? Nu-l cunosc, dar n-are importanţă. Nu cred că poate pune probleme unui om care a muncit o viaţă întreagă cinstit. Oricum, el e confidenţial şi… negociabil. Iar pe cât o să iei pe următoarea ta carte, başca pensia dată de Iliescu, pe care Văcăroiu şi toţi prim-miniştrii care au urmat ţi-au tot mărit-o (noroc

cu Boc şi Ponta, care au reuşit s-o stopeze, altfel duceai ţara de râpă…), pe deasupra ce o să-ţi mai dea şi prietenii, artiştii şi scriitorii cărora le faci portretul…

Şi, după un timp, femeia, strângându-şi pleoapele şi împingându-şi capul mult înainte, mă atacă în acel loc, unde toţi vârstnicii sunt nespus de vulnerabili: „În cele din urmă faceţi cum vă învaţă Dumnezeu, vecine, sunteţi doar proprietarul plaţului cu acte-n regulă, totuşi, eu aş zice să vă grăbiţi…”.

„De ce?”

„Nu vreau să vă supăr, nici să vă jignesc ori amărăsc puţinele zilele care v-au mai rămas, dar ce să-i faci? Asta-i viaţa. V-aţi trăit traiul şi mâncat mălaiu’, cum se zice… Dumnezeu să mă ierte că zic ce nu s-ar cuveni: în curând o să depuneţi lingura. Aşa că, la ce vă mai puteţi aştepta de la viaţă? Luaţi-vă banii şi plecaţi la Paris. Ori retrageţi-vă, undeva, la ţară şi bucuraţi-vă, în linişte, de zilele care v-au mai rămas. Şi lăsaţi-i pe alţii, pe cei tineri, care se pricep, au puterea s-o îngrijească şi iubesc din suflet această colonie, să-i ducă rostul mai departe… Nici nu puteţi să vă daţi seama cât de frumoasă e! Dar pentru a putea simţi asta, ar trebui s-o iubiţi, să staţi aici, nu să umblaţi teleleu prin lume… Nouă, vecinilor, ne creşte inima când ne uităm la ea, la strada noastră. Fie primăvară, vară, toamnă ori iarnă… Toţi suntem mândri de colonie şi de strada pe care locuim. Doar plaţul ăsta, al dumitale, arată, iartă-mă, aşa zice lumea, nu io: mai rău decât la ultimu’ ţigan. Apoi, nu uitaţi; nu-i de glumă: de la anu’ se zice că primăria o să mărească darea pentru casele şi peluzele din faţa lor neîngrijite şi grădinile nelucrate… Şi ea o să crească pe zone. Iar cum a noastră s-a umplut de vile şi azi-mâine o să ajungă cine mai ştie ce, toţi ochii vor fi pe plaţul dumitale.”

Vocea interioară: Din nou vecina are dreptate. N-are școlile tale, dar are una și bună; una la care tu ai rămas mereu repetent:

cea a vieţii. Nu vezi, domnule, că pierzi bătălie după bătălie? Viaţa ta nu e decât o nesfârșită suită de eșecuri. De vise ratate. Tu, care niciodată n-ai trăit într-un timp real, cel al semenilor tăi, al întregii omeniri, ci mereu în unul interior, imaginat, fantezist, inventat, renunţă, în sfârșit, la sentimentalismele tale neghioabe! Înţelege, o dată pentru totdeauna: în viaţă toate își au rostul și vremea lor bine definită. Ia degrabă banii și hai să plecăm! Pentru totdeauna! Din locul ăsta, din orașul ăsta, din ţara asta…

Și le zicea Iisus: Nu este proroc dispreţuit, decât în patria sa și între rudele sale și în casa sa. (Marcu 6,4)

De culoarea otrăvii, seva buruienilor mi-a pătat frumoșii pantaloni cumpăraţi cu preţ redus la o tonetă din Montmartre. Iar o placă de azbest, ce acoperă baraca în care îmi păstrez uneltele de grădinărit, s-a spart și umezeala ploilor căzute între timp a cuprins un întreg perete.

„Nu-i nimic. Așa cum e, e grădina mea", îmi zic. Moștenire de la părinţi. Și n-o s-o dau nimănui. Și mă trezesc gândind și acţionând precum Ei și locuitorii de odinioară ai coloniei: simplu, direct, fără peroraţii inutile. „Capul sus, nu te da bătut! Niciodată nu-i prea târziu", îmi zic. Și continui în gând: „Muzeele sunt grădini, iar o grădină îngrijită poate deveni și ea oricând seducătoare ca un spaţiu muzeal".

Proverb chinezesc:
Vrei să fii fericit o zi: îmbată-te!
Vrei să fii fericit un an: însoară-te!
Vrei să fii fericit o viaţă: fă-te grădinar!

Și încep să meșteresc de zor la gardul Grădinii Raiului meu. Și îmi promit că, la vara următoare, ea o să concureze, prin

frumuseţe, cu Paradisul terestru al lui Monet de la Giverny, pe care, întâmplător, l-am vizitat chiar în urmă cu o săptămână. Ori o să fie încărcată de flori (un superb triumf al vieţii și al frumuseţii!), ca fundalul „Portretului unei tinere principese" de Pisanello de la Luvru.

Cum, poate, și-ar fi dorit-o, dar n-au mai apucat să o vadă, Ei, părinţii mei. Ei și toţi acei locuitori de odinioară ai coloniei, care întreaga lor viaţă s-au luptat cu apele, ca s-o poată salva de sub nimicitoarele inundaţii.

Mai e însă și altceva. Important. Foarte important. Omul dintotdeauna a fost plin de contradicţii. Mereu visează să se reîntoarcă la obârşie. Dar, în tot acest răstimp, mai poartă în inimă, în afara locului de baştină, şi un altul. Unul de care, în niciun fel, nu doreşte să se despartă vreodată. Ca să poată izbuti, i se cere însă multă ingeniozitate. Şi tenacitate. Şi dureroase sacrificii. În ce mă priveşte, credeţi-mă, încerc din răsputeri să conciliez în adâncul fiinţei mele cele două tendinţe. Dar îmi vine să urlu. Sufăr ca un câine. Şi, deopotrivă, mă felicit. Mizând din nou pe şiretenia copilului din mine, şiretenie pe care timpul n-a izbutit pe de-a-ntregul s-o ucidă, am avut tăria ca, şi în această vară, să nu îmi termin cartea. Da. Să scrii o carte, îţi trebuie har. Dar a nu o face voit, e nevoie de unul înzecit. Ce mai: de o voinţă de fier! Doar ea, voinţa, m-a ajutat, recunosc, greu – de la an la an mi-e tot mai greu! – ca, printr-o serie de vicleşuguri, să-mi amân, cu bună-ştiinţă, încheierea unei scrieri începute cu mulţi, foarte mulţi ani în urmă. E asul meu câştigător, ascuns în mânecă! O să-l scot iar la anul, invocând stringenta nevoie a unei noi călătorii la Paris, sub pretextul întocmirii de fişe şi adunării de noi documente, cu toate că deţin, risipite prin casă, impresionante cantităţi supranormative, de asemenea „materii prime". (Oricând aş

putea dura din ele un nou Turn Babel, ori zidurile unui castel şi aripile unei mori de vânt). E o carte care, printr-un dureros şi susţinut efort, multă, multă imaginaţie şi, desigur, puţin noroc, o să izbutesc, poate, să n-o termin în curând. Oricum, îmi doresc ca acel dezastruos sfârşit să fie cât mai târziu posibil. Ceea ce o să-mi permită, de acum încolo, încă mulţi ani să mai vizitez Parisul.

În plus, mai am şi un alt motiv cât se poate de întemeiat să nu-mi văd scrierea sfârşită. Doar aşa o s-o pot revedea, iar şi iar, pe Marchiza de La Solana. Constat, cu surprindere, că depărtarea de ea mă face să nu-mi mai găsesc locul. Să mă simt ca un pom cu rădăcinile retezate, purtat de trăirile mele interioare de ici-colo, ca de un straniu taifun. Am ajuns dependent de prezenţa sa, ca de cea a aerului. Da. Lipsa acestei fiinţe, devenită fundamentală pentru mine, face să mă sufoc. Hotărât lucru! Vara viitoare primul drum o să-l fac la Luvru. Fiindcă, sunt sigur, că şi ea, asemeni mine, cuprinsă de aceleaşi stări de nelinişti şi chinuitoare întrebări, mă aşteaptă. Ca să ajung cât mai degrabă la ultimul etaj al muzeului, voi urca cu rapidul lift. Mă şi imaginez intrând în Colecţia Carlos Beistegui, cu mâna ridicată, în semn de salut, iar pe buna, blânda şi melancolica, aidoma sfintelor din icoane, Maria-Rita zărindu-mă și începând de-ndată să-şi fluture voioasă braţele. Şi o va face cu atâta entuziasm şi o asemenea bucurie, încât întregul tablou o să prindă a trepida în agăţătoarele sale, şipcile o să i se zgâlţâie, iar pânza o să-i vibreze, ca membrana unei tobe. De teamă ca acest seism, provocat de bucuria revederii noastre, să nu declanşeze cumva sistemul de alarmă al muzeului (ceea ce ar putea amâna, ori chiar compromite definitiv întâlnirea), din câteva salturi mă şi văd ajuns în dreptul celebrei picturi. Şi, apucând cu o mână palma mea întinsă, iar cu două degete

ale celeilalte mâini săltându-şi graţios peste gleznele-i subţiri poalele lungii sale rochii basce, pe o scară imaginară, Maria-Rita o să coboare, din atât de îndelungata şi trista captivitate a ramei tabloului, pe dalele de marmură ale sălii. De un cenuşiu inexpresiv, oarecare. Dar nespus de concrete. Eu, atunci, cu un gest abil, îi voi face întâi să-i alunece din păr imensa floare din ţesătură moartă, apoi, după ce o să i-o rătăcesc definitiv, o să-i ofer darul meu: un fir de trandafir. Unul real, proaspăt, galben. E floarea şi culoarea ei preferată. Apoi, îmi voi îndrepta din nou degetele mâinii spre ale sale, iar Maria-Rita, cu o spontaneitate și cu o uluitoare însufleţire, o să-mi ofere întregul ei braţ stâng. Cel al inimii.

Și așa, ridicând bariere și apropiind depărtări, desfiinţând graniţe și vămi ce ne despart în timp, fără vreun cuvânt, vom părăsi, ca doi îndrăgostiţi oarecare, seducătorul, dar asepticul spaţiu muzeal, cu lumina lui pură, dar contrafăcută, spre a întâlni, în sfârșit, aerul și soarele, lumina adevărată… Și, în vreme ce obrajii i se vor îmbujora treptat, umplându-i-se din nou de viaţă, braţ la braţ, umăr la umăr, tâmplă lângă tâmplă, o să vizităm Parisul.

Și prin tot mai intensa noastră iubire, îi vom spori întruna frumuseţea.

Postfață

Naratorul și Orașul

Dramaturg, prozator și sculptor, Aurel Gheorghe Ardeleanu și-a construit de-a lungul anilor propria sa creație, pornind de la un crez literar-artistic în centrul căruia se află o nevoie constantă de a rosti Adevărul, de care se leagă Binele și Frumosul. Și lucrul acesta, mă grăbesc să adaug, nu a știrbit cu nimic valoarea estetică a operei, ci, dimpotrivă, a adăugat paginilor scrise din povestiri, nuvele sau roman mai multă profunzime, iar lucrărilor plastice o mai evidentă surprindere a interiorității personajelor portretizate. La aceasta se adaugă prezența și încrederea statornică în Speranță, o înaltă virtute creștină, care însoțește mereu, la vedere sau nu, conflictul epic sau se poate recunoaște, uneori, în mărturisirile autorului devenit personaj literar. Într-un fel sau altul, crede Aurel Gheorghe Ardeleanu, „cu toții suntem robii speranței”, iar motto-ul ce însoțește prima pagină a volumului în discuție: „La Paris totul este reciclabil. În primul rând, speranța” rămâne semnificativ.

Aurel Gheorghe Ardeleanu a debutat ca dramaturg cu o piesă de teatru, *Coroană pentru Doja,* montată și jucată pe scena Teatrului Național din Timișoara, în stagiunea din 1972-1973, cu un remarcabil succes. Construită pe o serioasă documentare istorică, cu multe fragmente și replici de o tulburătoare actualitate și azi, autorul atrăgea atenția spectatorilor asupra necesității de a despărți binele de rău, dintr-o nevoie acută, aproape disperată, de a rosti și respecta Adevărul. În

dramă există un personaj colectiv, *Corul femeilor de iobagi*, cu o semnificație simbolică aparte. În frumusețea discursului dramatic, cu irizări poematico-lirice, se detașează un adevăr etern uman: necesitatea de a crede și, mai ales, de a spera. La sfârșitul unei întâmplări oribile, ele, Femeile, au puterea să rostească: „Vai, ce dimineață senină, ce dimineață frumoasă!". Este aici credința în continuitatea neabătută a vieții care triumfă întotdeauna. Mai puternică decât moartea! Liviu Ciulei remarca încă atunci că „piesa lui Aurel Gheorghe Ardeleanu nu e o simplă evocare istorică, ci un poem cu implicații filozofice, realizat într-o manieră foarte apropiată sensibilității publicului de astăzi", atrăgând atenția asupra unui debut de excepție. În anii care vor urma, Aurel Gheorghe Ardeleanu continuă să scrie piese de teatru, care-și lărgesc aria tematică și, mai ales, modalitățile de construcție a subiectului, apelând la parabole și alegorie, în texte dramatice gândite spre a fi reprezentate pe scenă. Așa sunt piesele *Apassionata*, *Tunul de cireș* (jucată la Teatrul de Nord, Satu Mare, în stagiunea 1976-1977), *Tentația* (jucată la Teatrul Național din Cluj-Napoca, în stagiunea 1984-1985 și altele. În anul 2009 publică la editura Palimpsest *Leoaica rănită sau ce față umană are fiara*, piesă la care a trudit 8 ani, recunoscând în concepția și desfășurarea ei „o dramă a unei întregi națiuni (...) un dureros act reflex al permanentelor noastre probleme identitare, o spovedanie, o exorcizare și îndepărtare, sper definitivă, de o epocă maculată și ostilă omului". Piesa a fost recompensată cu Premiul Academiei Române. În sfârșit, în 2011, la aceeași editură, Aurel Gheorghe Ardeleanu publică volumul *Măștile scribului*, o antologie și selecție de autor (cu o prefață de Ion Cocora), cuprinzând 4 piese de teatru reprezentative pentru întreaga sa creație dramatică.

Critica de specialitate, extrem de favorabilă, a reținut calitățile esențiale ale acestor lucrări dramatice, insistând asupra modului în care *Tentația* „e o piesă care poate fi citită, pe de o parte, într-o cheie realistă, la nivelul anecdoticii, (...) și, pe de alta (...) ca o agonie halucinantă a unui impas existențial, a unui moment de criză ajuns la paroxism (Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, volumul IV, Editura Dacia, 2003). Mircea Ghițulescu afirmă că în drama *Coroană pentru Doja* „autorul vede evenimentele în simultaneitatea, și nu în cronologia lor, printr-o privire reversibilă asupra istoriei" (*Istoria dramaturgiei române contemporane*, Editura Albatros, București, 2000, p. 207). La acestea se adaugă o serie de cronici dramatice în care autorii relevă originalitatea tratării subiectelor, dar și a construcției dramatice în textul lui Aurel Gheorghe Ardeleanu. Cu totul specială mi s-a părut analiza Janei Morărescu, care descoperă în teatrul lui Aurel Gheorghe Ardeleanu „vizionarismul semantic și semiotic al acestui dramaturg" care „a scris un teatru inconfundabil și (...) cu un simț abisal al amprentei destinale a umanului. (Jana Morărescu, „Contemporanul", XXIV, 2013, p. 31).

În 1982, Aurel Gheorghe Ardeleanu debutează în forță ca romancier, publicând *Ploaia de nisip* la care vom reveni. Dar, imediat după 1990, Scriitorul rămâne o vreme în plan secund, pe scenă se afirmă Sculptorul, care realizează într-un ritm de invidiat lucrări plastice: monumente, statui, busturi, numeroase portrete ale unor personalități: scriitori, muzicieni, slujitori ai bisericii, medici, profesori etc. Multe dintre aceste lucrări se află în spații publice, în țară și în străinătate, în colecții particulare sau au fost donate de autor unor instituții. Cele mai multe sunt socotite mari realizări artistice, unele adevărate

capodopere: Regina Maria, Patriarhul Miron Cristea, Alexandru Ioan Cuza, Nicolae Boboc, Bela Bartok, Lucian Blaga.

M-am întrebat, adesea, în ce fel se explică în cazul lui Aurel Gheorghe Ardeleanu, această dublă dimensiune a talentului său de creator, manifestat în două domenii – literatură și sculptură – care din punctul de vedere al condiției materiale, ca să folosesc sintagma maioresciană, se deosebesc, totuși, destul de mult. Sculptorul apelează la materiale precum lut, bronz, piatră – realități concrete, în vreme ce scriitorul „lucrează" cu sunete și cuvinte – realități abstracte. Încerc o explicație, pornind de la cunoscuta clasificare a artelor, în funcție de cadrul spațial sau temporal al ființării lor. Sculptura este o artă spațială, ea e percepută de public direct și vizual, privitorul are posibilitatea de a contempla un *întreg*, reacția lui este, în general, determinată de impresia imediată și se manifestă printr-o judecată de valoare simplă de tipul „îmi place" sau „nu-mi place". Literatura e o artă temporală, cărțile își modifică pentru cititori semnificațiile lor adânci. De aceea, cititorul adevărat va simți mereu nevoia să revină la cărțile din trecut, pe care le va redescoperi în funcție de factori mereu noi, care au intervenit în propria lui biografie intelectuală și afectivă. Există, totuși, punți de legătură între cele două arte, mijlocite de prezența comună a problematicii omului, a ideii de om ca *ființă*, dincolo de o contingență imediată. Aurel Gheorghe Ardeleanu a reușit să-și folosească „talanții", nu i-a îngropat în pământ (precum cel din parabola lui Isus), multiplicând și îmbogățind harul primit. Pe una din paginile romanului *Nebun după Paris*, Aurel Gheorghe Ardeleanu mărturisește: „Literatura e aversul ființei mele. Sculptura: reversul".

Într-un fel, trupul statuii care se naște seamănă cu o pagină de manuscris: cu ștersături, reveniri, însoțite de o gamă largă de trăiri și sentimente: speranță, îndoială, incertitudine,

bucurie. De altfel, Aurel Gheorghe Ardeleanu a mărturisit adesea că, în calitate de sculptor, el *modelează* portretul, în sensul că *revine*, *reface*, *adaugă* unele detalii aparent neimportante pentru văzul comun, până când „captează" trăsătura esențială a modelului. Și abia atunci îl trimite în lume. Cu cărțile e la fel, cred. Gândind în termenii învățăturii creștine, este timp pentru toate. Când timpul te zidește. În rest, e viață pur și simplu. Așa că, în anul 2007, Aurel Gheorghe Ardeleanu revine, așazicând, la uneltele sale mai vechi și publică la Editura Hestia, volumul *Fratele nostru Abel și alte douăsprezece povestiri*, cu o prefață de Eugen Dorcescu, un volum de nuvele și povestiri, în care prozatorul pornește de la un fapt neimportant, banal, pentru ca apoi, printr-o tehnică de acumulări succesive, să construiască o întreagă poveste, care înaintează spre un deznodământ semnificativ pentru comportamentul uman în anumite împrejurări, pentru raportul individului cu sine și cu ceilalți, pentru nesfârșita diversitate a lumii. Prinși în vâltoarea vieții, protagoniștii sunt chinuiți de îndoieli, trăiesc adeseori sentimentul de înstrăinare și de singurătate, dar și pe acela de vinovăție. Infernul nu e numai în ceilalți, ci și în noi înșine. Se salvează cei care se „donează" celorlalți, „tămăduitorii inocenți" sau cei care creează din cuvinte și sunete, din culori, din marmoră sau bronz lumi ideale, funcționând ca niște adevărate oglinzi în care ne vedem cum suntem sau cum am dori să fim. Este, dintotdeauna, mesajul artei adevărate, capabile să ne modeleze mintea, inima și sufletul. În fapt, arta înseamnă bucurie și jubilație interioară.

În anul 2012, Aurel Gheorghe Ardeleanu publică la Editura Hestia/Eurostampa, ediția a doua, revăzută și adăugită, a romanului *Ploaia de nisip*. Acțiunea e construită cu o mână

sigură în ceea ce privește știința narării. Personajele principale dau titlul capitolelor în paginile cărora aflăm povestea ridicării, pe un teren mlăștinos, a unui cartier periferic, de o colectivitate de oameni veniți de peste tot. Având cei mai mulți biografii complicate, autorul îi surprinde în confruntări dramatice cu ei înșiși sau cu ceilalți locuitori ai coloniei. Dar speranța nu-i părăsește niciodată, ea e rațiunea lor de a fi, de a trăi. Zeii au pus în Cutia Pandorei toate relele lumii: cruzimea, aroganța, teama, suferința, tristețea… Atena, Zeița Înțelepciunii, a lăsat pe fundul cutiei Speranța. Legenda spune că de atunci „cine a văzut Speranța nu o mai uită. O caută sub toate cerurile și printre toți oamenii. Și visează că într-o zi o va întâlni din nou, nu știe unde, poate între ai săi" (Octavian Paler).

Rodovica, personaj simbolic în lumea reală pe care autorul a trezit-o la viață (a înviat-o, aș zice), în ciuda „ploii de nisip", pare neatinsă de timp. Speranța (ca și iubirea) nu moare niciodată. În roman, Sofia (un personaj cu adevărat superb, care nu poate fi uitat) e cea dintâi care a văzut-o pe Rodovica, într-o frumoasă dimineață de vară, coborând din albăstrimea cerului pe bucata lor de pământ unde, împreună cu Gheorghe, bărbatul ei, începuseră să-și ridice o casă. Tânăra femeie o vede din zariștea ochilor ei ca pe o copilă, o ființă plăpândă, îmbrăcată în fire de raze strălucitoare și înțelege că Rodovica a venit anume pentru a da viață casei. Apariția copilei are valoarea unei scene de realism magic de o intensă forță vizuală, aproape filmică: „La început n-a fost mai mare decât o stea. Apoi deveni de mărimea unei mărgele de sidef și tot coborând, fără zgomot, legănându-se, amândoi și-au putut da seama că pata de lumină nu e un nor, nici o cometă, ci o fetiță. Și pe unde ar fi trebuit să-i treacă tălpile –

dacă n-ar fi venit într-un fel atât de ciudat – șovarul se apleca foșnind, trestiile se frângeau sub greutatea unor picioare care nici măcar nu le atingeau. O dâră întunecată, de culoarea păcurei, pornită de undeva din depărtare, tăia mlaștina, spărgându-i oglinzile tăcute, negre, moarte."

Începând din acea zi, Rodovica o va asista mereu și mereu pe Sofia în viață și dincolo de ea. Pe ultima pagină a romanului, într-un moment limită, Sofia o zărește ca prin ceață din nou pe Rodovica, venind dinspre marginea pădurii, de unde se deschidea drumul spre oraș. De data aceasta, Rodovica „flutura în mâini, izbăvitor, o fașă lungă-lungă și albă, albă..." E fraza cu care se încheie, atât de sugestiv, în roman, povestea coloniei ridicată deja de oamenii ce o locuiesc.

Scris la persoana întâi, romanul *Nebun după Paris* are o altă tematică, precum și o altă viziune și perspectivă în construcția lui romanescă. Să observăm, mai întâi, că e o carte densă, la granița dintre tehnici și modalități narative diverse, din care nu lipsesc nici unele „nuclee poetice" cu caracter larg poematic. În roman, cum vom vedea, există însă o necesară armonizare a vocilor: naratorul și autorul se dezvăluie pe rând, iar stilul indirect liber, cu fraze desfășurate în largi volute, la care recurg adesea „vocile" textului, oferă numeroase surprize. Toate legate de felurite înfățișări ale zonelor umane de adâncime, de freamătul și tumultul existenței, de fascinanta diversitate a lumii, de atitudini și trăiri interogative, care trimit adesea semnale cu efect multiplu, în ceea ce privește asumarea calmă și în singurătate a destinului de creator.

Romanul se compune din 7 Zile, cifră simbolică după cum știm, în care fragmente propriu-zis narative sunt intersectate de File de jurnal, unele dintre ele fiind însoțite de data la care

au fost scrise. Acesta este un indiciu pentru cititor, privind desfășurarea cronologică a faptelor narate sau evocate.

Cele 7 Zile ale romanului, ca și Filele de jurnal, induc ideea unui jurnal, ca formulă epică utilizată de autor. În fapt, aceste fragmente sunt părți necesare care compun întregul și au un loc aparte în corpul propriu-zis narativ al cărții. În cuprinsul lor, Naratorul își asumă rolul de a „ghida" cititorul spre o mai bună înțelegere a ceea ce a gândit sau a trăit la Paris, prins în vâltoarea unui oraș în care totul trebuie văzut, analizat, înțeles. Dar, mai ales, trăit. Inclusiv printr-o explorare senzorială a lumii. Ochii, văzul, privirea sunt mereu solicitate pentru a surprinde detaliul semnificativ, în așa fel încât adeseori descrierea și analiza devin adevărate secvențe filmate cu încetinitorul. Ochiul e aliatul incoruptibil al personajului narator, care notează într-o Filă de jurnal: „Spre deosebire de aparatul fotografic, ce rămâne mereu pasiv în fața motivului, percepția noastră vizuală îi dă spațiului un sens. Inclusiv artistic. Nativ înclinați spre armonie și frumos, ne trezim inventând, organizând, corijând, stabilim alte raporturi decât cele existente între cunoscut și necunoscut, aparență și esență, realitate și vis." Exagerând, am putea spune că pentru Aurel Gheorghe Ardeleanu *a vedea* (bine) înseamnă și *a înțelege*. Aș risca, adăugând că aici Scriitorul se întâlnește cu Sculptorul.

De-a lungul unei vieți, cei mai mulți dintre noi ratăm clipa, minutul, ceasul, anume alese pentru a ne îmbogăți sufletul, pentru a primi și înțelege semnele călăuzitoare. Numai artistul adevărat trăiește „povestind" celorlalți ceea ce visăm cu ochii deschiși. Numai artistul adevărat poate metamorfoza realul în ficțiune, iscând un dialog, imprevizibil uneori, cu partea nevăzută din propria noastră făptură. Numai creatorii adevărați se încred în puterea harului primit, oferind celorlalți

starea de bine și de bucurie. Este ceea ce i se întâmplă naratorului însuși, la întâlnirea cu Tizian, cu celebrul său tablou, *Omul cu mănușa*. Pagina ar merita citată în întregime, pentru rafinamentul ei plastic și frumusețea unor detalii, dar să reținem ceea ce ne interesează acum. Tabloul provoacă naratorului o puternică impresie de uimire, entuziasm, pierdere de sine, încât ar fi capabil să-și instaleze sub tablou masa de scris și, peste noapte, să-și facă un culcuș. La ieșirea din expoziție se simte plin de energie și încrezător în reușita proiectelor lui. Urma să scrie o carte.

Filele de jurnal au un conținut variat și funcționează ca un liant între fragmentele epice propriu-zise, în sensul că anticipează întâmplări din prezentul povestirii sau, alteori, propun o privire concluzivă la ceea ce s-a relatat anterior. Astfel, la ieșirea din Casa Balzac, naratorul se îndreaptă spre Tour Eiffel căruia îi trimite tandru o privire ca „între doi îndrăgostiți", ceea ce „cheamă" în pagină o Filă de jurnal. În ea este evocată prima zi când protagonistul a descins în Paris. Sunt mulți ani de atunci, era în 1969, avea 33 de ani. Tot așa, străbătând neobosit galeriile, expozițiile și muzeele Parisului, meditând la faptul că „viața e o competiție, ea vizează performanța înainte de toate", autorul introduce în continuare în Fila de jurnal o splendidă descriere a Mormântului lui Napoleon. Nemuritorul Napoleon. Altă dată, ajungând în Place de la Concorde, pe unde au trecut spre ghilotină osândiții Revoluției Franceze, aflăm pe o Filă de jurnal alăturată, o serie întreagă de fapte din acea perioadă însângerată a istoriei Franței.

Există apoi în roman câteva fragmente care pot fi citite și separat, ca narațiuni de sine stătătoare, dar cu o reală pierdere pentru înțelegerea întregului din care fac parte. Așa

sunt primele două capitole: „«Fuga» la Paris” și „Pregătirea plecării la Paris”. Citim că „nebunia” cu numele Paris a început în copilărie, protagonistul a îndurat multe pentru a-și împlini un vis și a se salva din urâtul coloniei în care s-a născut. De altfel, gestația – ca să spun așa – pentru romanul *Nebun după Paris* a fost relativ lungă. Nici autorul nu și-a dat seama de la început, angajat total în această surprinzătoare aventură în centrul căreia se află obsesiv: Parisul! În prima povestire din volumul mai vechi de proză scurtă *Fratele nostru Abel*, găsim la pagina 8 o adresare directă făcută cititorului: „… vă rog, credeți-mă pe cuvânt: Am fost la Paris! Și încă de mai multe ori. Și, credeți-mă, îl iubesc de mic. M-am născut, așa cred, cu iubirea Orașului-lumină în sânge.” După ani, în *Nebun după Paris*, naratorul percepe orașul ca pe un uriaș glob de lumină, „ca pe o îmbrățișare plină de afecțiune, așa cum nu mi-a mai fost dat să trăiesc”.

Din Filele de jurnal nu puteau lipsi o serie de mărturisiri despre crezul artistic al naratorului. Altele divulgă identitatea lui, mai convingător decât ar fi făcut-o în alt fel. Naratorul nu este un turist oarecare, aflat la Paris în vacanță, ci un artist plastic, care cutreieră muzeele orașului cu un țel anume, împovărat de data aceasta și de dorința de a scrie o carte despre aceste splendori. Există apoi în multe alte pagini analize cu valoare de adevărate cronici plastice făcute, în deplină cunoștință de cauză, unor tablouri celebre păstrate la Luvru sau în alte săli din muzeele și galeriile de artă. Așa este: *Omul cu mănușa* al lui Tizian: „O, ce dor mi-e de Tizian, care mi-a sucit mie definitiv mințile, dându-mi încredere în forțele mele.” Iată o frază în care descoperim că există uneori o concomitență a vârstelor sufletești între artist și modelul său, între artist și cel ce se regăsește în obiectul artistic. Poate că,

așa cum se spune, nimic nu e întâmplător. Timpul lucrează, uneori, nu doar în favoarea artistului… Tot așa *Lupta lui Iacov cu Îngerul* al lui Delacroix, pânza în ulei de mari dimensiuni aflată în Bazilica Saint-Sulpice, ca și tapițeria *Doamna cu licornul* sau celebra statuie a Scribului din dinastia a V-a, î.H. rămân exemple semnificative.

Ar mai fi de adăugat, prezența unor citate și maxime despre artă, viață, speranță, fericire, aparținând unor personalități culturale și artistice de la noi sau din alte spații geografice: Constantin Brâncuși („Când nu mai suntem copii, noi suntem deja morți."), Emil Cioran („N-am inventat nimic. Sunt doar secretarul senzațiilor mele."), Gabriel Garcia Márquez („Spune ce simți și fă ce gândești.") și alții. Bine delimitate în pagină, ele au calitatea unor inserții livrești în formulări cu valoare sapiențială. Protagonistul însuși, aflat la vârsta deplinei maturități, meditează adeseori la adevărul artei, la sensul vieții și al creației, la raportul dintre om și semenii săi, la atâtea din „grozăviile" istoriei relativ recente, în propoziții concentrate sub raportul ideilor și, în egală măsură, expresive sub raport stilistic.

Un simț acut al relativității cu privire la tot ce există, îl face să se întrebe uneori: „Ce-i cu vanitatea asta pe care mi-am autoimpus-o de a ține un jurnal? La ce mi-o fi folosind el?" Se vede însă că Filele de jurnal au rolul lor în țesătura epică a cărții, Parisul e spațiul în care vrând-nevrând naratorul a dus cu sine „de acasă", în minte, inimă și suflet, trecutul său și o parte din prezentul aflat acum la granița dintre real și imaginar, dintre biografie și ficțiune.

Discuția de până acum și-a propus să evidențieze modalități legate de felul în care autorul și-a construit romanul, cu alte cuvinte, să răspundă la întrebarea *cum* s-au adunat într-un

întreg părțile lui. Din acest punct de vedere, am putut recunoaște câteva trăsături postmoderne ale textului comentat: strategii narative diverse, „șubrezirea” granițelor dintre genuri literare, note accentuat autoreferențiale, inserția livrescului prin apelul la citate sau aluzii culturale, schimbarea raportului dintre realitate și ficțiune ca și acela dintre autor și cititor. Dar Aurel Gheorghe Ardeleanu dispune de o adevărată știință în a doza și, mai ales, *a adecva* subiectul la modalități ale spunerii și desfășurării lui narative. De aceea apelează și la modalități tradiționale, devenite clasice în romanul modern de la sfârșitul secolului al XX-lea: prezența unui fir narativ principal, atenția acordată unor personaje individualizate, folosirea unor modalități de evadare din realitate prin plonjarea în vis, întoarcerea în trecut etc. Riscând o comparație, dacă am „vizualiza” subiectul romanului sub forma unui desen (desenul – eterna fascinație, spune Aurel Gheorghe Ardeleanu), am putea urmări, la început, tot felul de linii, unele se întretaie și formează un nod, care conduce romanul spre zona „tare” a ficțiunii și unde vom întâlni câteva personaje superbe, angajate într-o miraculoasă poveste de iubire.

Dar să le luăm pe rând:

Romanul are două personaje principale: Naratorul și Orașul, între care există o mare și neasemuită iubire („Între mine și Paris nu există dubii. Nici cedări. Între noi există o irezistibilă atracție”).

Subiectul se țese treptat din întâlnirea, de fapt, întâlnirile succesive ale Naratorului cu un oraș real, identificabil pe hartă, dar și cu Orașul imaginar, tărâm al idealității desăvârșite, obsesie a minții și a inimii lui. „Hotărât lucru: precum magii care au purces spre Ierusalim în urma călăuzitoarei Stele, eu am pornit-o în anii copilăriei spre Paris, în urma Soarelui.

Și asemeni tuturor pelerinilor artei, am sosit aici cu gândul să mă închin lui. Să mi-l *apropriez* (subl. noastră), prin smerenie, cu ochiul, cu piciorul, cu inima."

Așadar, Parisul este un spațiu fascinant, seducător și, cum vom vedea, loc al unor trăiri contradictorii majore. Să adăugăm că Naratorul este un „pelerin al artei", ochiul său, maceta privirii lui, filtrează în perfectă cunoștință de cauză frumusețile pe care le oferă muzeele, grădinile, străzile Parisului, acestea din urmă fiind un excelent material de studiu. Frumusețea Parisului este o eternă sărbătoare. Pe străzile lui, freamătul vieții este continuu, iar ochiul „dedat" cu un excelent exercițiu al privirii, surprinde, ca pe o imensă scenă, și pe fetița care joacă șotron, și pe bătrânul din fața Catedralei Notre-Dame cerșind în limba latină, „limba clopotelor coborând în stradă și umplând sonor și grav pământul", dar și frumusețea unui platan, care îl seduce prin suprapunerea petelor de culoare, de la ocru auriu până la alte nuanțe catifelate, amintind de încifrate picturi extrem-orientale.

Într-un fel sau altul, Naratorul rămâne mereu aproape de ceea ce „ritmează" cu inima lui, precum cei „îndrăgostiți letal de idealitate", condamnat să transforme realul agresiv în ficțiune. Pentru acest transfer se recurge la un nucleu epic minimal, care apoi se lărgește și deschide un spațiu larg fantazării și imaginarului. Așa se întâmplă în Casa Balzac, când de la dorința de a vizita Casa-muzeu a celebrului scriitor, protagonistul ne propune un veritabil scenariu de nuvelă, care se întâmplă în mintea povestitorului *ca și când* ar fi posibilă. Așadar, ficțiunea devine credibilă. Tot așa, în celebra librărie din Strada Pavée, nr. 17 bis, imaginația febrilă a Naratorului transformă un depozit de cărți într-o adevărată scenetă în care personajele-cărți cer disperate ajutorul spre a fi scoase

din uitare și citite. Scena e scrisă cu mână sigură de dramaturg, pentru ca apoi să gliseze într-o amintire îndepărtată, pe o Filă de jurnal, cu o poveste tot despre cărți, petrecută în copilărie, dar care are o altă miză. Ea se putea petrece *în realitate* într-o perioadă neagră a istoriei noastre recente în care au fost arse cărți, biblioteci întregi de o mare valoare.

Dar pentru Narator, Parisul este în primul rând o uriașă oglindă, care îl însoțește peste tot și în care se descoperă și învață să se cunoască, prin tot ceea ce gândește, trăiește și simte. Tehnica rămâne cea a oglinzilor multiple („oricând o realitate îți poate sugera o altă realitate"), care are ca scop descoperirea sinelui, însoțită mereu de o dramatică nevoie de autenticitate și incoruptibilă sinceritate. Având conștiința relativității, din dorința de a nu cădea în trufie și, mai cu seamă, de a ieși din impas, Naratorul cultivă autoironia, îngroșând uneori liniile și inventariindu-și toate defectele posibile. Aceste pagini seamănă cu o continuă mișcare de flux și reflux, între îndoială și speranță, între încredere și sentimentul major al eșecului, între fericire și nefericire, între suferință și bucurii difuze. Calitatea esențială din discursul Naratorului este amețitoarea lui sinceritate. Sedus de frumusețe, nu minte și nu se minte pe sine, e sceptic cu privire la propria noastră transformare, știe că arta, înainte de toate, cere multă suferință, că ea ne adună, iar realitatea ne dispersează, că „arta ni se oferă, realitatea trebuie cucerită, îmblânzită, stăpânită". Dar e capabil să „pândească" de pe un acoperiș înalt, în zori de zi, un răsărit de soare, visând cu ochii deschiși la Monet, să se lase însoțit de mirări și, uneori, de nostalgice întoarceri în trecut. Nu trișează nici cu trecutul, nici cu prezentul și, mai cu seamă, e îndrăgostit de Frumos. Așa că, dintre toate orașele lumii, întâlnirea cu Parisul e o întâlnire cu valoare

de destin, care trebuie trăit. El, destinul, e de nepovestit. Și poate de aceea, cum vom vedea, Naratorul amână cu bună știință să-și termine de scris cartea, și de la un punct ea se va scrie singură, ceea ce face posibil o lectură plurală a ultimelor ei capitole și o nouă configurare a raportului dintre autor și cititor.

În Ziua a patra, cititorul cunoaște un nou personaj, singurul prieten în Paris al Naratorului. Este Bubu, pe numele lui de alint, însă în actele oficiale el este Michel Lamotte. A scris zeci de scenarii și piese de teatru, este autorul unor frumoase sonete, semnate cu pseudonim. Bubu aparține unei familii boierești din Oltenia și în tinerețe, într-o vreme când „pe Calea Victoriei încă mirosea a parfum franțuzesc", era nelipsit de la Capșa, unde i-a ascultat pe Grigoraș Dinicu, pe Ioana Radu, Maria Tănase, dar și pe George Enescu. S-a exilat în Franța cu 30 de ani în urmă și s-a îndrăgostit iremediabil de cursele hipice, prin urmare, cutreieră agențiile de pariuri cu convingerea că va câștiga lozul cel mare. Deocamdată e convins că „e o zi norocoasă pentru artiști" și cumpără de la o agenție taloane, crede el, câștigătoare.

Aici la Paris, Bubu nu s-a putut acomoda, mărturisind prietenului său că „Franța e plină de tot felul de «nebuni» și visători, atrași irezistibil de lumina ei orbitoare. Fără speranță viața n-ar merita să fie trăită." Dar Bubu și-a făcut de curând la Paris un prieten… un bâtlan, pe care îl hrănește zilnic, cumpărându-i hrană proaspătă de la o pescărie. Cei doi se îndreaptă spre malul lacului, unde așteaptă stoluri de păsăret, între care bâtlanul lui Bubu, bolnav și rănit. Naratorul intră în joc și cu un exces de zel inexplicabil aleargă ca un nebun, pe malul lacului, ținând în mână punga cu pești. Scena care urmează e una alcătuită în exclusivitate din secvențe

de film. Folosit la timpul prezent, verbul din fraze arborescente dinamizează întâmplarea ce se desfășoară sub ochii noștri ca pe un imens ecran cinematografic.

Dar Bubu poartă în suflet o frumoasă poveste de dragoste, pe care o mărturisește prietenului său din România și din care, din păcate, n-au mai rămas decât tristețea și nostalgia pentru cea care l-a subjugat și i-a răpit inima. Și un imens regret, fiindcă n-a putut înțelege atunci sufletul feminin. Totul s-a petrecut în tinerețe, la București, unde a cunoscut-o pe doamna misterioasă, cu ochii ei mari, verzi-aurii. E singurul om din viața lui, care a avut încredere în talentul de scriitor și a încercat să-l susțină și să-l convingă să scrie. Orgoliul nemăsurat al lui Bubu, incapacitatea lui de a înțelege puterea de sacrificiu a unei femei care iubește, au dus la suferința de acum. I-a scris prea târziu scrisori de căință. Dar Bubu a învățat un lucru important: Cu o mare dragoste ne întâlnim în viață o singură dată.

Naratorul e impresionat de povestea de viață a lui Bubu și romanul reia un fir narativ început deja, în centrul căruia se află *Marchiza de La Solana*, tabloul lui Goya, aflat la Luvru. Ultimele capitole, ultimele Zile petrecute în celebrul muzeu, schimbă și reordonează accentele principale ale narațiunii. Întâlnirea Naratorului cu Marchiza, față către față, este mereu amânată, din cauza unui personaj care se interpune ore întregi între ei, cu intenția clară de a studia în amănunțime pictura lui Goya. Spre a dovedi că e o capodoperă? Noul personaj e cel puțin ciudat, Naratorul nu-l cunoaște, îi atribuie numele de Magritte, firește, cu ironie și, în paralel, romanul ne face martorii unor întâmplări fascinante, pornind de la un nucleu epic minimal, care are forța de a deschide drumul spre imaginar și fantastic.

Cât privește întâlnirea dintre Narator și Marchiza de La Solana, ea are loc în vis, într-un vis nocturn, și are asupra lui un puternic efect emoțional. Nobila Doamnă îi destăinuie povestea vieții ei, întâlnirea cu Goya, celebrul pictor, angajat să-i facă portretul. Ea continuă să-i tulbure somnul cu mărturisiri surprinzătoare despre puternicul ei sentiment de iubire pentru celebrul pictor, din care își făcuse epicentrul existenței sale. Despre Marchiza de La Solana îi va vorbi și Magritte, în împrejurări ciudate, stârnindu-i mereu disprețul și o abia reținută furie. Mai ales atunci când, i-a șoptit la ureche că dincolo de orice, dincolo de postura ridicolă în care se află, s-a îndrăgostit iremediabil de nobila aristocrată spaniolă. Și e pe cale să-și piardă mințile! Acesta este momentul care declanșează în Narator un adevărat șoc, toate întâmplările care urmează sunt de natură să-l transforme profund. Înțelege astfel că „vina" de a nu-și fi terminat cartea pentru care se află la Paris (a câta oară?) e o adevărată binecuvântare. Se va întoarce de acum la Paris mulți ani pentru a o revedea pe Marchiza de La Solana. Vocea Naratorului se nuanțează și se fortifică acum, pe măsură ce înțelege că a trăi înseamnă a iubi și că „orice iubire te proiectează în afara timpului". Iubirea și frumusețea dau vieții consistență și sens. Fără ele viața ar fi mai îngrozitoare decât o himeră. Onestitatea care îl însoțește peste tot, ca un frate geamăn, nu-i îngăduie Naratorului să poarte războaie străine de convingerile lui. Își amintește că a citit undeva un lucru care i-a atras luarea aminte: „Cândva va fi bine, iată speranța / Acum este bine, iată iluzia." A uitat numele autorului, știe doar că a fost o minte strălucită din alte vremuri. Naratorul alege Iluzia și Utopia în care, însă, se află în întregime idealul lui de viață. Este partea cea mai tulburătoare a romanului, care deschide

timpul estetic al ficțiunii și autoficțiunii și în care se dezvăluie profunzimea Naratorului în relația cu ceilalți, cu arta, cu nevoia de frumos și adevăr. Și, mai ales, în legătură cu semnificația înaltă a iubirii.

„Și așa, ridicând bariere și apropiind depărtări (...) braț la braț, umăr lângă umăr, tâmplă lângă tâmplă, o să vizităm Parisul. Și prin tot mai intensa noastră iubire, îi vom spori întruna frumusețea."

Naratorul trăiește o magică poveste de iubire, în miezul căreia se află enigmatica Marchiză de La Solana, o poveste care are puterea de a da sens existenței și de a oferi Naratorului, acum și aici, pe Pământ, clipa lui de absolut și de unicitate. Marchiza de La Solana va fi scoasă în lume de un bărbat pentru care a trăi înseamnă a iubi. Este modul lui de a cuceri Parisul.

Ultimele părți ale romanului oferă cititorului o „cheie" personală de lectură, dar conțin și un tâlc ascuns despre un adevăr etern uman: nevoia de ideal și de speranță.

Aurel Gheorghe Ardeleanu și-a trimis cartea în lume. De-acum, ea nu-i mai aparține. Cartea își va purta singură de grijă.

Rodica Bărbat
Timișoara, februarie, 2016

Despre autor: note bio-bibliografice

Aurel Gheorghe Ardeleanu s-a născut la 26.04.1936 în Timişoara, sculptor, dramaturg şi prozator. Membru al USR.

Familia: tatăl, Erdei Gheorghe, muncitor, mama, Sofia (născută Unc), casnică.

Studii

Cursul primar/elementar (1943-1950), în diferite şcoli din Timişoara; Şcoala Medie Tehnică de Construcţii din Timişoara (1950-1954) Facultatea de Arte Plastice din aceeaşi localitate (1960-1963); Institutul Naţional de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" din Bucureşti, Secţia muzeologie (1978-1981).

Profesii

Profesor de desen la Liceul din Recaş, judeţul Timiş (sept.-dec. 1963), conservator la Centrul Judeţean al Creaţiei Populare Timiş (1963-1993 şi 1996-2006), inspector de specialitate la Inspectoratul pentru Cultură Timiş al Judeţului Timiş (1993-1996), şi, în paralel (1965-1968; 2000-prezent), profesor de sculptură la Şcoala de Arte dinTimişoara.

Debut

Publicistic, în „Drapelul roşu" (1966); scenic, cu piesa *Coroană pentru Doja* (1972); editorial, cu romanul *Ploaia de nisip (*1982)*;* plastic, cu basorelieful *Muzicanţii,* faţada Căminului cultural din Româneşti (1968).

Scrieri

Ploaia de nisip. Roman, Timişoara, Editura Facla, 1982, ed. a II-a, revăzută şi adăugită, Timişoara, Editura Hestia, 2012;

Fiinţe de o zi. Povestiri, Timişoara, Editura Facla, 1984;

Tentaţia. Coroană pentru Doja. Teatru, Bucureşti, Editura Eminescu, Colecţia Rampa, 1989;

Napoleon, Soldatul şi Femeia sau Îngerul călău (postfaţă de Corneliu Mircea). Teatru, Timişoara, Editura Hestia, 2000;

Fratele nostru Abel. Şi alte douăsprezece povestiri (postfaţă de Eugen Dorcescu). Timişoara, Editura Hestia, 2007;

Leoaica rănită sau Ce faţă umană are fiara. Teatru, Bucureşti, Editura Palimpsest, 2009; *Măştile scribului.* Teatru, Bucureşti, Editura Palimpsest, 2011.

Piese reprezentate

Coroană pentru Doja, Teatrul Naţional din Timişoara, stagiunea 1972/1973; *Appassionata,* Teatrul Naţional din Timişoara, stagiunea 1974/1975 şi Teatrul de Stat Oradea, stagiunea 1975/1976;

Tunul de cireş, Teatrul de Nord din Satu-Mare, stagiunea 1976/1977;

Tentaţia, Teatrul Naţional din Timişoara, stagiunea 1983/1984 şi Teatrul Naţional din Cluj-Napoca, stagiunea 1984/1985.

Premii

Premiul Ion Luca Caragiale al Academiei Române pe anul 2009 pentru piesa *Leoaica rănită sau Ce faţă umană are fiara;*

Premiul TVR pentru piesa *SOS, om în derivă*, 1976;

Premiul III al Teatrului Mic Bucureşti pentru piesa *Camera oglinzilor* (coautor Emanuil Copăceanu),1982;

Premiul pentru Proză al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Timişoara, pentru romanul *Ploaia de nisip*, 1982;

Nominalizată în 1993 de UNITER pentru Cea mai bună piesă a anului, în anul 2000, *Napoleon, Soldatul şi Femeia* obţine Premiul pentru Dramaturgie al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Timişoara;

Premiul Special al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Timişoara, pentru volumul de proză scurtă *Fratele nostru Abel*, 2008;

Premiul Consiliului Judeţean Timiş Pro cultura-Timisiensis, 2008;

Diploma de Excelenţă a Primăriei Municipiului Timişoara, 2008;

Ordinul Crucea „Episcop Eliie Miron Cristea", clasa a II-a, Episcopia Caransebeşului, 2010.

A colaborat la: „Orizont", „România literară", „Tribuna", „Transilvania", „Banat", „Meridianul Timişoara", „Reflex", „Orient latin" ş.a.

Referințe (prezentate selectiv şi parţial cronologic)

În volume: *Dicţionarul general al literaturii române,* vol. I, A-C, Academia română, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2004; *Dicţionar al scriitorilor din Banat,* Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2005; *Panorama dramaturgiei postbelice româneşti,* Timişoara, Editura David Press Print, 2013, p. 51-54; *Enciclopedia Banatului, Literatură,* Timişoara, Editura David Press Print, 2015, p. 42-43; Aqvilina Birăiescu şi Dana Zărie, *Scriitori şi lingvişti timişoreni* (1945-1999). *Dicţionar bibliografic,* Timişoara, Editurta Marineasa, 2000; Paul Eugen Banciu, Aqvilina Birăiescu, *Timişoara literară. Dicţionar bibliografic al membrilor Uniunii Scriitorilor – Filiala Timişoara,* Timişoara, Editura Marineasa, 2000; Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975, p. 150-153, 203-204; D.R. Popescu, *Virgule*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, p. 203; Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Dramaturgia românească în interviuri: o istorie autobiografică,* I, Bucureşti, Editura Minerva,1995, p. 44-47; Mircea Ghiţulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, Bucureşti, Editura Albatros, 2000, p. 407; Dumitru Micu, *Istoria literaturii române; de la creaţia populară, la postmodernism*, Bucureşti, Editura Saeculum, 2000; Olimpia Berca, *Lecturi provinciale*, Timişoara, Editura Eubeea, 2003, p. 124-126; Ion Cocora, *Privitor ca la teatru,* IV, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2003; Ion Jurca Rovina, *În umbra scenei*, Timişoara, Editura Zamolsara, 2006; Mariana Voicu, *Amintiri tăcute,* Timişoara, Editura Brumar, 2006, p. 45-46; Ion Iovan, *Concordii cu*

artişti şi expoziţii, Timişoara, Editura Brumar, 2006; Ion Arieşanu, *Printre înţelepţi*, Timişoara, Editura Eubeea, 2008, p. 249-253; *Pecetea destinului, creatori din Banat*, Timişoara, Editura Eurovest, 2008, p. 95-98; Irina Petraş, *Literatura română contemporană*, Bucureşti, Editura Ideea Europeană, 2008; Pavel Petroman, *Personalităţi de marcă din Timişoara, la Timişoara*, Editura Eurostampa, 2008; Eugen Dorcescu, *Poetica non-imanenţei*, Bucureşti, Editura Palimpsest, 2009; Graţiela Benga, *Cu cărţile la vedere,* ed. a II-a revăzută şi adăugită, Oradea, Editura Universităţii, 2015, p. 127-130; Cornel Ungureanu, *Literatura Banatului,* Timişoara, Editura Brumar, 2016, p. 443, 445-446

În periodice: Teatru: Liviu Ciulei, D.R. Popescu, Cornel Ungureanu, *Coroană pentru Doja,* Timişoara, „Caietul program al Teatrului Naţional din Timişoara", oct. 1972; Radu Albala, *Coroană pentru Doja,* „Teatru", 1972, nr. 11, p. 11-12; Adriana Babeţi, *Coroană pentru Doja,* „Orizont", nr. 50, oct. 1972; Natalia Stancu, *Coroană pentru Doja,* „Scânteia", 1972, 19 oct.; Ion Marin Almăjan, *Coroană pentru Doja,* „Drapelul roşu", 18 oct. 1972; Octavian Andronic, *Coroană pentru Doja,* „Informaţia Bucureştiului", 1972, 18 oct.; Antoaneta C. Iordache, *Două piese de teatru,* „Orizont", 1977, 14 iul.; Ion Cristescu, *Coroană pentru Doja,* „România literară", nr. 40, 5 oct. 1989; Anghel Dumbrăveanu, *Aurel Gheorghe Ardeleanu,* „Romînia literară", 1977, nr. 33; Mircea Ghiţulescu, *Coroană pentru Doja*, „Steaua," XL, 1989, nr. 9; Ion Cocora, *Un dramaturg,* „Tribuna", XXXIII, 1989, nr. 18, p. 6; Dinu Kivu, *Tentaţia,* „Contemporanul", 1989; Mircea Morariu, *Napoleon, Soldatul şi Femeia sau Îngerul călău,* „Familia" XXXV (137), 2001, nr. 3, p. 111-113; Ion Arieşanu, *Privind în cărţi în nopţi tăcute*, „Orizont", 2001, nr. 2, 15 feb.; Constantin Cubleşan, *Napoleon, Soldatul şi Femeia,* Curierul de Cluj, 2001, 23 iul.; Daniela Magiaru, *Leoaica rănită sau Ce faţă umană are fiara,* „Orizont", 2008, nr. 3; Mircea Ghiţulescu, *Comunismul în fustă,* „Teatrul azi", 2010, nr. 3-4-5; Eugenia Ţarălungă, *Leoaica rănită sau ce faţă umană are fiara,* „Viaţa Românească", breviar editorial, 2010, nr. 11-12; Corneliu Mircea, *Retorica unei fericiri iluzorii,* „Orizont", Serie nouă, XXXV,

1984, nr. 9, p. 13; Mircea Morariu, *Măştile scribului,* „Familia", XXXXV, 2011, nr. 9, p. 127-129; Jeana Morărescu, *În această piesă, personajele care mor continuă să acţioneze printre vii şi le vom întâlni inclusiv în timpul răzvrătit, necardinalizat, al Revoluţiei române*, „Contemporanul", XXIV, 2013, nr. 1, p. 31.

Proză: Cornel Ungureanu, *Ploaia de nisip,* „Contemporanul", 1983, nr. 14, p. 11; Eugen Dorcescu**,** *Ploaia de nisip,* **„**Drapelul roşu", 20 ian. 1983; Marian Odangiu, *Spaţiul originar*, „Orizont", 1983, 9 mart.; Laurenţiu Ulici, *Poveste din cartierul de vest,* „România literară", XVI, 1983, nr. 18, p. 18; Irina Petraş, *Ploaia de nisip,* „Tribuna", XXVII, nr. 31, 1983; Florin Bănescu, *Ploaia de nisip,* „Familia", Seria a V-a, XIX, 1984, nr. 7, p. 4; Marian Odangiu, *Ploaia de nisip,* „Orizont", Serie nouă, XXXL, 1984, nr. 5, p. 7; Ionel Bota, *Metafora locului ideal,* „Orizont", 1985, nr. 35, 30 aug.; Irina Petraş, *Fiinţe de o zi,* „Steaua", 1985, nr. 6; Constantin Cubleşan, *Fiinţe de o zi,* „Tribuna", XXIX, 1985, nr. 7, p. 4; Tudorel Urian, *Prieteni de ocazie*, „Orizont", 1985, nr. 7, 15 feb.; Marcel Tolcea, *Fiinţe de o zi*, „Drapelul roşu", 1985, 7 mart.; Olimpia Berca, *Aurel Gheorghe Ardeleanu*; „Orizont", XL, 1989, nr. 18, p. 5; Graţiela Benga, *Fratele nostru Abel şi alte douăsprezece povestiri*, „Orizont", 2008, nr. 2; Eugen Dorcescu, *Proza lui A.Gh. Ardeleanu sau despre acronie,* „Banat", 2006, nr. 8-9, p. 3; Constantin Buiciuc, *Fratele nostru Abel…* „Reflex" (serie nouă), 2008, nr. 1-6 (88-93); Ion Arieşanu, *Mântuirea prin ideal*, „Paralela 45", 2008, 4 mart., p. 3.

Sculptorul

Are ca preocupare predilectă reprezentarea portretului uman, pe care-l socoteşte „o lume". Pe această temă a organizat mai multe expoziţii, printre care la Helios, Timișoara – 2000; ProArte UAP Lugoj – 2004; Palatul Administrativ Timișoara – 2002, 2014; Casa Artelor Timișoara, 2011.

A realizat peste 50 de busturi, statui și monumente ale unor personalităţi bănăţene și naţionale (Lucian Blaga, Patriarhul Miron Cristea, Regina Maria, Al.I. Cuza, Al. Mocioni, gen. Virgil Economu,

Sorin Titel, G.I. Tohăneanu, Pius Brânzeu, Filaret Barbu, Sabin Drăgoi, Deliu Petroiu, Nic. Boboc, Al. Mocioni, Ion Românu, Filaret Musta, Wilhelm şi Arpad Muhlle, Bela Bartok, Ioachim Miloia, Gh. Leahu, D. Ţichindeal ş.a.) dezvelite în spaţiile publice din Estoril – Portugalia, Vârşeţ – Serbia, Bucureşti, Timişoara, Arad, Reşiţa, Lugoj, Caransebeş, Făget, Sânnicolau Mare, Margina, Belinţ ş.a. Acestora li se adaugă aproape 50 de portrete aflate în colecţii particulare şi bisericeşti ale unor personalităţi din varii domenii: Mitropolitul Nicolae, P.S. Lucian, Regele Mihai I, D.R. Popescu, E. Dorcescu, Olimpia Berca, Aurel Turcuş, I.M. Almăjan, V. Jurăscu, I. Cocora, V. Fluture, I. Arieşanu. C. Mircea, F. Liebhard, L. Alexiu, Anavi A., D. Diaconescu ş.a.

Opinii despre sculptură (în revistele literare): Corneliu Mircea, *Autoportret vizionar,* „Reflex”, An XIII (serie nouă), 2001, nr. 1-6; Eugen Dorcescu, *A.Gh. Ardeleanu, Un mare sculptor al persoanei umane,* „Banat”, 2014, nr. 3-4, p. 76-83.

Cuprins

c o m e n z i
B R U M A R
T I M I Ş O A R A
str. A. POPOVICI 6
tel.: +40 744 787 959
contact@brumar.ro
w w w . b r u m a r . r o